નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

નમક્કારપાળિ

૧. સુગતં સુગતં સેટ્ઠં, કુસલંકુસલં જહં;
અમતં અમતં સન્તં, અસમં અસમં દદં.

સરણં સરણં લોકં, અરણં અરણં કરં;
અભયં અભયં ઠાનં, નાયકં નાયકં નમે.

૨. નયનસુભગકાયઙ્ગં,
મધુરવરસરોપેતં;
અમિતગુણગણાધારં,
દસબલમતુલં વન્દે.

૩. યો બુદ્ધો ધિતિમાઞ્ઞધારકો,
સંસારે અનુભોસિ કાયિકં;
દુક્ખં ચેતસિકઞ્ચ લોકતો,
તં વન્દે નરદેવમઙ્ગલં.

૪. બાત્તિંસતિલક્ખણચિત્રદેહં,
દેહજ્જુતિનિગ્ગતપજ્જલન્તં;
પઞ્ઞાધિતિસીલગુણોઘવિન્દં,
વન્દે મુનિમન્તિમજાતિયુત્તં.

૫. પાતોદયં બાલદિવાકરંવ,
મજ્ઝે યતીનં લલિતં સિરીહિ;
પુણ્ણિન્દુસઙ્કાસમુખં અનેજં,
વન્દામિ સબ્બઞ્ઞુમહં મુનિન્દં.

૬. ઉપેતપુઞ્ઞો વરબોધિમૂલે,
સસેનમારં સુગતો જિનિત્વા;
અબોજ્ઝિ બોધિં અરુણોદયમ્હિ,
નમામિ તં મારજિનં અભઙ્ગં.

૭. રાગાદિછેદામલઞાણખગ્ગં,
સતીસમઞ્ઞાફલકાભિગાહં;
સીલોઘલઙ્કારવિભૂસિતં તં,

નમામિભિઞ્ઞાવરમિદ્ધુપેતં.

૮. દયાલયં સબ્બધિ દુક્કરં કરં,
ભવણ્ણવાતિક્કમમગ્ગતં ગતં;
તિલોકનાથં સુસમાહિતં હિતં,
સમન્તચક્ખું પણમામિ તંમિતં.

૯. તહિં તહિં પારમિસઞ્ચયં ચયં,
ગતં ગતં સબ્ભિ સુખપ્પદં પદં;
નરાનરાનં સુખસમ્ભવં ભવં,
નમાનમાનં જિનપુઙ્ગવં ગવં.

૧૦. મગ્ગઙ્ગનાવં મુનિદક્ખનાવિકો,
ઈહાફિયં ઞાણકરેન ગાહકો;
આરુય્હ યો તાય બહૂ ભવણ્ણવા,
તારેસિ તં બુદ્ધમઘપ્પહં નમે.

૧૧. સમતિંસતિપારમિસમ્ભરણં,
વરબોધિદુમે ચતુસચ્ચદસં;
વરમિદ્ધિગતં નરદેવહિતં,
તિભવૂપસમં પણમામિ જિનં.

૧૨. સતપુઞ્ઞજલક્ખણિકં વિરજં,
ગગનૂપમધિં ધિતિમેરુસમં;
જલજૂપમસીતલસીલયુતં,
પથવીસહનં પણમામિ જિનં.

૧૩. યો બુદ્ધો સુમતિ દિવે દિવાકરોવ,
સોભન્તો રતિજનને સિલાસનમ્હિ;
આસીનો સિવસુખદં અદેસિ ધમ્મં,
દેવાનં તમસદિસં નમામિ નિચ્ચં.

૧૪. યો પાદપઙ્કજમુદુત્તલરાજિકેહિ,
લોકેહિ તીહિવિકલેહિ નિરાકુલેહિ;
સમ્પાપુણે નિરુપમેય્યતમેવ નાથો,
તં સબ્બલોકમહિતં અસમં નમામિ.

૧૫. બુદ્ધં નરાનરસમોસરણં ધિતત્તં,

પઞ્ઞાપદીપજુતિયા વિહતન્ધકારં;
અત્થાભિકામનરદેવહિતાવહં તં,
વન્દામિ કારુણિકમગ્ગમનન્તઞાણં.

૧૬. અખિલગુણનિધાનો યો મુનિન્દોપગન્ત્વા,
વનમિસિપતનવ્હં સઞ્ઞતાનં નિકેતં;
તહિમકુસલછેદં ધમ્મચક્કં પવત્તો,
તમતુલમભિકન્તં વન્દનેય્યં નમામિ.

૧૭. સુચિપરિવારિતં સુરુચિરપ્પભાહિ રત્તં,
સિરિવિસરાલયં ગુપિતમિન્દ્રિયેહુપેતં;
રવિસસિમણ્ડલપ્પભુતિલક્ખણોપચિત્તં,
સુરનરપૂજિતં સુગતમાદરં નમામિ.

૧૮. મગ્ગોળુમ્પેન મુહપટિઘાસાદિઉલ્લોલવીચિં,
સંસારોઘં તરિ તમભયં પારપત્તં પજાનં;
તાણં લેણં અસમસરણં એકતિત્થં પતિટ્ઠં,
પુઞ્ઞક્ખેત્તં પરમસુખદં ધમ્મરાજં નમામિ.

૧૯. કણ્ડમ્બમૂલે પરહિતકરો યો મુનિન્દો નિસિન્નો,
અચ્છેરં સીઘં નયનસુભગં આકુલગ્ગિજાલં;
દુજ્જાલદ્ધંસં મુનિભિજહિતં પાટિહેરં અકાસિ,
વન્દે તં સેટ્ઠં પરમરતિજં ઇદ્ધિધમ્મેહુપેતં.

૨૦. મુનિન્દક્કો ય્વેકો દયુદયરુણો ઞાણવિત્થિણ્ણબિમ્બો,
વિનેય્યપ્પાણોઘં કમલકથિતં ધમ્મરંસીવરેહિ;
સુબોધેસી સુદ્ધે તિભવકુહરે બ્યાપિતક્કિત્તિનઞ્ચ,
તિલોકેકચ્ચક્ખું દુખમસહનં તં મહેસિં નમામિ.

૨૧. યો જિનો અનેકજાતિયં સપુત્તદારમઙ્ગજીવિતમ્પિ,
બોધિપેમતો અલગ્ગમાનસો અદાસિયેવ અત્થિકસ્સ;
દાનપારમિં તતો પરં અપૂરિ સીલપારમાદિકમ્પિ,
તાસમિદ્ધિયોપયાતમગ્ગતં તમેકદીપકં નમામિ.

૨૨. દેવાદેવાતિદેવં નિધનવપુધરં મારભઙ્ગં અભઙ્ગં,
દીપં દીપં પજાનં જયવરસયને બોધિપત્તંધિપત્તં;
બ્રહ્માબ્રહ્માગતાનં વરગિરકથિકં પાપહીનં પહીનં,
લોકાલોકાભિરામં સતતમભિનમે તં મુનિન્દં મુનિન્દં.

૨૩. બુદ્ધો નિગ્રોધબિમ્બો મુદુકરચરણો બ્રહ્મઘોસેણિજઙ્ઘો,
કોસચ્છાદઙ્ગજાતો પુનરપિ સુગતો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો;
મૂદોદાતુણ્ણલોમો અથમપિ સુગતો બ્રહ્મુજુગ્ગત્તભાવો,
નીલક્ખી દીઘપણ્હી સુખુમમલછવી થોમ્યરસગ્ગસગ્ગી.

૨૪. ચત્તાલીસગ્ગદન્તો સમકલપનજો અન્તરંસપ્પપીનો,
ચક્કેનઙ્કિતપાદો અવિરળદસનો મારજુસ્સઙ્ખપાદો.

તિટ્ઠન્તો નોનમન્તોભયકરમુદુના જણ્ણુકાનામસન્તો,
વટ્ટક્ખન્ધો જિનો ગોતરુણપખુમકો સીહપુબ્બદ્ધકાયો.

૨૫. સત્તપ્પીનો ચ દીઘઙ્ગુલિ મથ સુગતો લોમકૂપેકલોમો,
સમ્પન્નોદાતદાઠો કનકસમતચો નીલમુદ્ધગ્ગલોમો.

સમ્બુદ્ધો થૂલજિવ્હો અથ સીહહનુકો જાલિકપ્પાદહત્થો,
નાથો ઉણ્હીસસીસો ઇતિગુણસહિતં તં મહેસિં નમામિ.

૨૬. બુદ્ધોબુદ્ધોતિઘોસો અતિદુલભતરો કા કથા બુદ્ધભાવો,
લોકે તસ્મા વિભાવી વિવિધહિતસુખં સાધવો પત્થયન્તા.

ઇટ્ઠં અત્થં વહન્તં સુરનરમહિતં નિબ્ભયં દક્ખિણેય્યં,
લોકાનં નન્દિવટ્ઠં દસબલમસમં તં નમસ્સન્તુ નિચ્ચં.

૨૭. પુઞ્ઞેનેતેન સોહં નિપુણમતિ સતો સમ્પરાયે ચ તિત્તો,
દક્ખો દિટ્ઠુજ્જુપઞ્ઞો અવિકલવીરિયો ભોગવા સંવિભાગી.

તિક્ખો સૂરો ધિતત્તો સપરહિતચરો દીઘજીવી અરોગો,
ધઞ્ઞો વણ્ણો યસસ્સી અતિબલવધરો કિત્તિમા ખન્તુપેતો.

૨૮. સદ્ધો દાતઙ્ગુપેતો પરમસિરિધરો દિટ્ઠધમ્મે વિરત્તો,
લજ્જી કલ્યાણમિત્તો અભિરતકુસલો પઞ્ચસીલાદિરક્ખો.

અપ્પિચ્છો અપ્પકોધો અતિવુજુહદયો ઇદ્ધિમા અપ્પમેય્યો,
પાસંસો પેમવાચો સુજનગુણવિદૂ મામકો સો ભવેય્યં.

૨૯. ઇત્થં અસઙ્ખયે નાથ, ગુણે લક્ખણદીપિતે;
ગાથાસુ સૂચકાસ્વેક, ગાથમ્પિ સરતે બુધો.

૩૦. ચતુરાપાયમુત્તો સો, સાધકત્થદ્વયસ્સ ચ;
હતૂપદ્દવજાલો ચ, લાભી હિતસુખસ્સ ચ.

૩૧. અધિપો નરદેવાનં, ચતુદીપિસ્સરોપિ વા;
ભવેય્ય અન્તિમે દેહે, તમગ્ગં સેતછત્તકં.

૩૨. ભાવનાયાનમારુય્હ, સમમેસ્સતિ સુબ્બતો;
ઇમસ્મિં અત્તભાવેપિ, અરોગો દીઘજીવિકો.

૩૩. પૂજિતો સબ્બલોકેહિ, ભાવનાભિરતીમનો;
જનપ્પિયો મનાપો ચ, કા કથાખિલધારણે.

નમક્કારપાળિ નિટ્ઠિતા.

નમક્કારટીકા

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

૧. સુગતન્ત્યાદિવણ્ણેહિ , પસત્થઞ્ચ સુખદ્દદં;
વન્દન્તાનં જિનં નત્વા, ધમ્મં સુદ્ધં ગણુત્તમં.

૨. નમક્કારં હિતત્થીહિ, પોરાણાચરિયેહિ ચ;
લિખિત્વા ઠપિતં પુઞ્ઞ, બુદ્ધિયા તેન વન્દિનં.

૩. તસ્સત્થવણ્ણનં કસ્સં, ગમ્ભીરત્થસુબોધનં;
મોવિપુનામેન સન્તેન, સીલુપેતેન યાચિતો.

૪. વણ્ણન્તોપિ ચ તસ્સત્થં, તં તં અટ્ઠકથાદિસુ;
વુત્તઞાયેન કસ્સામિ, સદ્ધા સુણાથ સાધવો.

૫. નમનં નમતીતી વા, નમતી તેન વા નમો;
તસ્સ કારોન્તિ તાહીતિ, નમક્કારોતિ વુચ્ચતિ.

૬. તઞ્ચ બુદ્ધઘોસાચરિ, યેન પુબ્બસુતં કતં;
બુદ્ધઘોસુપ્પત્તિયઞ્ચ, તં તં પન કથાદિસુ.

૭. ન દિટ્ઠં કતકારણં, તસ્મા હિતત્થિકેહિ ચ;
પોરાણાચરિયેહી ચ, ઠપિતન્તિ મયા વુત્તં;
તં કારણં વિઞ્ઞૂહી ચ, વિચારેત્વા વિજાનિતન્તિ.

૧. સુગતં સુગતં સેટ્ઠં, કુસલંકુસલં જહં;
અમતં અમતં સન્તં, અસમં અસમં દદં.

સરણં સરણં લોકં, અરણં અરણં કરં;
અભયં અભયં ઠાનં, નાયકં નાયકં નમે.

૧. [ક] ઇદાનિ પઠમં તાવ સુગતન્ત્યાદીહિ અટ્ઠારસહિ ગુણેહિ થોમેત્વા બુદ્ધસ્સ વન્દિતુકામેન સુગતન્તિઆદિ ગાથાદ્વયં આરદ્ધં. અયં પન સબ્બપાદાદિયમકપથ્યા વત્તગાથાતિ દટ્ઠબ્બં. તં પન યમકં **સુબોધાલઙ્કારે** કિલિટ્ઠદોસન્તિ વુત્તં.

વુત્તઞ્હિ તત્થ –

‘‘યં કિલિટ્ઠપદં મન્દા, ભિધેય્યં યમકાદિકં;

કિલિટ્ઠપદદોસેવ, તમ્પિ અન્તો કરીયતી''તિ.

અયં પનેત્થ પતીતસદ્દરચિતત્તાયેવ પસાદગુણ સઙ્ખાતેન સદ્દાલઙ્કારેન સંયુત્તા હોતિ. તસ્મા તં યમકં સુવુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. એવં પરાસુ યમકગાથાસુ. તેન વુત્તં પુના **લઙ્કારે** –

''પતીતસદ્દરચિતં, સિલિટ્ઠપદસન્ધિકં;
પસાદગુણસંયુત્તં, યમકં મતમેદિસ''ન્તિ.

તત્થ **સુગત**ન્તિ સોભનગમનત્તા સુન્દરં ઠાનં ગતત્તા સમ્મા ગતત્તા ચ સુગતો, સો હિ સોભનં અરિયમગ્ગેન ગચ્છતીતિ સુગતોતિ વુચ્ચતિ, સુપુબ્બો ગમુધાતુ ત. સુસદ્દો સોભનત્થો. અરિયમગ્ગગમનેન પરિસુદ્ધં અનવજ્જં ખેમં દિસં અસજ્જમાનો ગતોતિ અત્થો. તઞ્ચ ગમનં દુવિધં હોતિ કાયગમનં, ઞાણગમનઞ્ચાતિ. તત્થ ભગવતો વેનેય્યજનુપસઙ્કમનં એકન્તેન તેસં હિતસુખસ્સ નિપ્ફાદ નતો સોભનં કાયેન ગમનં કાયગમનં નામ. સયમ્ભૂ ઞાણેન પન સકલમ્પિ લોકં પરિઞ્ઞાભિસમયવસેન પરિજાનનતો ઞાણેન ગમનં ઞાણગમનં નામ. ઇધ પન ઞાણગમનં અધિપ્પેતં. **અઙ્ગુત્તરટીકાયં** પન ''સોભનં ગતં ગમનં એતસ્સાતિ સુગતો''તિ વુત્તં. સુન્દરં ઠાનં ગચ્છતીતિ સુગતોતિ ચ વુચ્ચતિ, આરમ્મણકરણવસેન અમતં નિબ્બાનં ગતોતિ અત્થો. સમ્મા અવિપરીતં ચેસ ગચ્છતીતિ સુગતોતિ વુચ્ચતિ. સુસદ્દો સમ્માસદ્દત્થો. તેન તેન મગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ અત્થો. અથ વા સમ્મા આગચ્છતીતિ સુગતોતિ ચ વુચ્ચતિ, દીપઙ્કરપાદમૂલતો પભુતિ યાવ બોધિમણ્ડા તાવ સમતિંસપારમિપૂરિકાય સમ્માપટિપત્તિયા સબ્બલોકસ્સ હિતસુખમેવ કરોન્તો સસ્સતં ઉચ્છેદં કામસુખં અત્તકિલમથઞ્ચાતિ ઇમે ચન્તે અનુપગચ્છન્તો આગતોતિ અત્થો. તં સુગતં બુદ્ધં નમે નમામીતિ સમ્બન્ધો.

પુન **સુગત**ન્તિ સમ્મા ગદત્તા સુગતો. સો હિ સમ્મા ગદતિ ભાસતીતિ સુગતોતિ વુચ્ચતિ. સુપુબ્બગદધાતુ ભાસાયં વિયત્તિયં વાચાયં વા, ત, દસ્સ તો. છસુ વાચાસુ યુત્તટ્ઠાને યુત્તમેવ દ્વિવાચં ભાસતીતિ અત્થો. વુત્તઞ્હિ મજ્ઝિમપણ્ણાસપાળિયં **અભયરાજકુમારસુત્તે** –

૧

. ''રાજકુમાર યં તથાગતો તં વાચં જાનાતિ અભૂતં અતચ્છં અનત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં અપ્પિયા અમનાપા, ન તં તથાગતો વાચં ભાસતિ. ૨. યમ્પિ તથાગતો વાચં જાનાતિ ભૂતં તચ્છં અનત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં અપ્પિયા અમનાપા. તમ્પિ તથાગતો વાચં ન ભાસતિ. ૩. યઞ્ચ ખો તથાગતો વાચં જાનાતિ ભૂતં તચ્છં અત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં અપ્પિયા અમનાપા, તત્રકાલઞ્ઞૂ તથાગતો હોતિ તસ્સા વાચાય વેય્યાકરણાય. ૪. યં તથાગતો વાચં જાનાતિ અભૂતં અતચ્છં અનત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં પિયા મનાપા, ન તં તથાગતો વાચં ભાસતિ. ૫. યમ્પિ તથાગતો જાનાતિ ભૂતં તચ્છં અનત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં પિયા મનાપા, તમ્પિ તથાગતો વાચં ન ભાસતિ. ૬. યઞ્ચ ખો તથાગતો વાચં જાનાતિ ભૂતં તચ્છં અત્થસંહિતં, સા ચ પરેસં પિયા મનાપા . તત્ર કાલઞ્ઞૂ તથાગતો હોતિ તસ્સા વાચાય વેય્યાકરણાયા''તિ.

એત્થ પાળિયં પનેસા સુખગ્ગહણત્થં સઙ્ખેપેન વેદિતબ્બા. કથં હેસા અભૂતા અનત્થસંહિતા અપ્પિયા વાચા ચ, ભૂતા અનત્થસંહિતા અપ્પિયા વાચા ચ, ભૂતા અત્થ સંહિતા અપ્પિયા વાચા ચ, અભૂતા અનત્થસંહિતા પિયા

વાચા ચ, ભૂતા અનત્થસંહિતા પિયા વાચા ચ, ભૂતા અત્થસંહિતા પિયા વાચા ચાતિ છબ્બિધા હોતીતિ. તત્થ અચોરંયેવ ચોરો અયન્તિઆદિવસેન વત્તબ્બવાચા પઠમવાચા નામ. ચોરંયેવ ચોરો અયન્તિઆદિવસેન વત્તબ્બવાચા દુતિયવાચા નામ. અકતપુઞ્ઞતાય દુગ્ગતો દુબ્બણ્ણો અપ્પેસક્ખો, ઇધ પન ઠત્વાપિ પુન પુઞ્ઞં ન કરોતિ, દુતિયચિત્તવારે કથં ચતૂહિ અપાયેહિ મુચ્ચિસ્સતીતિ એવં મહાજનસ્સ અત્થપુરેક્ખારેન ધમ્મપુરેક્ખારેન અનુસાસનીપુરેક્ખારેન વત્તબ્બવાચા તતિયવાચા નામ. એકો ધુત્તો આહ-મય્હં ભો માતુ મયિ કુચ્છિગતે કપિટ્ઠફલદોહળો અહોસિ. સા અઞ્ઞં કપિટ્ઠહારકં અલભમાના મંયેવ પેસેસિ. અહં ગન્ત્વા રુક્ખં અભિરુહિતું અસક્કોન્તો અત્તનાવ અત્તાનં પાદે ગહેત્વા મુગ્ગરં વિય રુક્ખસ્સ ઉપરિ ખિપિં. અથ સાખતો સાખં વિચરન્તો ફલાનિ ગહેત્વા ઓતરિતું અસક્કોન્તો ઘરં ગન્ત્વા નિસ્સેણિં આહરિત્વા ઓરુય્હ માતુ સન્તિકે ગન્ત્વા ફલાનિ માતુયા અદાસિં. તાનિ પન મહન્તાનિ હોન્તિ ચાટિપ્પ માણાનિ. તતો મે માતરા એકાસને નિસિન્નાય સમસટ્ઠિફલાનિ ખાદિતાનીતિ. એવમાદિવસેન વત્તબ્બવાચા ચતુત્થવાચા નામ. આમિસહેતુ ચાટુકમ્યતાદિવસેન નાનપ્પકારકં પરેસં થોમના વાચા ચેવ રાજકથં ચોરકથન્તિઆદિનયપ્પવત્તા તિરચ્છાનકથા ચ પઞ્ચમવાચા નામ. અરિયસચ્ચસન્નિસ્સિતા ધમ્મકથા છટ્ઠમવાચા નામ. તં પન વસ્સસતમ્પિ સુણન્તા પણ્ડિતા નેવ તિત્તિં ગચ્છન્તિ . તાસુ પન ભગવા તતિયછટ્ઠમા દ્વિવાચાએવ ભાસતિ. તસ્મા સપ્પુરિસેહિ સાયેવ દ્વિવાચા વત્તબ્બાતિ. અયં તદટ્ઠકથાયં આગતો સઙ્ખેપનયો. વિસુદ્ધિમગ્ગ મહાટીકાયં પન સારત્થદીપનીટીકાયઞ્ચ તદઞ્ઞાકારેન વણ્ણિતો. તાસુ પન તં ઓલોકેત્વા ગહેતબ્બન્તિ. અયં પનેત્થ સઙ્ગહગાથા –

> ‘‘યો ભૂતમત્થસંહીતં, પરેસમપ્પિયા વાચં;
> ભૂતમત્થસહીતઞ્ચ, પરેસં પિયવાચન્તિ;
> દ્વિવાચં યુત્તટ્ઠાનેવ, વદતીતિ સુગતોતિ;
> વુચ્ચતી ચ દકારસ્સ, કત્વા તકારવિઞ્ઞુના’’તિ.

સેટ્ઠન્તિ ગુણમહન્તત્તા પસત્થતરં. સો હિ પસત્થાનં વિસેસેન પસત્થોતિ સેટ્ઠોતિ વુચ્ચતિ. પસત્થપદં, વિસેસતદ્ધિતે ઇટ્ઠપચ્ચયો. પસત્થસદ્દસ્સ સો, પસત્થાનં પચ્ચેકબુદ્ધારિયસાવકાદીનં સીલસમાધિપઞ્ઞાદિ ગુણેહિ વિસેસેન પસત્થોતિ અત્થો. અથ વા સુન્દરે સતિપટ્ઠાનાદિભેદે ધમ્મે એસતિ ગવેસતિ એસિં ગવેસિન્તિ વા સેટ્ઠો, બુદ્ધો. સુપુબ્બોએસ ગવેસને ત. તસ્સ રટ્ઠો. સુસદ્દો સુન્દરત્થો. સન્તેહિ સપ્પુરિસેહિ એસિતબ્બો ગવેસિતબ્બોતિ વા સેટ્ઠો. સન્તસદ્દૂપપદો ઇસ ગવેસને ત, સન્તસદ્દસ્સ સો, ઇકારસ્સે, તસ્સ ટ્ઠો. સન્તેહિ સપ્પુરિસેહિ ઇચ્છિયતિ કન્તિય તીતિ વા સેટ્ઠો. સન્તસદ્દૂપપદો ઇસુ ઇચ્છાકન્તીસુ ત. અથ વા સન્તાનં સપ્પુરિસાનં હિતસુખં ઇચ્છતીતિ સેટ્ઠો, બુદ્ધો. કત્તુસાધનોયં. સુન્દરે સતિપટ્ઠાના દિભેદે ધમ્મે એસેતિ બુદ્ધેતીતિ વા સેટ્ઠો. હેતુ કત્તુસાધનોયં. સુપુબ્બએસધાતુ બુદ્ધિયં ત. તં સેટ્ઠં.

કુસલંકુસલં જહન્તિ એત્થ કુસલં અકુસલં જહન્તિ પદવિભાગો કાતબ્બો. કુચ્છિતં પાપધમ્મં સલયતિ ચલયતિ કમ્પેતિ વિદ્ધંસેતીતિ કુસલં, ચતુભૂમિકકુસલં લબ્ભતિ. કુપુબ્બો સલધાતુ અ. તત્થ કામાવચરકુસલં તદઙ્ગપ્પહાનેન પાપધમ્મં સલયતિ ચલયતિ, મહગ્ગત કસલં વિક્ખમ્ભનપ્પહાનેન સલયતિ કમ્પેતિ, લોકુત્તર કુસલં સમુચ્છેદપ્પહાનેન સલયતિ વિદ્ધંસેતીતિ અત્થો.

અથ વા કુચ્છિતં અપાયદ્વારં સલન્તિ સંવરન્તિ પિદહન્તિ સાધવો એતેનાતિ કુસલં, કરણસાધનોયં. ઇધ પન જહન્તિ વુત્તત્તા તેભૂમકકુસલમેવાધિપ્પેતં. તં પન અનવજ્જસુખવિપાકલક્ખણં, અકુસલવિદ્ધંસનરસં, વોદાન

પચ્ચુપટ્ઠાનં, ઇટ્ઠવિપાકપચ્ચુપટ્ઠાનં વા, યોનિસોમનસિકાર પદટ્ઠાનં. ન કુસલં અકુસલં, મિત્તપટિપક્ખો અમિત્તો વિય પહાયકપહાતબ્બભાવેન કુસલપટિપક્ખન્તિ અત્થો. તં પન સાવજ્જદુક્ખવિપાકલક્ખણં, સાવજ્જાનિટ્ઠવિપાક લક્ખણં વા, અનત્થજનનરસં, અનિટ્ઠવિપાકપચ્ચુપટ્ઠાનં, અયોનિસોમનસિકારપદટ્ઠાનં. પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારઆનેઞ્જા ભિસઙ્ખારસઙ્ખાતં કુસલં અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારસઙ્ખાતં અકુસલઞ્ચ કુસલંકુસલં. તં પન પદં જહન્તિપદે કમ્મં.

જહન્તિ મગ્ગક્ખણે સમુચ્છેદપ્પહાનેન ફલક્ખણે પટિપ્પસ્સમ્ભનપ્પહાનેન પજહન્તં વિદ્ધંસેન્તાન્તિ અત્થો. તઞ્હિ અરહત્તમગ્ગઞાણેન જહતિ પજહતિ, ફલઞાણેન જહિં પજહિં પટિપ્પસ્સમ્ભિન્તિ વા જહો, બુદ્ધો. હાધાતુ ચાગે અ. કિઞ્ચાપિ પનેત્થ કુસલં મગ્ગેન પહાતબ્બધમ્મે ન વુત્તં, વટ્ટમૂલભૂતે અવિજ્જાતણ્હાદિકિલેસે પન અરહત્તમગ્ગ ઞાણેન જહિતે લોકિયકુસલુપ્પત્તિયા મૂલભૂતાય અવિજ્જાતણ્હાય અભાવા પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો સંસારે પુન પટિસન્ધિયા નિબ્બત્તેતું ન સક્કોતિ, તસ્મા વટ્ટમૂલભૂતે કિલેસે જહિતે ફલૂપચારેન કુસલમ્પિ જહિતં નામ હોતિ. રૂપં ભિક્ખવે ન તુમ્હાકં તં પજહથાતિઆદીસુ વિય . અરહન્તેન હિ અભિસમાચારિકવત્તં કતમ્પિ કુસલન્તિ ન વુત્તં, ક્રિયાતિ પન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

વુત્તઞ્હિ **નિદાનવગ્ગસંયુત્તટ્ઠકથાયં** ‘‘ખીણાસવેન હિ કતં કમ્મં નેવ કુસલં હોતિ નાકુસલં, અવિપાકં હુત્વા ક્રિયમત્તે તિટ્ઠતી’’તિ.

અઙ્ગુત્તરટ્ઠકથાયઞ્ચ ‘‘અરહત્તમગ્ગો ચ કુસલાકુસલ કમ્મક્ખયાય સંવત્તતીતિ એવં તેન તં ભિજ્જતી’’તિ વુત્તં.

તેન વુત્તં **ચૂળનિદ્દેસપાળિયં** ‘‘અરહત્તમગ્ગઞાણેન અભિસઙ્ખારવિઞ્ઞાણસ્સ નિરોધેન યે ઉપ્પજ્જેય્યું નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ, એત્થેતે નિરુજ્ઝન્તિ વૂપસમન્તિ અત્થં ગચ્છન્તિ પટિપ્પસ્સમ્ભન્તી’’તિ.

અમતન્તિ મરણવિરહિતં. સો જિનો હિ ન મતો અમતો, મરણધમ્મસ્સ નિબ્બત્તકાનં કિલેસાનં અરહત્ત મગ્ગેન સમુચ્છિન્દિતત્તા પુન મરણતો વિરહિતોતિ વા અમતો. અથ વા નિબ્બાને આરમ્મણકરણવસેન અધિગતે નત્થિ મતં મરણં યસ્સ જિનસ્સાતિ અમતોતિ વુચ્ચતિ. જિનેન હિ ખન્ધમચ્ચુમારં અજિતોપિ કિલેસમારં જયિત્વા તેસં અવસ્સં જિયમાનત્તા ફલૂપચારેન અમતોતિ વુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બં.

પુન **અમત**ન્તિ અમતનિબ્બાનસમન્નાગતં. નત્થિ મતં મરણં એત્થાતિ અમતં, નિબ્બાનં. તં પન સન્તિલક્ખણં, અચ્ચુતરસં, અનિમિત્તપચ્ચુપટ્ઠાનં, નિસ્સરણપચ્ચુપટ્ઠાનં વા, નિબ્બાનસ્સ પન પદટ્ઠાનં ન લબ્ભતિ.

વુત્તઞ્હિ **મિલિન્દપઞ્હે** નાગસેનત્થેરેન ‘‘ન કેનચિ કારણેન નિબ્બાનં ઉપ્પજ્જતી’’તિ.

તં અસ્સ અત્થીતિ અમતો, જિનો. સદ્ધાદિતો ણાતિ સુત્તેન અસ્સત્થ્યત્થે ણપચ્ચયો. સદ્ધો પઞ્ઞોતિઆદીસુ વિય . અસ્સ જિનસ્સ ચતુમગ્ગઞાણેન સચ્છિકતં અમતં નિબ્બાનં અત્થીતિ અત્થો, તં અમતં.

સન્તન્તિ સબ્બકિલેસદરથેહિ ચ વટ્ટદુક્ખેહિ ચ સુવૂપસન્તં. સો હિ બુદ્ધો સબ્બકિલેસદરથવટ્ટદુક્ખેહિ સમિત્થ વૂપસમિત્થાતિ સન્તોતિ વુચ્ચતિ. સમુધાતુ ઉપસમે ત. ધાત્વન્તસ્સ લોપં તપચ્ચયસ્સન્તોઆદેસં કત્વા પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. સંસારવટ્ટે દરથકારકાનં કિલેસાનં બોધિમણ્ડે અરહત્તમગ્ગઞાણેન સમુચ્છિન્દિતત્તા સીતિભૂતો સન્તકાયચિત્તોતિ વુત્તં હોતિ, તં સન્તં.

અસમન્તિ સીલાદિગુણેહિ કેનચિ પુગ્ગલેન અસદિસં, સો હિ બુદ્ધો નત્થિ સીલાદિગુણેહિ સમો સદિસો એતસ્સાતિ અસમોતિ વુચ્ચતિ. ઇમસ્મિં સત્તલોકે સીલ સમાધિપઞ્ઞાદિગુણેહિ બુદ્ધેન સદિસો કોચિ મનુસ્સો વા દેવો વા બ્રહ્મા વા નત્થીતિ અત્થો. ભગવતો હિ અસીતિ અનુબ્યઞ્જનપટિમણ્ડિત બાત્તિંસ મહાપુરિસલક્ખણેહિ વિચિત્રરૂપકાયો ચ સબ્બાકારેહિ પરિસુદ્ધસીલક્ખન્ધાદિગુણ રતનસમિદ્ધો ધમ્મકાયો ચ પુઞ્ઞમહત્તથામમહત્ત ઇદ્ધિમહત્તયસમહત્તપઞ્ઞામહત્તાદિગુણેહિ ચ પરમુક્કંસગતો ચ અત્થિ, તસ્મા ભગવા સીલાદિગુણેહિ કેનચિ અસમો અસદિસોતિ વુત્તં હોતિ.

અસમં દદન્તિ લોકિયધમ્મેન અસદિસં મગ્ગફલનિબ્બાન ધમ્મં વેનેય્યાનં સત્તાનં દેસનાઞાણેન દાયકં. એત્થ ચ અસમન્તિ નત્થિ એત્થ એતેસં વા સમો સદિસો લોકિયધમ્મોતિ અસમો, મગ્ગફલનિબ્બાનં લબ્ભતિ. અથ વા અસમન્તિ અઞ્ઞેસં ધમ્માનં અગ્ગભાવતો ચતુબ્બિધેન અરિય મગ્ગેન સચ્છિકાતબ્બં નિબ્બાનં વુચ્ચતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા ''યાવતા ભિક્ખવે ધમ્મા સઙ્ખતા વા અસઙ્ખતા વા, વિરાગો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી''તિ. તસ્સ પન પદસ્સ દદન્તિપદેન કમ્મભાવેન સમ્બન્ધો. દદાતીતિ દદો, બુદ્ધો. દાધાતુ અ, સો કેનચિ લોકિયધમ્મેન અસમં અસદિસં મગ્ગફલનિબ્બાનસઙ્ખાતં લોકુત્તરધમ્મં મહાકરુણાપ્પધાનેન અમતાધિગમપટિપત્તિદસ્સનેન દેસનાઞાણેન વેનેય્યાનં સત્તાનં દાતાતિ અત્થો. તં અસમં દદં.

(ખ) દુતિયગાથાયં પન **સરણ**ન્તિ સબ્બસત્તલોકસ્સ પટિસરણભૂતો પરાયણો લેણો તાણોતિ વુત્તં હોતિ. સો હિ બુદ્ધો સરન્તિ પટિસરન્તિ એત્થ સત્તલોકાતિ સરણોતિ વુચ્ચતિ. સરધાતુ યુ. અથ વા સરન્તિ ઓસરન્તિ સમોસરન્તિ એત્થ સત્તલોકાતિ સરણોતિ વુચ્ચતિ. સરન્તિ ચિન્તેન્તિ એત્થ સદ્ધા પસન્ના દેવમનુસ્સા સરણમિદન્તિ સરણોતિ ચ. સરન્તિ પટિવિજ્ઝન્તિ એત્થુપગતા દેવમનુસ્સા સદ્ધમ્મન્તિ સરણોતિ ચ વુચ્ચતિ. સર ચિન્તાયં યુ. સરણગમનટ્ઠાને પન સરતિ હિંસતિ ભયં સન્તાપં દુક્ખં કિલેસઞ્ચાતિ સરણં. રતનત્ત યન્તિ અટ્ઠકથાસુ વુત્તં. તં સરણં.

પુન **સરણં લોક**ન્તિ સત્તસઙ્ખારોકાસસઙ્ખતં લોકં સરન્તં જાનન્તં. એત્થ હિ લોકયતિ પતિટ્ઠયતિ એત્થ પુઞ્ઞાપુઞ્ઞઞ્ચ તબ્બિપાકો ચાતિ લોકો, સત્ત લોકો લબ્ભતિ. લોકધાતુ પતિટ્ઠાયં ણ. લુજ્જતિ પલુજ્જતીતિ લોકો, સઙ્ખારલોકો. લુજધાતુણ. લોકિયતિ વિચિત્તાકારેન દિસ્સતીતિ લોકો, લોકિયન્તિ પતિટ્ઠિયન્તિ એત્થ વા જઙ્ગમા ચ થાવરા ચાતિ લોકો, ચક્કવાળસઙ્ખતો ઓકાસલોકો લબ્ભતિ. લોકધાતુણ. એત્થ ચ સસ્સતો લોકોતિ વા અસસ્સતો લોકોતિ વાતિ આગતટ્ઠાને ઇન્દ્રિયબદ્ધાનં રૂપાદીનં ખન્ધાનં સમૂહો સન્તાનો ચ સત્તોયેવ લોકો સત્તલોકોતિ વચનત્થેન સત્તલોકોતિ વેદિતબ્બો. એકો લોકો સબ્બે સત્તા આહા રટ્ઠિતિકાતિ આગતટ્ઠાને ઇન્દ્રિયબદ્ધાનં વા અનિન્દ્રિયબદ્ધાનં વા ખન્ધાનં સમૂહો સન્તાનો ચ પચ્ચયેહિ સઙ્ખરિયન્તીતિ સઙ્ખારા, સઙ્ખારાએવ લોકો સઙ્ખારલોકોતિ વચનત્થેન સઙ્ખારલોકોતિ.

''યાવતા ચન્દિમસૂરિયા પરિહરન્તિ,
દિસા ભન્તિ વિરોચમાના;
તાવ સહસ્સધા લોકો,
એત્થ તે વત્તતિ વસો''તિ.

આગતટ્ઠાને અનિન્દ્રિયબદ્ધાનં રૂપાદીનં સમૂહો સન્તાનો ચ અવકસન્તિ પતિટ્ઠહન્તિ એત્થાતિ ઓકાસો, સોયેવ લોકો ઓકાસલોકોતિ વચનત્થેન ઓકાસ લોકોતિ વેદિતબ્બો, તં લોકં. સરતિ જાનાતિ અજાનીતિ વા સરણો, બુદ્ધો. સર ચિન્તાયં યુ. લોકં સરણન્તિ સમ્બન્ધો. બુદ્ધો પન સત્તલોકં, સઙ્ખારલોકં, ઓકાસલોકં, કિલેસલોકં, ભવલોકં, ઇન્દ્રિય લોકં, ખન્ધલોકં, આયતનલોકં ધાતુલોકઞ્ચાતિઆદિમનેકલોકં અનાવરણઞાણેન પટિવિજ્ઝતીતિ વુત્તં હોતિ.

અરણન્તિ નિક્કિલેસં, કિલેસસઙ્ખાતરણવિરહિતં વા. રણસદ્દો ચ કિલેસેસુ ચ યુદ્ધે ચુણ્ણવિચુણ્ણકરણે ચ દિસ્સતિ. તથા હિ સરણા ધમ્મા અરણા ધમ્માતિઆદીસુ કિલેસેસુ દિસ્સતિ. તે હિ રણન્તિ કન્દન્તિ સત્તા એતેહીતિ રણાતિ વુચ્ચન્તિ.

> ‘‘ધનુગ્ગહો અસદિસો, રાજપુત્તો મહબ્બલો;
> સબ્બામિત્તે રણં કત્વા, સંયમં અજ્ઝુપાગમી’’તિ.

અસદિસજાતકે યુદ્ધે દિસ્સતિ. રણં કત્વાતિ હિ યુદ્ધં કત્વા, સંયમન્તિ સંયતં ઇસિપબ્બજ્જં અજ્ઝુપાગમીતિ અત્થો. તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ રણં કરોન્તો, ધાવિંસુ તે અટ્ઠદિસા સમન્તતોતિ છદ્દન્તજાતકે ચુણ્ણવિચુણ્ણકરણે દિસ્સતિ. રણં કરોન્તોતિ હિ ચુણ્ણં વિચુણ્ણં કરોન્તો. તેતિ સબ્બે અટ્ઠસહસ્સનાગાતિ અત્થો. ઇધ પન કિલેસે દટ્ઠબ્બો. અયં પનેત્થ વચનત્થો. રણન્તિ સત્તે રાગાદયો ચુણ્ણેન્તિ પીળેન્તીતિ રણા, રણન્તિ સત્તા એતેહિ કન્દન્તિ પરિદેવન્તીતિ વા રણા, કિલેસા. રણધાતુ સદ્દે અ. નત્થિ રણા કિલેસા એતસ્સાતિ અરણોતિ વુચ્ચતિ. જિનસ્સ કિલેસમારસ્સ બોધિમૂલે જિયમાનત્તા રણા કિલેસા ન સન્તીતિ અત્થો. તં અરણં.

અરણં કરન્તિ વેનેય્યસન્તાને રણસઙ્ખતકિલેસસ્સ અભાવકરણં. એત્થ ચ રણન્તિ એતં યેહિ અભિભૂતા સત્તા કન્દન્તિ પરિદવન્તિ એતેસં રાગાદીનં અધિવચનં. તેસં અભાવં વેનેય્યસન્તાને દેસનાઞાણેન કરોતિ અત્થો. અથ વા કરોતીતિ કરો, બુદ્ધો. તં કરં.

અભયન્તિ જાતિભયાદીનં અભાવતો નિબ્ભયં. એત્થ હિ ભયં ચિત્તુત્રાસભયં, ઞાણભયં, આરમ્મણભયં, ઓત્તપ્પ ભયઞ્ચાતિ ચતુબ્બિધં હોતિ. તત્થ ભાયતિ ચિત્તેનાતિ ભયં, ચિત્તુત્રાસભયં. ઞાણેન તીરેત્વા ભાયતીતિ ભયં, ઞાણં. ભાયતિ એતસ્માતિ ભયં, આરમ્મણભયં. ભાયતિ એતેન પાપતોતિ ભયં, ઓત્તપ્પભયં. ભીધાતુ ભયે ણ.

મહાનિદ્દેસપાળિયં પન આગતાનિ જાતિભયં, જરાભયં, બ્યાધિભયં, મરણભયં, રાજભયં, ચોરભયં, અગ્ગિભયં, ઉદકભયં, અત્તાનુવાદભયં, પરાનુવાદભયં, દણ્ડભયં, દુગ્ગતિભયં, ઊમિભયં, કુમ્ભીળભયં, આવટ્ટભયં, સુસુકભયં, આજીવિકભયં, અસિલોકભયં, પરિસયસારજ્જભયં, મદન ભયં, દુગ્ગતિભયન્તિઆદીનિ ગહિતાનિ. નત્થિ ભયાનિ એતસ્સાતિ અભયો, બુદ્ધો. તસ્સ ભયાનં કારણ ભૂતાનં સબ્બકિલેસાનં અરહત્તમગ્ગેન સમુચ્છિન્દિતત્તા સબ્બભયં નત્થીતિ અત્થો.

પુન **અભયં ઠાનં નાયક**ન્તિ એત્થ અભયન્તિપદં ઠાનન્તિપદે વિસેસનં. ઠાનન્તિપદં નાયકન્તિપદે કમ્મં. ભયસદ્દસ્સ અત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. નત્થિ સબ્બભયં એત્થ નિબ્બાનેતિ અભયં, નિબ્બાનં. બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધ અરહન્તા

ઠન્તિ ઉપ્પજ્જન્તિ એત્થાતિ ઠાનં, નિબ્બાનં. વેનેય્યસત્તે નેતીતિ નાયકો, બુદ્ધો. નીધાતુ નયને ઙ્વુ. સો બુદ્ધો ભબ્બે કુલપુત્તે મગ્ગાધિ ગમપ્પત્તિયા ધમ્મદેસનાય મગ્ગફલઞાણં અધિગમેન્તો નિબ્બાનટ્ઠાનં નેતીતિ અત્થો, તં નાયકં.

પુન **નાયકં નમે**તિ નાયકં બુદ્ધં અહં નમે નમામીતિ સમ્બન્ધો. તત્થ નાયકન્તિ વેનેય્યસત્તે સંસારણ્ણવતો નિબ્બાનપારં નેતીતિ નાયકો, બુદ્ધો. સો હિ યથા નાવિકો જને નાવાય ઓરિમતીરતો પારિમતીરં નેતિ, એવં સત્તે મગ્ગઙ્ગનાવાય સંસારણ્ણવતો નિબ્બાન પારં નેતિ પાપુણેતીતિ અત્થો. અથ વા નાયકન્તિ તિણ્ણં લોકાનં જેટ્ઠભાવગમનત્તા નાયકો જેટ્ઠ સેટ્ઠવુટ્ઠતરો. સો હિ જેટ્ઠભાવં નેતિ ગચ્છતિ પાપુણાતીતિ નાયકોતિ વુચ્ચતિ. નીધાતુ ગતિમ્હિ ઙ્વુ. સો પન ઇધ લોકે અવિજ્જણ્ડગતાનં સબ્બપજાનં પઠમતરં અવિજ્જણ્ડકોસં અરહત્તમગ્ગેન પદાલેત્વા અરિયાય જાતિયા જાતત્તા સબ્બસત્તાનં સેટ્ઠજેટ્ઠવુટ્ઠતરભાવં ગતોતિ અત્થો. તં નાયકં. નમેતિ અહં તીહિ દ્વારેહિ સક્કચ્ચં નમામીતિ અત્થો. એત્થ હિ વત્તમાનમિવિભત્તિયા ક્વચિધાતુત્યાદિસુત્તેન એઆદેસો હોતિ. અયં પનેત્થ વાચ્ચત્થાદિનયો. નમેતિપદસ્સ આખ્યાતપદત્તા વચનત્થો ન કાતબ્બો. વુત્તઞ્હિ **સદ્દવિદૂહિ** –

> ‘‘રુળ્હીખ્યાતં નિપાતઞ્ચુ, પસગ્ગાલપનં તથા;
> સબ્બનામન્તિમેતેસુ, ન કતો વિગ્ગહો છસૂ’’તિ.

તં પન પદં નમુધાતુવત્તમાનઅમ્હયોગપરસ્સપદમિવિભત્યન્તં આખ્યાતપદં. નમુધાતુયા વાચ્ચત્થો નમનક્રિયા સઙ્ખાતો કુસલચિત્તુપ્પાદો પધાનવસેન લબ્ભતિ. મિવિભત્તિયા વાચ્ચત્થો તેન ચિત્તુપ્પાદેન ઉપલક્ખિતો ઉપ્પાદ વન્તો તદાકારો પુગ્ગલો અપ્પધાનવસેન લબ્ભતિ. પદસમુદાયસ્સ પન વાચ્ચત્થો કત્તુકમ્મભાવેસુ કત્તુભૂતો અતીતાદિકાલેસુ પચ્ચુપ્પન્નકાલભૂતો ધાત્વત્થ કિરિયાવિસેસોવ લબ્ભતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો.

વિત્થારો પનેવં વેદિતબ્બો. નમુધાતુયા વચ્ચં સુગતાદિ બુદ્ધગુણં આરમ્મણં કત્વા વન્દનાકારપ્પવત્તો કાયવચી વિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપકો સદ્ધાચેતનાપઞ્ઞાપધાનો કુસલ ચિત્તુપ્પાદો ચ દ્વે વિઞ્ઞત્તિયો અસમુટ્ઠાપેત્વા મનોદ્વારે વન્દનાકારપ્પવત્તો કુસલચિત્તુપ્પાદો ચ મુખ્યેન લબ્ભતિ. બુદ્ધગુણાનુસ્સરણવસેન પવત્તો યોનિસોમનસિકા રાદિપુરેચરાનુચરકુસલચિત્તુપ્પાદો ફલૂપચારેન. દિટ્ઠધમ્મિ કસમ્પરાયિકસઙ્ખાતં પચ્છિમપચ્છિમફલં રોગાદિઅન્તરાયાનં અભાવઞ્ચ વા સગ્ગમોક્ખસમ્પત્તિસુખઞ્ચ કારણૂપચારેન, પુરે પુરે વન્દના સદિસ્યૂપચારેન, વન્દનસ્સ નામપઞ્ઞત્તિ ઠાનૂપચારેન, વત્થુદ્વારારમ્મણં ઠાનૂપચારેન, વન્દન ગુણેન લક્ખિતં પુગ્ગલદબ્બં ગુણૂપચારેન. ઉક્કટ્ઠમજ્ઝ મુદુત્તમત્તભાવો ગુણ્યૂપચારેન, અવયવભૂતા વન્દના એકદેસૂપચારેન. સમૂહભૂતા વન્દના એકદેસ્યૂપચારેન, પુબ્બપુબ્બકુસલચિત્તુપ્પાદો સમીપૂપચારેન, પચ્છિમપચ્છિમ કુસલચિત્તુપ્પાદો સમીપ્યૂપચારેન, પણામકુસલચિત્તુપ્પાદભૂતાનં પરમત્થધમ્માનં નિબ્યાપારભાવો તદ્ધમ્મૂપચારેન. તેસં એવં ધમ્મતાભાવો અતદ્ધમ્મૂપચારેન, વન્દનાકારો અભેદભેદૂપચારેન. વન્દનસત્તિ ભેદઅભેદૂપચારેન લબ્ભતિ. મિવિભત્તિયા વાચ્ચં તંમુખ્યાદીહિ લક્ખિતો કત્તુ ક્રિયાવિસેસેન ચ વત્તમાનવિભત્તિસઙ્ખાતેન વિભત્તિવિસે સેન ચ પરસ્સપદસઙ્ખાતેન પદવિસેસેન ચ ઉત્તમપુરિસ વિસેસેન ચ અમ્હયોગવિસેસેન ચ સબ્બધાતુવિસેસેન ચ એકવચનવિસેસેન ચ પચ્ચુપ્પન્નકાલવિસેસેન ચ ધાત્વત્થક્રિયાવિસેસેન ચ અલિઙ્ગ વિસેસેન ચ ભૂવાદિગણ વિસેસેન ચ નોવિકરણવિસેસેન ચ ભાવકમ્મકત્તૂસુકત્તુવિસેસેન ચ લક્ખિતો અહંસઙ્ખાતો ખન્ધસઙ્ખતો સન્તાનો અપ્પધાનેન લબ્ભતિ. ક્રિયાપદસ્સ

ક્રિયાય પધાનેન વાચકત્તા ધાત્વત્થોવ પધાનેન લબ્ભતિ. અપચ્ચયસ્સ વાચ્ચં ભૂવાદિગણજોતકા રૂપસિદ્ધિમત્તા પદ સિલિફતા લબ્ભતિ.

અથ વા યો અહં નમામીતિ સો નમે. સામઞ્ઞત્થ વિગ્ગહોયં. વાચ્ચત્થો પન વુત્તનયેન વેદિતબ્બો. નમનઞ્ચેત્થ બુદ્ધસ્સ સીલાદિઅનન્તગુણેસુ નિન્નપબ્ભારતાવસેન પણામક્રિયાભિનિપ્ફાદિકા કુસલચેતના. સા ચ વન્દનેય્ય વન્દનકાનં ખેત્તજ્ઝાસયસમ્પદાહિ દિટ્ઠધમ્મવેદનીયભૂતા યથાલદ્ધસમ્પત્તિનિમિત્તકસ્સ પુરિમકમ્મસ્સ અનુબલપ્પદાન વસેન તન્નિબ્બત્તિતવિપાકસન્તતિયા અન્તરાયકરાનિ ઉપપીળકઉપચ્છેદકકમ્માનિ પટિબાહિત્વા પવત્તિકાલે રોગાદિઅન્તરાયાનમપ્પવત્તિં સાધેતિ. સમ્પરાયે ચ ઉપપજ્જવેદનીયભૂતા સગ્ગમોક્ખસમ્પત્તિસુખં નિબ્બત્તેતીતિ.

અયં પનેત્થ **દસ્સનત્થનયો**. નમેતિઇમિના બુદ્ધસ્સ સુગતાદિગુણં આરબ્ભ પવત્તા તિવિધા પણામકુસલ ચેતના મુખ્યેન દસ્સેતિ. તં દસ્સનેન તસ્સા કારણભૂતા યોનિસોમનસિકારાદયો ચ ચતુચક્કસમ્પત્તિઞ્ચ બુદ્ધુપ્પાદનવમખેત્તઞ્ચ પુબ્બભાગે પવત્તં સદ્ધાપઞ્ઞાપધાનં કુસલચિત્તુપ્પાદઞ્ચ ફલૂપચારેન દીપેતિ. તદ્દીપનેન તસ્સા ફલભૂતં દિટ્ઠધમ્મરોગાદિઅન્તરાયવિસોસનઞ્ચ સગ્ગમોક્ખ સુખઞ્ચ પઠમકારણૂપચારેન પકાસેતિ. તપ્પકાસનેન બુદ્ધસ્સ પણામારહભાવં દુતિયકારણૂપચારેન વિભાવેતિ . તંવિભાવનેન વન્દકસ્સ મે ખેત્તઙ્ગતભાવઞ્ચ પણામે તબ્બભાવઞ્ચ તતિયકારણૂપચારેન અનુભાવેતિ.

અયં પનેત્થ **અલઙ્કારનયો**. નમેતિવાચકપદસ્સ વાચ્ચભૂતા તિવિધા બુદ્ધપણામકુસલચેતના સમટ્ઠાયી ભાવો નામ. કસ્મા, સરીરત્તા. અથ વા તિવિધાય બુદ્ધપણા મકુસલચેતનાય સમ્પયુત્તો સમાધિપ્પધાનો મહા કુસલચિત્તુપ્પાદો સમટ્ઠાયીભાવો નામ. કસ્મા, બુદ્ધસ્સ સુગતાદિગુણારમ્મણે એકગ્ગત્તા સમાહિતચિત્તત્તા વા. સોયેવ પન સન્તરસો નામ. કસ્મા, બુદ્ધપણામચેતના કુસલઙ્ગેન અકુસલઙ્ગસ્સ પહીનત્તા. બુદ્ધન્તિપાઠસેસ પદસ્સ વાચ્ચભૂતો બુદ્ધદબ્બો આરમ્મણવિભાવો નામ. કસ્મા, તસ્સ પણામકુસલચિત્તુપ્પાદસ્સ આરમ્મણપચ્ચયેન ઉપકારત્તા. બુદ્ધસ્સ સુગતન્ત્યાદિગુણો ઉદ્દીપનવિભાવો નામ. કસ્મા, પણામસ્સ કારણત્તા. કારણભૂતં તં સમટ્ઠાયીભાવં ઉપાદાય જાનિતબ્બો દિટ્ઠધમ્મરોગા દિઅન્તરાયાભાવો ચ સમ્પરાયે સગ્ગમોક્ખસુખસમ્પત્તિ ચ આનુભાવો નામ. કસ્મા, આનિસંસફલત્તા.

તત્થ હિ કિઞ્ચાપિ આનુભાવદીપકં પદં નત્થિ. કારણસ્સ પન ફલેન વિનાભાવતો કારણસ્સ ફલં વિઞ્ઞેય્યન્તિ. અથ વા નમેતિપદસ્સ સામત્થિયતો આનુભાવો દસ્સિતોયેવાતિ દટ્ઠબ્બો. આવિભૂતો ઉસ્સુકો ચ બુદ્ધપણામસ્સ આનિસંસપજાનના મતિ ચ અલસાભાવો ચ ચિત્તપ્પસાદો ચ સમાધિત્યાદિ ચ બ્યભિચારીભાવો નામ. લોમહંસાદિભાવો સત્વંકાભાવો નામાતિ અલઙ્કાર નયો વેદિતબ્બો. એવં પચ્છિમપચ્છિમગાથાસૂતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. સુગતં સોભનગતં સુન્દરનિબ્બાનટ્ઠાનં ગતં વા સમ્મા ગતં વા, સુગતં સમ્મા વચનં ગદં ભાસનં, સેટ્ઠં પસત્થતરં સતિપટ્ઠાનાદિભેદે ધમ્મે ગવેસન્તં વા સન્તેહિ ગવેસિતબ્બં વા સત્તાનં હિતસુખં ઇચ્છિતં વા, કુસલંકુસલં કુસલંઅકુસલં, જહં જહિતં, અમતં મરણવિરહિતં અમતં અમતનિબ્બાનસમઞ્ઞા ગતં, સન્તં કિલેસદરથવૂપસમં, અસમં લોકિયધમ્મેન અસદિસં મગ્ગફલનિબ્બાનધમ્મં. દદં દાતં દાયકં વા, સરણં સબ્બસત્તલોકસ્સ પટિસરણભૂતં. લોકં સત્તસઙ્ખ રોકાસસઙ્ખતં તિલોકં, સરણં જાનન્તં, અરણં નિક્કિલેસં, કિલેસસઙ્ખાતરણવિરહિતં વા. અરણં સત્તેસુ કિલેસરજસ્સાભાવં, કરં દેસનાઞાણેન કતં, અભયં નિબ્ભયં, અભયં

નિબ્ભયટ્ઠાનં નિબ્બાનદિસં, નાયકં સત્તે નિબ્બાનપારં નેન્તં, નાયકં તિલોકાનં જેટ્ઠં પામોક્ખં બુદ્ધં સક્કચ્ચં તીહિ દ્વારેહિ અહં નમે નમામીતિ.

પઠમવન્દનગાથાદ્વયવણ્ણના સમત્તા.

૨. નયનસુભગકાયઙ્ગં,
મધુરવરસરોપેતં;
અમિતગુણગણાધારં,
દસબલમતુલં વન્દે.

૨. એવં પઠમં ગાથાદ્વયેન બુદ્ધસ્સ નમસ્સિત્વા ઇદાનિ નયનસુભગકાયઙ્ગન્ત્યાદીહિ પઞ્ચહિ ગુણેહિ થોમિત્વા બુદ્ધં વન્દિતું **નયનસુભગકાયઙ્ગ**ન્તિઆદિગાથમાહ. અયં પન ન ન મગણયુત્તત્તા નવક્ખરેહિ લક્ખિતા ભુજગસુ સુગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** "ભુજગસુસુમતા નામો"તિ.

અયં પનેત્થ યોજના. યસ્સં પટિપાદં ના ચ દ્વે નગણામો ચ મગણો ચ યદિ સિયા. સા ભુજગસુસુ ગાથાતિ મતા ઞાતબ્બાતિ. તત્થ પન **નયનસુભગકાયઙ્ગ**ન્તિ સબ્બસત્તાનં ચક્ખુસ્સ સોભનં ગતેન કાયઙ્ગેનસમન્નાગતં. એત્થ હિ નયનન્તિ સમવિસમં દસ્સેન્તં અત્તભાવં નેતીતિ નયનં, ચક્ખુ લબ્ભતિ. નીધાતુ યુ. સુભં સોભનં ગચ્છતીતિ સુભગં, કાયઙ્ગં લબ્ભતિ. સુભસદ્દૂપપદો ગમુધાતુ ક્વિ. કાયસ્સ અઙ્ગં અવયવં કાયઙ્ગં. ભગવતો કાયઙ્ગં લબ્ભતિ. છટ્ઠીતપ્પુરિસસમાસોયં. નયનસ્સ સુભગં નયનસુભગં, તં કાયઙ્ગં યસ્સ બુદ્ધસ્સાતિ નયનસુભગ કાયઙ્ગો, બુદ્ધો. સો હિ રૂપકાયસ્સ દસ્સના નુત્તરિયગુણયોગતો સબ્બસત્તાનં પસાદચક્ખુસ્સ સોભનં ગતેન દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ ચ અસીત્યા નુબ્યઞ્જનલક્ખણેહિ ચ લક્ખિતેન કાયઙ્ગેન સમન્નાગતોતિ અત્થો.

મધુરવરસરોપેતન્તિ પિયપેમનીયઉત્તમસદ્દેન સમન્નાગતં, સો હિ ભગવા મધિયતિ પિયતિ પેમિયતિ વાતિ મધુરો. મધધાતુ ઉરો. વુત્તઞ્હિ **મજ્ઝિમપણ્ણાસટીકાયં** "મધુરોતિ પિયો પેમનીયો અપલિબુદ્ધો"તિ. અથ વા મધિયતિ અસ્સાદિયતીતિ મધુરો, મધતિ સબ્બસત્તાનં પીતિં ઉન્દેતિ વડ્ઢેતીતિ મધુરો, મધધાતુ ઉન્દે ઉરો. તેન વુત્તં **સદ્દનીતિયં** "મધ ઉન્દે"તિ. વરિતબ્બો ઇચ્છિતબ્બો પત્થિતબ્બો વાતિ વરો, સરો. વરધાતુ ઇચ્છાયં અ. સરતિ ગચ્છતિ સોતવિઞ્ઞાણારમ્મણભાવન્તિ સરો, સદ્દો. સરધાતુ ગતિયં અ. સરતિ ગચ્છતિ સુય્યમાનતન્તિ વા સરો, સરિયતિ સુણિયતીતિ વા સરો, ભગવતો અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો સદ્દો લબ્ભતિ. ઉપસમ્પજ્જતીતિ ઉપેતો, ઉપપુબ્બઇધાતુ ત. મધુરો ચ વરો ચ સો સરો ચાતિ મધુરવરસરો, તેન ઉપેતો સમ્પન્નો સમન્નાગતોતિ મધુરવરસરોપેતોતિ વુચ્ચતિ. ભગવતો પન હદય વત્થુનો સુવિસુદ્ધત્તા પિત્તસેમ્હાદીહિ અપલિબુદ્ધત્તા દેવ મનુસ્સેહિ મધુરેન પિયેન મનાપિયેન વરેન ઇચ્છિતપત્થિ તેન અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતેન સરેન સદ્દેન ઉપેતો સમ્પન્નો સમન્નાગતોતિ વુત્તં હોતિ.

એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ સરોપેતન્તિ સામઞ્ઞવસેન વુત્તં, ભગવતો સરો પન વિસટ્ઠો ચ, વિઞ્ઞેય્યો, મઞ્જુ, સવનીયો, બિન્દુ, અવિસારી, ગમ્ભીરો, નિન્નાદિ ચાતિ વિસેસેન અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતોતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. વુત્તઞ્હિ મજ્ઝિમ પણ્ણાસે **બ્રહ્માયુસુત્તે** "અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો ખો પનસ્સ ગોતમસ્સ મુખતો ઘોસો નિચ્છરતિ વિસટ્ઠો ચ, વિઞ્ઞેય્યો ચ, મઞ્જુ ચ, સવનીયો ચ, બિન્દુ ચ, અવિસારી ચ, ગમ્ભીરો ચ, નિન્નાદિ ચ. યથાપરિસં ખો પન સો ભવં ગોતમો સરેન વિઞ્ઞાપેતિ, ન ચસ્સ બહિદ્ધા પરિસાય ઘોસો ન નિચ્છરતી"તિ.

તસ્સાટ્ઠકથાયં પન વિસટ્ઠોતિ સિનિદ્ધો અપલિબુદ્ધો. વિઞ્ઞેય્યોતિ વિઞ્ઞાપનીયો પાકટો. વિસટ્ઠત્તાયેવ ચેસ વિઞ્ઞેય્યો હોતિ. મઞ્જૂતિ મધુરો. સવનીયોતિ સોતસુખો, મધુરત્તાયેવ ચેસ સવનીયો હોતિ. બિન્દૂતિ સમ્પિણ્ડિતો. અવિસારીતિ અવિસટો. બિન્દુત્તાયેવ ચેસ અવિસારી હોતિ. ગમ્ભીરોતિ ગમ્ભીરસમુટ્ઠિતો. નિન્નાદીતિ નિન્નદવા. ગમ્ભીરત્તાયેવ ચેસ નિન્નાદિ હોતિ. યથાપરિસન્તિ ચક્કવાળપરિયન્તાપિ એકબદ્ધં પરિસં વિઞ્ઞાપેતિ. બહિદ્ધાતિ અઙ્ગુલિમત્તમ્પિ પરિસતો બહિદ્ધા ન ગચ્છતિ. કસ્મા. સો એવરૂપો મધુરસરો અકારણા મા નસ્સીતિ. ઇતિ ભગવતો ઘોસો પરિસાય મત્તકેનેવ ચરતીતિ વણ્ણિતોતિ. **અભિધાનપ્પદીપિકાયઞ્ચ** વુત્તા સઙ્ગહગાથા –

> ‘‘વિસટ્ઠમઞ્જુવિઞ્ઞેય્યા, સવનીયાવિસારિનો;
> બિન્દુગમ્ભીરનિન્નાદિ, ત્યેવમટ્ઠઙ્ગિકો સરો’’તિ.

યથા હિ બ્રહ્મુનો સરો પિત્તસેમ્હેહિ અપલિબુદ્ધત્તા વિસુદ્ધો મધુરો હોતિ. યથા ચ સીહબ્યગ્ઘાદીહિ વાળમિગેહિ અનુબન્ધા ધાવન્તા ખુદ્દકમિગા કરવીકસકુણસ્સ વિકૂજમાનં સદ્દં સુત્વા સરસ્સ મધુરત્તા મરણભયં હિત્વા અધાવિત્વા ઉક્ખિત્તપાદં અનિક્ખિપિત્વા તિટ્ઠન્તા સુણન્તિ, એવં કરવીકસ્સ સદ્દો ધમ્મતાભાવેન મધુરો પિયો મનાપો હોતિ. એવં ભગવતા કતં કમ્મં વત્થું સોધેતિ, વત્થુસ્સ સુદ્ધત્તા પિત્તસેમ્હેહિ ચ અપલિબુદ્ધત્તા ભગવતો નાભિતો સમુટ્ઠહન્તો સરોપિ અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો સુવિસુદ્ધો અતિમધુરો અતિપિયો અતિમનાપો હોતિ. સા પનેસા હીનૂપમા હોતિ, ભગવતો હિ સરો તેહિ સદ્દેહિ સતભાગેન સહસ્સભાગેન અતિમધુરો અતિપિયો અતિમનાપો હોતિ, તથા હિ ધમ્માસો કરઞ્ઞો અસન્ધિમિત્તા દેવી કરવીકસકુણસ્સ મધુરસદ્દં સુત્વા ચિન્તેસિ ‘‘ઇમસ્સ તિરચ્છાનસ્સ મધુરો સદ્દો, કો નામ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસિરિં પત્તસ્સ ભગવતો અતિમધુરો સદ્દો’’તિ, પીતિં ઉપ્પાદેત્વા તં પીતિં અવિજહિત્વા સત્તહિ જઙ્ઘસતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાતિ, તસ્મા ભગવતો મધુરવરસરોપેતન્તિ થોમેતીતિ.

અમિતગુણગણાધારન્તિ અપરિમિણિતબ્બસીલાદિગુણસમૂહાનં પતિટ્ઠાનભૂતં. એત્થ ચ સમિતોતિ પરિમિણિતબ્બોતિ મિતો, માધાતુ પરિમાણે ત, ન મિતો અમિતો. ગુણોતિ સીલાદયો ધમ્મા. તે હિ ગુણેન્તિ તંસમઙ્ગીપુગ્ગલં પકાસેન્તીતિ ગુણાતિ વુચ્ચન્તિ. ગુણધાતુ પકાસને અ. **મણિસારમઞ્જૂસાટીકાયં** પન ‘‘ગુણન્તિ અત્તનો આધારં પાકટં કરોન્તીતિ ગુણા’’તિ વુત્તં.

સદ્દનીતિધાતુમાલાયઞ્ચ ‘‘ગુણ આમન્તને, ગુણોતિ સીલાદયો ધમ્મા, કેનટ્ઠેન તે ગુણા, ગોણાપિયતિ આમન્તાપિયતિ અત્તનિ પતિટ્ઠિતો પુગ્ગલો દટ્ઠું સોતું પૂજિતુઞ્ચ ઇચ્છન્તેહિ જનેહીતિ ગુણો. એત્થ કિઞ્ચાપિ સીલાદિ ધમ્માનં આમન્તાપનં નત્થિ, તથાપિ તંહેતુ આમન્તનં નિમન્તનઞ્ચ તેયેવ કરોન્તિ નામાતિ એવં વુત્તં. અઞ્ઞે પન ગુઞ્જન્તે અબ્યયન્તે ઇતિ ગુણાતિ અત્થં વદન્તિ. તદનુરૂપં પન ધાતુસદ્દંન પસ્સામ . ગુણ આમન્તને ઇચ્ચેવ પસ્સામ. વિચારેત્વા ગહેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. અમિતો ગુણો અમિતગુણો, તેસં ગણો સમૂહો અમિતગુણગણો, તેસં. આધારતિ તિટ્ઠતિ એત્થાતિ અમિતગુણગણાધારો, જિનો લબ્ભતિ. સો પન સમુદ્દોદકં નાળિપત્તેન અપરિમિતં વિય કેનચિ અપરિમિતાનં સીલાદિગુણસમૂહાનં આધારો પતિટ્ઠાનભૂતોતિ અત્થો.

દસબલન્તિ અઞ્ઞેહિ અસાધારણં તથાગતદસબલસમ્પન્નં. એત્થ હિ બલન્તિ કેહિચિ વિરુદ્ધેહિ કારણે હિ બલન્તિ ન કમ્પેન્તિ થિરન્તીતિ બલં, દસ બલાનિ યસ્સ સોતિ દસબલો, બુદ્ધો. તં પન દુવિધં હોતિ તથા ગતસ્સ દસબલં કાયદસબલઞ્ચ, ઞાણદસબલઞ્ચાતિ. તેસુ હિ કાયબલં હત્થિકુલાનુસારેન વેદિતબ્બં. વુત્તઞ્હેતં **પોરાણેહિ** –

> ‘‘કાળા વકઞ્ચ ગઙ્ગેય્યં, પણ્ડરં તમ્બપિઙ્ગલં;

ગન્ધ મઙ્ગલહેમઞ્ચ, ઉપોસથં છદ્દન્તિમે દસા''તિ.

ઇમાનિ હિ દસ હત્થિકુલાનિ. તત્થ કાળાવકન્તિ પકતિહત્થિકુલં દટ્ઠબ્બં. યં દસન્નં પુરિસાનં કાયબલં, તં એકસ્સ કાળાવકહત્થિનો. યં દસન્નં કાળાવકાનં બલં, તં એકસ્સ ગઙ્ગેય્યસ્સ. યં દસન્નં ગઙ્ગેય્યાનં, તં એકસ્સ પણ્ડરસ્સ. યં દસન્નં પણ્ડરાનં, તં એકસ્સ તમ્બસ્સ. યં દસન્નં તમ્બાનં, તં એકસ્સ પિઙ્ગલસ્સ. યં દસન્નં પિઙ્ગલાનં, તં એકસ્સ ગન્ધહત્થિનો. યં દસન્નં ગન્ધહત્થીનં, તં એકસ્સ મઙ્ગલસ્સ. યં દસન્નં મઙ્ગલાનં, તં એકસ્સ હેમવતસ્સ. યં દસન્નં હેમવતાનં, તં ઉપોસથસ્સ. યં દસન્નં ઉપોસથાનં, તં એકસ્સ છદ્દન્તસ્સ. યં દસન્નં છદ્દન્તાનં, તં એકસ્સ તથાગતસ્સ, નારાયનસઙ્ઘાતબલન્તિપિ ઇદમેવ વુચ્ચતિ. તદેતં પકતિહત્થીનં ગણનાય હત્થિકોટિસહસ્સાનં . પુરિસગણનાય દસન્નં પુરિસકોટિસહસ્સાનં બલં હોતિ. ઇદં તથાગતસ્સ કાયબલં હોતિ. ઇદં પન તાસુ તાસુ પાળીસુ ન આગતં. અટ્ઠકથાસુયેવ આગતં. તેન વુત્તં દસક નિપાત **અઙ્ગુત્તરટીકાયં** ''દસ બલઞાણં પન પાળિયં આગતમેવ. ન કાયબલં વિય અટ્ઠ કથારૂળ્હમેવાતિ અધિપ્પાયો''તિ. એત્થ ચ નારાયન સઙ્ઘાત બલન્તિ એત્થ નારા વુચ્ચન્તિ રસ્મિયો, તા બહૂ નાનાવિધા ઇતો ઉપ્પજ્જન્તીતિ નારાયનં, વજિરં. તસ્મા નારાયનસઙ્ઘાત બલન્તિ વજિરસઙ્ઘાતબલન્તિ અત્થોતિ.

ઞાણદસબલં પન વિભઙ્ગપાળિયઞ્ચ મૂલપણ્ણાસે મહા સીહનાદસુત્તે દસકનિપાતઅઙ્ગુત્તરપાળિયઞ્ચ વિત્થારેન આગતમેવ. સુખગ્ગહણત્થં પન સઙ્ખેપેન દસ્સયિસ્સામિ. સેય્યથિદં. ઠાનાટ્ઠાનઞાણઞ્ચ, કમ્મસમાદાનાનં વિપાકઞાણં, સબ્બત્થગામિનિપટિપદાઞાણં, અનેકધાતુ નાનાધાતુ લોક ઞાણં, સત્તાનં નાનાધિમુત્તિકતં ઞાણં, પરસત્તાનં પરપુગ્ગલાનં ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તિઞાણં, ઝાનવિમોક્ખસમાધિસમાપત્તીનં સંકિલેસં વોદાનં વુટ્ઠાનં ઞાણં, પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણં, સત્તાનં ચુતૂપપાતં ઞાણં, આસવાનં ખયઞાણઞ્ચાતિ. અયં પન કમો અભિધમ્મવિભઙ્ગપાળિયં આગતક્કમો.

ચુતૂપપાતઞાણટ્ઠાને પન મૂલપણ્ણાસપાળિયં મહાસીહનાદસુત્તે ચ દસકનિપાતઅઙ્ગુત્તરપાળિયં દિબ્બચક્ખુઞાણં આગતં. અત્થતો પન દિબ્બચક્ખુઞાણેન ચુતૂપપાતસ્સ પસ્સિતત્તા સદિસમેવાતિ. તત્થ હિ ઠાનાટ્ઠાનઞાણન્તિ કારણાકારણં યથાભૂતં જાનનઞાણં. કારણઞ્હિ યસ્મા તત્થ ફલં તિટ્ઠતિ તદાયત્તવુત્તિતાય ઉપ્પજ્જતિ ચેવ પવત્તતિ ચ, તસ્મા ઠાનન્તિ વુચ્ચતિ. કમ્મસમાદાનાનં વિપાકઞાણન્તિ સમાદિયિત્વા કતાનં અતીતાનાગત પચ્ચુપ્પન્નાનં કુસલાકુસલકમ્માનં સુગતિદુગ્ગતિપટિસન્ધિસઙ્ખાતં વિપાકં નિબ્બાનફલઞ્ચ યથાભૂતં પજાનનઞાણં. સબ્બત્થ ગામિનિપટિપદં ઞાણન્તિ સબ્બગતિગામિનિઞ્ચ પટિપદં મગ્ગં યથાભૂતં પજાનનઞાણં. તત્થ ચ પટિપદન્તિ પટિપજ્જતિ પાપુણાતિ એતેનાતિ પટિપદં, મગ્ગં. ગતિગામિનિન્તિ નિરયાદિપઞ્ચગતિગામિનિં. અગતિગામિનિન્તિ નિબ્બાનગામિનિં. વુત્તઞ્હિ ''નિબ્બાનઞ્ચાહં સારિપુત્ત પજાનામિ નિબ્બાનગામિનિઞ્ચ પટિપદ''ન્તિ.

અનેકધાતુનાનાધાતુલોકં ઞાણન્તિ એત્થ અનેક ધાતૂતિ ચક્ખુધાતુઆદીહિ કામધાતૂહિ વા બહુધાતું. નાનાધાતૂતિ તાસંયેવ ધાતૂનં વિલક્ખણત્તા વિસદિસ સભાવત્તા નાનાપ્પકારધાતું. લોકન્તિ ખન્ધાયતન ધાતુલોકં. ઞાણન્તિ યથાભૂતં પજાનનઞાણં. સત્તાનં અધિમુત્તિકતં ઞાણન્તિ સત્તાનં હીનાદીહિ અધિમુત્તીહિ નાનાધિમુત્તિકભાવં યથાભૂતં પજાનનઞાણં. પરસત્તાનં પરપુગ્ગલાનં ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તિઞાણન્તિ એત્થ પરસત્તાનન્તિ પધાનસત્તાનં. પરપુગ્ગલાનન્તિ તતો પરેસં હીનસત્તાનં. એકત્થમેવ વા એતં પદદ્વયં વેનેય્યવસેન

દ્વેધા વુત્તં. ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તિઞાણન્તિ સદ્ધાદીનં ઇન્દ્રિયાનં પરભાવં વડ્ઢિઞ્ચ અપરભાવં હાનિઞ્ચ યથાભૂતં પજાનનઞાણં.

ઝાનવિમોક્ખસમાધિસમાપત્તીનં સંકિલેસં વોદાનં વુટ્ઠાનં ઞાણન્તિ એત્થ ઝાનવિમોક્ખસમાધિસમાપત્તીનન્તિ પઠમાદીનં ચતુન્નં ઝાનાનં, રૂપી રૂપાનિ પસ્સતીતિઆદીનં અટ્ઠન્નં વિમોક્ખાનં, સવિતક્કસવિચારાદીનં તિણ્ણં સમાધીનં, પઠમજ્ઝાન સમાપત્તિઆદીનઞ્ચ નવન્નં અનુપુબ્બસમાપત્તીનં. સંકિલેસન્તિ હાનભાગિયધમ્મં. વોદાનન્તિ વિસેસભાગિયધમ્મં. વુટ્ઠાનન્તિ યેન કારણેન ઝાનાદીહિ વુટ્ઠહન્તિ, તં કારણં. ઞાણન્તિ યથાભૂતં પજાનનઞાણં. પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણન્તિ પુબ્બે નિવુત્થક્ખન્ધાનુસ્સરણસઙ્ખાતં પજાનનઞાણં. સત્તાનં ચુતૂપપાતં ઞાણન્તિ સત્તાનં ચુતિઞ્ચ ઉપપાતઞ્ચ પજાનનં દિબ્બચક્ખુઞાણં. આસવાનં ખયઞાણન્તિ કામાસવાદીનં ખયસઙ્ખાતં આસવનિરોધં નિબ્બાનં યથાભૂતં પજાનન ઞાણન્તિ . ઇમાનિ પન ઞાણાનિ અઞ્ઞેહિ અસાધારણાનિ તથાગતસ્સ દસબલઞાણાનીતિ દટ્ઠબ્બાનિ.

હોન્તિ ચેત્થ –

‘‘ઠાનાટ્ઠાનં વિપાકઞ્ચ, ઞાણં પટિપદં ઞાણં;
અનેકધાતુલોકઞ્ચ, સત્તાનં અધિમુત્તિકં. [સા પનેસા સેતવવિપુલાગાથાતિ દટ્ઠબ્બા;]

ઇન્દ્રિયપરાપરઞ્ચ, ઝાનાદિનં સંકિલેસં;
વોદાનં વુટ્ઠાનં ઞાણં, પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિં;
સત્તાનં ચુતૂપપાતં, આસવક્ખયં ઞાણન્તિ;
દસિમાનિ બુદ્ધસ્સ ચા, સાધારણાનિ ઞાણાની’’તિ. [સા પનેસા સામઞ્ઞગાથાતિ દટ્ઠબ્બા;]

નનુ દસબલઞાણં નામ પાટિયેક્કં નત્થિ, સબ્બઞ્ઞુતઞાણમેવ હોતિ, અથ કસ્મા તં ઞાણં દસભેદેન વુત્તન્તિ. વુચ્ચતે. અઞ્ઞમેવ હિ દસબલઞાણં, અઞ્ઞં સબ્બઞ્ઞુતઞાણં, દસબલઞ્હિ સકસકકિચ્ચમેવ જાનાતિ. સબ્બઞ્ઞુતઞાણં પન તમ્પિ તતો અવસેસમ્પિ પજાનાતિ. દસબલઞાણેસુ હિ પઠમં કારણાકારણમેવ જાનાતિ. દુતિયં કમ્મન્તર વિપાકન્તરમેવ. તતિયં કમ્મપરિચ્છેદમેવ. ચતુત્થં ધાતુ નાનત્તકારણમેવ. પઞ્ચમં સત્તાનં અજ્ઝાસયાધિમુત્તિમેવ. છટ્ઠં ઇન્દ્રિયાનં તિક્ખમુદુભાવમેવ. સત્તમં ઝાનાદીહિ સદ્ધિં તેસં સંકિલેસાદિમેવ. અટ્ઠમં પુબ્બે નિવુત્થખન્ધસન્તતિમેવ. નવમં સત્તાનં ચુતિપટિસન્ધિમેવ. દસમં સચ્ચપરિચ્છેદમેવ. સબ્બઞ્ઞુતઞાણં પન એતેહિ જાનિતબ્બઞ્ચ તતો ઉત્તરિઞ્ચ પજાનાતિ. એતેસં પન કિચ્ચં ન સબ્બં કરોતિ. તઞ્હિ ઝાનં હુત્વા અપ્પેતું ન સક્કોતિ. ઇદ્ધિ હુત્વા વિકુબ્બિતું ન સક્કોતિ. મગ્ગો હુત્વા કિલેસે ખેપેતું ન સક્કોતિ. એવં તેસં ઞાણદ્વયાનં વિસેસોતિ. તં પન ઇધ ઞાણદ્વયં અધિપ્પેતન્તિ.

અતુલન્તિ સીલાદીહિ ગુણેહિ કેનચિ પુગ્ગલેન અસદિસં. અયં પનેત્થ વચનત્થો. તુલનં ઉમ્માનં તુલા, તુલ સદિસ્યં. **સદ્દનીતિયઞ્હિ** ‘‘તુલ ઉમ્માને’’તિ વુત્તં. અથ વા તુલિયતિ પમિયતિ એતાયાતિ તુલા, પકતિતુલા. તુલા વિયાતિ તુલા, ઞાણં. તાય સમ્મિતો તુલો. સમ્મિત તદ્ધિતે અપચ્ચયો. તુલસદિસઞાણેન સમ્મિતો પુગ્ગલો. ન તુલો અતુલો. કમ્મધારયમિસ્સકતપ્પુરિસ સમાસોયં. સીલાદિગુણેહિ કેનચિ પુગ્ગલેન અસદિસો ભગવા લબ્ભતિ. અથ વા નત્થિ તુલો સદિસો પુગ્ગલો એતસ્સાતિ અતુલો, ભગવા. અતગ્ગુણસંવિઞ્ઞાણોયં બહુબ્બીહિ. સીલાદિગુણેહિ કેનચિ અસદિસો અગ્ગપુગ્ગલોતિ અત્થો. સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલભાવતો. યથાહ ‘‘યાવતા

ભિક્ખવે સત્તા અપદા વા દ્વિપદા વા ચતુપ્પદા વા, તથાગતો તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ, વિરાગો સેટ્ઠો ધમ્માનં દ્વિપદાનઞ્ચ ચક્ખુમા''તિ. તં અતુલં બુદ્ધન્તિ સમ્બન્ધો. **વન્દે**તિ બુદ્ધસ્સ નયનસુભગકાયઙ્ગાદિગુણં અનુસ્સરિત્વા તીહિ દ્વારેહિ સક્કચ્ચં અહં વન્દામીતિ અત્થો. એત્થ ચ મિવિભત્તિયા મહાવિસયસુત્તેન એકારા દેસોતિ દટ્ઠબ્બો. વન્દના પન તિવિધા હોતિ કાયવચીમનોવન્દનાવસેનાતિ. યથાહ ''તિસ્સો ઇમા ભિક્ખવે વન્દના. કતમા તિસ્સો. કાયેન વન્દતિ, વાચાય વન્દતિ, મનસા વન્દતી''તિ.

તત્થ યોનિસો મનસિકારચિત્તં પચ્ચુપટ્ઠાપેત્વા જાણુદ્વયકપ્પરદ્વયનલાટસઙ્ખાતાનિ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ ભૂમિયં પતિટ્ઠાપેત્વા વન્દનેય્યાનં અભિમુખં નિપતન્તો કાયેન વન્દતિ નામ. યં સન્ધાય ''પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા''તિ અટ્ઠ કથાદીસુ વુત્તં. બુદ્ધગુણપદાનિ વાચાય પવત્તેન્તો વાચાય વન્દતિ નામ. વિપસ્સિસ્સ નમત્થુ, સિખિસ્સાપિ નમત્થુ, વેસ્સ ભુસ્સ નમત્થુ, કકુસન્ધસ્સ નમત્થુ, કોણાગમનસ્સ નમત્થુ , કસ્સપસ્સ નમત્થુ, અઙ્ગીરસ્સસ્સ નમત્થુ ત્યાદીસુપિ વાચાવન્દનાયેવ. બુદ્ધાદિ ગુણાનિ અનુસ્સરન્તો મનસા વન્દતિ નામાતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. નયનસુભગકાયઙ્ગં સબ્બસત્તાનં ચક્ખુસ્સ સોભનં ગતેન કાયઙ્ગેન સમન્નાગતં, મધુરવરસરોપેતં પિયપેમનીયેન અસ્સાદિ યેન ઉત્તમસદ્દેન સમન્નાગતં, અમિતગુણગણાધારં અપરિમિણિતબ્બસીલાદિગુણસમૂહાનં પતિટ્ઠાનભૂતં, દસબલં અનઞ્ઞસાધારણેન તથાગતસ્સ કાયઞાણદસ બલેન સમન્નાગતં, અતુલં સીલાદિગુણેહિ કેનચિ અસદિસં બુદ્ધં તીહિ દ્વારેહિ સક્કચ્ચં અહં વન્દે વન્દામીતિ.

દુતિયવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

3. યો બુદ્ધો ધિતિમાઞ્ઞધારકો,
સંસારે અનુભોસિ કાયિકં;
દુક્ખં ચેતસિકઞ્ચ લોકતો,
તં વન્દે નરદેવ મઙ્ગલં.

3. એવં તતિયગાથાય બુદ્ધસ્સ વન્દિત્વા ઇદાનિ સમાધિ આદીહિ ચતૂહિ ગુણેહિ થોમિત્વા વન્દિતુકામો **યો બુદ્ધો ધિતિમાઞ્ઞધારકો** તિઆદિગાથમાહ. અયં પન મસજગણ ગરુયુત્તત્તા દસક્ખરેહિ લક્ખિતા સુદ્ધવિરા જિતગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે**-મ્સાજ્ગા સુદ્ધવિરા જિતં મતન્તિ. તસ્સત્થો. યસ્સં પટિપાદં મ્સા મસગણા ચ જ્ગા જગણગરુકા ચ યે સિય્યું, તં વુત્તં સુદ્ધવિરાજિતન્તિ મતં ઞાતબ્બન્તિ. ધિતિમા અઞ્ઞધારકો યો બુદ્ધો લોકતો સંસારે કાયિકં દુક્ખઞ્ચ ચેતસિકં દુક્ખઞ્ચ અનુભોસિ નરદેવમઙ્ગલં, તં બુદ્ધં અહં વન્દેતિ સમ્બન્ધો.

તત્થ હિ **યો**તિ અનિયમનિદ્દેસો. યો યાદિસોતિ અત્થો. તસ્સ ચ અનિયમવાચક સબ્બનામપદત્તા વચનત્થો ન કાતબ્બો. તસ્સ પન ય ઓતિ પદવિભાગો કાતબ્બો. તેસુ ચ યસદ્દસ્સ વાચ્ચં અનિયમો બુદ્ધદબ્બો અપ્પધાનેન લબ્ભતિ, તસ્સ યાદિસયુત્તજચ્ચનામગોત્તસીલવિહારી ગોચરસઙ્ખાતં અનિયમસામઞ્ઞાકારત્તગુણમેવ પધાનેન લબ્ભતિ. પઠમાસિવિભત્તિયા કારિયભૂતસ્સ ઓકારસ્સ વાચ્ચં પકતૂપનિસ્સયસઙ્ખાતં કત્તુકારકેકવચનસઙ્ખ્યં લબ્ભતિ. અથ વા સબ્બનામભાવં યાતિ ગચ્છતીતિ યો, અનિયમવાચકભાવં યાતિ ગચ્છતીતિ વા યો, સબ્બનામ ભાવેન યાતિ પવત્તતીતિ વા યો, સબ્બનામભાવેન યાતબ્બો ઞાતબ્બોતિ વા યો, યાતબ્બો ઞાતબ્બો એતેન વા અનિયમત્થોતિ યો.

તેનાહુ **પોરાણા** –

‘‘નાનાકારણં પટિચ્ચ, ધાતુપચ્ચયવિગ્ગહં;
ચિન્તકાનં પભાવોવ, પધાનં હોતિ ચિન્તને’’તિ.

બુદ્ધોતિ પટિવિદ્ધચતુસચ્ચધમ્મો. અયં પનેત્થ વચનત્થો. બુજ્ઝતિ ચત્તારિ સચ્ચાનીતિ બુદ્ધો, ભગવા. સુદ્ધકત્તુસાધનોયં. બુધધાતુ ત. બોધેતા પજાયાતિ વા બુદ્ધો, હેતુ કત્તુસાધનોયં. અઞ્ઞેસં ચત્તારિ સચ્ચાનિ બોધેતીતિ અત્થો. અથ વા અનઞ્ઞબોધિતો હુત્વા સવાસનાય સમ્મોહનિદ્દાય બુજ્ઝતિ જાગરોતીતિ બુદ્ધો, દિનકરકિરણ સમાગમેન પરમરુચિરસિરીસોભગ્ગપ્પત્તિયા વિકસિતમિવ પદુમં અગ્ગમગ્ગઞાણસમાગમેન અપરિમિતગુણગણાલઙ્કત સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપ્પત્તિયા બુજ્ઝતિ વિકસતીતિ વા બુદ્ધો, નિબ્બાન સઙ્ખાતં એકાયનમગ્ગં બુજ્ઝતિ ગચ્છતીતિ વા બુદ્ધો. બુધસદ્દો હિ ઞાણાદીસુ ચતૂસ્વત્થેસુ વત્તતિ.

તેન વુત્તં –

‘‘ઞાણે વિકસને ચેવ, ગમને ચાપિ જાગરે;
ચતૂસ્વેતેસુ અત્થેસુ, બુધસદ્દો પવત્તતી’’તિ.

અથ વા સબ્બઞેય્યધમ્મે બુજ્ઝતિ જાનાતીતિ બુદ્ધો, પારમિ ભાવિતાય પઞ્ઞાય સબ્બે સઙ્ખતાસઙ્ખતધમ્મે બુજ્ઝતિ અબુજ્ઝિ બુજ્ઝિસ્સતીતિ વા બુદ્ધો, સમ્માસમ્બુદ્ધો વત સો ભગવાતિ અધિગતઞાણગુણવિસેસેહિ બુજ્ઝિતબ્બોતિ વા બુદ્ધો, ભગવતા બુજ્ઝિતબ્બં ઞાતબ્બન્તિ બુદ્ધં. કિં તં, સબ્બઞ્ઞુત ઞાણં, તદસ્સત્થીતિ બુદ્ધો, ભગવા. અત્થતો પન પારમિતા ભાવિતો સયમ્ભૂઞાણેન સહ વાસનાય વિહતવિદ્ધસ્ત નિરવસેસક્લેસો મહાકરુણાસબ્બઞ્ઞુતઞાણાદિઅપરિ મેય્યગુણગણાધારો ખન્ધસન્તાનો બુદ્ધો. યથાહ ‘‘બુદ્ધોતિ યો સો ભગવા સયમ્ભૂ અનાચરિયકો પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ સામં સચ્ચાનિ અભિસમ્બુજ્ઝિ, તત્થ ચ સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો, બલેસુ ચ વસીભાવ’’ન્તિ.

એત્થ ચ બુદ્ધો નામ સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધ, પચ્ચેકબુદ્ધ, ચતુસચ્ચબુદ્ધ, સુત બુદ્ધવસેન ચતુબ્બિધો હોતિ. તત્થ કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ સમતિંસપારમિયો પૂરેત્વા સમ્બોધિપ્પત્તો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો નામ. કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેત્વા સયમ્ભૂપત્તો પચ્ચેકબુદ્ધો નામ. અવસેસા ખીણાસવા ચતુસચ્ચબુદ્ધો નામ. બહુસ્સુતો સુતબુદ્ધો નામ. ઇધ પન સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો અધિપ્પેતો.

ધિતિમાગ્ગધારકોતિ એત્થ ધિતિમા અગ્ગધારકોતિ પદચ્છેદો કાતબ્બો. ધિતિમાતિ સમાધિવન્તો, સમ્પયુત્ત ધમ્મે એકારમ્મણે ધારેતીતિ ધિતિ, સમાધિ. ધાધાતુતિ. આકારસ્સ ઇકારાદેસો. ધિયતિ ઠપેતિ એકારમ્મણે સમ્પયુત્તધમ્મેતિ ધિતિ, ચિત્તેન યોગેનેવેસો એકા રમ્મણે પતિટ્ઠાપનવસેન ચિત્તસ્સ આરમ્મણે નિચ્ચલભાવેન પતિટ્ઠાપેતીતિ અત્થો. ધિતિ અસ્સ અત્થીતિ ધિતિમા, બુદ્ધો. સો હિ યથા મહામેરુ ચતૂહિ દિસાહિ ભુસં આગતેહિ વાતેહિ ન સમિઞ્જતિ, એવં પટિપક્ખેહિ મિચ્છાવાદ વાતેહિ ચ ઇટ્ઠાનિટ્ઠારમ્મણેહિ ચ લાભાલાભ યસાયસ નિન્દા પસંસ સુખદુક્ખસઙ્ખાતેહિ લોકધમ્મેહિ ચ ન સમિઞ્જતિ, સમાધિવન્તોયેવ હોતીતિ વુત્તં હોતિ.

અઞ્ઞધારકોતિ અરહત્તફલહારકો. વિમુત્તિસઙ્ખાતં અરહત્તફલસેતચ્છત્તં ધારેન્તો વા. જાનાતિ પઠમ મગ્ગેન દિટ્ઠસચ્ચસ્સ આમરિયાદં અનતિક્કમિત્વા વાતિ અઞ્ઞં, અરહત્તફલં. આપુબ્બઞાધાતુ ક્વિ. આસદ્દો મરિયાદત્થો. સંયોગપરત્તા આકારસ્સ રસ્સો, તં ધારેતીતિ અઞ્ઞધારકો. અઞ્ઞસદ્દૂપપદધરધાતુ ણ્વુ. **સંસારે**તિ ખન્ધધાતુઆયતનાનં અબ્બોચ્છિન્નં પવત્તમાને સંસારવટ્ટે.

વુત્તઞ્હિ **અટ્ઠકથાયં** –

''ખન્ધાનઞ્ચ પટિપાટિ, ધાતુઆયતનાન ચ;
અબ્બોચ્છિન્નં વત્તમાના, સંસારોતિ પવુચ્ચતી''તિ.

ખન્ધધાતુઆયતનાનં અઞ્ઞમઞ્ઞસમ્બન્ધેન સંપુનપ્પુનં સરતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ સંસારો. સંપુબ્બસરધાતુ ગતિમ્હિ ણ. અથ વા ખન્ધાયતનધાતુયો સં અબ્બોચ્છિન્નં સરન્તિ ગચ્છન્તિ પવત્તન્તિ એત્થાતિ સંસારોતિ વચનત્થો કાતબ્બો, તસ્મિં. **અનુભોસી**તિ અનુપુનપ્પુનં અભુઞ્જિ, અવેદયીતિ અત્થો. **કાયિક**ન્તિ કાયે સરીરે પવત્તં કાયિકં. **ચેતસિક**ન્તિ ચેતસિ પવત્તં ચેતસિકં. તં પન પદદ્વયં દુક્ખન્તિપદે વિસેસનં. **દુક્ખ**ન્તિ વટ્ટદુક્ખં. દુક્ખનં દુક્ખં, અથ વા દુક્ખયતીતિ દુક્ખં, દુક્ખધાતુ અ. ઇદં પન નિબ્બચનં કારિતવસેન વુત્તં. યસ્સ ઉપ્પજ્જતિ, તં દુક્ખિતં કરોતીતિ વુત્તં હોતિ. **લોકતો**તિ સત્તલોકહેતુ. લોકિયન્તિ પવત્તન્તિ એત્થ પુઞ્ઞાપુઞ્ઞાનિ તબ્બિપાકો ચાતિ લોકો. લોકધાતુ ણ. અથ વા કુસલાદીનિ લાતિ ગણ્હાતીતિ લોકો. લાધાતુ ઓકપચ્ચયો. સત્ત લોકોવ લબ્ભતિ. ધિતિમા અઞ્ઞધારકો યો બુદ્ધો સંસારવટ્ટે નિમુગ્ગાનં સત્તાનમનુદયાય સંસારવટ્ટદુક્ખતો પમોચેતુકામો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ અતિદુક્કરાનિ સમતિંસપારમિયો પઞ્ચ મહા પરિચ્ચાગે ચ કરોન્તો સત્તલોકહેતુ કાયિકં ચેતસિકં સંસારવટ્ટદુક્ખં અનુભવસીતિ વુત્તં હોતિ. **ત**ન્તિ તાદિસં બુદ્ધં. **વન્દે**તિ વન્દામિ.

નરદેવમઙ્ગલન્તિ નરદેવાનં મઙ્ગલભૂતં. અયં પનેત્થ વચનત્તો. નિરયં નેતિ પાપુણાતીતિ નરો, મનુસ્સો. નિધાતુ પાપુનને અરો. અરિયમનુસ્સો પન ભૂતપુબ્બગતિક નયેન નરો નામાતિ. અથ વા સેટ્ઠભાવં નેતીતિ નરો, ઉત્તમં પબ્બજ્જં નેતીતિ અત્થો. **વિમાનવત્થુઅટ્ઠકથાયં** પન જેટ્ઠભાવં નેતીતિ નરો. પુત્તભાતુભૂતોપિ હિ પુગ્ગલો માતુજેટ્ઠભગિનીનં પિતુટ્ઠાને તિટ્ઠતિ, પગેવ ભત્તુભૂતો ઇતરાસન્તિ વુત્તં. **વિસુદ્ધિમગ્ગમહાટીકાયં** પન નરતીતિ નરો, પુરિસો. યથા હિ પઠમપકતિભૂતો સત્તો ઇતરાય પકતિયા સેટ્ઠટ્ઠેન પુરિઉચ્ચે ઠાને સેતિ પવત્તતીતિ પુરિસોતિ વુચ્ચતિ, એવં નયનટ્ઠેન નરોતિ વુચ્ચતિ. પુત્તભાતુ ભૂતોપિ હિ પુગ્ગલો માતુજેટ્ઠભગિનીનં પિતુઠાને તિટ્ઠતિ. પગેવ ઇતરા ઇતરાસન્તિ વુત્તં. તસ્મા ઇધ પન નરન્તિ સામઞ્ઞેન વુત્તમ્પિ વિસેસેન પુરિસનરન્તિ વિઞ્ઞાયતિ પધાનનયેન ગહણસ્સ યુત્તત્તા. દિબ્બન્તિ કામગુણ ઝાનાભિઞ્ઞાચિત્તિસ્સરિયાદીહિ કીળન્તીતિ દેવા. દિવુધાતુ ણ. અથ વા સરીરાલઙ્કારજુતિયા દિબ્બન્તીતિ દેવા. દેવા ચ નામ તિવિધા હોન્તિ સમ્મુતિદેવા, ઉપપત્તિદેવા, વિસુદ્ધિદેવા ચાતિ. તત્થ મહાસમ્મતકાલતો પટ્ઠાય લોકેન દેવાતિ સમ્મતત્તા રાજાનો દેવિયો રાજકુમારા ચ સમ્મુતિદેવા નામ. દેવલોકે ઉપપન્ના ઉપપત્તિદેવા નામ. બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધખીણાસવા વિસુદ્ધિદેવા નામ. ઇધ પન ઉપપત્તિદેવા અધિપ્પેતા.

મઙ્ગલન્તિ મઙ્ગલભૂતં. તન્તિપદે વિસેસનં. મઙ્ગન્તિ વડ્ઢેન્તિ સબ્બસમ્પત્તીહિ સત્તાનં એતેનાતિ મઙ્ગલો, બુદ્ધો. મઙ્ગલ ધાતુ વડ્ઢને અલો. અથ વા મઙ્ગં વુચ્ચતિ પાપં, તં વેનેય્યાનં દેસનાય લુનાતિ છિન્દતીતિ મઙ્ગલો, બુદ્ધો. મઙ્ગસદ્દૂપપદલુધાતુ ક્વિ. નરા ચ દેવા ચ નરદેવા, તેસં મઙ્ગલો નરદેવમઙ્ગલો, બુદ્ધો. સો પન મનુસ્સદેવબ્રહ્માનં

પૂજનીયત્તા ચ સઙ્ગે, ચક્કં, પુણ્ણકુમ્ભો, ગરા, સિરી, સેતચ્છત્તં, અઙ્કુસો, ધજં, સોવત્તિકઞ્ચાતિ અટ્ઠહિ લોકિયમઙ્ગલેહિ સેટ્ઠત્તા ઉત્તમત્તા ચ મઙ્ગલો નામાતિ વુચ્ચતિ, તસ્મા બુદ્ધસ્સ નરદેવમઙ્ગલન્તિ થોમેતીતિ અધિપ્પાયોતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. ધિતિમા સમાધિવન્તો અગ્ગધારકો અરહત્તફલધારકો અરહત્તફલસે તચ્છત્તં ધારેન્તો વા, યો યાદિસો બુદ્ધો, સંસારે સંસારવટ્ટે, કાયિકં કાયે પવત્તં દુક્ખઞ્ચ વટ્ટદુક્ખઞ્ચ ચેતસિ પવત્તં દુક્ખઞ્ચ વટ્ટદુક્ખઞ્ચ, લોકતો લોકહેતુ, અનુભોસિ પુનપ્પુનં અભવસિ અવેદયિ, નરદેવમઙ્ગલં નરદેવાનં મઙ્ગલભૂતં, તં તાદિસં બુદ્ધં અહં વન્દે વન્દામીતિ.

તતિયવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૪. બાત્તિંસતિલક્ખણચિત્રદેહં,
દેહજ્જુતિનિગ્ગતપજ્જલન્તં;
પઞ્ઞાધિતિસીલગુણોઘવિન્દં,
વન્દે મુનિમન્તિમજાતિયુત્તં.

૪. એવં તતિયગાથાય બુદ્ધસ્સ નત્વા ઇદાનિ બાત્તિંસતિલક્ખણચિત્રદેહન્ત્યાદીહિ છહિ ગુણેહિ થોમિત્વા મુનિનો વન્દિતુકામો **બાત્તિંસતિ લક્ખણ ચિત્ર દેહ** ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન ત જ જ ગણ ગરુદ્વય યુત્તત્તા એકાદસક્ખરેહિ લક્ખિતા ઉપટ્ઠિતા ગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ત્જા જ્ગા ગરુનાયમુપટ્ઠિતા સા''તિ. તસ્સત્થો. યસ્સં પટિપાદં ત્જા તજગણા ચ જ્ગાજગણગરૂ ચ ગરુના પાદન્તગરુના ચે યુત્તા, સા અયં ગાથા ઉપટ્ઠિતા નામાતિ. એત્થ ચ એક ગરુકે સતિપિ દ્વિગરુકેપિ લક્ખણસમાનત્તા ઉપટ્ઠિતા ગાથા નામાતિ દટ્ઠબ્બા. તત્થ **બાત્તિંસતિ લક્ખણ ચિત્ર દેહ**ન્તિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ વિચિત્રં સરીરવન્તં. એત્થ ચ દ્વીહિ અધિકં તિંસં બાત્તિંસતિ. દ્વિસદ્દસ્સ બાદેસો. લક્ખિયતિ લક્ખિતબ્બં બુદ્ધસરીરં એતેનાતિ લક્ખણં. દિહતિ ઉપચયતિ વડ્ઢતિ વા એત્થ કુસલા કુસલન્તિ દેહં, સરીરં. દિહધાતુ ઉપચયે વડ્ઢને વા ણ. બાત્તિંસતિ મહાપુરિસલક્ખણેહિ ચિત્રં વિચિત્રં દેહં સરીરં યસ્સ સોતિ બાત્તિંસતિલક્ખણચિત્રદેહો, મુનિ લબ્ભતિ.

ઇદં પનેત્થ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણસરૂપસ્સ **સઙ્ખેપ દસ્સનં**. સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો ચ, આયતપણ્હિ, દીઘઙ્ગુલિ, મુદુત લુણહત્થપાદો, જાલહત્થપાદો, ઉસ્સઙ્ખપાદો, એણિજઙ્ઘો, ઠિતકોવ અનોનમન્તો ઉભોહિ પાણિતલેહિ જાણુ કાનિ પરિમસતિ પરિમજ્જતિ, કોસોહિતવત્થગુય્હો, સુવણ્ણ વણ્ણો કઞ્ચનસન્નિભત્તચો, સુખુમચ્છવી, એકેકલોમો, ઉદ્ધગ્ગલોમો, બ્રહ્મુજુગત્તો, સત્તુસ્સદો, સીહપુબ્બદ્ધ કાયો, ચિતન્તરંસો, નિગ્રોધપરિમણ્ડલો, સમવટ્ટક્ખન્ધો, રસગ્ગરસી, સીહહનુ, ચત્તાલીસદન્તો, સમદન્તો, અવિરળદન્તો, સુસુક્કદાઠો, પહૂતજિવ્હો, બ્રહ્મસ્સરો કરવીકભાણિ, અતિનીલનેત્તો, ગોપખુમો, ઉણ્ણા ભમુ કન્તરે જાતો, ઉણ્હીસસીસો ચાતિ દ્વત્તિંસવિધાનિ હોન્તિ મહાપુરિસલક્ખણાનિ.

તેન વુત્તં પાથેય્યવગ્ગે **લક્ખણસુત્તે** ''કતમાનિ તાનિ ભિક્ખવે દ્વત્તિંસમહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણાનિ, યેહિ સમન્નાગતસ્સ મહાપુરિસસ્સ દ્વે ગતિયો ભવન્તિ, અનઞ્ઞા. સચે અગારં અજ્ઝાવસતિ રાજા હોતિ ચક્કવત્તિ... પે॰... સચે ખોપન અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતિ, અરહં હોતિ સમ્મા સમ્બુદ્ધો લોકે વિવટચ્છદો ૧. ઇધ ભિક્ખવે મહા પુરિસો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો હોતિ. યમ્પિ ભિક્ખવે મહા પુરિસો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો હોતિ. ઇદમ્પિ ભિક્ખવે મહા પુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણં ભવતિ ૨. પુન ચપરં ભિક્ખવે મહાપુરિસસ્સ હેટ્ઠાપાદતલેસુ ચક્કાનિ જાતાનિ હોન્તિ સહસ્સારાનિ સનેમિકાનિ સનાભિકાનિ સબ્બા કારપરિપૂરાનિ. ઇદમ્પિ ભિક્ખવે મહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસ

લક્ખણં ભવતિ ૩. પુન ચપરં ભિક્ખવે મહાપુરિસો આયતપણ્હી હોતિ ૪. દીઘઙ્ગુલી હોતિ ૫. મુદુતલુણ હત્થપાદો હોતિ ૬. જાલહત્થપાદો હોતિ ૭. ઉસ્સઙ્ખપાદો હોતિ ૮. એણિજઙ્ઘો હોતિ ૯. ઠિતકોવ અનોનમન્તો ઉભોહિ પાણિતલેહિ જાણુકાનિ પરિમસતિ પરિમજ્જતિ ૧૦. કોસોહિતવત્થગુય્હો હોતિ ૧૧. સુવણ્ણવણ્ણો કઞ્ચનસન્નિભત્તચો ૧૨. સુખુમચ્છવી હોતિ સુખુમત્તા છવિયા રજોજલ્લં કાયે ન ઉપલિમ્પતિ ૧૩. એકેકલોમો હોતિ, એકેકાનિ લોમાનિ લોમકૂપેસુ જાતાનિ ૧૪. ઉદ્ધગ્ગલોમો હોતિ. ઉદ્ધગ્ગાનિ લોમાનિ જાતાનિ નીલાનિ અઞ્જનવણ્ણાનિ કુણ્ડલા વત્તાનિ પદક્ખિણાવત્તકજાતાનિ ૧૫. બ્રહ્મુજુગત્તો હોતિ ૧૬. સત્તુસ્સદો હોતિ ૧૭. સીહપુબ્બદ્ધ કાયો હોતિ ૧૮. ચિતન્તરંસો હોતિ ૧૯. નિગ્રોધપરિમણ્ડલો હોતિ, યાવતક્વસ્સ બ્યામો, તાવ તક્વસ્સ કાયો ૨૦. સમવટ્ટક્ખન્ધો હોતિ ૨૧. રસગ્ગ સગ્ગી હોતિ ૨૨. સીહહનુ હોતિ ૨૩. ચત્તાલીસદન્તો હોતિ ૨૪. સમદન્તો હોતિ ૨૫. અવિરળદન્તો હોતિ ૨૬. સુસુક્કદાઠો હોતિ ૨૭. પહૂતજિવ્હો હોતિ ૨૮. બ્રહ્મસ્સરો હોતિ કરવીકભાણિ ૨૯. અતિનીલનેત્તો હોતિ ૩૦. ગોપખુમો હોતિ ૩૧. ઉણ્ણા ભમુકન્તરે જાતા હોતિ ઓદાતા મુદુતૂલ સન્નિભા. યમ્પિ ભિક્ખવે મહાપુરિસસ્સ ઉણ્ણા ભમુકન્તરે જાતા હોતિ ઓદાતા મુદુતૂલસન્નિભા. ઇદમ્પિ ભિક્ખવે મહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણં ભવતિ ૩૨. પુન ચપરં ભિક્ખવે મહાપુરિસો ઉણ્હીસસીસો હોતિ. યમ્પિ ભિક્ખવે મહાપુરિસો ઉણ્હીસસીસો હોતિ. ઇદમ્પિ ભિક્ખવે મહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસલક્ખણં ભવતિ. ઇમાનિ ખો તાનિ ભિક્ખવે દ્વત્તિંસમહાપુરિસસ્સ મહાપુરિસ લક્ખણાની''તિ. એતેસં પન દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનં અત્થો પચ્છા આવિભવિસ્સતીતિ.

દેહજ્જુતિનિગ્ગતપજ્જલન્તન્તિ ભગવતો રૂપકાયતો નિક્ખન્તેહિ છબ્બણ્ણરંસીસઙ્ખાતેહિ ઓભાસેહિ પરિસમન્તતો વિજ્જોતવન્તં. જવતિ દિબ્બતીતિ જુતિ. જુધાતુતિ. નિગચ્છતિ નિચ્છરતીતિ નિગ્ગતા, રસ્મિ. નિપુબ્બગમુધાતુ ત. પકારેન જલતે દિબ્બતે પજ્જલન્તં. એત્થ ચ દેહનિગ્ગતજુતીતિ વત્તબ્બે છન્દાનુરક્ખણત્થં પદવિપરિયાયેન દેહજ્જુતિનિગ્ગતન્તિ વુત્તં. તસ્મા દેહતો નિગ્ગતા જુતીતિ સમાસો દટ્ઠબ્બો. દેહતો રૂપકાયતો નિગ્ગતેહિ નિચ્છરેહિ જુતીહિ રંસીહિ પજ્જલન્તં યસ્સ સોતિ દેહજ્જુતિ નિગ્ગતપજ્જલન્તો, મુનિ લબ્ભતિ. મુનિનો હિ પુરત્થિમકાયતો છબ્બણ્ણરસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગ હેસિ. પચ્છિમકાયતો દક્ખિણહત્થતો વામહત્થતો છબ્બણ્ણા રસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. ઉપરિ કેસન્તતો પટ્ઠાય સબ્બકેસવત્તેહિ મોરગીવવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા ગગનતલે અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. હેટ્ઠાપાદતલેહિ પવાળવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા ઘનપથવિયં અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ, એવં સમન્તા અસીતિહત્થમત્તં ઠાનં છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો વિજ્જોતમાના વિપ્ફન્દમાના કઞ્ચનદણ્ડદીપિકાહિ નિચ્છરિત્વા આકાસં પક્ખન્દજાલા વિય ચતુદ્દીપિક મહામેઘતો નિક્ખન્તવિજ્જુલતા વિય વિધાવિંસૂતિ વુત્તં હોતિ. તસ્મા દેહજ્જુતિનિગ્ગતપજ્જલન્તન્તિ થોમેતીતિ.

પઞ્ઞાધિતિ સીલ ગુણોઘવિન્દન્તિ એત્થ પઞ્ઞાતિ સબ્બઞ્ઞુત ઞાણં. ધિતીતિ ઝાનમગ્ગફલસમ્પયુત્તસમાધિ. સીલન્તિ પચ્ચેક બુદ્ધારિયસાવકેહિ અસાધારણં સુવિસુદ્ધં ચતુપારિસુદ્ધિસીલં. ઓઘન્તિ સમૂહં. વિન્દન્તિ લદ્ધં. પકારેન યથાસભાવં સબ્બઞેય્યધમ્મં વા જાનાતિ પટિવિજ્ઝતીતિ પઞ્ઞા. સબ્બઞ્ઞુત ઞાણં. પપુબ્બઞાધાતુ અ. સા પનેસા પજાનનલક્ખણા પટિવેધલક્ખણા ઓભાસનલક્ખણા ચ, વિસયોભાસ રસા, અસમ્મોહપચ્ચુપટ્ઠાના, સમાધિપદટ્ઠાના. ધિતિસદ્દસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. સીલતીતિ સીલં. કાયવચીકમ્માનિ સમ્મા દહતિ સમ્મા ઠપેતીતિ અત્થો. અથ વા સીલતિ સમાધિયતિ કાયકમ્માદીનં સુસિલ્ય ભાવેન ન વિપ્પકિરતીતિ સીલં, સીલન્તિ સમાદહન્તિ ચિત્તં એતેનાતિ વા સીલં, ચતુપારિસુદ્ધિસીલં. સીલધાતુ અ. ઇદં પન પતિટ્ઠાપનલક્ખણં, દુસ્સિલ્યવિદ્ધંસનરસં અનવજ્જરસં વા, સોચેય્યપચ્ચુપટ્ઠાનં, હિરિઓત્તપ્પપદટ્ઠાનં. ગુણસદ્દસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. ઉહનતિ સમૂહં કરોતિ એત્થ અવયવન્તિ ઓઘો, સમૂહો. ઉપુબ્બહનધાતુ ણ. ઉસ્સ ઓ. હનસ્સ ઘો.

અભિધાનપ્પદીપિકાટીકાયં પન ‘‘અવયવં બ્યપિયતિ ગચ્છતીતિ ઓઘો’’તિ વુત્તં. વિન્દનંલભનં વિન્દં, વિન્દિયિત્થ લબ્ભિત્થાતિ વા વિન્દં, પઞ્ઞા ચ ધિતિ ચ સીલઞ્ચ તં ગુણઞ્ચાતિ પઞ્ઞાધિતિસીલગુણા, તેસં ઓઘો સમૂહોતિ તથા, તં વિન્દં લભનં યસ્સાતિ પઞ્ઞાધિતિસીલગુણોઘવિન્દો, મુનિ . અથ વા વિન્દં લભિતબ્બં પઞ્ઞાધિતિસીલગુણોઘં યેનાતિ પઞ્ઞાધિતિસીલગુણોઘવિન્દો. તતિયાબહુબ્બીહિ સમાસોયં. વિન્દાનં લભિતબ્બાનં પઞ્ઞાધિતિસીલ સઙ્ખાતાનં ગુણાનં સમૂહો અત્થીતિ અત્થો. તં.

વન્દેતિ અહં વન્દામિ. **મુનિ**ન્તિ બુદ્ધં. મુનાતિ જાનાતિ પરિચ્છિન્દતિ વા હિતાહિતન્તિ મુનિ, બુદ્ધો. મુનધાતુ ઞાણે ઇ. અથ વા મુનાતિ જાનાતિ ઉભો અત્થેતિ મુનિ, ખન્ધાદિ લોકે તુલં આરોપેત્વા મિનન્તો વિય ઇમે અજ્ઝત્તિકા ખન્ધા ઇમે બાહિરાતિઆદિના નયેન ઇધલોકત્થઞ્ચ પરલોકત્થઞ્ચ ભગવા જાનાતીતિ અત્થો. સો પનેસ અગારિયમુનિ, અનાગારિયમુનિ, સેખમુનિ, અસેખમુનિ, પચ્ચેકમુનિ, મુનિમુનિ ચાતિ અનેકવિધો. તત્થ અગારિયમુનીતિ ગિહિપિ આગતફલો વિઞ્ઞાતસાસનો. અનાગારિયમુનીતિ તથારૂપોવ પબ્બજિતો. સેખમુનીતિ સત્ત સેક્ખા. અસેખમુનીતિ ખીણાસવો. પચ્ચેકમુનીતિ પચ્ચેકબુદ્ધો. મુનિમુનીતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો. તેસુ પન ઇધ મુનિમુનિ અધિપ્પેતો, તં મુનિં. **અન્તિમજાતિયુત્ત**ન્તિ અન્તિમેન ચરિમભવેન યુત્તં. અવસાનં અમતિ ગચ્છતીતિ અન્તં. અમધાતુ ત. મસ્સ નો. અન્તે ભવો અન્તિમો, ચરિમભવો. જાનનં નિબ્બત્તનં જાતિ, ખન્ધાનં પવત્તિ. કમ્મેન જનિયતિ નિબ્બત્તિયતીતિ વા જાતિ. ઉપપત્તિભવો લબ્ભતિ. જાનિધાતુતિ. ધાત્વન્ત લોપો. અન્તિમજાતિયા યુત્તોતિ અન્તિમજાતિયુત્તો, મુનિ. આયતિઞ્હિ તીસુ ભવેસુ પટિસન્ધિજનકાનં સબ્બ કિલેસાનં બોધિપલ્લઙ્કેયેવ અગ્ગમગ્ગેન સમુચ્છિન્દિતત્તા ભગવતો અનાગતે પુનબ્ભવો નત્થિ, તસ્મા અયં અરિયજાતિ પચ્છિમત્તભાવયુત્તોતિ વુત્તં હોતિ.

તેન વુત્તં **ધમ્મચક્કપવત્તનસુત્તે** –

‘‘ઞાણઞ્ચ મેદસ્સનં ઉદપાદિ, અકુપ્પામે વિમુત્તિ, અયમન્તિમા જાતિ, નત્થિદાનિ પુનબ્ભવો’’તિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. બાત્તિંસતિલક્ખણચિત્રં દેહં દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ વિચિત્રં રૂપકાયવન્તં, દેહજ્જુતિનિગ્ગત પજ્જલન્તં રૂપકાયતો નિગ્ગતેહિ છબ્બણ્ણરંસીહિ પરિસમન્તતો વિજ્જોતવન્તં, પઞ્ઞાધિતિસીલગુણો ઘવિન્દં પઞ્ઞાધિતિસીલસઙ્ખતાનં ગુણાનં સમૂહં લભનવન્તં, વિન્દિતબ્બાનં પઞ્ઞાધિતિસીલસઙ્ખાતાનં ગુણાનં સમૂહવન્તં વા, અન્તિમજાતિયુત્તં ચરિમભવેન ચરિમત્તભાવેન વા યુત્તં મુનિં બુદ્ધં અહં તીહિ દ્વારેહિ સક્કચ્ચં વન્દે વન્દામીતિ.

ચતુત્થવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૫. પાતોદયં બાલદિવાકરંવ,
મજ્ઝે યતીનં લલિતં સિરીહિ;
પુણ્ણિન્દુસઙ્કાસમુખં અનેજં,
વન્દામિ સબ્બઞ્ઞુમહં મુનિન્દં.

૫. એવં ચતુત્થગાથાય બુદ્ધં વન્દિત્વા ઇદાનિ સિરીહિ લલિતન્ત્યાદીહિ ચતૂહિ ગુણેહિ થોમિત્વા વન્દિતુકામો **પાતોદય**ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન ત ત જ ગણદ્વિગરૂહિ યુત્તત્તા એકાદસક્ખરેહિ લક્ખિતા ઇન્દવજિરા ગાથાતિ

દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ''ઇન્દાદિકા તા વજિરા જગાગો''તિ. તસ્સત્થો, યસ્સં પટિપાદં તા દ્વેત ગણા ચ જગા જગણ ગરુ ચ ગો ગરુ ચ ચે ભવન્તિ, સા ઇન્દા દિકા ઇન્દસદ્દઆદિકા વજિરા વજિરાગાથા નામાતિ.

તત્થ **પાતોદયન્તિ** એત્થ પાતો ઉદયન્તિ પદચ્છેદો કાતબ્બો. પગે પુબ્બણ્હસમયે પાચીનલોકધાતુતો ઉગ્ગતન્તિ અત્થો. પાતો પગે પાચીનલોકધાતુતો ઉદેતિ ઉગ્ગચ્છતીતિ પાતોદયો, સૂરિયો. પાતોપુબ્બ ઉદધાતુ ઉગ્ગમને અયો, તં પાતોદયં. **બાલદિવા કરં વા**તિ બાલદિવાકરં ઇવાતિપદચ્છેદો. બાલદિવાકરં વાતિ નિગ્ગતાભિનવસૂરિયં વિય. એત્થ ચ બાલોતિ સમ્પતિ જાતો તરુણદારકો પોતકો વા. સો હિ બલતિ અસ્સસિતપસ્સસિતમત્તેન જીવતિ ન સેટ્ઠેન પઞ્ઞાજીવિતેનાતિ બાલો, તરુણદારકો. બલધાતુ પાણને જીવાયં વા. સૂરિયરંસિના દિવતિ દિબ્બતીતિ દિવા. દિવુધાતુ અ. અથ વા દીયતિ ખીયતિ અન્ધકારો એતેનાતિ દિવા. દીધાતુ ખયે અ, વાગમો. તં કરોતીતિ દિવાકરો, દિવા દિવસે વા કરો આભા યસ્સાતિ દિવાકરો, સૂરિયો. બાલસદિસો દિવાકરો બાલદિવાકરો. અથ વા બાલો ઇવ દિવાકરોતિ બાલદિવાકરો, નવુગ્ગતસૂરિયો. સો પન આકાસે નક્ખત્તતારાનં મજ્ઝે સહસ્સરંસીહિ લલતિ વિલાસતિ વિયાતિ અત્થો.

યતીનન્તિ ભિક્ખૂનં. તે હિ યતન્તિ ઉટ્ઠહન્તિ ઘટન્તિ વાયમન્તિ કુસલે ધમ્મેતિ યતીતિ વુચ્ચન્તિ. યત ધાતુ પતિયતને વાયામે વા ઇ. અથ વા યમન્તિ ઉપરમન્તિ અકુસલે ધમ્મેતિ યતીતિ વુચ્ચન્તિ. યમુધાતુ ઉપરમે ઇ. ધાત્વન્તલોપો. તેસં યતીનં. **લલિતન્તિ** વિલાસિતં. લલતિ વિલાસેતીતિ લલિતો, મુનિ. લલધાતુ વિલાસે ત. તં. **સિરીહી**તિ ભગવતો કાયઙ્ગસોભગ્ગપત્તેહિ સિરીહિ, બાત્તિંસલક્ખણાસીત્યા નુબ્યઞ્જનછબ્બણ્ણરંસીસઙ્ખતેહિ સમ્પત્તિસિરીહિ વા. કતપુઞ્ઞે નિસ્સયતીતિ સિરી. સિધાતુ સેવાયં રપચ્ચયો ઇત્થિ લિઙ્ગજોતકઈપચ્ચયો ચ. કતપુઞ્ઞેહિ સેવિયતીતિ વા સિરી, સમ્પત્તિ. **મૂલટીકાયં** પન ''સિરીતિ પઞ્ઞાપુઞ્ઞાન મેતં અધિવચન''ન્તિ વુત્તં. યતીનં ભિક્ખૂનં મજ્ઝે સિરીહિ લલિતં વિલાસિતન્તિ સમ્બન્ધો. એત્થ ચ ઇદં વુત્તં હોતિ, યથા પાતો ઉદિતો ઉગ્ગતો સૂરિયો આકાસે નક્ખત્તતારાનં મજ્ઝે સહસ્સરંસીહિ લલતિ વિલાસતિ, એવં મુનિ લોકે યતીનં ભિક્ખૂનં મજ્ઝે બાત્તિંસલક્ખણા સીત્યાનુબ્યઞ્જનછબ્બણ્ણરંસીહિ અલઙ્કતેહિ સરીરસોભગ્ગ પત્તીહિ સમ્પત્તિસિરીહિ લલતિ વિલાસતીતિ.

પુણ્ણિન્દુસઙ્કાસમુખન્તિ પુણ્ણચન્દેન સદિસં આનનસમ્પન્નં. યથા હિ ચન્દો કાળપક્ખે પાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય દિને દિને ઊનો હોતિ, એવં ન મુનિનો મુખં આનનં ઊનં. ભગવતો પન મુખં નિચ્ચં પરિપુણ્ણચન્દમણ્ડલં વિય અનૂનં હુત્વા સોભતિ, તસ્મા પુણ્ણસદ્દેન વિસેસેત્વા પુણ્ણિન્દુસઙ્કાસમુખન્તિ થોમેતિ. સોળસકલેહિ પૂરેતીતિ પુણ્ણં. પૂરધાતુ ત, તસ્સ ણ્ણો. ઇદતિ નક્ખત્તતારાનં ઇસ્સરિયં કરોતીતિ ઇન્દુ, ઇદિધાતુ ઇસ્સરિયં ઉ. પુણ્ણં પરિપુણ્ણં ઇન્દુ પુણ્ણિન્દુ, ચન્દો. સઙ્કાસન્તિ સદિસં. સઙ્કાસસદ્દો હિ ઉપમાવાચકો નિપાતો. વુત્તઞ્હિ

સુબોધાલઙ્કારે –

> ''ઇવાદિ ઇવ વા તુલ્ય, સમાનનિભસન્નિભા;
> યથા સઙ્કાસ તુલિત, પ્પકાસ પતિરૂપકા''ત્યાદિ.

પુણ્ણચન્દં વિય મુખતિ સોભતીતિ મુખં, આનનં. મુખધાતુ અ. પુણ્ણિન્દુના સઙ્કાસં સદિસં મુખં આનનં યસ્સ સોતિ પુણ્ણિન્દુસઙ્કાસમુખો, મુનિન્દો. તં. મુનિન્દસ્સ પન પુણ્ણ ચન્દસ્સ સહસ્સરંસીહિ સસ્સિરિકો વિય ભિક્ખૂનં મજ્ઝે બાત્તિંસ મહાપુરિસ લક્ખણાસીત્યાનુબ્યઞ્જન પટિમણ્ડિતેહિ સિરીહિ ચ બ્યામપ્પભાપરિક્ખિત્તેહિ આવેળાવેળા

યમકાયમકા ગુમ્બાગુમ્બા હુત્વા વિનિચ્છરન્તીહિ ઘનબુદ્ધરસ્મિસઙ્ઘાતેહિ અલઙ્કિતો સસ્સિરિકમુખો હોતીતિ વુત્તં હોતિ. તસ્મા પુણ્ણિન્દુસઙ્કાસમુખન્તિ થોમેતિ.

અનેજન્તિ નિત્તણ્હં. લાભાલાભાદિં પટિચ્ચ એજતિ કમ્પતીતિ એજા, તણ્હા. એજધાતુ કમ્પને અ, નત્થિ એજા યસ્સાતિ અનેજો, મુનિન્દો. વુત્તઞ્હિ **મહાનિદ્દેસપાળિયં** "લાભાલાભ યસાયસ નિન્દાનિન્દ સુખદુક્ખેહિ ન ઇઞ્જતીતિ અનેજો, ભગવા લબ્ભતી"તિ.

સબ્બઞ્ઞુન્તિ પટિવિદ્ધ સબ્બઞેય્યધમ્મં. સઙ્ખરવિકારલક્ખણનિબ્બાન પઞ્ઞત્તિવસેન પઞ્ચવિધં સબ્બં ઞેય્યધમ્મં જાનાતિ પટિવિજ્ઝતિ સીલેનાતિ સબ્બઞ્ઞૂ, મુનિન્દો. સબ્બસદ્દૂપપદ ઞાધાતુ રૂ. એત્થ ચ સબ્બે સઙ્ખતધમ્મા સઙ્ખરા નામ સકસકપચ્ચયેહિ સઙ્ખરિયન્તીતિ કત્વા. વિઞ્ઞત્તિદ્વયં લહુતાદિત્તયઞ્ચ વિકારો નામ ચતૂહિ મહાભૂતેહિ વિરૂપં કરિયતીતિ કત્વા. વિઞ્ઞત્તિદ્વયસ્સ યથાક્કમં ચિત્તજવાયોધાતુ ચિત્તજપથવી ધાતૂનં વિસેસગુણત્તા, લહુતાદિત્તયસ્સ ચ ચિત્તો ત્વાહારજનિપ્ફન્નરૂપાનં વિસેસગુણત્તા. ફસ્સાદિધમ્માનં ફુસનાદિલક્ખણઞ્ચ પથવીધાત્વાદીનં કક્ખળાદિલક્ખણઞ્ચ, ચિત્તસ્સ આરમ્મણવિજાનનલક્ખણઞ્ચ, નિબ્બાનસ્સ સન્તિલક્ખણઞ્ચ, રૂપસ્સ રુપ્પનલક્ખણઞ્ચ, નામસ્સ નમનલક્ખણઞ્ચ, અનિચ્ચતાદિત્તયાનિ ચ ઉપચયાદિચત્તારિ લક્ખણરૂપાનિ ચ લક્ખણાનિ નામ લક્ખિયન્તિ એતેન લક્ખિતબ્બા ધમ્માતિ કત્વા. અસઙ્ખતધાતુનિબ્બાનં નામ વાનં વુચ્ચતિ તણ્હા, તતો નિક્ખન્તન્તિ કત્વા. પરિચ્છેદરૂપં ઇત્થિપુરિસાદિઘટપટાદયો સબ્બ વોહારત્થા ચ પઞ્ઞત્તિ નામ પઞ્ઞાપિયતિ પકારેન ઞાપિયતીતિ કત્વા. એત્થ ચ સઙ્ખારનિબ્બાનાનિ પરમત્થધમ્મા હોન્તિ. વિકારાદીસુ પન વિકારલક્ખણાનિ પઞ્ઞત્તિવિસેસત્તા વિસું વુત્તાનિ. ઇમેહિ દ્વીહિ વિનિમુત્તા પન પરિચ્છેદરૂપા સબ્બવોહારત્થા પઞ્ઞત્તીતિ વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. **અપદાન અટ્ઠકથાયં** પન "સબ્બં અતીતાદિભેદં હત્થામલકં વિય જાનાતીતિ સબ્બઞ્ઞૂ"તિ વુત્તં.

સબ્બઞ્ઞૂતિ ચ કમસબ્બઞ્ઞૂ, સકિં સબ્બઞ્ઞૂ, સતતસબ્બઞ્ઞૂ, સત્તિ સબ્બઞ્ઞૂ, ઞાતસબ્બઞ્ઞૂ ચાતિ પઞ્ચવિધા હોતિ સબ્બઞ્ઞૂ. તત્થ યથાક્કમં સબ્બં જાનનધમ્મો કમસબ્બઞ્ઞૂ નામ. એકાવજ્જનેન જવનવારેન જાનિતબ્બં ચતુસચ્ચધમ્મં જાનનધમ્મો સકિંસબ્બઞ્ઞૂ નામ. ચક્ખુવિઞ્ઞાણાદીનં નિયતારમ્મણત્તં જાનનધમ્મો સતતસબ્બઞ્ઞૂ નામ. એકપ્પહારેન સબ્બધમ્મં જાનનસમત્થો ધમ્મો સત્તિસબ્બઞ્ઞૂ નામ. આવજ્જનાભેદેન જાનિતબ્બં સબ્બધમ્મં જાનનધમ્મો ઞાતસબ્બઞ્ઞૂ નામ. તેસુ ચ સકિં સબ્બઞ્ઞૂ સત્તિસબ્બઞ્ઞૂવસેન દ્વે ધમ્મા મગ્ગઞાણાનિયેવ. તદવસેસા સબ્બઞ્ઞુતઞાણાનિ હોન્તિ. તં સબ્બઞ્ઞું.

મુનિન્દન્તિ એત્થ મુનિસદ્દસ્સ અત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. મુનીનં ઇન્દો ઇસ્સરો મુનિન્દો, તં મુનિન્દં અહં વન્દામીતિ સમ્બન્ધોતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. પાતોદયં પગેવ ઉદયં ઉગ્ગતં, બાલદિવાકરંવ નવુગ્ગતસૂરિયમાણવોઇવ, યતીનં ભિક્ખૂનં મજ્ઝે સિરીહિ બાત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણા સીત્યાનુબ્યઞ્જનસમ્પત્તિસઙ્ખાતેહિ સિરીહિ લલિતં વિલાસિતં, પુણ્ણિન્દુસઙ્કાસમુખં પુણ્ણચન્દેન સદિસં આનનવન્તં, અનેજં નિત્તણ્હં, લોકધમ્મેહિ અનિઞ્જનં વા, સબ્બઞ્ઞું સબ્બધમ્મ વિજાનન્તં, મુનિન્દં બુદ્ધં સક્કચ્ચં તીહિ દ્વારેહિ અહં વન્દામીતિ.

પઞ્ચમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૬. ઉપેતપુઞ્ઞો વરબોધિમૂલે,
સસેનમારં સુગતો જિનિત્વા;
અબોજ્ઝિ બોધિં અરુણોદયમ્હિ,
નમામિ તં મારજિનં અભઙ્ગં.

૬. એવં પઞ્ચમગાથાય મુનિન્દં વન્દિત્વા ઇદાનિ મારજિનગુણેન થોમિત્વા વન્દિતુકામો **ઉપેતપુઞ્ઞો** ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન જ ત જ ગણ દ્વિગરુયુત્તત્તા એકાદસક્ખરેહિ લક્ખિતા ઉપેન્દવજિરાગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** "ઉપાદિકા સાવ જતા જગા ગો"તિ. તસ્સત્થો, યસ્સં પટિપાદં જતા જગણ તગણા ચ જગા જગણગરૂ ચ ગો ગરુ ચ ચે સિયા, સાવ સાગાથાએવ ઉપાદિકા ઉપસદ્દાદિકા ઇન્દવજિરાગાથા નામાતિ.

ઉપેતપુઞ્ઞો યો સુગતો વરબોધિમૂલે સસેન મારં જિનિત્વા અરુણોદયમ્હિ બોધિં અબોજ્ઝિ મારજિનં અભઙ્ગં, તં સુગતં અહં નમામીતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **ઉપેતપુઞ્ઞો**તિ સમ્પન્નદાનસીલાદિપારમીપુઞ્ઞવા. દાનસીલાદિ પારમીપુઞ્ઞેન સમન્નાગતો વા. દાનસીલાદિપારમીપુઞ્ઞેન ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો સમ્પન્નો સમન્નાગતોતિ અત્થો. અયં પનેત્થ વચનત્થો, ઉપન્નો સમ્પન્નો હુત્વા એતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ ઉપેતં, પુઞ્ઞં. ઉપપુબ્બઇધાતુ ગતિયં ત. પુનાતિ અત્તનો કારકન્તિ પુઞ્ઞં, પારમીપુઞ્ઞં લબ્ભતિ. પુધાતુ પીણને સોધને વા ણ્યો. તસ્સ ઞો. તત્થ અત્તનો કારકન્તિ પુનપ્પુનં પવત્તિયા સચિત્તસન્તતિઞ્ચ સંજનિતપણીતરૂપવિસટેન સનિસ્સય રૂપસન્તતિઞ્ચ પુનાતિ પીણેતિ સોધેતિ વાતિ અત્થો. અયં **પટિસમ્ભિદામગ્ગગણ્ઠિપદે** વુત્તો. પૂરેતિ અજ્ઝાસયન્તિ વા પુઞ્ઞં. પૂરધાતુ ણ્ય. યો પુગ્ગલો પુઞ્ઞં કરોતિ તસ્સ અજ્ઝાસયં પૂરેતીતિ અત્થો.

અથ વા પુજ્જઞ્ચ ભવં નિબ્બત્તેતીતિ પુઞ્ઞં. નિબ્બત્તિતદ્ધિતાયં. પૂજ પદં ણ્યપચ્ચયો. યો પુઞ્ઞં કરોતિ, તસ્સ પૂજિતબ્બં ભવં પવત્તેતીતિ અત્થો. તેન વુત્તં **સમ્મોહવિનોદની અટ્ઠકથાયં** "પુનાતિ અત્તનો કારકં પૂરેતિ ચસ્સ અજ્ઝાસયં પુજ્જઞ્ચ ભવં નિબ્બત્તેતીતિ પુઞ્ઞો"તિ. **મૂલટીકાયઞ્ચ** "પુનાતીતિ સોધેતિ અપુઞ્ઞફલતો દુક્ખસંકિલેસતો ચ હિતજ્ઝાસયેન પુઞ્ઞં કરોતીતિ તં નિપ્ફાદનેન કારકસ્સજ્ઝાસયં પૂરેતીતિ પુઞ્ઞો. પૂરકો પુજ્જનિબ્બત્તકો ચ નિરુત્તિલક્ખણેન પુઞ્ઞોતિ વેદિતબ્બો"તિ વુત્તં . **વિસુદ્ધિમગ્ગમહાટીકાયઞ્ચ**- "પુનાતિ અત્તનો સન્તાનં અપુઞ્ઞફલતો દુક્ખસંકિલેસતો ચ વિસોધેતીતિ પુઞ્ઞં. હિતસુખજ્ઝાસયેન પુઞ્ઞં કરોતીતિ તંનિપ્ફાદનેન કારકસ્સ અજ્ઝાસયં પૂરેતિ, પુજ્જભવં નિબ્બત્તેતીતિ વા પુઞ્ઞં. ઇતિ પૂરકો પુજ્જનિબ્બત્તકો ચ નિરુત્તિનયેન પુઞ્ઞન્તિ વેદિતબ્બો"તિ વુત્તં. ઉપેતં સમ્પન્નં પુઞ્ઞં પારમીપુઞ્ઞં યસ્સ સોતિ ઉપેતપુઞ્ઞો, સુગતો લબ્ભતિ.

વરબોધિમૂલેતિ ઉત્તમસ્સ બોધિરુક્ખસ્સ સમીપે. તત્થ **વરો**તિ વરિતબ્બો પત્થિતબ્બો ઇચ્છિતબ્બોતિ વા વરો. **બોધિમૂલે**તિ એત્થ બોધીતિ વુચ્ચતિ રુક્ખોપિ, મગ્ગોપિ, સબ્બઞ્ઞુતઞાણમ્પિ, નિબ્બાનમ્પિ. તત્થ હિ બોધિરુક્ખમૂલે પઠમાભિ સમ્બુદ્ધોતિ ચ, અન્તરા ચ બોધિં અન્તરા ચ ગયન્તિ ચ આગતટ્ઠાને રુક્ખો. બોધીતિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણન્તિ આગતટ્ઠાને મગ્ગો. પપ્પોતિ બોધિં વરભૂરિ મેધસોતિ આગતટ્ઠાને સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. પત્વાન બોધિં અમતં અસઙ્ખતન્તિ આગતટ્ઠાને નિબ્બાનં બોધીતિ વુચ્ચતિ. ઇધ પન બોધિરુક્ખોતિ અધિપ્પેતો. અયં પન તેસં વચનત્થો. બુજ્ઝતિ અબુજ્ઝિ બુજ્ઝિસ્સતિ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ સબ્બં ઞેય્યધમ્મમ્પિ એત્થાતિ બોધિ, બોધિરુક્ખો. બુધધાતુ ણિ. બુજ્ઝતિ ચત્તારિ સચ્ચાનીતિ બોધિ, મગ્ગો. બુજ્ઝતિ સબ્બઞેય્યધમ્મન્તિ બોધિ, સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. અરિયેન બુજ્ઝિતબ્બન્તિ બોધિ, નિબ્બાનં લબ્ભતિ. વરો ઉત્તમો બોધિરુક્ખોતિ વરબોધિ, તસ્સ મૂલં સમીપં વરબોધિમૂલં, તસ્મિં.

સસેનમારન્તિ સહ સેનાય પવત્તં મારરાજં. તત્થ સિયતિ બન્ધિયતીતિ સેના. સિધાતુ બન્ધનેયુ. તાય સહ પવત્તતીતિ સસેનો, મારરાજા. અનત્થે નિયોજેન્તો ગુણમારણેન સત્તે મારેતીતિ મારો. મરધાતુ ણ. સત્તાનં કુસલં મારેતિ વિનાસેતીતિ વા મારો. સસેનો ચ સો મારો ચાતિ સસેનમારો, મારરાજા. તં . જિનિત્વાતિ પદે કમ્મં. ઉપેતપુઞ્ઞો યો સુગતોતિ સમ્બન્ધો. સુગતસદ્દસ્સ અત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ.

જિનિત્વાતિ વિસાખપુણ્ણમિયં બુદ્ધદિને અનત્થઙ્ગતેયેવ સૂરિયે પારમીપુઞ્ઞતેજેન વિજયિત્વાતિ અત્થો. **અબોજ્ઝી**તિ પટિવિજ્ઝિ અધિગમિ વા. **બોધિ**ન્તિ અનુત્તરં સમ્મા સમ્બોધિં, અરહત્તમગ્ગસબ્બઞ્ઞુતઞાણન્તિ અત્થો. સબ્બઞ્ઞુત ઞાણપદટ્ઠાનઞ્હિ મગ્ગઞાણં, મગ્ગઞાણપદટ્ઠાનઞ્ચ સબ્બઞ્ઞુતઞાણં બોધીતિ વુચ્ચતિ. તં બોધિં.

અરુણોદયમ્હીતિ અરુણઉદયમ્હીતિ પદચ્છેદો. અરુણુગ્ગમનવેલાયન્તિ અત્થો. તત્થ આસમન્તતો આલોકં કરોન્તો ઉનતિ ગચ્છતીતિ અરુણો. આપુબ્બઉનધાતુ ગતિમ્હિ ણ. આકારસ્સ રસ્સો. રકારાગમો. નસ્સ ણો. સૂરિયસ્સ ઉદયતો પુબ્બે ઉગ્ગતરંસિ અરુણો નામાતિ અત્થો. વુત્તઞ્હિ દસકનિપાત **અઙ્ગુત્તરપાળિયં** ''સૂરિયસ્સ ભિક્ખવે ઉદયતો એતં પુબ્બઙ્ગમં એતં પુબ્બનિમિત્તં યદિદં અરુણુગ્ગં, એવમેવ ખો ભિક્ખવે કુસલાનં ધમ્માનં એતં પુબ્બઙ્ગમં એતં પુબ્બનિમિત્તં યદિદં સમ્માદિટ્ઠી''તિ. યં સન્ધાય વુત્તં **અભિધાનપ્પદીપિકાયં** ''સૂરસ્સોદયતો પુબ્બુ, ટ્ઠિતરંસિ સિયારુણો''તિ. **અભિધાનપ્પદીપિકાટીકાયં** પન ''અરુણવણ્ણતાય અરતિ ગચ્છતીતિ અરુણો''તિ વુત્તં. ઉદેતિ ઉગ્ગચ્છતીતિ ઉદયો, સૂરિયો. ઉદિધાતુ અ. ઉદયસ્સ સૂરિયસ્સ અરુણો ઉગ્ગતરંસીતિ અરુણોદયો. તસ્સં અરુણુગ્ગમનવેલાયં. બોધિં અબોજ્ઝીતિ સમ્બન્ધો.

ભગવા હિ વિસાખપુણ્ણમિયં અનત્થઙ્ગતેયેવ સૂરિયે મારબલં વિધમેત્વા ચીવરૂપરિ પતમાનેહિ બોધિરુક્ખઙ્કુરેહિ રત્તપવાળપલ્લવેહિ વિય પૂજયમાનો રત્તિયા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરિત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા પચ્છિમયામે પટિચ્ચસમુપ્પાદં અનુલોમપટિલોમં મનસિકરિત્વા આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તદેવ પાદકં કત્વા મહાવજિરઞાણસઙ્ખાતં વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા મગ્ગપટિપાટિયા અધિગતેન ચતુત્થમગ્ગઞાણેન સબ્બકિલેસે ખેપેત્વા યદા અરુણો ઉગ્ગમિસ્સતિ, તદા સબ્બઞ્ઞુતઞાણાદિસબ્બ બુદ્ધગુણે પટિવિજ્ઝિ અધિગમીતિ વુત્તં હોતિ.

મારજિનન્તિ પઞ્ચમારાનં વિજિતાવિં. દેવપુત્ત કિલેસાભિ સઙ્ખારખન્ધમચ્ચુસઙ્ખાતે પઞ્ચમારે જિનાતિ અજિનિ જિનિસ્સતીતિ મારજિનો, સુગતો. દેવપુત્તકિલેસાભિસઙ્ખરસઙ્ખતં મારત્તયં જિનાતિ અજિનિ, ખન્ધમચ્ચુસઙ્ખતં મારદ્વયં અવસ્સં જિનિસ્સતીતિ અત્થો. યદિ એવં કસ્મા વિજિતાવિન્તિ વુત્તન્તિ. અવિરદ્ધં એકન્તેન જિયમાનત્તાતિ. **અભઙ્ગ**ન્તિ સસેનમારસ્સ ભઞ્જિતું વિદ્ધંસિતું અસમત્થં. યસ્સ કસ્સચિ ભઞ્જિતું વિદ્ધંસિતું અસમત્થં વા. તત્રાયં વચનત્થો. મારેન યેન કેનચિ ભઞ્જિતું ન સક્કોતીતિ અભઙ્ગો, તેન વા ન ભઞ્જિયતિ ન વિદ્ધંસિયતીતિ અભઙ્ગો, સુગતો. નપુબ્બ ભન્જધાતુ ત. તસ્સ ધાત્વન્તેન ગકારાદેસો. અથ વા ભન્જતિ વિદ્ધંસતીતિ ભઙ્ગો, મારો. યો કોચિ વા. નત્થિ ભઙ્ગો મારો યો કોચિ વા યસ્સાતિ અભઙ્ગો, સુગતો. તં અભઙ્ગં. **ત**ન્તિ સુગતં. મારજિનં અભઙ્ગં તં સુગતં અહં નમામીતિ સમ્બન્ધો.

ઇમિસ્સં પન ગાથાયં **એકનિપાતજાતકટ્ઠકથાયં, અપદાનટ્ઠકથાયઞ્ચ** આગતનયેન બુદ્ધસ્સ મારવિજયાદિં સોતુજનાનં બહુસ્સુતત્થં સઙ્ખેપેન વેદિતબ્બં. બોધિ સત્તો હિ મહાસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા હત્થગતં ચક્કવત્તિરજ્જં ખેળપિણ્ડં વિય અનપેક્ખો છડ્ડેત્વા એકૂનતિંસવસ્સે આસળ્હિપુણ્ણમાય ઉત્તરસળ્હનક્ખત્તેન યુત્તે મહાભિનિક્ખમં

નિક્ખમિત્વા અનોમનદીતીરે ઘટીકારબ્રહ્મુના દિન્નં અરહત્ત ધજભૂતં અટ્ઠપરિક્ખારં પટિગ્ગહેત્વા નિવાસેત્વા સમણપબ્બજ્જં કત્વા છબ્બસ્સાનિ દુક્કરકારિકં ચરિત્વા નિગ્રોધરુક્ખમૂલે સેનનિગમે સેનકુટુમ્બિકસ્સ ધીતરાય સુજાતાય સહ સતસહસ્સગ્ઘિયા સુવણ્ણપાતિયા દિન્નં સબ્બં અપ્પોદકં મધુપાયાસં એકટ્ઠિતાલપક્કપ્પમાણં એકૂનપઞ્ઞાસાલોપં પરિભુઞ્જિત્વા સાયન્હસમયે દેવતાહિ અલઙ્કતેન મગ્ગેન બોધિરુક્ખાભિમુખો ગચ્છન્તે અન્તરમગ્ગે સોત્થિયેન નામ તિણહારકેન દિન્નં અટ્ઠમુટ્ઠિકતિણં ગહેત્વા બોધિમણ્ડં આરુય્હ ઇદં ઠાનં સબ્બબુદ્ધાનં અવિજહિતં અચલટ્ઠાનં કિલેસભઞ્જનટ્ઠાનન્તિ ઞત્વા તાનિ તિણાનિ અગ્ગે ગહેત્વા ચાલેસિ. તાવદેવ ચુદ્દસહત્થો પલ્લઙ્કો અહોસિ. તાનિપિ તિણાનિ તથારૂપેન સણ્ઠાનેન સન્થરિંસુ સણ્ઠહિંસુ વા. યથારૂપં સુકુસલોપિ વિચિત્તકારો વા પોત્થતારો વા આલિખિતુમ્પિ સમત્થો નત્થિ. બોધિ સત્તો બોધિખન્ધં પિટ્ઠિતો કત્વા પુરત્થાભિમુખો દળ્હમાનસો હુત્વા –

“કામં તચો ચ ન્હારુ ચ, અટ્ઠિ ચ અવસુસ્સતુ;
ઉપસુસ્સતુ નિસેસં, સરીરે મંસલોહિત”ન્તિ.

ન ત્વેવ સમ્માસમ્બોધિં અપત્વા ઇમં પલ્લઙ્કં ભિન્દિસ્સામીતિ અસનિસતસન્નિપાતેનપિ અભેજ્જરૂપં તં પલ્લઙ્કં અભઞ્જિત્વા નિસીદિ. તસ્મિં સમયે મારો દેવપુત્તો સિદ્ધત્થકુમારો “મય્હં વસં અતિક્કમિતુકામો, ન દાનિ અસ્સ અતિક્કમિતું દસ્સામી”તિ મારબલસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા એતમત્થં આરોચેત્વા મારઘોસનં નામ ઘોસાપેત્વા મારબલં આદાય નિક્ખમિ. સા મારસેના મારસ્સ પુરતો દ્વાદસ યોજના હોન્તિ. દક્ખિણતો ચ વામતો ચ દ્વાદસ યોજના. પચ્છતો ચક્કવાળપરિયન્તં કત્વા ઠિતા, ઉદ્ધં નવયોજનુબ્બેધા. યસ્સા ઉન્નાદન્તિયા ઉન્નાદસદ્દો યોજનસહસ્સતો પટ્ઠાય પથવીઉન્દ્રિયસદ્દો વિય સુય્યતિ. અથ મારો દેવપુત્તો દિયડ્ઢયોજનસતિકં ગિરિમેખલં નામ હત્થિં અભિરુહિત્વા બાહુસહસ્સં માપેત્વા નાનાવુધાનિ અગ્ગહેસિ. અવસેસાયપિ મારપરિસાય દ્વે જના એકસદિસં આવુધં ન ગણ્હિંસુ. નાનપ્પકારવણ્ણા નાનપ્પકાર મુખા હુત્વા મહાસત્તં અજ્ઝોત્થરમાના આગમંસુ.

દસસહસ્સચક્કવાળદેવતા પન મહાસત્તસ્સ થુતિ યો વદમાના અટ્ઠંસુ. સક્કો દેવરાજા વિજયુત્તરસઙ્ખં ધમમાનો અટ્ઠાસિ. સો કિર સઙ્ખો વીસહત્થસતિકો હોતિ. સકિં વાતં ગાહાપેત્વા ધમન્તો ચત્તારો માસે સદ્દં કરિત્વા નિસ્સદ્દો હોતિ. મહાકાળનાગ રાજા અતિરેકપદસતેન વણ્ણં વદન્તો અટ્ઠાસિ. મહાબ્રહ્મા સેતચ્છત્તં ધારયમાનો અટ્ઠાસિ. માર બલે પન બોધિમણ્ડલં ઉપસઙ્કમન્તે તેસં એકોપિ ઠાતું નાસક્ખિ. સમ્મુખ સમ્મુખટ્ઠાનેનેવ પલાયિંસુ. કાળો નામ નાગરાજા પથવિં નિમુજ્જિત્વા પઞ્ચયોજનસતિકં મન્તિરકનાગભવનં ગન્ત્વા ઉભોહિ હત્થેહિ મુખં પિદહિત્વા નિપન્નો. સક્કો વિજયુત્તરસઙ્ખં પિટ્ઠિયં કત્વા ચક્કવાળમુખ વટ્ટિયં અટ્ઠાસિ. મહાબ્રહ્મા સેતચ્છત્તં કોટિયં ગહેત્વા બ્રહ્મલોકમેવ અગમાસિ. એકદેવતાપિ ઠાતું સમત્થો નામ નાહોસિ. મહાપુરિસો એકકોવ નિસીદિ. મારોપિ અત્તનો પરિસં આહ “તાત સુદ્ધોદનપુત્તેન સિદ્ધત્થેન સદિસો અઞ્ઞો પુરિસો નામ નત્થિ, મયં સમ્મુખા યુદ્ધં દાતું ન સક્ખિસ્સામ, પચ્છા ભાગેન દસ્સામા”તિ. મહાપુરિસોપિ તીણિ પસ્સાનિ ઓલોકેત્વા સબ્બદેવતાનં પલાયિતત્તા સુઞ્ઞાનિ અદ્દસ. પુન ઉત્તરપસ્સેન મારબલં અજ્ઝોત્થરમાનં દિસ્વા “અયં એત્તકો જનો મં એકકં સન્ધાય મહન્તં વાયામં કરોતિ, ઇમસ્મિં ઠાને મય્હં માતા વા પિતા વા ભાતા વા અઞ્ઞો કોચિ ઞાતકો વા નત્થિ, ઇમા પન દસ પારમિયોવ મય્હં દીઘરત્તં પુત્તપરિજનસદિસા, તસ્મા મયા પારમિયોવ ફલકં કત્વા પારમિસત્થેનેવ પહરિત્વા અયં બલકાયો મયા વિદ્ધંસેતું વટ્ટતી”તિ દસ પારમિયો આવજ્જમાનો નિસીદિ.

અથ મારો દેવપુત્તો એતેનેવ સિદ્ધત્થં પલાપેસ્સામીતિ વાતમણ્ડલં સમુટ્ઠાપેસિ. તઙ્ખણઞ્ઞેયેવ પુરત્થિમા દિભેદા વાતા સમુટ્ઠહિત્વા અડ્ઢયોજનએકયોજન દ્વિયોજનતિયોજનપ્પમાણાનિ પબ્બતકૂટાનિ પદાલેત્વા વનગચ્છરુક્ખાદીનિ ઉદ્ધં મૂલાનિ કત્વા સામન્તા ગામનિગમે ચુણ્ણવિચુણ્ણં કાતું સમત્થાપિ મહાપુરિસસ્સ પુઞ્ઞતેજેન મહાનુભાવેન બોધિસત્તં પત્વા ચીવરકણ્ણમત્તમ્પિ ચાલેતું નાસક્ખિંસુ. તતો ઉદકેન અજ્ઝોત્થરિત્વા મારેસ્સામાતિ મહાવસ્સં સમુટ્ઠાપેસિ. તસ્સાનુભાવેન ઉપરૂપરિ સતપટલસહસ્સપટલાદિભેદા વળાહકા ઉટ્ઠહિત્વા વસ્સિંસુ. વુટ્ઠિધારાવેગેન પથવી ભિન્ના અહોસિ. વનરુક્ખાદીનં ઉપરિભાગેન મહામેઘો આગન્ત્વા મહા સત્તસ્સ ચીવરે ઉસ્સાવબિન્દુગ્ગહણમત્તમ્પિ તેમેતું નાસક્ખિ. તતો પાસાણવસ્સં સમુટ્ઠાપેસિ. મહન્તાનિ પબ્બતકૂટાનિ ધૂમાયન્તાનિ પજ્જલન્તાનિ આકાસેનાગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ પાદમૂલે દિબ્બમાલાગુળભાવં આપજ્જિંસુ. તતો પહરવસ્સં સમુટ્ઠાપેસિ. એકતોધારા ઉભતોધારા અસિસત્તિખુરપ્પાદયો ધૂમાયન્તા પજ્જલન્તા આકાસેનાગન્ત્વા બોધિસત્તં પત્વા દિબ્બપુપ્ફાનિ અહેસું. તતો અઙ્ગારવસ્સં સમુટ્ઠાપેસિ. કિંસુકવણ્ણા અઙ્ગારા આકાસેનાગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ પાદમૂલે દિબ્બ પુપ્ફાનિ હુત્વા વિકિરિંસુ. તતો કુક્કુળવસ્સં સમુટ્ઠાપેસિ. અચ્ચુણ્હો અગ્ગિવણ્ણો કુક્કુળો આકાસેનાગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ પાદમૂલે દિબ્બચન્દનચુણ્ણં હુત્વા નિપતતિ. તતો વાળુકવસ્સં સમુટ્ઠાપેસિ. અતિસુખુમવાળિકા ધૂમાયન્તા પજ્જલન્તા આકાસેનાગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ પાદમૂલે દિબ્બપુપ્ફાનિ હુત્વા નિપતિંસુ. તતો કલલવસ્સં સમુટ્ઠાપેસિ. તં કલલવસ્સં ધૂમાયન્તં પજ્જલન્તં આકાસે નાગન્ત્વા બોધિસત્તસ્સ પાદમૂલે દિબ્બવિલેપનં હુત્વા પતતિ. તતો ઇમિના ભિંસેત્વા સિદ્ધત્થં પલાપેસ્સામીતિ અન્ધકારં સમુટ્ઠાપેસિ. તં ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં અન્ધકારં વિય મહાતમં હુત્વા બોધિસત્તં પત્વા સૂરિયપ્પભા વિહતં વિય અન્તરધાયતિ.

એવં મારો ઇમાહિ નવહિ વાતવસ્સપાસાણપહરઅઙ્ગાર કુક્કુળવાળુક કલલઅન્ધકારવુટ્ઠીહિ બોધિસત્તં પલાપેતું અસક્કોન્તો ‘‘કિં ભણે તિટ્ઠથ ઇમં સિદ્ધત્થકુમારં ગણ્હથ હનથ પલાપેથા’’તિ પરિસં આણાપેત્વા સયમ્પિ ગિરિમેખલસ્સ હત્થિનો ખન્ધે નિસિન્નો ચક્કાવુધં આદાય બોધિસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘સિદ્ધત્થ ઉટ્ઠાહિ એતસ્મા પલ્લઙ્કા, નાયં તુમ્હાકં પાપુણાતિ, મય્હંએવ પાપુણાતી’’તિ આહ. મહાસત્તો તસ્સ વચનં સુત્વા અવોચ ‘‘માર નેવ તયા દસપારમિયો પૂરિતા, ન ઉપપારમિયો ન પરમત્થ પારમિયો નાપિ પઞ્ચમહાપરિચ્ચાગા પરિચ્ચત્તા ન ઞાતત્થચરિયા ન લોકત્થચરિયા ન બુદ્ધત્થચરિયા પૂરિતા, સબ્બા તા મયાયેવ પૂરિતા, તસ્મા નાયં પલ્લઙ્કો તુય્હં પાપુણાતિ, મય્હમેવ પાપુણાતી’’તિ. મારો કુદ્ધો કોધવેગં અસહન્તો મહાપુરિસસ્સ ચક્કાવુધં વિસ્સજ્જેસિ. તં તસ્સ દસપારમિયો આવજ્જન્તસ્સ ઉપરિભાગે માલાવિતાનં હુત્વા અટ્ઠાસિ. તં કિર ખુરચક્કાવુધં અઞ્ઞદા તેન કુદ્ધેન વિસ્સટ્ઠં એકઘનપાસાણ થમ્ભે વંસકળીરે વિય છિન્દન્તં ગચ્છતિ. ઇદાનિ પન તસ્મિં માલાવિતાનં હુત્વા ઠિતે અવસેસા મારપરિસા ઇદાનિ પલ્લઙ્કતો વુટ્ઠાય પલાયિસ્સતીતિ મહન્તમહન્તાનિ સેલકૂટાનિ વિસ્સજ્જેસું. તાનિપિ મહાપુરિસસ્સ પારમિયો આવજ્જન્તસ્સ માલાગુળભાવં આપજ્જિત્વા ભૂમિયં પતિંસુ.

દેવતા ચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઠિતા ગીવં પસારેત્વા સીસં ઉક્ખિપિત્વા ‘‘નટ્ઠો વત ભો સિદ્ધત્થકુમારસ્સ રૂપગ્ગપ્પત્તો અત્તભાવો, કિં નુ ખો કરિસ્સતી’’તિ ઓલોકેન્તિ. તતો મહાપુરિસો પૂરિતપારમીનં બોધિસત્તાનં અભિ સમ્બુજ્ઝનદિવસે પત્તપલ્લઙ્કો મય્હંવ પાપુણાતીતિ વત્વા ઠિતં મારં આહ ‘‘માર તુય્હં દાનસ્સ દિન્નભાવે કો સક્ખી’’તિ. મારો ‘‘એત્તકા જના સક્ખિનો’’તિ માર બલાભિમુખં હત્થં પસારેતિ. તસ્મિં ખણે મારપરિસાય ‘‘અહં સક્ખી અહં સક્ખી’’તિ પવત્તસદ્દો પથવીઉન્દ્રિયસદ્દસદિસો અહોસિ. અથ ખો મારો મહાપુરિસં આહ ‘‘સિદ્ધત્થ તુય્હં દાનસ્સ દિન્નભાવે કો સક્ખી’’તિ. મહાપુરિસો ‘‘તુય્હં તાવ દાનસ્સ દિન્નભાવે સચેતના સક્ખિનો. મય્હં પન ઇમસ્મિં ઠાને સચેતનો કોચિ સક્ખી નામ નત્થિ. તિટ્ઠતુ તાવ મે અવસેસત્તભાવેસુ દિન્નદાનં, વેસ્સન્તરત્તભાવે પન ઠત્વા

મય્હં સત્તસત્તક મહાદાનસ્સ દિન્નભાવે અચેતનાપિ ઘનમહાપથવી સક્ખી’’તિ ચીવરગબ્ભન્તરતો દક્ખિણહત્થં નીહરિત્વા વેસ્સન્તરત્તભાવે મય્હં સત્તસત્તકમહાદાનસ્સ દિન્નભાવે ત્વં સક્ખિ ન સક્ખીતિ મહાપથવિયાભિમુખં હત્થં પસારેસિ. મહા પથવી ‘‘અહં તે દાનસ્સ સક્ખી’’તિ વિરવસહસ્સેન વિરવસતસહસ્સેન મારબલં અવત્થરમાના વિય ઉન્નદિ.

તતો મહાપુરિસે દિન્નં તે સિદ્ધત્થ મહાદાનં ઉત્તમ દાનન્તિ વેસ્સન્તરદાનં સમ્મસન્તે દિયડ્ઢયોજનસતિકો ગિરિમેખલો હત્થી જાણુકેહિ પતિટ્ઠાસિ. મારપરિસા દિસાવિદિસા પલાયિંસુ. દ્વે એકમગ્ગેન ગતા નામ નત્થિ. સીસાભરણાનિ ચેવ વત્થાભરણાનિ ચ પહાય સમ્મુખ સમ્મુખટ્ઠાને દિસાવિદિસાહિયેવ પલાયિંસુ. તતો દેવસઙ્ઘો પલાયમાનં મારબલં દિસ્વા મારસ્સ પરાજયો જાતો. સિદ્ધત્થકુમારસ્સ જયો. જયપૂજં કરિસ્સામાતિ નાગા નાગાનં, સુપણ્ણા સુપણ્ણાનં, દેવતા દેવતાનં, બ્રહ્માનો બ્રહ્માનં પેસેત્વા ગન્ધમાલાદિ હત્થા મહાપુરિસસ્સ સન્તિકં બોધિપલ્લઙ્કં આગમંસુ. એવં ગતેસુ ચ પનેતેસુ –

‘‘જયો હિ બુદ્ધસ્સ સિરીમતો અયં,
મારસ્સ ચ પાપિમતો પરાજયો;
ઉગ્ઘોસિસું બોધિમણ્ડે પમોદિતા,
જયં તદા નાગગણા મહેસિનો.

જયો હિ બુદ્ધસ્સ સિરીમતો અયં,
મારસ્સ ચ પાપિમતો પરાજયો;
ઉગ્ઘોસિસું બોધિમણ્ડે પમોદિતા,
જયં તદા સુપણ્ણસઙ્ઘા મહેસિનો.

જયો હિ બુદ્ધસ્સ સિરીમતો અયં,
મારસ્સ ચ પાપિમતો પરાજયો;
ઉગ્ઘોસિસું બોધિમણ્ડે પમોદિતા,
જયં તદા દેવગણા મહેસિનો.

જયો હિ બુદ્ધસ્સ સિરીમતો અયં,
મારસ્સ ચ પાપિમતો પરાજયો;
ઉગ્ઘોસિસું બોધિમણ્ડે પમોદિતા,
જયં તદા બ્રહ્મગણાપિ તાદિનો’’તિ.

અવસેસેસુ દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ દેવતા માલાગન્ધવિલેપનેહિ ચ પૂજયમાના નાનપ્પકાર થુતિયો ચ વદમાના અટ્ઠંસુ. એવં અનત્થઙ્ગતેયેવ સૂરિયે મહાપુરિસો મારબલં વિધમેત્વા ચીવરૂપરિ પત માનેહિ બોધિરુક્ખઙ્કુરેહિ રત્તપવાળપલ્લવેહિ વિય પૂજયમાનો પઠમયામે પુબ્બેનિવાસઞાણં અનુસ્સરિત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા પચ્છિમયામે પટિચ્ચ સમુપ્પાદે ઞાણં ઓતારેસિ. અથસ્સ દ્વાદસપદિકં પચ્ચયા કારં વટ્ટવિવટ્ટવસેન અનુલોમતો પટિલોમતો સમ્મસન્તસ્સ દસસહસ્સિલોકધાતુ ઉદકપરિયન્તં કત્વા દ્વાદસક્ખત્તું

સમ્પકમ્પિ. મહાપુરિસેન પન દસસહસ્સિ લોકધાતું ઉન્નાદેત્વા અરુણુગ્ગમનવેલાયં સબ્બઞ્ઞુત ઞાણં પટિવિજ્ઝીતિ વુત્તં હોતિ. ઇધ પન વુત્તાવસેસં તાસુ ચ ઓલોકેત્વા ગહેતબ્બન્તિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. ઉપેતપુઞ્ઞો સમ્પન્ન દાનાદિપારમીપુઞ્ઞવા દાનાદિપારમીપુઞ્ઞેન સમ્પન્નો વા, યો સુગતો વરબોધિમૂલે ઉત્તમસ્સ બોધિરુક્ખસ્સ સમીપે, સસેનમારં સેનાય સહ પવત્તં મારરાજં, જિનિત્વા પારમીપુઞ્ઞતેજેન વિજયિત્વા, અરુણોદયમ્હિ વિસાખપુણ્ણમિયં અરુણુગ્ગમનવેલાયં, બોધિં અરહત્તમગ્ગઞાણ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસઙ્ખાતં બોધિં, અબોજ્ઝિ પટિવિજ્ઝિ અધિગમિ વા, મારજિનં પઞ્ચમારાનં વિજિતાવિં, અભઙ્ગં સસેનમારો યો કોચિ વા ભિન્દિતું અસમત્થં તં સુગતં અહં નમામીતિ.

છટ્ઠમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૭. રાગાદિ છેદામલઞાણખગ્ગં,
સતીસમઞ્ઞાફલકાભિગાહં;
સીલોઘલઙ્કારવિભૂસિતં તં,
નમામિભિઞ્ઞાવરમિદ્ધુપેતં.

૭. એવં છટ્ઠમગાથાય સુગતં વન્દિત્વા ઇદાનિ અરહત્ત મગ્ગઞાણાદીહિ ચતૂહિ ગુણેહિ થોમિત્વા વન્દિતુકામો **રાગાદિ**ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન ઇન્દવજિર ઉપેન્દવજિર ગાથાદ્વયસ્સ લક્ખણસ્સ મિસ્સકત્તા એકાદસક્ખરેહિ લક્ખિતા ઉપજાતિગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ‘‘અનન્તરોદીરિતલક્ખણા ચે, પાદાવિમિસ્સા ઉપજાતિયો તા’’તિ. તસ્સત્થો. યસ્સા વુત્તિયા અનન્તરો દીરિતલક્ખણા અનન્તરે ઉદીરિતં વુત્તં ઇન્દવજિરોપેન્દ વજિરગાથાનં લક્ખણવન્તા પાદા વિમિસ્સા સંસટ્ઠા ચે ભવન્તિ, તા વુત્તિયો ઉપજાતિયો નામાતિ.

તત્થ **રાગાદિછેદામલ ઞાણખગ્ગ**ન્તિ એત્થ રાગઆદિછેદ અમલઞાણખગ્ગન્તિપદચ્છેદો. રાગાદિકિલેસં છિન્દન્તં મલવિર હિતં અરહત્તમગ્ગઞાણસઙ્ખાતં અસિવન્તાન્તિ અત્થો. તત્રાયં વચનત્થો. રૂપાદીસુ રઞ્જતીતિ રાગો. રન્જધાતુ રાગે ણ. રાગો આદિ યેસન્તેતિ રાગાદયો, કિલેસા. તે છિન્દતીતિ રાગાદિછેદં, અરહત્તમગ્ગઞાણં. અપાયં મલતિ ધારેતીતિ મલં, રાગાદિ. અથ વા મલતિ સંકિલિસ્સતિ એતેનાતિ મલં. મલધાતુ સંકિલેસને અ. મલતો વિરહિતં અમલં, ઞાણં. ચત્તારિ સચ્ચાનિ જાનાતિ પટિવિજ્ઝતીતિ ઞાણં, અરહત્તમગ્ગઞાણં. રાગાદિછેદઞ્ચ અમલઞ્ચ તં ઞાણઞ્ચાતિ રાગાદિછેદામલઞાણં. રુક્ખાદિં ખગ્ગતિ છિન્દતિ એતેનાતિ વા ખગ્ગં, પકતિઅસિ. ખગ્ગં વિયાતિ ખગ્ગં, ઞાણં. રાગાદિછેદામલઞાણસઙ્ખતં ખગ્ગં યસ્સ સોતિ રાગાદિછેદામલઞાણખગ્ગો, બુદ્ધો. રાગાદિકિલેસં છિન્દન્તેન મલવિર હિતેન અગ્ગમગ્ગઞાણસઙ્ખતેન અસિના સમન્નાગતોતિ અત્થો. તં.

સતીસમઞ્ઞા ફલકાભિગાહન્તિ એત્થ સતિસમઞ્ઞાફલક અભિગાહન્તિપદચ્છેદો. સમ્માસતિનામિકં ફલકં દળ્હગાહ કન્તિ અત્થો. તત્રાયં વચનત્થો. સરણં સતિ, સરતિ સમ્પયુત્તધમ્મા એતાયાતિ, સરતીતિ વા સતિ. સરધાતુતિ. અથ વા પમાદં સરતિ હિંસતીતિ સતિ, સમ્માસતિ. સરધાતુ હિંસાયંતિ. સમ્મા આજાનાતિ એતાયાતિ સમઞ્ઞા, સતિઇતિ સમઞ્ઞા સતિસમઞ્ઞા, અસિઆદિસત્થં ફલતિ નિવારેતીતિ ફલકં, ખેટકં. ફલધાતુ નિવારણે ણ્વુ. સતિસમઞ્ઞં ફલકં અભિદળ્હં ગણ્હતીતિ સતિસમઞ્ઞાફલ કાભિગાહો, બુદ્ધો લબ્ભતિ. યથા હિ સેનાય ફલકં અસિઆદિસત્થં રક્ખતિ, એવં સતિસંવરો ચક્ખાદિ દ્વારેસુ રૂપાદિઆરમ્મણં પવિસિતું અદત્વા રક્ખતિ. તસ્મા ભગવા સતિધમ્મો સબ્બાકુસલાનં રક્ખકત્તા સબ્બકુસલ ધમ્માનં ઉપકારત્તા સબ્બત્થાનં સાધકત્તા ચ સતિફલકં

દળ્હં ગણ્હતીતિ વુત્તં હોતિ. વુત્તઞ્હિ ''યે કેચિ કુસલા ધમ્મા, સબ્બે તે અપ્પમાદમૂલકા અપ્પમાદસમોસરણા, અપ્પમાદો તેસં ધમ્માનં અગ્ગમક્ખાયતી''તિ ચ. ''સતિં ખ્વાહં ભિક્ખવે સબ્બત્થિકં વદામી''તિ ચ.

સીલોઘલઙ્કારવિભૂસિતન્તિ સીલઓઘઅલઙ્કાર વિભૂ સિતન્તિ પદચ્છેદો. વિસુદ્ધસીલાનં સમૂહસઙ્ખાતેન અલઙ્કારેન વિભૂસિતન્તિ અત્થો. તત્થ સીલન્તિ લોકુત્તર સીલં. તસ્સ અત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. તં પન ચેતના સીલં, ચેતસિકં સીલં, સંવરો સીલં, અવીતિક્કમો સીલઞ્ચાતિ ચતુબ્બિધં હોતિ. તત્થ ચેતના સીલં નામ પાણાતિપાતા દીહિ વા વિરમન્તસ્સ વત્તપટિપત્તિં વા પૂરેન્તસ્સ ચેતના. ચેતસિકસીલં નામ પાણાતિપાતાદીહિ વિરમન્તસ્સ વિરતિ. સંવરો સીલન્તિ એત્થ સંવરો પાતિમોક્ખસંવરો, સતિ સંવરો, ઞાણસંવરો, ખન્તિસંવરો, વીરિયસંવરો ચાતિ પઞ્ચવિધો હોતિ, સબ્બમેતં સંવરો સીલં નામ. અવીતિક્કમો સીલં નામ સમાદિન્નસીલસ્સ કાયિકવાચસિકો અનતિક્કમોતિ. વુત્તઞ્હેતં **પટિસમ્ભિદાયં** ''કિંસીલન્તિચેતના સીલં, ચેતસિકં સીલં, સંવરો સીલં, અવીતિક્કમો સીલ''ન્તિ. ઇધ પન અવીતિક્કમો સીલં નાધિપ્પેતં. કસ્મા. ભગવતો સમાદિન્નસિક્ખાપદસ્સ અભાવતો. બુદ્ધાનઞ્હિ સિક્ખાપદં નામ નત્થીતિ. **ઓઘો**તિ સમૂહો. ઓઘસદ્દો હિ સમૂહવાચકો. તેન વુત્તં **અભિધાનપ્પદીપિકાયં** –

''સમૂહો ગણસઙ્ઘાતા, સમુદાયો ચ સઞ્ચયો;
સન્દોહો નિવહો ઓઘો, વિસરો નિકરો ચયો''ત્યાદિ.

અવહનતિ ગચ્છતિ પવત્તતિ અવયવં એત્થાતિ ઓઘો, સમૂહો. અવપુબ્બહનધાતુ ગતિમ્હિ ણો. અવસ્સ ઓ, હનસ્સ ઘો. **અભિધાનપ્પદીપિકાટીકાયં** પન ''અવયવં કત્વા બ્યાપિયતિ ગચ્છતીતિ ઓઘો''તિ વુત્તં. સીલાનં ઓઘો સમૂહો સીલોઘો. **અલઙ્કારો**તિ પિળન્ધનો. અલં વિભુસં તં સમઙ્ગીપુગ્ગલં કરોતિ અનેનાતિ અલઙ્કારો, સીલં. અલંસદ્દૂપપદકરધાતુ ણો. સીલોઘો એવ અલઙ્કારો સીલોઘાલઙ્કારો, તેન વિભૂ સિયતીતિ સીલોઘલઙ્કારવિભૂસિતો, બુદ્ધો. તેન પન અઞ્ઞેહિ અસાધારણેન લોકુત્તરસીલાલઙ્કારેન વિભૂસિતો. ન ચીવરાદિનાલઙ્કારેનાતિ અત્થો. સીલાલઙ્કારેન હિ સદિસો અલઙ્કારો નામ નત્થિ. તં સીલોઘલઙ્કારવિભૂસિતં.

નમામિભિઞ્ઞાવરમિદ્ધુપેતન્તિ એત્થ નમામિ અભિઞ્ઞાવરં ઇદ્ધિ ઉપેતન્તિ પદચ્છેદો. તત્થ નમામીતિ વન્દામિ. અભિઞ્ઞાવરમિદ્ધુપેતન્તિ અભિઞ્ઞાસઙ્ખાતાય ઉત્તમાય ઇદ્ધિયા સમન્નાગતન્તિ અત્થો. અભિવિસેસેન જાનાતીતિ અભિઞ્ઞા, છબ્બિધં ઞાણં. તઞ્હિ ઇદ્ધિવિધદિબ્બસોત પરચિત્ત વિજાનન પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિ ચુતૂપપાત આસવક્ખય ઞાણવસેન છબ્બિધં હોતિ. તત્થ ઇદ્ધિવિધઞાણન્તિ એકોપિ હુત્વા બહુધા હોતીતિઆદિનયપ્પવત્તે ઇદ્ધિવિધે જાનન ઞાણં. દિબ્બસોતઞાણન્તિ દૂરસન્તિકાદિભેદસદ્દારમ્મણાય દિબ્બસોતધાતુયા જાનનઞાણં. પરચિત્તવિજાનનઞાણન્તિ પરસત્તાનં ચિત્તપરિચ્છેદસ્સ વિજાનનઞાણં. પુબ્બેનિવાસા નુસ્સતિઞાણન્તિ અત્તસન્તાને વુત્થવસેન ચેવ ગોચર નિવાસવસેન ચ પુબ્બે અતીતભવેસુ ખન્ધાદીનં અનુસ્સરણ સતિયા સમ્પયુત્તં ઞાણં. ચુતૂપપાતઞાણન્તિ સત્તાનં ચુતિયઞ્ચ ઉપપાતે ચ જાનનઞાણં. એત્થ ચ અટ્ઠકથાસુ ચુતૂપપાતઞાણટ્ઠાને તસ્સ સાધકત્તા દિબ્બચક્ખુઞાણન્તિ વુત્તં. આસવક્ખયઞાણન્તિ સચ્ચપરિચ્છેદસ્સ જાનનં અરહત્ત મગ્ગઞાણન્તિ. વરન્તિ ઉત્તમં. ઇદ્ધીતિ ઇજ્ઝનં સમિજ્ઝનં. ઇજ્ઝતિ સમિજ્ઝતીતિ વા ઇદ્ધિ. ઇધધાતુતિ. અભિઞ્ઞાસઙ્ખાતાય વરાય ઇદ્ધિયા ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતોતિ અભિઞ્ઞાવરમિદ્ધુપેતો, બુદ્ધો. તં અભિઞ્ઞાવરમિદ્ધુપેતં. તં બુદ્ધં અહં નમામીતિ સમ્બન્ધો.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. રાગાદિછેદામલઞાણ ખગ્ગં રાગાદિકિલેસં છિન્દન્તં મલવિરહિતં અરહત્તમગ્ગઞાણ સઙ્ખાતં અસિવન્તં, સતીસમઙ્ગઆફલકાભિગાહં સમ્મા સતિનામિકં ફલકં દળ્હગહણં, સીલોઘલઙ્કારવિભૂસિતં સીલાનં સમૂહસઙ્ખાતેન અલઙ્કારેન વિભૂસિતં, અભિઞ્ઞા વરમિદ્ધુપેતં અભિઞ્ઞાસઙ્ખાતાય વરાય ઉત્તમાય ઇદ્ધિયા ઉપેતં સમુપેતં સમન્નાગતં તં બુદ્ધં અહં નમામીતિ.

સત્તમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૮. દયાલયં સબ્બધિ દુક્કરં કરં,
ભવણ્ણવાતિક્કમમગ્ગતં ગતં;
તિલોકનાથં સુસમાહિતં હિતં,
સમન્તચક્ખું પણમામિ તંમિતં.

૮. એવં સત્તમગાથાય બુદ્ધં વન્દિત્વા ઇદાનિ મહાકરુણા દીહિ નવહિ ગુણેહિ થોમિત્વા વન્દિતુકામો **દયાલય**ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન જ ત જ રગણેહિ યુત્તત્તા દ્વાદસક્ખરેહિ લક્ખિતા ચતુપાદન્તયમકા વંસટ્ઠગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ‘‘વદન્તિ વંસટ્ઠમિદં જતા જરા’’તિ. તસ્સત્થો, યસ્સં પટિપાદં જતા જતગણા ચ જરા જરગણા ચ ચે ભવન્તિ, ઇદં વુત્તં વંસટ્ઠં વંસટ્ઠગાથા નામાતિ મુનયો ઇસયો વદન્તીતિ.

તત્થ **દયાલય**ન્તિ મહાકરુણાય ચ, મેત્તાય ચ આધારં. દયાસદ્દો હિ કરુણાય ચ, મેત્તાય ચ વત્તતિ. અદયાપન્નોતિ એત્થ હિ કરુણાય વત્તતિ. નિક્કરુણિકતં આપન્નોતિ અત્થો. દયાપન્નોતિ એત્થ મેત્તાય મેત્તચિત્તતં આપન્નોતિ અત્થો. ઇધ પન તદુભયમ્પિ વટ્ટતિ. તસ્મા દયા ચ દયા ચ દયાતિ સદ્દસરૂપેકસેસો કાતબ્બો. વચનત્થો પનેત્થ એવં વેદિતબ્બો. દયતિ હિંસતિ કારુણિકન્તિ દયા, મહાકરુણા. દયધાતુ હિંસાયં અ. યા કરુણા યાવ યથાધિપ્પેતં પરસ્સ હિતનિપ્ફત્તિં ન પાપુણાતિ, તાવ કારુણિકં હિંસતીતિ અત્થો. દયતિ હિંસતિ અપનેતિ પરદુક્ખન્તિ વા દયા. અથ વા દયતિ અત્તનો સુખમ્પિ પહાય ખેદં ગણ્હાતિ સજ્જનો એતાયાતિ દયા, દયતિ અનુગ્ગણ્હાતિ પાપજનમ્પિ એતાયાતિ વા દયા, દયન્તિ ગણ્હન્તિ બોધિસત્તા સમ્માસમ્બોધિં એતાયાતિ વા દયા, બોધિસત્તા બુદ્ધભાવાય અભિનીહારકરણ કાલે હત્થગતમ્પિ અગ્ગફલં છટ્ટેત્વા મહાકરુણાય સંસારસાગરતો સત્તે સમુદ્ધરિતુકામા અનસ્સાસ કરં મહન્તં સંસારદુક્ખઞ્ચ પચ્છિમભવે સહ અમત ધાતુપટિલાભેન અનેકગુણસમલઙ્કતં સબ્બઞ્ઞુતઞાણઞ્ચ ગણ્હન્તીતિ અત્થો. દયતિ દદાતિ સત્તાનં અભયં એતાયાતિ દયા, મેત્તા. દયધાતુ દાને અ. દયતિ ગચ્છતિ વિભાગં અકત્વા સત્તેસુ સમં પવત્તતીતિ દયા. યથા ઉદકં સબ્બસત્તેસુ સીતેન સમં ફરતિ રજોમલઞ્ચ પવાહેતિ, એવં મેત્તા પાપકલ્યાણજનેસુ વિભાગં અકત્વા સમં પવત્તતીતિ અત્થો.

અપરો નયો. દયન્તિ અનુરક્ખન્તિ સત્તે એતાય, સયં વા અનુદ્દયતિ અનુદ્દયમત્તમેવ વા એતન્તિ દયા, કરુણામેત્તા લબ્ભન્તિ. તાય આલયતિ પતિટ્ઠતિ એત્થાતિ દયાલયો, બુદ્ધો. ભગવા હિ દેવદત્તાદીસુ વિરોધિ સત્તેસુ ચ અવિરોધિસત્તેસુ ઓરસે રાહુલે ચ સમં નિચ્ચં હિતજ્ઝાસયતાય મહાકરુણાય મેત્તાય ચ ઠિતો , તસ્મા દયાલયન્તિ થોમેતીતિ વુત્તં હોતિ. વુત્તઞ્હેતં **અપદાનપાળિયં** –

‘‘વધકે દેવદત્તે ચ, ચોરે અઙ્ગુલિમાલકે;
ધનપાલે રાહુલે ચ, સમચિત્તો મહામુની’’તિ.

સબ્બધીતિ સબ્બસ્મિં અત્તભાવે. બુદ્ધભાવાય અભિનીહારતો પટ્ઠાય સબ્બત્તભાવેસૂતિ અત્થો. **દુક્કર**ન્તિ દુક્ખેન કરિતબ્બં પઞ્ચમહાપરિચ્ચાગાદિકમ્મં દુક્ખેન કરિતબ્બન્તિ દુક્કરં, પઞ્ચમહાપરિચ્ચાગાદિકમ્મં લબ્ભતિ. એત્થ ચ પઞ્ચમહા પરિચ્ચાગોતિ ધનપરિચ્ચાગો, અઙ્ગપરિચ્ચાગો, પુત્તપરિચ્ચાગો, ભરિયપરિચ્ચાગો, જીવિતપરિચ્ચાગો ચાતિ પઞ્ચવિધો હોતિ. તત્થ હત્થિઅસ્સ દાસિદાસાદિ સવિઞ્ઞાણકસ્સ ધનસ્સ વા મુત્તામણિરજતાદિ અવિઞ્ઞાણકસ્સ ધનસ્સ વા પરિચ્ચાગો ધનપરિચ્ચાગો નામ. હત્થપાદચક્ખુકણ્ણનાસાદિસરીરાવ યવસ્સ પરિચ્ચાગો અઙ્ગપરિચ્ચાગો નામ. પુત્તસ્સ ચ ધીતુયા ચ પરિચ્ચાગો પુત્તપરિચ્ચાગો નામ. ભરિયાય પરિચ્ચાગો ભરિયપરિચ્ચાગો નામ. જીવિતિન્દ્રિયપટિબદ્ધસ્સ સરીરસ્સ પરિચ્ચાગો જીવિતપરિચ્ચાગો નામ. કિઞ્ચાપિ પન ધનપરિચ્ચાગા દયો દાનપારમિયંયેવ અન્તોગધા, તથાપિ પરિચ્ચાગ વિસેસભાવદસ્સનત્થઞ્ચેવ સુદુક્કરભાવદસ્સનત્થઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગવસેન વિસું કતન્તિ અધિપ્પાયો. **મહાપદાનસુત્તટીકાયં** પન ''અઙ્ગપરિચ્ચાગો, નયનપરિચ્ચાગો, અત્તપરિચ્ચાગો, રજ્જપરિચ્ચાગો, પુત્તદારપરિચ્ચાગોતિ ઇમે પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગા. તત્થપિ કામં અઙ્ગપરિચ્ચાગાદયોપિ દાનપારમીયેવ. તથાપિ પરિચ્ચાગવિસેસભાવદસ્સનત્થઞ્ચેવ સુદુક્કરભાવદસ્સનત્થઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગાનં વિસું ગહણં. તતોયેવ ચ અઙ્ગપરિચ્ચાગતોપિ વિસું નયનપરિચ્ચાગગ્ગહણં. પરિચ્ચાગભાવસામઞ્ઞેપિ રજ્જપરિચ્ચાગ પુત્તદારપરિચ્ચાગગ્ગહણં કત''ન્તિ વુત્તં. તં દુક્કરં. ઇદં પન કરન્તિ એતસ્સ કમ્મપદં. **કર**ન્તિ કરોન્તં, કરોતીતિ કરો, બુદ્ધો. તં.

ભવણ્ણવાતિક્કમમગ્ગતન્તિ એત્થ ભવઅણ્ણવઅતિક્કમં અગ્ગતન્તિ પદચ્છેદો. ભવણ્ણવાતિક્કમન્તિ કામરૂપઅરૂપભવસઙ્ખાતા અણ્ણવા સમુદ્દતો અતિક્કન્તં. ભવન્તિ સત્તા એત્થાતિ ભવો. અણ્ણો વુચ્ચતિ ઉદકં. તં એતસ્મિં અત્થીતિ અણ્ણવા, સમુદ્દો. ભવસઙ્ખાતો અણ્ણવોતિ ભવણ્ણવા, મહાસમુદ્દો. બહૂહિ ઊમિવેગાદીહિ ભયેહિ ઓકિણ્ણો વિય તિવિધોપિ ભવો બહૂહિ જાતિજરામરણાદીહિ દુક્ખભયેહિ ઓકિણ્ણો હોતિ, તસ્મા ભવણ્ણવાતિ વુચ્ચતિ. તં અતિક્કમિત્થ ઉત્તરિત્થાતિ ભવણ્ણવાતિક્કમો, બુદ્ધો. તસ્સ હિ ગમ્ભીરે મહાઉદકક્ખન્ધે મહાસમુદ્દે ઉદકં અબ્બોચ્છિન્નં પવત્તતિ સન્દતિઇવ તિભવસઙ્ખતે સંસારે પટિસન્ધિચુતિયો અબ્બોચ્છિન્નં નિબ્બત્તકાનં દિયડ્ઢસહસ્સકિલેસાનં બોધિમણ્ડે અરહત્તમગ્ગઞાણેન અસેસં વિદ્ધંસિતત્તા તીસુ ભવેસુ પુનબ્ભવો નત્થિ. તસ્મા બુદ્ધં ભવણ્ણવાતિક્કમન્તિ અભિત્થવિતું અરહતીતિ વુત્તં હોતિ. તં ભવણ્ણવાતિક્કમં.

અગ્ગતન્તિ સબ્બસત્તાનં સેટ્ઠભાવં. અયં પનેત્થ અગ્ગસદ્દો આદિકોટિકોટ્ઠાસસેટ્ઠેસુ દિસ્સતિ. તથા હેસ અજ્જતગ્ગે પાણુપેતં સરણં ગતન્તિઆદીસુ આદિમ્હિ દિસ્સતિ. તેનેવ અઙ્ગુલગ્ગેન તં અઙ્ગુલગ્ગં પરામસેય્યાતિઆદીસુ કોટિયં. અનુજાનામિ ભિક્ખવે વિહારગ્ગેન વા પરિવેણગ્ગેન વા ભાજેતુન્તિઆદીસુ કોટ્ઠાસે. અગ્ગો હમસ્મિ લોકસ્સાતિઆદીસુ સેટ્ઠે. સ્વાયમિધપિ સોયેવ દટ્ઠબ્બો. દેવમનુસ્સાનં સેટ્ઠભાવં અજતિ ગચ્છતીતિ અગ્ગો, બુદ્ધો. અસદિસટ્ઠેન ગુણવિસિટ્ઠટ્ઠેન અસમસમટ્ઠેન ચ અગ્ગો સેટ્ઠો નામાતિ અત્થો. અથ વા દુલ્લભપાતુ ભાવતો અચ્છરિયમનુસ્સભાવતો બહુજનહિતસુખાવહતો અદુતિયઅસહાયાદિભાવતો ચ ભગવા લોકે અગ્ગો સેટ્ઠો નામાતિ અત્થો. વુત્તઞ્હિ **અઙ્ગુત્તરપાળિયં** ''યાવતા ભિક્ખવે સત્તા અપદા વા દ્વિપદા વા ચતુપ્પદા વા બહુપ્પદા વા, તથાગતો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી''તિ. અગ્ગસ્સ ભાવો અગ્ગતં. તં પન ગતન્તિએતસ્સ કમ્મપદં. **ગત**ન્તિ પત્તં, પાપુણન્તન્તિ અત્થો.

તિલોકનાથન્તિ કામરૂપઅરૂપસઙ્ખાતાનં તિણ્ણં લોકાનં પટિસરણં. એત્થ ચ લોકસદ્દસ્સ અત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. તયો લોકા તિલોકા. નાથસદ્દો પન નિપ્ફન્નાનિપ્ફન્નવસેન દુવિધો હોતિ. તત્થ અનિપ્ફન્નનાથસદ્દો પટિસરણત્થો

હોતિ સઙ્કેતવસેન. તથા હિ વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ‘‘સઙ્કેતવચનં સચ્ચં, લોકસમ્મુતિકારણ’’ન્તિ. તિલોકાનં નાથો પટિસરણોતિ તિલોકનાથો, બુદ્ધો. સબ્બાનત્થપરિહાર પુબ્બઙ્ગમાય નિરવસેસહિતસુખવિધાનતપ્પરાયનિરતિસયાય પયોગસમ્પત્તિયા ચ સદેવમનુસ્સાય પજાય અચ્ચન્તુપકારિતાય અપરિમિતનિરુપમપ્પભાવગુણવિસેસસમઙ્ગિતાય ચ સબ્બસત્તુત્તમો ભગવા અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ અપરિમાણાનં સત્તાનં એકપટિસરણો નામાતિ અત્થો.

નિપ્ફન્નનાથસદ્દો પન યાચને, ઉપતાપે, ઇસ્સરિયે, આસીસે ચાતિ ચતૂસ્વત્થેસુ વત્તતિ. તત્થ યાચને નાથતિ યાચતીતિ નાથો, બુદ્ધો. નાથધાતુ અ. સો પન વેનેય્યસત્તે અત્તનો હિતકરણે યાચિત્વાપિ નિયોજેતીતિ અત્થો. અથ વા ભગવા સાધુ ભિક્ખવે ભિક્ખુ કાલેન કાલં અત્તસમ્પત્તિં પચ્ચવેક્ખેય્યાતિઆદિના સત્તાનં તં તં હિતપટિપત્તિં યાચિત્વાપિ કરુણાય સમુસ્સાહિતો તે તત્થ નિયોજેતિ. તસ્મા નાથો નામાતિ અત્થો. ઉપતાપે નાથતિ વેનેય્યગતે કિલેસે ઉપતાપેતીતિ નાથો, બુદ્ધો. ધમ્મદેસનાય વેનેય્યસન્તાને કિલેસે વિદ્ધંસાપેતીતિ અત્થો. ઇસ્સરિયે નાથતિ ઇસ્સરિયતિ સત્તેતિ નાથો. પરમેન પન ચિત્તિસ્સરિયેન સમન્નાગતો ભગવા સબ્બસત્તે ધમ્મેન ઇસતિ અભિભવતીતિ અત્થો. આસીસે પન નાથતિ આસીસતીતિ નાથો. વેનેય્યાનં હિતસુખં મેત્તાય નવસેન પત્થેતીતિ અત્થો. તિલોકાનં નાથો તિલોકનાથો, બુદ્ધો. તં તિલોકનાથં.

સુસમાહિતન્તિ લાભાલાભાદિલોકધમ્મેહિ અચલ માનત્તા સુન્દરસમાધિવન્તં. સંસમં આધિયતિ એકારમ્મણે સમ્પયુત્તધમ્મે ઠપેતિ એતેનાતિ સમાધિ. સંપુબ્બ ધા ધાતુ ઇ. સુન્દરો પસત્થો વા સમાધિ સુસમાધિ. તં અસ્સ અત્થીતિ સુસમાહિતો, બુદ્ધો. અસ્સત્થ્યત્થે તો. પબ્બતોતિઆદીસુ વિય. ધસ્સ હો. ચતૂહિ દિસાહિ આગતેહિ વાતેહિ અચલમાનો મહામેરુપબ્બતો વિય ભગવા લાભાલાભાદિલોકધમ્મેહિ ચ મિચ્છાવાદ વાતેહિ ચ અચલમાનેન સમાધિના સમન્નાગતોતિ અત્થો. તં સુસમાહિતં.

હિતન્તિ મનુસ્સદેવબ્રહ્મસઙ્ખાતાનં સબ્બસત્તાનં પયોજન ધારેન્તં. કારણાનુરૂપં હિનોતિ પવત્તતીતિ હિતં, પયોજનં. હિધાતુ ગતિયં ત. તં ધારેતીતિ હિતો, બુદ્ધો. કિતન્ત સમાસોયં. હિતધરન્તિ વત્તબ્બે છન્દાનુરક્ખણત્થાય ઉત્તર પદલોપેન હિતન્તિ વત્તબ્બં. યથા સમજ્જની પદીપોતિ. અથ વા દુક્ખં હિંસતીતિ હિતં. હિંસધાતુ હિંસાયં તપચ્ચયો. યથા ચ બ્યાધિયા ઓસમં રોગીનં હિતન્તિ વુચ્ચતિ, એવં દુક્ખહનનતો હિતં નામ હોતિ. સુખં વિદધાતીતિ વા હિતં. ધાધાતુ ધારણે ત. યથા ચ રુધિરમંસાદિ ધાતુ વડ્ઢનં રસાયતનં કિસ્સાનં હિતન્તિ વુચ્ચતિ, એવં સુખવહનતો હિતન્તિ વુચ્ચતિ. પયોજનં તં ધારેતીતિ હિતો, બુદ્ધો. સો પન ધમ્મદેસનાય વેનેય્યજનાનં દુક્ખાપનયનમ્પિ ઞાણપરિપાચનમ્પિ કત્વા લોકિયલોકુત્તરહિતસુખં ધારેતીતિ વુત્તં હોતિ. તં હિતં.

સમન્તચક્ખુન્તિ એત્થ ચક્ખુ નામ બુદ્ધચક્ખુ, ધમ્મચક્ખુ, ઞાણ ચક્ખુ, સમન્તચક્ખુ, દિબ્બચક્ખૂતિ પઞ્ચવિધં હોતિ. તત્થ અદ્દસં ખો અહં ભિક્ખવે બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તોતિ ઇદં બુદ્ધચક્ખુ નામ. વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખુન્તિ ઇદં હેટ્ઠિમમગ્ગત્ત યસઙ્ખાતં ધમ્મચક્ખુ નામ. ચક્ખું ઉદપાદીતિ ઇદં ઞાણચક્ખુ નામ. સમન્તચક્ખુ વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણન્તિ ઇદં સમન્તચક્ખુ નામ. અદ્દસં ખો અહં ભિક્ખવે દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેનાતિ ઇદં દિબ્બચક્ખુ નામ. ઇધ પન સમન્તચક્ખુ અધિપ્પેતં. પરિસમન્તતો સબ્બઞેય્યધમ્મં પસ્સન્તં સબ્બઞ્ઞુતઞાણવન્તન્તિ અત્થો. અયં પનેત્થ વચનત્થો. સમન્તતો સબ્બઞેય્યધમ્મં ચક્ખતિ પસ્સતીતિ સમન્તચક્ખુ, સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. ચક્ખધાતુ ઉ. તેન વુત્તં **મહાનિદ્દેસપાળિયં** ‘‘સમન્તચક્ખુ વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણ’’ન્તિ. સમન્તચક્ખુ અસ્સ અત્થીતિ સમન્તચક્ખુ, બુદ્ધો. વુત્તઞ્હેતં **પટિસમ્ભિદામગ્ગે** –

‘‘ન તસ્સ અદ્દિટ્ઠમિધત્થિ કિઞ્ચિ,
અથો અવિઞ્ઞાતમજાનિતબ્બં;
સબ્બં અભિઞ્ઞાસિ યદત્થિ નેય્યં,
તથાગતો તેન સમન્તચક્ખૂ’’તિ.

તસ્સત્થો. તસ્સ તથાગતસ્સ અદિટ્ઠં અપસ્સન્તં કિઞ્ચિ ધમ્મજાતં ઇધલોકે ન અત્થિ. અથો અવિઞ્ઞાતં અવિદિતં અપાકટં વા અજાનિતબ્બં ધમ્મજાતં ન અત્થિ. નેય્યં ઞાતબ્બં યં ધમ્મજાતં અત્થિ. સબ્બં તં ધમ્મજાતં તથાગતો અભિઞ્ઞાસિ પટિવિજ્ઝિ. તેન તસ્મા તથાગતો સમન્તચક્ખુ નામાતિ. તં સમન્તચક્ખું.

પણમામિ તંમિતન્તિ એત્થ પણમામિ તં અમિતન્તિ પદચ્છેદો. અમિતં તં બુદ્ધં અહં પણમામીતિ સમ્બન્ધો. તત્થ અમિતન્તિ અપરિમેય્યં ઞાણેન અપરિચ્છિન્નં વા, સીલસમાધિ પઞ્ઞાદિગુણવન્તં. અમિતબ્બં ઞાણેન અપરિચ્છિન્દિતબ્બન્તિ વા અમિતં, સીલાદિગુણં. નપુબ્બ માધાતુ પરિમાણે ત. તં અસ્સ અત્થીતિ અમિતો, બુદ્ધો. યથા હિ મહાસમુદ્દે ન સુકરં ઉદકસ્સ પમાણં ગણેતું એત્તકાનિ ઉદકાળ્હકાનીતિ વા, એત્તકાનિ ઉદકાળ્હકસતાનીતિ વા, એત્તકાનિ ઉદકાળ્હકસહસ્સાનીતિ વા, એત્તકાનિ ઉદકાળ્હકસતસહસ્સાનીતિ વાતિ. અથ ખો અસઙ્ખ્યેય્યો અપ્પમેય્યો મહાઉદકક્ખન્ધોત્વેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, એવમેવ બુદ્ધસ્સ ન સુકરં સીલાદિગુણસ્સ પમાણં ગણેતું એત્તકં સીલગુણં, એત્તકો સમાધિગુણો, એત્તકા પઞ્ઞાગુણાતિઆદિનાતિ. અથ ખો અસઙ્ખ્યેય્યો અપ્પમેય્યો મહાગુણક્ખન્ધોત્વેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તેનવુત્તં **અપદાનપાળિયં** –

‘‘બુદ્ધોપિ બુદ્ધસ્સ ભણેય્ય વણ્ણં,
કપ્પમ્પિ ચે અઞ્ઞમભાસમાનો;
ખીયેથ કપ્પો ચિરદીઘમન્તરે,
વણ્ણો ન ખીયેથ તથાગતાન’’ન્તિ ચ.

‘‘અસઙ્ખ્યેય્યાનિ નામાનિ, સગુણેન મહેસિનો;
ગુણેન નામમુદ્ધેય્યં, અપિ નામસહસ્સતો’’તિ ચ.

તેન બુદ્ધં અમિતન્તિ થોમેતીતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. દયાલયં મહાકરુણાય મેત્તાય આધારં. સબ્બધિ સબ્બસ્મિં અત્તભાવે, દુક્કરં દુક્ખેન કરિતબ્બં પઞ્ચમહાપરિચ્ચાગાદિકમ્મં કરં કરોન્તં, ભવણ્ણવાતિક્કમં તિભવસઙ્ખાતસમુદ્દતો અતિક્કન્તં, અગ્ગતં સબ્બસત્તાનં સેટ્ઠભાવં, ગતં પત્તં, તિલોકનાથં કામરૂપ અરૂપસઙ્ખાતસ્સ તિલોકસ્સ પટિસરણં, સુસમાહિતં સુન્દર સમાધિવન્તં, હિતં સબ્બસત્તાનં લોકિયલોકુત્તરસઙ્ખાતં અત્થધારણં, સમન્તચક્ખું પરિસમન્તતો સબ્બઞેય્યધમ્મં પસ્સન્તં સબ્બઞ્ઞુતઞાણવન્તં, અમિતં અપરિમેય્યં સીલાદિગુણવન્તં, તં બુદ્ધં અહં પણમામિ વન્દામીતિ.

અટ્ઠમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૯. તહિં તહિં પારમિસઞ્ચયં ચયં,

ગતં ગતં સબ્ભિ સુખપ્પદં પદં;
નરાનરાનં સુખસમ્ભવં ભવં,
નમાનમાનં જિનપુઙ્ગવં ગવં.

૯. એવં અટ્ઠમગાથાય બુદ્ધં વન્દિત્વા ઇદાનિ પારમિસઞ્ચયં ચયન્ત્યાદીહિ પઞ્ચહિ ગુણેહિ થોમિત્વા વન્દિતુકામો **તહિં તહિં પારમિસઞ્ચયંચય**ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન જતજર ગણેહિ યુત્તત્તા દ્વાદસક્ખરેહિ લક્ખિતા સબ્બપાદાદ્યન્તયમકા વંસટ્ઠગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ''વદન્તિ વંસટ્ઠમિદં જતા જરા''તિ. તસ્સત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ.

તત્થ **તહિં તહિ**ન્તિ તસ્મિં તસ્મિં ભવે અત્તભાવે વા, બુદ્ધવરં પણિધાનતો પટ્ઠાય તેસુ તેસુ ભવેસુ અત્તભાવેસુ વાતિ અત્થો. **પારમિસઞ્ચય**ન્તિ દાનાદિપા રમીનં સમૂહં. એત્થ ચ પારમી નામ દાનસીલનેક્ખમ્મપઞ્ઞા વીરિય ખન્તિસચ્ચઅધિટ્ઠાનમેત્તાઉપેક્ખાવસેન દસવિધા હોતિ. વુત્તઞ્ચ **બુદ્ધવંસે** –

''દાનં સીલઞ્ચ નેક્ખમ્મં, પઞ્ઞા વીરિયેન પઞ્ચમં;
ખન્તિસચ્ચમધિટ્ઠાનં, મેત્તુપેક્ખાતિ તે દસા''તિ.

અયં પન પારમીસદ્દસ્સ વચનત્થો. દાનસીલાદિગુણ વિસેસયોગેન સત્તુત્તમતાય મહાબોધિસત્તો પરમો. તસ્સ અયં ભાવો કમ્મન્તિ વા પારમી, દાનાદિ ક્રિયાવ લબ્ભતિ. સન્તકભાવકમ્મતદ્ધિતે ણપચ્ચયો. ઇત્થિલિઙ્ગજોતક ઈપચ્ચયો ચ. અથ વા દાનાદીનિ પૂરેતીતિ પરમો. દાનાદિગુણાનં પૂરકો પાલકો ચ બોધિસત્તો. પૂરધાતુ અમપચ્ચયો. પરે સત્તે મવતિ અત્તનિ બન્ધતિ ગુણવિસેસયોગેનાતિ વા પરમો, બોધિસત્તો. પરસદ્દૂપપદ મુધાતુ બન્ધને ક્વિ. પરં અતિરેકં મજ્જતિ કિલેસમલતોતિ વા પરમો. પરસદ્દૂપ પદ મજ્જધાતુ સંસુદ્ધિયં ક્વિ. પરસદ્દો અતિરેકત્થો. પરં સેટ્ઠં નિબ્બાનં વિસેસેન મયતિ ગચ્છતીતિ વા પરમો. પરસદ્દૂપપદ મયધાતુ ગતિયં ક્વિ. ધાત્વન્તલોપો. પર સદ્દો સેટ્ઠત્થો. પરં લોકં પમાણભૂતેન ઞાણ વિસેસેન ઇધલોકમિવ મુનાતિ પરિચ્છિન્દતીતિ વા પરમો. પરસદ્દૂપ પદ મુનધાતુ પરિચ્છિન્દને ક્વિ. પરં અતિ વિય સીલાદિગુણગણં અત્તનો સન્તાને મિનોતિ પક્ખિપતીતિ વા પરમો. પરસદ્દૂપપદ મિધાતુ પક્ખિપને ક્વિ. પરસદ્દો અતિરેકવાચકો. પરં અત્તભૂતધમ્મકાયતો અઞ્ઞં પટિપક્ખં વા તદનત્થકરં કિલેસચોરગણં મિનાતિ હિંસતીતિ વા પરમો, મહાબોધિસત્તો. પરસદ્દૂપપદ મિધાતુ હિંસાયં ક્વિ. પરસદ્દો અઞ્ઞવાચકો, પટિપક્ખવાચકો વા. પરમસ્સ અયન્તિઆદિના વુત્તનયેન પારમીતિ. અપિ ચ પારે નિબ્બાને મજ્જતિ સુજ્ઝતીતિ પારમી, મહાબોધિ સત્તો. સુદ્ધકત્તુસાધનોયં. પારસદ્દૂપપદ મજધાતુ સંસુદ્ધિયં ક્વિ. ઈ ચ. પારે નિબ્બાને સત્તે મજ્જતિ સોધેતીતિ વા પારમી, હેતુકત્તુસાધનોયં.

પારેનિબ્બાને સત્તે મવતિ બન્ધતિ યોજેતીતિ વા પારમી. પારં નિબ્બાનં મયતિ ગચ્છતિ સત્તે ચ માયેતિ ગમેતિ વા પારમી. પારં નિબ્બાનં યાથાવતો મુનાતિ પરિચ્છિન્દતીતિ વા પારમી. પારે નિબ્બાને સત્તે મિનોતિ પક્ખિપતીતિ વા પારમી. મિધાતુ પક્ખિપને ઈ. પારે નિબ્બાને સત્તાનં મિનાતિ હિંસતીતિ વા પારમી, મહાબોધિસત્તો. તસ્સ અયં ભાવો કમ્મન્તિ દાનાદિક્રિયા પારમીતિ. ઇમિના વુત્તનયેન પારમીસદ્દસ્સ વચનત્થો વેદિતબ્બો. કિઞ્ચાપિ પન પારમીસદ્દસ્સ નિબ્બચનં સઙ્ખેપેન વુત્તં. સોતૂનં પન નિરુત્તિનયકોસલ્લત્થં વિત્થારેન વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

સા પન દસપારમી, દસઉપપારમી, દસપરમત્થપારમી ચાતિ તિવિધા હોતિ. તત્થ સવિઞ્ઞાણાવિઞ્ઞાણકં ધનં પરિચ્ચાગં કત્વા પૂરિતા બોધિસમ્ભારા દસપારમિયો નામ. હત્થ પાદ કણ્ણ નાસાદિઅઙ્ગપચ્ચઙ્ગપરિચ્ચાગં કત્વા પૂરિતા બોધિસમ્ભારા દસઉપપારમિયો નામ. જીવિતિન્દ્રિયપરિચ્ચાગં કત્વા પૂરિતા બોધિસમ્ભારા દસ પરમત્થપારમિયો નામાતિ. દાનાદિપારમીનં પન અત્થો ચરિયપિટકઅટ્ઠકથાદીસુ ગહેતબ્બો. અવયવં સઙ્ગહવસેન ચયતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ સઞ્ચયો, સંપુબ્બ ચિધાતુ ગતિયં ણ. સઞ્ચિનોતિ અવયવન્તિ વા સઞ્ચયો, સમૂહો. પારમીનં સઞ્ચયો સમૂહોતિ પારમિસઞ્ચયો, તં પારમિસઞ્ચયં. તં પન ચયન્તિ એતસ્સ કમ્મં. **ચય**ન્તિ ઉપચિતં, પરિસમ્ભૂતન્તિ અત્થો. ચયતિ ઉપચિનાતીતિ ચયો, ચિયિત્થ ઉપચિયિત્થાતિ વા ચયો, બુદ્ધો. ચિધાતુ ઉપચયે ણ. તં ચયં. સબ્ભિગતન્તિ સમ્બન્ધો.

તત્થ **સબ્ભી**તિ સન્તેહિ સપ્પુરિસેહિ. રાગાદિકિલેસે સમેન્તિ ઉપસમેન્તીતિ સન્તા, સપ્પુરિસા. સમુધાતુ ઉપસમેત, અન્તપચ્ચયો વા. સન્તેહીતિ વત્તબ્બે સ્માહિસ્મિંનં મ્હા ભિમ્હિવાતિ સુત્તેન હિવિભત્તિયા ભિકારં સન્તસદ્દસ્સ સો ભે બો ચન્તેતિ સુત્તેન ભકારે પરે સન્તસદ્દસ્સ સકારં કત્વા અન્તે ચ બકારાગમં કત્વા સબ્ભીતિ વુત્તં. તેહિ સબ્ભિ. તં પન ગતન્તિ એતસ્સ અવુત્તકત્તા. **ગત**ન્તિ ઉપગમિતબ્બં. તઞ્હિ દેવમનુસ્સેહિ ગમિયતિ ઉપગમિયતિ ઉપસઙ્કમિયતીતિ ગતોતિ વુચ્ચતિ. તં બુદ્ધં અત્થકામેહિ સપ્પુરિસેહિ દેવમનુસ્સેહિ સીલાદિઅનન્તગુણિકત્તા સરણન્તિ અભિમાના પયિરુપાસિતબ્બોતિ વુત્તં હોતિ. તં ગતં. સુખપ્પદં પદં ગતન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ **સુખપ્પદ**ન્તિ અચ્ચન્તસુખસ્સ પતિટ્ઠાનભૂતં. સુખનં સુખં, તસ્સ પજ્જતિ તિટ્ઠતિ એત્થાતિ સુખપ્પદં, નિબ્બાનં. **પદ**ન્તિ નિબ્બાનં. તઞ્હિ બુદ્ધાદીહિ અરિયેહિ પજ્જિયતિ ગમિયતીતિ પદન્તિ વુચ્ચતિ. ગતન્તિ અગમિન્તિ ગતો, બુદ્ધો. દુક્ખાદિઅસમ્મિસ્સસ્સ એકન્તસુખસ્સ પતિટ્ઠાનભૂતં નિબ્બાનં આરમ્મણકરણવસેન અપાપુણિન્તિ વુત્તં હોતિ. તં ગતં.

નરાનરાનન્તિ નરઅનરાનન્તિ પદચ્છેદો. મનુસ્સદેવાનન્તિ અત્થો. પબ્બજ્જાદિસેટ્ઠભાવં નરતિ નેતીતિ નરો, નરીયતિ સકેન કમ્મેન નિયતીતિ વા નરો, મનુસ્સો, સત્તો વા. નરધાતુ નયને અ. ન નરો અનરો, દેવો. નરો ચ અનરો ચ નરાનરો, તેસં નરાનરાનં. તં પન સુખસમ્ભવન્તિ પદે સમ્બન્ધો.

સુખસમ્ભવન્તિ લોકિયલોકુત્તરસુખસ્સ કારણં. તિવિધસુખસ્સ લભનકારણભૂતં પુઞ્ઞં વા. સુખયતીતિ સુખં. તિવિધસુખં. યસ્સ ઉપ્પજ્જતિ, તં સુખિતં કરોતીતિ અત્થો. અથ વા સુટ્ઠુ દુક્ખં ખનતીતિ સુખં. સુપુબ્બખનુધાતુ અવધારણે અ. સમ્ભવતિ સુખસઙ્ખાતં ફલં અનેન પુઞ્ઞેનાતિ સમ્ભવં, પુઞ્ઞકરણં. સંપુબ્બભૂધાતુ સત્તાયંણ. સુખસ્સ સમ્ભવં સુખસમ્ભવં, તં પન ભવન્તિપદે કમ્મં. **ભવ**ન્તિ નિબ્બત્તેન્તં. તં સુખસમ્ભવં ભાવેતિ નિબ્બત્તેતીતિ ભવો, બુદ્ધો. તં ભવં. સો હિ મહાકરુણાપુબ્બઙ્ગમાય ધમ્મદેસનાય દેવમનુસ્સાનં લોકિયલોકુત્તરસુખસ્સ લભનકારણભૂતં દાનસીલભાવનાસઙ્ખાતં પુઞ્ઞં કારેતિ, તસ્મા ભગવતો નરાનરાનં સુખસમ્ભવં ભવન્તિ થોમેતીતિ દટ્ઠબ્બં.

નમાનમાનન્તિ પદસ્સ નમે અનમાનન્તિ પદચ્છેદો. નમેતિ અહં નમામીતિ અત્થો. એત્થ ચ મિવિભત્તિયા એકારાદેસોતિ વેદિતબ્બો. અનમાનન્તિ અનમેન્તાનં અવન્દન્તાનં અનાદરાનન્તિ અત્થો. તં પન ગવન્તિએતસ્સ વિસેસનં. **ગવ**ન્તિ ગોણસદિસાનં બાલાનં. ગવન્તિ હિ છટ્ઠીબહુવચનન્તનામપદં. તતો નમં પતિમ્હાલુત્તે ચ સમાસેતિ સુત્તે સમભિનિવિટ્ઠેન ચગ્ગહણેન નંવચનસ્સ અં આદેસઞ્ચ ગોઇચ્ચેતસ્સ ઓકારસ્સ અવાદેસં કત્વા રૂપસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. ગચ્છન્તીતિ ગાવો, ગોણા. ગાવો વિયાતિ ગાવો, તેસં ગવં બાલાનં. તં પન

જિનપુઙ્ગવન્તિપદે છટ્ઠીકમ્મં. **જિનપુઙ્ગવન્તિ** જયન્તપુરિસુત્તમં બુદ્ધં નમે નમામીતિ સમ્બન્ધો. એત્થ ચ પુઙ્ગવ સદ્દો કમ્મધારયસમાસે સેટ્ઠત્થવાચકો. મુનિપુઙ્ગવોતિઆદીસુ વિય. વુત્તઞ્ચ **અમરકોસે** –

> ‘‘ઉત્તરસ્મિં પદે બ્યગ્ઘ, પુઙ્ગવોસભકુઞ્જરા;
> સીહસદ્દૂલનાગાદ્યા, પુમે સેટ્ઠત્થગોચરા’’તિ.

તસ્સત્થો. કમ્મધારયસમાસે ઉત્તરપદે વત્તમાના બ્યગ્ઘપુઙ્ગવોસભકુઞ્જરા બ્યગ્ઘપુઙ્ગવઉસભકુઞ્જરસદ્દા ચ સીહ સદ્દૂલનાગાદ્યા સીહ સદ્દૂલ નાગાસદ્દા ચ પુમે સેટ્ઠત્થ વાચકાતિ. અયં પનેત્થ વચનત્થો. ગો વિય બુદ્ધગુણે અજાનન્તે અનમન્તે અઞ્ઞદિટ્ઠિકે બાલે જિનાતિ અજિનીતિ વા જિનો. પકટ્ઠભાવં પધાનભાવં વા ઉદ્ધં ગચ્છતીતિ પુઙ્ગવો. પઉપુબ્બ ગમુધાતુ ગતિયં અવપચ્ચયો. નિગ્ગહિતા ગમો. તસ્સ કવગ્ગન્તં ધાત્વન્તલોપઞ્ચ યદાદિના કત્વા રૂપસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. જિનો ચ સો પુઙ્ગવો ચાતિ જિનપુઙ્ગવો, બુદ્ધો. સો પન ગુન્નં વિય બુદ્ધાનં સીલાદિકે અપ્પમેય્યગુણે અજાનન્તાનં અનમન્તાનં અગારવન્તાનં અવન્દન્તાનં અઞ્ઞ દિટ્ઠિગતિકાનં બાલાનં અસત્થેન પારમીપુઞ્ઞતેજેન અજિનીતિ વુત્તં હોતિ. તં જિનપુઙ્ગવન્તિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. તહિં તહિં તસ્મિં તસ્મિં ભવે, અત્તભાવે વા, પારમિસઞ્ચયં દાનાદિપારમીનં સમૂહં, ચયં ઉપચિતં પરિસમ્ભૂતં, સબ્ભિ સન્તેહિ સપ્પુરિસેહિ, ગતં ઉપગમિતબ્બં પયિરુપાસિતબ્બં, સુખપ્પદં અચ્ચન્તસુખસ્સ પતિટ્ઠાન ભૂતં, પદં નિબ્બાનં ગતં પત્તં અગમિં, નરાનરાનં મનુસ્સદેવાનં, સુખસમ્ભવં લોકિયલોકુત્તરસુખસ્સ કારણં તિવિધ સુખસ્સ લભનકારણભૂતં પુઞ્ઞં વા ભવં નિબ્બત્તેન્તં, અનમાનં અનમન્તાનં અનાદરાનં અવન્દન્તાનં વા, ગવં ગોણસદિસાનં બાલાનં જિનપુઙ્ગવં જયન્તપુરિસુત્તમં બુદ્ધં અહં નમે નમામીતિ.

નવમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૦. મગ્ગઙ્ગનાવં મુનિદક્ખનાવિકો,
ઈહાફિયં ઞાણકરેન ગાહકો;
આરુય્હ યો તાય બહૂ ભવણ્ણવા,
તારેસિ તં બુદ્ધમઘપ્પહં નમે.

૧૦. એવં નવમગાથાય બુદ્ધં નત્વા ઇદાનિ બહૂ સત્તે તિભવસઙ્ખાતા સંસારસમુદ્દતો તારેન્તેન ગુણેન ચ સત્તાનં દુક્ખપ્પહાનેન ગુણેન ચ થોમિત્વા બુદ્ધં વન્દિતુ કામો **મગ્ગઙ્ગનાવ**ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન તત જર ગણેહિ રચિતત્તા દ્વાદસક્ખરેહિ યુત્તા ઇન્દવંસ ગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ‘‘સાયિન્દવંસા ખલુ યત્થ તા જરા’’તિ.

તસ્સત્થો. યત્થ યસ્સં ગાથાયં તા તગણદ્વયઞ્ચ જરા જગણ રગણા ચ ચે સિયું, સા ગાથા ખલુ એકન્તં ઇન્દવંસગાથા નામાતિ.

તત્થ યો મુનિદક્ખનાવિકોતિ સમ્બન્ધો. યો બુદ્ધ સઙ્ખાતો છેકો નાવાજેટ્ઠકોતિ અત્થો. તત્થ **મુની**તિ ઉભો લોકે મુનાતિ જાનાતીતિ મુનિ, ભગવા. મુનધાતુ ઞાણે ઇ. અથ વા મોનં વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણં, તં અસ્સ અત્થીતિ મુનિ, ભગવા. અસ્સત્થ્યત્થે ઇપચ્ચયો. વુત્તઞ્હિ એકનિપાતે **વણ્ણપથજાતકટ્ઠકથાયં** ‘‘મુનીતિ મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં.

કાય મોનેય્યાદીસુ વા અઞ્ઞતરેન સમન્નાગતત્તા પુગ્ગલો મુનીતિ વુચ્ચતિ. સો પનેસ અગારિયમુનિ, અનગારિયમુનિ, સેક્ખમુનિ, અસેક્ખમુનિ, પચ્ચેકમુનિ, મુનિમુનીતિ અનેકવિધો. તત્થ અગારિયમુનીતિ ગિહિ આગતફલો વિઞ્ઞાતસાસનો. અનગારિયમુનીતિ તથારૂપોવ પબ્બજિતો. સેક્ખમુનીતિ સત્તસેક્ખા. અસેક્ખમુનીતિ ખીણાસવો. પચ્ચેકમુનીતિ પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો. મુનિમુનીતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ. ઇધ પન મુનિમુનિ અધિપ્પેતો.

દક્ખોતિ છેકો. સમુદ્દતરણે દક્ખતિ કુસલત્તં ગચ્છતીતિ દક્ખો, નાવિકો. દક્ખધાતુ ગતિયં અ. અથ વા દક્ખતિ કુસલકમ્મે અઞ્ઞસ્મિઞ્ચ કિચ્ચાકિચ્ચે અદન્ધતાય સીઘં ગચ્છતીતિ દક્ખો, યોકોચિ કુસલો પુગ્ગલો. દક્ખધાતુ સીઘત્થે અ. દક્ખો વિયાતિ દક્ખો, બુદ્ધો. નીતત્થેન પન બુદ્ધો સત્તાનં સંસારસમુદ્દતો ઉદ્ધારણસ્સ કારણં દક્ખતિ પરિચ્છિન્દતિ ઞાણેનાતિ દક્ખોતિ વુચ્ચતિ. **નાવિકો**તિ સમુદ્દતીરં નાવાય તરતીતિ નાવિકો, નાવાજેટ્ઠકો. તરતિતદ્ધિતે ણિકો. નાવિકો વિયાતિ નાવિકો, બુદ્ધો. નીતત્થેન પન બુદ્ધો નિબ્બાનં પારં અટ્ઠમગ્ગઙ્ગનાવાય તરતીતિ નાવિકોતિ વુચ્ચતિ. દક્ખો નાવિકો દક્ખનાવિકો, મુનિ ચ સો દક્ખનાવિકોચાતિ મુનિદક્ખનાવિકો, કમ્મધારયસમાસોયં. અથ વા દક્ખનાવિકો વિય દક્ખો મુનીતિ મુનિદક્ખનાવિકો, બુદ્ધો. ઉપમાકમ્મધારયસમાસોયં. યથા હિ સમુદ્દતરણે છેકો નાવિકો મનુસ્સે સમુદ્દપારં નેતિ, એવં બુદ્ધો વેનેય્યસત્તે નિબ્બાનપારં નેતીતિ વુત્તં હોતિ.

મગ્ગઙ્ગનાવં આરુય્હાતિ સમ્બન્ધો. **મગ્ગઙ્ગનાવ**ન્તિ અટ્ઠમગ્ગઙ્ગ સઙ્ખાતં નાવં. **આરુય્હા**તિ આરોહિત્વાતિ અત્થો. કિલેસે મારેન્તો આરમ્મણકરણવસેન નિબ્બાનં ગચ્છતીતિ મગ્ગો. મારસદ્દૂપપદ ગમુધાતુ ક્વિ. મારેન્ત ગોતિ વત્તબ્બે નિરુત્તિનયેન મગ્ગોતિ વુત્તં. અથ વા નિબ્બાનં મગ્ગતિ ગવેસતીતિ મગ્ગો. મગ્ગધાતુ ગવેસને અ. નિબ્બાનત્થિકેહિ મગ્ગિયતિ ગવેસિયતીતિ વા મગ્ગો. એકન્તતો જાતિ જરાબ્યાધિમરણદુક્ખાદીહિ પીળિતેહિ સત્તેહિ દુક્ખક્ખયં નિબ્બાનં પાપુણત્થાય મગ્ગિતબ્બો ગવેસિતબ્બોતિ મગ્ગો, ચતુમગ્ગો. વુત્તઞ્હિ ''મગ્ગોતિ કેનટ્ઠેન નિબ્બાનં મગ્ગનટ્ઠેન નિબ્બાનત્થિકેહિ મગ્ગનીયટ્ઠેન ચા''તિ. અઙ્ગતિ ગચ્છતિ ફલનિબ્બાનં એતેનાતિ અઙ્ગં. અગિધાતુ ગમને અ. મગ્ગસ્સ અઙ્ગં કારણન્તિ મગ્ગઙ્ગં, સમ્માદિટ્ઠિ સમ્માસઙ્કપ્પ સમ્માવાચા સમ્માકમ્મન્ત સમ્માઆજીવ સમ્માવાયામ સમ્માસતિ સમ્માસમાધિવસેન અટ્ઠમગ્ગઙ્ગં લબ્ભતિ. નુયતિ થવીયતીતિ નાવા. નુધાતુ થવિયં અવો. અથ વા ઓરતો પારં નેતીતિ નાવા, ભારં નયન્તિ એતાયાતિ વા નાવા. નિધાતુ નયને અવો. મગ્ગઙ્ગસઙ્ખાતા નાવા મગ્ગઙ્ગનાવા. અથ વા નાવા વિય મગ્ગઙ્ગન્તિ મગ્ગઙ્ગ નાવા. યથા હિ નાવા અત્તનિ આરુળ્હે મનુસ્સે સમુદ્દ નદીપારં નેતિ, એવં અટ્ઠમગ્ગઙ્ગધમ્મા અત્તાનં પટિપજ્જન્તે નિબ્બાન પારં નેન્તીતિ વુત્તં હોતિ. તં મગ્ગઙ્ગનાવં.

ઈહાફિયન્તિ વીરિયસઙ્ખાતં દબ્બિસારકં. વુત્તઞ્હિ **સુત્તનિ પાતઅટ્ઠકથાયં** ''ફિયેનાતિ દબ્બિસારકેના''તિ. ઈહતિ આરબ્ભતીતિ ઈહા. ઈહતિ વાયમતિ ચેતયતિ એતેનાતિ વા ઈહા, વીરિયં. **સદ્દનીતિયં** પન ''ઈહ ચેતાય''ન્તિ વુત્તં. ફાતિ વડ્ઢેતિ ઉદકં એતેનાતિ ફિયં. ફાધાતુ વડ્ઢિયં ઇયો. ફાતિ ઘટ્ટેતિ ઉદકન્તિ વા ફિયં. અથ વા ફાયતિ ગચ્છતિ નાવં એતેનાતિ ફિયં. દબ્બિસારકં. ફાયિ ધાતુ ગતિયં અ. આકારસ્સ ઇ. ઈહાસઙ્ખાતં ફિયન્તિ ઈહાફિયં. ફિયં વિય ઈહાતિ ઈહાફિયં. યથા હિ ફિયેન નાવા ઇચ્છિતટ્ઠાનં ગચ્છતિ, એવં ઈહાસઙ્ખાતેન વીરિયેન તં તં કિચ્ચં સાધેતિ, ઇચ્છિતં નિબ્બાનટ્ઠાનં ગચ્છતીતિ અધિપ્પાયો. તં પન ગાહકોતિ પદે કમ્મં. **ઞાણકરે**નાતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસઙ્ખાતેન હત્થેન. સબ્બં ઞેય્યધમ્મં જાનાતીતિ ઞાણં, સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. તં તં કમ્મં કરોતીતિ કરો, હત્થો. ઞાણસઙ્ખાતો કરો ઞાણ કરો, કરં વિય ઞાણન્તિ વા ઞાણકરો, તેન ઞાણકરેન. **ગાહકો**તિ દળ્હગણ્હમાનો

હુત્વા. **તાયા**તિ અટ્ઠમગ્ગઙ્ગ સઙ્ખાતાય તાય નાવાય, **બહૂ**તિ અનેકે વેનેય્યસત્તે. **ભવણ્ણવા**તિ તિભવસઙ્ખાતા સંસારવટ્ટસઙ્ખાતા વા મહાસમુદ્દતો. તસ્સ પન વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ.

તારેસીતિ ઓતિણ્ણેસિ, અતિક્કમેસીતિ અત્થો. **બુદ્ધ**ન્તિ પટિવિદ્ધચતુસચ્ચધમ્મં. **અઘપ્પહ**ન્તિ સત્તાનં દુક્ખપ્પજ હન્તં . દુક્ખવિદ્ધંસેન્તન્તિ અત્થો. અથ વા અઘપ્પહન્તિ સત્તાનં કિલેસપ્પજહન્તં. કિલેસવિદ્ધંસેન્તન્તિ અત્થો. એત્થ હિ અઘસદ્દો દુક્ખે કિલેસે ચ વત્તતિ. તત્થ હિ દુક્ખં અઘયતિ દુક્ખયતીતિ અઘન્તિ ચ, અઘયતિ દુક્ખાકારેન પવત્તતીતિ વા અઘન્તિ ચ વુચ્ચતિ. કિલેસો પન અઘયન્તિ પાપં કરોન્તિ સત્તા એતેનાતિ અઘોતિ વુચ્ચતિ. અઘધાતુ પાપકરણે અ. અઘં પજહતિ વિદ્ધંસેતીતિ અઘપ્પહો, બુદ્ધો. અઘસદ્દૂપપદપપુબ્બહાધાતુ ચાગે. બુદ્ધો વેનેય્યસત્તાનં દુક્ખઞ્ચ કિલેસઞ્ચ ધમ્મદેસનાય અપનેતીતિ અત્થો. એત્થ ચ પઠમવિકપ્પે દુક્ખસ્સ અપ્પહાતબ્બધમ્મત્તા મગ્ગેન અપ્પહાતબ્બમ્પિ ફલૂપચારેન દુક્ખપ્પજહન્તન્તિ વુત્તં. **ત**ન્તિ મુનિદક્ખનાવિકં અહં નમે નમામીતિ સમ્બન્ધોતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. યો મુનિદક્ખનાવિકો યો બુદ્ધસઙ્ખાતો છેકો નાવાજેટ્ઠકો, મગ્ગઙ્ગનાવં અટ્ઠમગ્ગઙ્ગસઙ્ખાતં નાવં આરુય્હ આરોહિત્વા ઈહાફિયં વીરિયસઙ્ખાતં દબ્બિસારકં, ઞાણકરેન સબ્બઞ્ઞુતઞાણસઙ્ખાતેન હત્થેન, ગાહકો દળ્હં ગણ્હમાનો હુત્વા તાય અટ્ઠમગ્ગઙ્ગનાવાય, બહૂ અનેકે વેનેય્યસત્તે ભવણ્ણવા તિભવસઙ્ખાતમહાસમુદ્દતો, તારેસિ ઓતારેસિ, બુદ્ધં પટિવિદ્ધચતુસચ્ચધમ્મં અઘપ્પહં સત્તાનં દુક્ખવિદ્ધંસેન્તં કિલેસ વિદ્ધંસેન્તં વા તં મુનિદક્ખનાવિકં અહં નમે નમામીતિ.

દસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૧. સમતિંસતિપારમિસમ્ભરણં,
વરબોધિદુમે ચતુસચ્ચદસં;
વરમિદ્ધિગતં નરદેવહિતં,
તિભવૂપસમં પણમામિ જિનં.

૧૧. એવં દસમગાથાય બુદ્ધં વન્દિત્વા ઇદાનિ સમતિં સતિપારમિસમ્ભરણાદીહિ પઞ્ચહિ ગુણેહિ થોમિત્વા જિનં વન્દિતુકામો **સમતિંસતિપારમિસમ્ભરણ**ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન ચતૂહિ સગણેહિ રચિતત્તા દ્વાદસક્ખરેહિ યુત્તા તોટકગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ‘‘ઇહ તોટક મમ્બુધિસેહિ મિત’’ન્તિ. તસ્સત્થો. યસ્સં પટિપાદં અમ્બુધિસેહિ ચતૂહિ સગણેહિ મિતં પમિતં રચિતં લક્ખિતં વા વુત્તં ઇધ જગતિછન્દે તોટકં નામાતિ.

તત્થ પન **સમતિંસતિપારમિસમ્ભરણ**ન્તિ દસપારમિયો, દસ ઉપપારમિયો, દસ પરમત્થપારમિયો ચાતિ સમતિંસપારમિયો સમ્ભૂતં, પરિપૂરિતન્તિ અત્થો. તાસં પન વિસેસો પારમિસદ્દસ્સ ચ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. સમ્ભરિત્થ પરિપૂરયિત્થાતિ સમ્ભરણો, જિનો. સંપુબ્બભરધાતુ પૂરણે યુ. સમતિંસપારમિયો સમ્ભરણોતિ સમતિંસતિપારમિસમ્ભરણો, જિનો. દીપઙ્કરબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે લદ્ધબ્યાકરણતો પટ્ઠાય કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ સમતિંસપારમિયો પૂરયિત્થાતિ અત્થો. તં સમતિંસતિપારમિસમ્ભરણં. **વરબોધિદુમે**તિ ઉત્તમબોધિરુક્ખમૂલે. એત્થ ચ વરબોધિસદ્દસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. દવતિ ગચ્છતિ મૂલખન્ધતચસાખ વિટપ પલ્લવ ફલેહિ વુડ્ઢિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં રજત સુવણ્ણમણિ સન્તા રુચીહિ અતિસોભનં વા પાપુણાતીતિ દુમો, બોધિસત્તસ્સ વિજાતદિવસેયેવ બોધિસત્તેન સદ્ધિં સહ જાતો સતહત્થુબ્બેધો અસત્થદુમરાજા લબ્ભતિ. દુધાતુ

ગતિમ્હિ અમો. **અપદાનટ્ઠકથાયં** પન ‘‘દુનાતિ કમ્પતીતિ દુમો. દુમતિ પૂરેતિ આકાસતલન્તિ વા દુમો’’તિ વુત્તં. વરો બોધિ વરબોધિ, વરબોધિ ચ સો દુમો ચાતિ વરબોધિદુમો, તસ્મિં.

ચતુસચ્ચદસન્તિ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ મગ્ગઞાણેન પટિવિજ્ઝિતં. એત્થ ચ સચ્ચસદ્દો અનેકેસ્વત્થેસુ દિસ્સતિ. સેય્યથિદં. સચ્ચં ભણે ન કુજ્ઝેય્યાતિઆદીસુ વાચાસચ્ચે. સચ્ચે ઠિતા સમણબ્રાહ્મણાતિઆદીસુ વિરતિસચ્ચે. કસ્મા નુ સચ્ચાનિ વદન્તિ નાના પવાદિયાસે કુસલાવદાનાતિઆદીસુ દિટ્ઠિસચ્ચે. એકઞ્હિ સચ્ચં ન દુતિયમત્થીતિઆદીસુ પરમત્થસચ્ચે નિબ્બાને ચેવ મગ્ગે ચ, ચતુન્નં સચ્ચાનં કતિ કુસલાતિઆદીસુ અરિયસચ્ચે. સ્વાયમિધાપિ અરિયસચ્ચે વત્તતીતિ વેદિતબ્બો. સથનં સચ્ચં, અવિતથં. સથધાતુ અવિતથે ણ્યો. યથા હિ અગ્ગીનં સભાવો એકન્તં ઉણ્હોયેવ હોતિ, ન સીતલો, એવં દુક્ખાદીનં પીળનાદિ સભાવં એકન્તં સચ્ચં તથં અવિતથં અનઞ્ઞથં હોતિ. તં પન ચતુબ્બિધં હોતિ દુક્ખસચ્ચં, સમુદયસચ્ચં, નિરોધસચ્ચં, મગ્ગસચ્ચઞ્ચાતિ. તત્થ દુક્ખસચ્ચન્તિ દુક્ખચ્છિતં ખં તુચ્છન્તિ દુક્ખં. કમ્મધારયસમાસોયં. વુત્તઞ્હેતં **સચ્ચવિભઙ્ગટ્ઠકથાયં** ‘‘દુઇતિ અયંસદ્દો કુચ્છિતે દિસ્સતિ. કુચ્છિતઞ્હિ પુત્તં દુપુત્તોતિ વદન્તિ. ખંસદ્દો પન તુચ્છે. તુચ્છઞ્હિ આકાસં ખન્તિ વુચ્ચતિ. ઇદઞ્ચ પઠમસચ્ચં કુચ્છિતં. અનેકઉપદ્દવાધિટ્ઠાનતો, તુચ્છંબાલજનપરિકપ્પિતધુવસુભસુખત્તભાવવિરહિતતો. તસ્મા કુચ્છિતત્તા તુચ્છત્તા ચ દુક્ખન્તિ વુચ્ચતી’’તિ. દુક્ખઞ્ચ તં સચ્ચઞ્ચાતિ દુક્ખસચ્ચં. તેભૂમિકવટ્ટં લબ્ભતિ.

સમુદયસચ્ચન્તિ અયતિ પવત્તતિ દુક્ખફલં એતેનાતિ અયો, લોભો. અયધાતુ ગતિમ્હિ અ. સં અવસેસ પચ્ચયસંયોગે સતિ ઉ દુક્ખુપ્પત્તિયા અયો કારણોતિ સમુદયો. છટ્ઠીતપ્પુરિસસમાસોયં. વુત્તેઞ્હેતં **સચ્ચ વિભઙ્ગટ્ઠકથાયં** ‘‘સંઇતિ ચ અયંસદ્દો સમાગમો સમેતન્તિઆદીસુ સંયોગં દીપેતિ. ઉઇતિ અયંસદ્દો ઉપ્પન્નં ઉદિતન્તિઆદીસુ ઉપ્પત્તિં. અયસદ્દો પન કારણં દીપેતિ. ઇદઞ્ચાપિ દુતિયસચ્ચં અવસેસપચ્ચયસમાયોગે સતિ દુક્ખસ્સુપ્પત્તિકારણં. ઇતિ દુક્ખસ્સ સંયોગે ઉપ્પત્તિકારણત્તા દુક્ખસમુદયન્તિ વુચ્ચતી’’તિ. સમુદયો ચ સો સચ્ચઞ્ચાતિ સમુદયસચ્ચં, લોભસઙ્ખાતા તણ્હા લબ્ભતિ . નિરોધસચ્ચન્તિ રોધતિ ચરતિ પવત્તતીતિ રોધો, તેભૂમિકવટ્ટધમ્મો. રોધધાતુ ચરણે ણ. નત્થિ તેભૂમિકવટ્ટધમ્મસ્સ રોધો ચરણં એત્થાતિ નિરોધો, નિબ્બાનં. અથ વા નિરુજ્ઝતિ સંસારદુક્ખં એત્થાતિ નિરોધો, નિબ્બાનં. રુધિધાતુ આવરણે ણ. વુત્તઞ્હેતં **સચ્ચવિભઙ્ગટ્ઠ કથાયં** ‘‘તતિયસચ્ચં પન યસ્મા નિસદ્દો અભાવં. રોધ સદ્દો ચારકં દીપેતિ. તસ્મા અભાવો એત્થ સંસાર ચારકસઙ્ખાતસ્સ દુક્ખરોધસ્સ સબ્બગતિસુઞ્ઞત્તા. સમધિ ગતે વા તસ્મિં સંસારચારકસઙ્ખાતસ્સ દુક્ખરોધસ્સ અભાવો હોતિ તપ્પટિપક્ખત્તાતિપિ દુક્ખનિરોધન્તિ વુચ્ચતી’’તિ. દુક્ખસ્સ વા અનુપ્પાદનિરોધપચ્ચયત્તા દુક્ખનિરોધન્તિ. નિરોધો ચ સો સચ્ચઞ્ચાતિ નિરોધસચ્ચં. નિબ્બાનં. મગ્ગસચ્ચન્તિ દુક્ખનિરોધં નિબ્બાનં મગ્ગતિ ગચ્છતિ એતેનાતિ મગ્ગો. અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો. મગ્ગધાતુ ગતિયં અ. વુત્તઞ્હેતં **સચ્ચ વિભઙ્ગટ્ઠકથાયં** ‘‘ચતુત્થસચ્ચં પન યસ્મા એતં દુક્ખનિરોધં ગચ્છતિ આરમ્મણવસેન તદભિમુખભૂતત્તા પટિપદા ચ હોતિ દુક્ખનિરોધપ્પત્તિયા. તસ્મા દુક્ખનિરોધગામિનિપટિપદાતિ વુચ્ચતી’’તિ. મગ્ગો ચ સો સચ્ચઞ્ચાતિ મગ્ગસચ્ચં. અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો લબ્ભતિ. યસ્મા પનેતાનિ બુદ્ધાદયો અરિયા પટિવિજ્ઝન્તિ, તસ્મા અરિયસચ્ચાનીતિપિ વુચ્ચન્તિ. અથ વા બુદ્ધાદીહિ અરિયેહિ પટિવિજ્ઝિયન્તિ, તસ્મા અરિયસચ્ચાનીતિપિ વુચ્ચન્તિ.

તેસં પન લક્ખણાદીનિ એવં વેદિતબ્બાનિ. એત્થ હિ બાધનલક્ખણં દુક્ખસચ્ચં, સન્તાપનરસં, પવત્તિપચ્ચુપટ્ઠાનં, પભવલક્ખણં સમુદયસચ્ચં, અનુપચ્છેદકરણરસં, પલિબોધપચ્ચુપટ્ઠાનં. સન્તિલક્ખણં નિરોધસચ્ચં, અચ્ચુતિરસં, અનિમિત્તપચ્ચુપટ્ઠાનં. નિય્યાનલક્ખણં મગ્ગસચ્ચં, કિલેસપ્પહાન કરણરસં,

વુટ્ઠાનપચ્ચુપટ્ઠાનન્તિ. એતેસુ પન ચતૂસુ સચ્ચેસુ પઠમતતિયસચ્ચાનિ ફલાનિ હોન્તિ. દુતિય ચતુત્થસચ્ચાનિ હેતૂનિ હોન્તિ. પુરિમાનિ દ્વેસચ્ચાનિ દુદ્દ સત્તા ગમ્ભીરાનિ. પચ્છિમાનિ દ્વેસચ્ચાનિ ગમ્ભીરત્તા દુદ્દસાનિ.

અપિ ચ ખો પન દુક્ખનિરોધં અરિયસચ્ચં ગમ્ભીરઞ્ચેવ દુદ્દસઞ્ચાતિ વેદિતબ્બં. એકેકસ્સ પન સચ્ચસ્સ ચતુન્નં ચતુન્નં અત્થાનં વસેન સોળસ સચ્ચટ્ઠા હોન્તિ. તેન વુત્તં **પટિસમ્ભિદા મગ્ગપાળિયં** ''દુક્ખસ્સ પીળનટ્ઠો સઙ્ખતટ્ઠો સન્તાપટ્ઠો વિપરિણામટ્ઠો, ઇમે ચત્તારો દુક્ખસ્સ દુક્ખટ્ઠા તથા અવિતથા અનઞ્ઞથા. એવં દુક્ખં તથટ્ઠેન સચ્ચં. સમુદયસ્સ આયૂહનટ્ઠો નિદાનટ્ઠો સંયોગટ્ઠો પલિબોધટ્ઠો, ઇમે ચત્તારો સમુદયસ્સ સમુદયટ્ઠા તથા અવિતથા અનઞ્ઞથા. એવં સમુદયો તથટ્ઠેન સચ્ચં. નિરોધસ્સ નિસ્સરણટ્ઠો વિવેકટ્ઠો અસઙ્ખતટ્ઠો અમતટ્ઠો, ઇમે ચત્તારો નિરોધસ્સ નિરોધટ્ઠા તથા અવિતથા અનઞ્ઞથા, એવં નિરોધો તથટ્ઠેન સચ્ચં. મગ્ગસ્સ નિય્યાનટ્ઠો હેત્વટ્ઠો દસ્સનટ્ઠો અધિપતેય્યટ્ઠો, ઇમે ચત્તારો મગ્ગસ્સ મગ્ગટ્ઠા તથા અવિતથા અનઞ્ઞથા, એવં મગ્ગો તથટ્ઠેન સચ્ચ''ન્તિ.

દસ્સનં દસં, દિસતિ પસ્સતીતિ વા દસં, ચતુમગ્ગઞાણં. દિસધાતુ અપેક્ખને અ. ચતુન્નં સચ્ચાનં દસ્સનં અસ્સાતિ ચતુસચ્ચદસો, જિનો. અથ વા ચત્તારિ સચ્ચાનિ અદસ્સિ અપસ્સીતિ ચતુસચ્ચદસો, જિનો. સો ચત્તારિ સચ્ચાનિ ચતુમગ્ગઞાણેન અપ્પટિવિજ્ઝીતિ અત્થો. તં ચતુસચ્ચદસં. ચતુસચ્ચઞાણં પન દુવિધં હોતિ અનુબોધઞાણઞ્ચ, પટિવેધ ઞાણઞ્ચાતિ. તત્થ અનુબોધઞાણં લોકિયં અનુસ્સવાદિવસેન નિરોધે મગ્ગે ચ પવત્તતિ, પટિવેધઞાણં લોકુત્તરં નિરોધમારમ્મણં કત્વા કિચ્ચતો ચત્તારિપિ સચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝતિ. યથાહ યો ભિક્ખવે દુક્ખં પસ્સતિ, દુક્ખસમુદયમ્પિ સો પસ્સતિ. દુક્ખનિરોધમ્પિ પસ્સતિ, દુક્ખનિરોધગામિનિપટિ પદમ્પિ પસ્સતીતિ સબ્બં વત્તબ્બં. ચતુસચ્ચપટિવેધઞાણં પન અનુબોધઞાણેન વિના ન પવત્તતિ, તસ્મા અનુબોધ ઞાણત્થાય પુબ્બે ચતુસચ્ચકમ્મટ્ઠાનં પણ્ડિતેન સમારમ્ભિ તબ્બન્તિ . નનુ ચ અરિયસાવકા ચત્તારિ સચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝન્તિ. અથ કસ્મા જિનોયેવ ચતુસચ્ચદસન્તિ થોમિતોતિ. ભગવા પન અરિયસાવકેહિ વિસિટ્ઠેન અનઞ્ઞોપદેસેન અરહત્તમગ્ગઞાણેન ચત્તારિ સચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝન્તિ. તસ્મા ભગવાયેવ ચતુસચ્ચદસન્તિ અભિત્થવિતોતિ. તત્થ પન ઠપેત્વા તણ્હઞ્ચ નિબ્બાનઞ્ચ અવસેસધમ્મા દુક્ખસચ્ચં નામ. અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતા સમુદયસચ્ચં નામ. નિબ્બાનં નિરોધ સચ્ચં નામ. અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો મગ્ગસચ્ચં નામ. વુત્તં પન **અભિધમ્મત્થસઙ્ગહે** –

> ''દુક્ખં તેભૂમકં વટ્ટં, તણ્હા સમુદયો ભવે;
> નિરોધો નામ નિબ્બાનં, મગ્ગો લોકુત્તરો મતો''તિ.

વરમિદ્ધિગતન્તિ વરં ઇદ્ધિગતં. ઉત્તમં અતીતબુદ્ધાનં ઇદ્ધિં પત્તન્તિ અત્થો. અથ વા ઉત્તમાનં ઇદ્ધીનં પતિટ્ઠાનભૂતન્તિ અત્થો. ઇજ્ઝનં સમિજ્ઝનં ઇદ્ધિ, ઇજ્ઝતિ સમિજ્ઝતિ નિપ્પજ્જતીતિ વા ઇદ્ધિ. ઇદ્ધિવિધઞાણઞ્ચ અરહત્તમગ્ગો ચ લબ્ભતિ. વુત્તઞ્હિ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** ''તથા નેક્ખમ્મં ઇજ્ઝતીતિ ઇદ્ધીતિ ચ અરહત્તમગ્ગો ઇજ્ઝતીતિ ઇદ્ધી''તિ ચ. અથ વા ઇજ્ઝન્તિ સત્તા એતાય ઇદ્ધા વુદ્ધા ઉક્કંસગતા હોન્તીતિ ઇદ્ધિ, અટ્ઠસમાપત્તિયો ચ ચત્તારો મગ્ગા ચ લબ્ભન્તિ. ઇધધાતુ વુદ્ધિયન્તિ પચ્ચયો. અથ વા તપચ્ચયો ઇત્થિલિઙ્ગજોતકો ઈપચ્ચયો ચ. ઇદ્ધિં અગમિન્તિ ઇદ્ધિગતો, જિનો. અથ વા ગચ્છતિ પતિટ્ઠહતિ એત્થાતિ ગતો, વરાનં ઉત્તમાનં ઇદ્ધીનં ગતો પતિટ્ઠાનભૂતોતિ વરમિદ્ધિગતો, જિનો. તં વરમિદ્ધિગતં. કિઞ્ચાપિ પન અરિયસાવકા ઇદ્ધિપ્પત્તા હોન્તિ, બુદ્ધા પન વિસેસતો એતાય અભિઞ્ઞાય ઇદ્ધા સમિદ્ધા વુદ્ધા અતિઉક્કંસગતા હોન્તિ, તસ્મા બુદ્ધોયેવ વરમિદ્ધિગતન્તિ અભિત્થવિતું અરહતીતિ વેદિતબ્બો.

નરદેવહિતન્તિ મનુસ્સદેવાનં લોકિયલોકુત્તર સઙ્ખાતં હિતં પયોજનં ધારણં. તેસં પન અત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. **તિભવૂપસમ**ન્તિ તિભવઉપસમં. પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિયા અભાવતો કામરૂપઅરૂપસઙ્ખાતેહિ તીહિ ભવેહિ તીસુ ભવેસુ પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિતો વા ઉપસમિતં નિબ્બુતં નિરુદ્ધન્તિ અત્થો. ભવન્તિ સત્તા એત્થાતિ ભવો, તયો ભવા તિભવા, તેહિ ઉપસમિત્થાતિ તિભવૂપસમો, જિનો. તં તિભવૂપસમં. ભગવતો પન બોધિપલ્લઙ્કેવ કામરૂપારૂપસઙ્ખાતેસુ તીસુ ભવેસુ પટિસન્ધિજનકાનં અવિજ્જાતણ્હામૂલકાનં પુઞ્ઞાદિસઙ્ખારાનં અરહત્તમગ્ગઞાણેન નિરવસેસં પહીનત્તા પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિ નત્થિ. તસ્મા ભગવન્તંયેવ વિસેસેન તિભવૂપસમન્તિ થોમેતીતિ વુત્તં હોતિ. **જિન**ન્તિ પઞ્ચમારજયન્તં બુદ્ધં. **પણમામી**તિ અહં ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન આદરં વન્દામીતિ યોજના.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. સમતિંસતિ સમ્ભરણં સમતિંસપારમિયો સમ્ભૂતં પરિપૂરિતં, વરબોધિદુમે ઉત્તમબોધિરુક્ખમૂલે, ચતુસચ્ચદસં ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ મગ્ગઞાણેન પસ્સન્તં પટિવિજ્ઝન્તં, વરમિદ્ધિગતં ઉત્તમં અતીત બુદ્ધાનં ઇદ્ધિપત્તં ઉત્તમાનં ઇદ્ધીનં પતિટ્ઠાનભૂતં વા, નરદેવહિતં મનુસ્સદેવાનં લોકિયલોકુત્તરસઙ્ખાતં પયોજનં ધારણં, તિભવૂપસમં કામરૂપઅરૂપસઙ્ખાતેહિ તીહિ ભવેહિ ઉપસમિતં, કામરૂપારૂપસઙ્ખાતેસુ તીસુ ભવેસુ પુનબ્ભવા ભિનિબ્બત્તિતો ઉપસમિતં નિબ્બુતં વા, જિનં પઞ્ચમારજયન્તં બુદ્ધં પણમામિ અહં ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન આદરં વન્દામીતિ.

એકાદસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૨. સતપુઞ્ઞજલક્ખણિકં વિરજં,
ગગનૂપમધિં ધિતિમેરુસમં;
જલજૂપમસીતલસીલયુતં,
પથવીસહનં પણમામિ જિનં.

૧૨. એવં એકાદસમગાથાય જિનં વન્દિત્વા ઇદાનિ સતપુઞ્ઞજલક્ખણિકન્ત્યાદીહિ છહિ ગુણેહિ થોમિત્વા જિનં વન્દિતુ કામો **સતપુઞ્ઞજલક્ખણિક**ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન ચતૂહિ સ ગણેહિ રચિતત્તા દ્વાદસક્ખરેહિ યુત્તા તોટકગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. સાધકં પન અનન્તરગાથાવણ્ણનાયં વુત્તમેવ.

તત્થ **સતપુઞ્ઞજલક્ખણિક**ન્તિ અનેકપારમીપુઞ્ઞતેજેન જાતેન દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેન સમ્પન્નં. એત્થ ચ સતસદ્દો અનેકસઙ્ખ્યાવાચકો. સતતેજો સહસ્સરં સીતિઆદીસુ વિય. સતેન અનેકેન પારમીપુઞ્ઞતેજેન જાતન્તિ સતપુઞ્ઞજં, લક્ખિયતિ લક્ખિતબ્બં બુદ્ધદબ્બં એતેહીતિ લક્ખણં, દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાદિ. લક્ખધાતુ દસ્સનઙ્કેસુયુ. સતપુઞ્ઞજઞ્ચ તં લક્ખણઞ્ચાતિ સતપુઞ્ઞજ લક્ખણં. તં અસ્સ અત્થીતિ સતપુઞ્ઞજલક્ખણિકો, જિનો. તં. ભગવા હિ અનન્તેસુ ચક્કવાળેસુ સબ્બે સત્તા એકેકં પુઞ્ઞકમ્મં સતક્ખત્તું કરેય્યું. એત્તકેહિ જનેહિ કતં પુઞ્ઞકમ્મં બોધિસત્તો એકોવ એકેકં સતગુણં કત્વા નિબ્બત્તેન પારમીપુઞ્ઞતેજેન જાતેહિ દ્વત્તિંસ મહાપુરિસલક્ખણેહિ ચ અસીતિઅનુબ્યઞ્જન લક્ખણે હિ ચ સમ્પન્નોતિ સતપુઞ્ઞજલક્ખણિકન્તિ થોમેતીતિ અધિપ્પાયો. વુત્તઞ્હિ **બુદ્ધવંસટ્ઠકથાયં** –

''સતપુઞ્ઞ લક્ખણોતિ અનન્તેસુ ચક્કવાળેસુ સબ્બે સત્તા એકેકં પુઞ્ઞકમ્મં સતક્ખત્તું કરેય્યું, એત્તકેહિ જનેહિ કતકમ્મં બોધિસત્તો સયમેવ એકો સતગુણં કત્વા નિબ્બત્તો. તસ્મા સતપુઞ્ઞલક્ખણોતિ વુચ્ચતિ. કેચિ પન સતેન સતેન પુઞ્ઞકમ્મેન નિબ્બત્તં એકેકલક્ખણોતિ વદન્તિ. એવં સન્તે યો કોચિ બુદ્ધો ભવેય્યાતિ. તં અટ્ઠકથાસુ

પટિક્ખિત્ત''ન્તિ. **પાથેય્યટ્ઠકથાયં** પન ''સત પુઞ્ઞલક્ખણન્તિ સતેન સતેન પુઞ્ઞકમ્મેન નિબ્બત્તં એકેકં લક્ખણં . એવં સન્તે યો કોચિ બુદ્ધો ભવેય્યાતિ ન રોચયિંસુ. અનન્તેસુ પન ચક્કવાળેસુ સબ્બે સત્તા એકેકં કમ્મં સતક્ખત્તું કરેય્યું. એત્તકેહિ જનેહિ કતં કમ્મં બોધિસત્તો એકોવ એકેકં સતગુણં કત્વા નિબ્બત્તો. તસ્મા સતપુઞ્ઞલક્ખણોતિ ઇમમત્થં રોચયિંસૂ''તિ વુત્તં. દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણં પન ઉપરિ આવિભવિસ્સતીતિ.

વિરજન્તિ રાગરજાદીનં અભાવા વિગતરજં. રઞ્જતિ સજ્જતિ રૂપાદિઆરમ્મણેસૂતિ રજો, રાગાદિરજો. રઞ્જધાતુ રાગે અ. વિગતો રજો અસ્સાતિ વિરજો, જિનો. તં વિરજં. જિનો હિ બોધિપલ્લઙ્કેયેવ સબ્બકિલેસમાર રજસ્સ જયિતત્તા વિગતરજોતિ અત્થો. **ગગનૂપમધિ**ન્તિ એત્થ ધી વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. તસ્મા આકાસૂપમસબ્બઞ્ઞુત ઞાણવન્તન્તિ અત્થો. ગચ્છન્તિ એત્થ વિહઙ્ગમાદયોતિ ગગનં, આકાસો. ગમુધાતુ ગતિયં યુ. મકારસ્સ ગો. ઉપમિયતે ઉપમા. ભાવસાધનોયં. ઉપપુબ્બમાધાતુ પરિમાને અ. સબ્બઞેય્યધમ્મં ધરતિ જાનાતીતિ ધી, સબ્બઞ્ઞુત ઞાણં. ધરધાતુ ઞાણે ક્વિ, ઇત્થિલિઙ્ગજોતકઈપચ્ચયો ચ. ગગનેન આકાસેન યુત્તા ઉપમા ગગનૂપમા, તં સદિસં ધી સબ્બઞ્ઞુતઞાણં યસ્સાતિ ગગનૂપમધિ, જિનો. તં ગગનૂપમધિં. અયં પન અનન્તાદિગુણહીનત્તા ધમ્મહીનોપમા નામ. વુત્તઞ્હિ **સુબોધાલઙ્કારે** ''ધમ્મહીનામુખમ્ભોજ, સદિસં મુનિનો ઇતી''તિ. યથા હિ આકાસો અનન્તોતિ વુત્તત્તા આકાસો અનન્તો હુત્વા વિત્થરતિ, એવં ભગવતો અનન્તં બુદ્ધઞાણન્તિ વુત્તત્તા સબ્બઞ્ઞુતઞાણસ્સ અનન્તારમ્મણત્તા ચ ઞાણં અનન્તં હુત્વા વિત્થરતિ. તસ્મા ગગનૂપમધિન્તિ થોમેતીતિ.

ધિતિમેરુસમન્તિ એત્થ ધિતિ વુચ્ચતિ સમાધિ. સિનેરુપબ્બત સદિસં અચલસમાધિવન્તન્તિ અત્થો. ધિયતિ ઠપિયતિ સમ્પયુત્તધમ્મે એકારમ્મણે એતેનાતિ ધિતિ, ભગવતો લોકિયલોકુત્તરઝાનસમાધિ. ધિધાતુ ધારણેતિ. રંસિયા અન્ધકારં મિનાતિ હિંસતીતિ મેરુ, પબ્બતરાજા. મીધાતુ હિંસાયં રુપચ્ચયો. ઇમં વચનત્થઞ્હિ સિનેરુસ્સ પાચીનપસ્સં રજતમયં, દક્ખિણપસ્સં મણિમયં, પચ્છિમપસ્સં ફલિકમયં, ઉત્તરપસ્સં સુવણ્ણમયં હોતીતિ વુત્તવચનં સન્ધાય વુત્તં. અથ વા મિનાતિ હિંસતિ સબ્બે પબ્બતે અત્તનો ઉચ્ચતરટ્ઠેનાતિ મેરુ, મેરુના સમો ધિતિ સમાધિ યસ્સાતિ ધિતિમેરુસમો, જિનો. તં ધિતિમેરુ સમં. યથા હિ મેરુરાજા અટ્ઠહિ દિસાહિ આગતેહિ વાતેહિ ન કમ્પતિ ન ચલતિ, એવં જિનો કામચ્છન્દાદિનીવરણે પજહિત્વા લોકુત્તરજ્ઝાનસમાધિના સમન્નાગતત્તા અટ્ઠહિ લોકધમ્મેહિ ચ મિચ્છાદિટ્ઠિવાતેહિ ચ ન કમ્પતિ ન ચલતીતિ ધિતિમેરુસમન્તિ થોમેતિ.

જલજૂપમસીતલસીલયુતન્તિ ઉદકજાતપ્પદુમસદિસેન અતિસીતલેન અસઙ્ખ્યેય્યસીલેન સંયુત્તં. વુત્તઞ્હિ **અપદાન પાળિયં** ''સીલં તસ્સ અસઙ્ખ્યેય્ય''ન્તિ. **તદટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''ભગવતો પન સીલં અસઙ્ખ્યેય્યમેવા''તિ. જલતિ દિબ્બતીતિ જલં, ઉદકં. જલધાતુ દિત્તિયં અ. જલે ઉદકે જાતં જલજં, પદુમં. જલજેન પદુમેન ઉપમં સદિસન્તિ જલજૂપમં, સીલં. સુખત્થિકેહિ સેવિયતીતિ સીતલં, સીલં. સિધાતુ સેવાયં તલપચ્ચયો. અથ વા સીતગુણં લાતિ ગણ્હાતીતિ સીતલં, સીલં. સીતસદ્દૂપપદ લાધાતુ ગહણે ક્વિ. ઉદકે પન જાતં પદુમં ઉદકેન ઉણ્હસ્સ સમિતત્તા સીતલં વિય. સીલં પન બુદ્ધસ્સ કિલેસતા પનસ્સ સમેતત્તા અચ્ચન્તસીતલં હોતિ. સુરક્ખિતઞ્હિ વિસુદ્ધં સીલં કિલેસપ્પહાનેન સત્તાનં કિલેસપરિળાહં ઉપસમેતિ ન હરિતચન્દનં મુત્તાહારો મણિ ઉદકં વાતો ચન્દકિરણો ચ. તસ્મા સીલમેવ સીતલન્તિ અચ્ચન્તસીતલન્તિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં **વિસુદ્ધિમગ્ગે** –

''ન તં સજલદા વાતા, ન ચાપિ હરિચન્દનં;
નેવ હારા ન મણયો, ન ચન્દકિરણઙ્કુરા;
સમયન્તીધ સત્તાનં, પરિળાહં સુરક્ખિતં;

યં સમેતિદં અરિયં, સીલં અચ્ચન્તસીતલ''ન્તિ.

અયં પન તસ્સ ગાથાદ્વયસ્સત્થો. સુરક્ખિતં સુટ્ઠુરક્ખિતં અરિયં વિસુદ્ધં અચ્ચન્તસીતલં ઇદં સીલં ઇધલોકે સત્તાનં યં પરિળાહં સમેતિ, તં પરિળાહં સજલદા ઉદકદદેન મેઘેન સહ પવત્તા વાતા સીતવાતા ન સમયન્તિ હરિતચન્દનઞ્ચાપિ ન સમયતિ. હારા મુત્તાહારા નેવ સમયન્તિ. મણયો વેળુરિયાદિમણિયો ન સમયન્તિ. ચન્દકિરણઙ્કુરા ચન્દસ્સ રંસિઅઙ્કુરા ન સમયન્તીતિ. સીલતિ સમાધિયતિ કાયકમ્માદીનં સુસીલ્યવસેન ન વિપ્પકિરતીતિ સીલં. સીલધાતુ સમાધિમ્હિ અ. અથ વા સીલન્તિ સમાદહન્તિ ચિત્તં એતેનાતિ સીલં, સીલેન્તિ વા એતેન કુસલે ધમ્મે ઉપધારેન્તિ આભુસો ધારેન્તિ સાધવોતિ સીલં, ચેતનાધમ્મો, કુસલચિત્તુપ્પાદો વા લબ્ભતિ. સીલધાતુ ઉપધારણે અ. વુત્તઞ્હેતં **વિસુદ્ધિમગ્ગટ્ઠકથાયં** ''કેનટ્ઠેન સીલન્તિ સીલનટ્ઠેન સીલં. કિમિદં સીલં નામ, સમાધાનં વા, કાયકમ્માદીનં સુસીલ્યવસેન અવિપ્પકિણ્ણતાતિ અત્થો. ઉપધારણં વા, કુસલાનં ધમ્માનં પતિટ્ઠાનવસેન આધારભાવોતિ અત્થો''તિ. જલજૂપમેન પદુમસદિસેન સીતલેન અચ્ચન્તસીતલેન સીલેન અસઙ્ખ્યેય્યસીલેન યુત્તોતિ જલજૂપમસીતલસીલયુતો, જિનો. તં જલજૂપમસીતલસીલયુતં. યથા હિ ઉદકે જાતં પદુમં જલેન સીતલં હોતિ, એવં ભગવતો મગ્ગસીલેન કિલેસુપતાપનસ્સ પહીનત્તા તં સીતલં અચ્ચન્તસીતલં. તેન સમ્પયુત્તોતિ જલજૂપમસીતલસીલ યુતન્તિ થોમેતીતિ વુત્તં હોતિ.

પથવીસહનન્તિ પથવી વિય ખન્તિસમ્પન્નં ખન્તિવન્તં વા. પથન્તિ પતિટ્ઠહન્તિ એત્થ તરુપબ્બતાદયોતિ પથવી, ભૂમિ. પથધાતુ પતિટ્ઠાયં વીપચ્ચયો. અથ વા પુથુ હુત્વા જાતન્તિ પથવી. જાતતદ્ધિતત્થે વીપચ્ચયો. સહયતે ખમિયતે સહનં, સહતિ ખમતીતિ વા સહનં, અધિવાસનખન્તિ. સહધાતુ ખન્તિયં યુ. પથવી વિય સહનં ખમનં યસ્સ સોતિ પથવીસહનો, જિનો. તં પથવીસહનં. યથા હિ પથવી અત્તનો ઉપરિ પક્ખિત્તં સુચિમ્પિ અસુચિમ્પિ સબ્બં સહતિ, ન પટિઘાનુનયં કરોતિ, એવં જિનો ઇટ્ઠારમ્મણમ્પિ અનિટ્ઠારમ્મણમ્પિ સબ્બં સહતિ, ન તત્થ પટિઘાનુનયં કરોતીતિ પથવીસહનન્તિ થોમેતીતિ અધિપ્પાયો. તેન વુત્તં **અપદાનપાળિયં** –

''લાભાલાભે ન સજ્જન્તિ, સમ્માનનવિમાનને;
પથવીસદિસા બુદ્ધા, તસ્મા તે ન વિરાધિયા''તિ.

અહં જિનં પણમામિ વન્દામીતિ સમ્બન્ધો.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. સતપુઞ્ઞજલક્ખણિકં અનેકપારમીપુઞ્ઞતેજેન જાતેન દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેન સમ્પન્નં, વિરજં રાગરજાદીનં અભાવા વિગતરજં, ગગનૂપમધિં આકાસૂપમસબ્બઞ્ઞુતઞાણવન્તં, ધિતિમેરુસમં સિનેરુપબ્બતસદિસં અચલસમાધિવન્તં, જલજૂપમસીતલ સીલયુતં. ઉદકજાતપ્પદુમસદિસેન અચ્ચન્તઅતિસીતલેન અસઙ્ખ્યેય્યસીલેન સમ્પયુત્તં, પથવીસહનં પથવી વિય ખન્તિસમ્પન્નં, ખન્તિવન્તં વા, જિનં પઞ્ચમારવિજયં બુદ્ધં અહં સક્કચ્ચં પણમામિ વન્દામીતિ.

દ્વાદસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૩. યો બુદ્ધો સુમતિ દિવે દિવાકરોવ,
સોભન્તો રતિજનને સિલાસનમ્હિ;
આસીનો સિવસુખદં અદેસિ ધમ્મં,

દેવાનં તમસદિસં નમામિ નિચ્ચં.

૧૩. એવં દ્વાદસમગાથાય જિનં વન્દિત્વા ઇદાનિ તાવતિંસપુરે માતુદેવપુત્તપ્પમુખાનં ઉપપત્તિદેવાનં અભિધમ્મં દેસક ગુણેન અભિત્થવિત્વા વન્દિતુકામો **યો બુદ્ધો સુમતિ**ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન મ ન જ ર ગણેહિ ચ એકગરુના ચ તીહિ યતીહિ ચ દસહિ યતીહિ ચ રચિતત્તા તેરસક્ખર સંયુત્તા પહસ્સિણીગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હેતં **વુત્તોદયે** ‘‘મ્ના જરા ગો તિદસયતિપ્પહસ્સિણી સા’’તિ.

તસ્સત્થો. યસ્સં પટિપાદં મ્ના મગણ નગણા ચ જરા જ ગણ રગણા ચ ગો ગરુ ચ તિદસયતિ તિયતિ ચ દસયતિ ચ ચે સિયા, સા ગાથા પહસ્સિણીગાથા નામાતિ. તત્થ સુમતિ યો બુદ્ધો ધમ્મં દેવાનં અદેસીતિ સમ્બન્ધો. **યો**તિ અનિયમવાચકસબ્બનામપદં. તસ્સ વચનત્થો ન કાતબ્બો. વુત્તઞ્હિ **સદ્દવિદૂહિ** –

‘‘રુળ્હીખ્યાતં નિપાતઞ્ચ, પસગ્ગાલપનં તથા;
સબ્બનામન્તિ એતેસુ, ન કતો વિગ્ગહો છસૂ’’તિ.

અથ વા સબ્બનામભાવં યાતીતિ યો, અનિયમવાચક ભાવં યાતીતિ વા યો. સબ્બનામભાવેન યાતિ પવત્તતીતિ વા યો. અનિયમવાચકભાવેન યાતિ પવત્તતીતિ વા યો. સબ્બનામભાવેન યાતબ્બો ઞાતબ્બોતિ વા યો, યાતબ્બો ઞાતબ્બો એતેન અનિયમત્થોતિ વા યો. સબ્બનામસઞ્ઞાતં યઇતિપદં લબ્ભતિ. યો યાદિ સોતિ અત્થો. **બુદ્ધો**તિ પટિવિદ્ધચતુસચ્ચધમ્મો, પટિવિદ્ધસબ્બઞેય્યધમ્મો વા. તસ્સ પન વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. **સુમતી**તિ સુન્દરસબ્બઞ્ઞુતઞાણવાતો, દેસનાઞાણવાતો વા. અદેસિ ધમ્મં દેવાનન્તિ વુચ્ચમાનત્તા હિ ઇધ સબ્બઞ્ઞુત ઞાણં સુમતીતિ વુચ્ચતિ. મનતિ જાનાતિ સબ્બઞેય્યધમ્મં દેસેતબ્બધમ્મં વાતિ મતિ. મનધાતુ ઞાણેતિ. સુન્દરા મતિ સુમતિ, સબ્બઞેય્યધમ્માનં યથાસભાવજાનનસમત્થં તેસં દેસે તબ્બપ્પકારજાનનસમત્થં બોધેતબ્બપુગ્ગલાનં આસયાધિ મુત્તિયાદિવિભાવનસમત્થઞ્ચાતિ તિસમત્થસમ્પન્નં સબ્બઞ્ઞુતઞાણં લબ્ભતિ. સુમતીતિ ઇમિના હિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણમેવ અભિધમ્મકથાય સમુટ્ઠાનભાવે સમત્થં. નાઞ્ઞન્તિ ઇમમત્થં દીપેન્તો અભિધમ્મકથાય અનઞ્ઞસાધારણભાવં દસ્સેતિ. સુન્દરા મતિ અસ્સ અસ્મિં વા અત્થીતિ સુમતિ, બુદ્ધો. સમાસન્ત તદ્ધિતાયં. તદસ્સત્થીતિવી ચાતિ સુત્તે ચસદ્દેન અપચ્ચયો. યથા પીતિસુખન્તિ. વુત્તઞ્હિ **પારાજિકણ્ડટ્ઠકથાયં** ‘‘અયઞ્ચ પીતિ ઇદઞ્ચ સુખં અસ્સ ઝાનસ્સ અસ્મિં વા ઝાને અત્થીતિ ઇદં ઝાનં પીતિસુખન્તિ વુચ્ચતી’’તિ.

દિવેતિ દિવસે. સૂરિયોભાસેન દિબ્બતિ એત્થાતિ દિવો. દિવુધાતુ જુતિયં અ. તસ્મિં દિવે. **દિવા કરોવા**તિ સૂરિયો ઇવ. દિવાદિનં કરોતીતિ દિવાકરો, સૂરિયો. દિવાસદ્દૂપ પદ કરધાતુ કરણે અ. અથ વા દિવા દિવસે કરો રંસિ અસ્સાતિ દિવાકરો. કરસદ્દો હિ રંસિવાચકો. **સોભન્તો**તિ વિરોચમાનો હુત્વા. સુભતિ વિરોચતિ છબ્બણ્ણરંસિઆદીહીતિ સોભન્તો, બુદ્ધો. સુભધાતુ સોભે, દિત્તિયં વા અન્તપચ્ચયો. ભગવા હિ છબ્બણ્ણરંસીહિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ અસીત્યાનુબ્યઞ્જનલક્ખણેહિ ચ દેવાનં મજ્ઝે સોભતિ વિરોચતીતિ અત્થો. **રતિજનને**તિ દેવાનં અતપ્પકપીતિસોમનસ્સુપ્પાદને, પેમુપ્પાદને વા. રમનં રતિ. રમુધાતુ કીળાયન્તિ. તં જનેતિ ઉપ્પાદેતીતિ રતિજનનં. સિલાસનં. રતિસદ્દૂપપદ જનધાતુ જનને યુ. તસ્મિં રતિજનને.

સિલાસનમ્હીતિ તિદસાલયે, પારિચ્છત્તકમૂલે જાતે નિક્ખિત્તે વા દીઘતો સટ્ઠિયોજને વિત્થારતો પણ્ણાસ યોજને પુથુલતો પન્નરસયોજને વણ્ણતો જયસુમનપુપ્ફસદિસે રત્તકમ્પલવણ્ણે વા સણ્હસુખુમે પણ્ડુકમ્પ લનામકે સિલાસને. સક્કેન સેવિયતીતિ સિલં. પાસાણો . સિધાતુ સેવાયં અલપચ્ચયો. આસિયતિ એત્થાતિ આસનં. અથ

વા આગન્ત્વા સેવિયતિ એત્થાતિ આસનં. આપુબ્બસિધાતુ સેવાયં યુ. સિલંએવ આસનં સિલાસનં. પણ્ડુકમ્પલસિલાસનં લબ્ભતિ. તસ્મિં સિલાસનમ્હિ. **આસીનો**તિ દસહિ ચક્કવાળસહસ્સેહિ આગમ્મ સન્નિસિન્નાનં દેવાનં ગણેન પરિવારિતો હુત્વા નિસીદન્તો. આસીદનં નિસજ્જનં આસીનો. આસમન્તતો સીદતિ વસતીતિ વા આસીનો. અભિધમ્મકથાભિમુખં સીદતિ નિસજ્જતીતિ વા આસીનો, બુદ્ધો. આપુબ્બસીદધાતુ નિસજ્જાયં. વિસરણ ગત્યાવસાનેસુ વા તપચ્ચયો. તસ્સ ઈણાદેસો, ણસ્સનત્તં, ધાત્વન્તલોપો. **સિવસુખદ**ન્તિ નિબ્બાનસુખદાયકં. અરિયેહિ સેવિયતીતિ સિવં, નિબ્બાનં. સિધાતુ સેવાયં અવો. અથ વા રાગગ્ગિઆદીહિ સમતિ ઉપસમતિ એત્થાતિ સિવં, નિબ્બાનં. સમુધાતુ ઉપસમે રિવો. **અભિધાનપ્પદીપિકટીકાયં** પન ''સિવં ખેમભાવં કરોતીતિ સિવં, સંસારભીરુકેહિ સેવિતબ્બત્તા વા સિવં. યદાદિના વપચ્ચયો''તિ વુત્તં. સુખયતીતિ સુખં. યસ્સુપ્પજ્જતિ, તં સુખિતં કરોતીતિ અત્થો. અથ વા સુટ્ઠુ દુક્ખં ખનતીતિ સુખં. સુપુબ્બ ખનુધાતુ અવદારણે ક્વિ. સિવસ્સ નિબ્બાનસ્સ સુખં સિવસુખં, તં દદાતીતિ સિવસુખદં, અભિધમ્મધમ્મો. સિવસુખસદ્દૂપપદદાધાતુ અ. યો હિ અભિધમ્મધમ્મં સુણાતિ, સો તસ્સ નિબ્બાનસુખં દદાતીતિ અત્થો.

અદેસિ ધમ્મં દેવાનન્તિ દેવાનં ધમ્મં અદેસીતિ સમ્બન્ધો. એત્થ ચ **ધમ્મ**ન્તિ નાનાનયવિચિત્તં ગમ્ભીરં સણ્હસુખુમં દુદ્દસં અભિધમ્મ ધમ્મં. અત્તનો સભાવં ધારેતીતિ ધમ્મો, પણ્ડિતેહિ ધારિયતિ ન બાલેહીતિ વા ધમ્મો, અભિધમ્મપિટકં. ધરધાતુ ધારણે રમ્મપચ્ચયો. તં ધમ્મં. **દેવાન**ન્તિ પુબ્બે મનુસ્સલોકે માતુભૂતદેવપુત્તપ્પમુખાનં ઉપપત્તિદેવાનં. વુત્તઞ્હેતં **અટ્ઠસાલિનીઅટ્ઠકથાયં** –

''માતરં પમુખં કત્વા, તસ્સા પઞ્ઞાય તેજસા;
અભિધમ્મકથામગ્ગં, દેવાનં સમ્પવત્તયી''તિ.

એત્થ ચ માતરન્તિપદસ્સ પુબ્બે મનુસ્સલોકે માતુભૂતં દેવપુત્તન્તિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. વુત્તઞ્હેતં **જિનાલઙ્કારપાળિયં** –

''તતો પુત્તં ગહેત્વાન, ગતા માતા સકં ઘરં;
સત્તમિયં ચુતા ગન્ત્વા, દેવપુત્તત્તમાગમી''તિ.

તટ્ટીકાયઞ્ચ ''બોધિસત્તમાતા ગબ્ભવુટ્ઠાનતો સત્તમે દિવસે કાલઙ્કત્વા તુસિતપુરે દેવપુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તી''તિ વુત્તં. એત્થ ચ દેવપુત્તસદ્દેન વુત્તમેવ. **કાળુદાયી થેરગાથાઅટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''પરિવારિતાતિ ચ ઇત્થિલિઙ્ગનિદ્દેસો પુરિમત્તભાવસિદ્ધં ઇત્થિભાવં દેવતાભાવં વા સન્ધાય કતો. દેવૂપપત્તિ પન પુરિસભાવેન જાતા''તિ વુત્તં. **જાતકટીકાયઞ્ચ** ''દેવોરોહનેતિ માતુદેવપુત્તસ્સ તેમાસં અભિધમ્મપિટકં દેસેત્વા દેવોરોહનકાલે''તિ માતુદેવપુત્તસદ્દેન વુત્તં. **અભિધમ્માવતારટીકાયઞ્ચ** ''દેવાનન્તિ તદા ધમ્મપટિગ્ગાહકાનં દસસહસ્સચક્કવાળાધિવાસીનં માતુદેવપુત્તપ્પમુખાનં ઉપપત્તિદેવાન''ન્તિ માતુદેવપુત્ત સદ્દેન વુત્તં. **સિરીમહામાયાસત્થે** ચ ''સિરીમહામાયા દેવીપિ સત્તદિવસેયેવ વસિત્વા કાલઙ્કત્વા અત્તનો પુઞ્ઞાનુભાવેન તુસિતભવને દેવપુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તી''તિ દેવપુત્તસદ્દેન વુત્તં. **મણિદીપટીકાયઞ્ચ** ''માતરન્તિ પુબ્બે મનુસ્સલોકે માતુભૂતં દેવપુત્તન્તિ અત્થો. સિરીમહામાયા હિ બોધિસત્તં વિજાયિત્વા સત્તાહમત્તં ઠત્વા ઇતો ચવિત્વા તુસિતભવને પુરિસભાવેનેવ નિબ્બત્તો, ન ઇત્થિભાવેના''તિ વુત્તં. તસ્મા માતરન્તિપદસ્સ માતુભૂતં દેવપુત્તન્તિ અત્થો મુખ્યેન દટ્ઠબ્બો.

મધુસારત્થ દીપનીટીકાયં પન –

''સુદ્ધોદનો નામ પિતા મહેસિનો,
બુદ્ધસ્સ માતા પન માયા નામ.

બોધિસત્તં પરિહરિય કુચ્છિના,
કાયસ્સ ભેદા તિદિવમ્હિં મોદતિ;
સા ગોતમી કાલંકતા ઇતો ચુતા,
દિબ્બેહિ કામેહિ સમઙ્ગિભૂતા;
આમોદતિ કામગુણેહિ પઞ્ચહિ,
પરિવારિતા દેવગણેહિ તેહી''તિ; **થેરાપાળિ**;

તદટ્ઠકથાયં ''પરિવારિતાતિ ચ ઇત્થિલિઙ્ગનિદ્દેસો પુરિમત્ત ભાવસિદ્ધં ઇત્થિભાવં દેવતાભાવં વા સન્ધાય કતો. દેવૂપપત્તિ પન પુરિસભાવેન જાતાતિ વુત્તત્તા માતરન્તિ મનુસ્સત્તભાવવસેન વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. થેરટ્ઠકથા પન નસઙ્ગહારુળ્હા. અઞ્ઞટ્ઠકથાટીકાસુ ચ તાદિસં વચનં નત્થિ. પત્થનાકાલે ચ બુદ્ધમાતા હુત્વા પચ્છા પુરિસો હોમીતિ પત્થના નત્થિ. તિંસધમ્મતાયઞ્ચ બુદ્ધમાતુયા પુરિસભાવો નામ નત્થિ. તસ્મા તં વીમંસિતબ્બન્તિપિ વિદૂ વદન્તીતિ વુત્તં. તં પન ન ગહેતબ્બં. કસ્મા, સંસયવચનેન વીમંસિતબ્બન્તિ વિદૂવદન્તીતિ ચ વુત્તત્તા ચ યથાવુત્તટ્ઠકથાટીકાવચનેહિ ઉજુકં વિરુદ્ધત્તા ચ. દેવતાસદ્દો હિ દેવપુત્તે બ્રહ્મે દેવધીતાય ચ વત્તતિ. તથાહેસ ''અથ ખો અઞ્ઞતરા દેવતા અભિક્કન્તાય રત્તિયા અભિક્કન્તવણ્ણા''તિઆદીસુ દેવપુત્તે. વુત્તઞ્હિ **ખુદ્દકપાઠઅટ્ઠકથાયં** ''અઞ્ઞતરાતિ અનિયમિત નિદ્દેસો. સા હિ નામગોત્તતો અપાકટા. તસ્મા અઞ્ઞતરાતિ વુત્તા. દેવોયેવ દેવતા. ઇત્થિપુરિસસાધારણમેવેતં. ઇધ પન પુરિસોએવ. સો દેવપુત્તો. કિન્તુસાધારણનામવસેન દેવતાતિ વુત્તો''તિ. **સુનીતત્થેરઅપદાન પાળિયં** આગતાસુ ''તથા તા દેવતા સત્તસતા ઉળારા બ્રહ્મા વિમાના અભિનિક્ખમિત્વા''તિઆદીસુ બ્રહ્મે. **પદીપવિમાનવત્થુપાળિયં** વુત્તાસુ –

''અભિક્કન્તેન વણ્ણેન, યા ત્વં તિટ્ઠતિ દેવતે;
ઓભાસેન્તી દિસા સબ્બા, ઓસધી વિય તારકા''તિ.

આદીસુ દેવધીતાય. એવં પન પરિવારિતાસદ્દોપિ વેદિતબ્બો. તસ્મા આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન કતાય થેરટ્ઠકથાય વુત્તવચનં જાતકટીકાય વુત્તવચનઞ્ચ આચરિયસુમઙ્ગલત્થેરેન કતાય અભિધમ્માવતારટીકાય વુત્તવચનં પમાણં કત્વા માતુદેવપુત્તોતિ અત્થોયેવ દટ્ઠબ્બો. એતરહિ પન કેચિ આચરિયા થેરાપાળિયં આગતં પરિવારિતાસદ્દઞ્ચ મધુસારત્થદીપનીટીકાવચનઞ્ચ પટિચ્ચ માતુદેવધીતાતિ વદન્તિ. તં પન તેસં મતિમત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **અદેસી**તિ મહાકરુણાપુબ્બઙ્ગમેન સબ્બઞ્ઞુતઞાણેન કથેસિ. અસદિસં તન્તિ સમ્બન્ધો. એત્થ ચ **ત**ન્તિ બુદ્ધં. **અસદિસ**ન્તિ અપ્પટિપુગ્ગલં. નત્થિ એતસ્સ સદિસો પટિપુગ્ગલોતિ અસદિસો, બુદ્ધો. સદેવકે લોકે સીલાદિગુણેન બુદ્ધેન સદિસો કોચિ પુગ્ગલો નત્થીતિ અત્થો. તેનાહ **વિનયમહાવગ્ગપાળિયં** –

''ન મે આચરિયો અત્થિ, સદિસો મે ન વિજ્જતિ;
સદેવકસ્મિં લોકસ્મિં, નત્થિ મે પટિપુગ્ગલો''તિ.

નિચ્ચન્તિસતતં સમિતં, સબ્બકાલં નિરન્તરન્તિ અત્થો. અસદિસં તં બુદ્ધં નિચ્ચં નમામીતિ સમ્બન્ધોતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. સુમતિ સુન્દરસબ્બઞ્ઞુત ઞાણવાતો, દેસનાઞાણવાતો વા. યો યાદિસો બુદ્ધો. દિવે દિવસે દિવાકરોવ સૂરિયોઇવ, સોભન્તો વિરોચમાનો હુત્વા, રતિજનને દેવાનં અતપ્પકપીતિ સોમનસ્સુપ્પાદને, પેમુપ્પાદને વા, સિલાસનમ્હિ પણ્ડુ કમ્પલનામકે સિલાસને, આસીનો નિસીદન્તો હુત્વા સિવસુખદં નિબ્બાનસુખદાયકં, ધમ્મં અભિધમ્મધમ્મં, દેવાનં માતુ પુબ્બદેવપુત્તપ્પમુખાનં ઉપપત્તિદેવાનં અદેસિ કથેસિ. અસદિસં અપ્પટિપુગ્ગલં તં બુદ્ધં અહં નિચ્ચં સતતં નમામિ વન્દામીતિ.

તેરસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૪. યો પાદપઙ્કજમુદુત્તલરાજિકેહિ,
લોકેહિ તીહિવિકલેહિ નિરાકુલેહિ;
સમ્પાપુણે નિરુપમેય્યતમેવ નાથો,
તં સબ્બલોકમહિતં અસમં નમામિ.

૧૪. એવં તેરસમગાથાય બુદ્ધં વન્દિત્વા ઇદાનિ બુદ્ધસ્સ પાદતલે વિચિત્તપ્પવત્તેહિ અટ્ઠસતચક્કલક્ખણેહિ થોમિત્વા વન્દિતુકામો **યો પાદપઙ્કજ**ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન ત ભ જ જ ગણેહિ ચ ગરુદ્વયેન રચિતત્તા ચુદ્દસક્ખરેહિ યુત્તા વસન્તતિલકાગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હેતં **વુત્તોદયે** ‘‘વુત્તા વસન્તતિલકા ત ભ જા જગા ગો’’તિ. તસ્સાયમત્થો. યસ્સં પટિપાદં ત ભ જા ત ભ જ ગણા ચ જગા જગણગરુકા ચ ગો ગરુ ચ ચે ભવન્તિ, સા ગાથા વસન્તતિલકાગાથાતિ છન્દાચરિયેહિ વુત્તાતિ.

તત્થ પન યો નાથો અવિકલેહિ નિરાકુલેહિ પાદપઙ્કજમુદુત્તલેહિતીહિ લોકેહિ નિરુપમેય્યતં સમ્પાપુણેએવ સબ્બલોકમહિતં અસમં તં નાથં અહં નમામીતિ સમ્બન્ધો. એત્થ પન સદ્દક્કમેન અદસ્સેત્વા અત્થક્કમેન વણ્ણનં દસ્સયિસ્સામ. **યો નાથો**તિ યો યાદિસો સબ્બસત્તાનં પટિસરણો બુદ્ધો. તં પન પદં સમ્પાપુણેએવાતિપદે કત્તુભાવેન સમ્બન્ધિતબ્બં. નાથસ્સ પન વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. **અવિકલેહી**તિ કેનચિ અવેકલ્લેહિ સબ્બપાદચક્કલક્ખણેહિ સમ્પુણ્ણેહીતિ અત્થો. વિરૂપં કલતિ ગચ્છતીતિ વિકલો. વિપુબ્બકલધાતુ ગતિયં અ. નત્થિ કિઞ્ચિ વિકલં એતિસ્સા રાજિયાતિ અવિકલા, પાદરાજિ. પાદદ્વયે પરિબ્યત્તં સણ્ઠાનરૂપં કિઞ્ચિ વિકલં નત્થીતિ અત્થો. તેહિ અવિકલેહિ.

નિરાકુલેહીતિ આકુલવિરહિતેહિ. પાદચક્કલક્ખણાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં અસંમિસ્સેહિ અસંસટ્ઠેહીતિ અત્થો. આભુસો કુલતિ બન્ધતીતિ આકુલં, આપુબ્બ કુલધાતુ બન્ધને અ. અથ વા આભુસો કુલતિ આવરતિ સોભનન્તિ આકુલં, નત્થિ આકુલં અઞ્ઞમઞ્ઞમિસ્સં એતિસ્સા પાદરાજિ યાતિ નિરાકુલા, પાદરાજિ. તેહિ નિરાકુલેહિ. તં પન પદદ્વયં પાદપઙ્કજમુદુત્તલરાજિકેહીતિપદે વિસેસનં. **પાદપઙ્કજમુદુત્તલરાજિકેહી**તિ પાદસઙ્ખાતપદુમસ્સ સણ્હ તલે જાતેહિ અટ્ઠસતચક્કલક્ખણરાજિકેહિ પદતિ ગચ્છતિ એતેનાતિ પાદો. પદધાતુ ગતિમ્હિણ. પઙ્કે કદ્દમે જાતન્તિ પઙ્કજં, પદુમં. પાદસઙ્ખાતં પઙ્કજં પાદપઙ્કજં. પઙ્કજંઇવ પાદો વા પાદપઙ્કજં, પાદો. સણ્હભાવેન મુદતિ પવત્તતીતિ મુદુ, મુદધાતુ ગતિયં ઉ. તલતિ પતિટ્ઠતિ એત્થાતિ તલં. તલધાતુ પતિટ્ઠાયં અ. મુદુ ચ તં તલઞ્ચાતિ મુદુત્તલં, પાદપઙ્કજસ્સ મુદુત્તલં પાદપઙ્કજમુદુત્તલં, રાજતિ દિસ્સતીતિ રાજિકા, રાજતિ સોભતિ એતેનાતિ રાજિકા. રાજધાતુ સોભને ણિકો. પાદપઙ્કજ મુદુત્તલે જાતં અટ્ઠસતચક્કલક્ખણસઙ્ખાતં રાજિકન્તિ પાદપઙ્કજમુદુત્તલરાજિકં, તેહિ.

તં પન અટ્ઠસતપાદચક્કલક્ખણં નામેવં વેદિતબ્બં. ભગવતો પાદપઙ્કજમુદુતલસ્સ મજ્ઝે નાભિ દિસ્સતિ. નાભિપટિચ્છિન્ના વટ્ટલેખા દિસ્સતિ. નાભિમુખપરિક્ખેપપટ્ટો દિસ્સતિ. પનાળિમુખં દિસ્સતિ. અરા દિસ્સન્તિ. અરેસુ વટ્ટલેખા દિસ્સન્તિ. નેમિ દિસ્સતિ. નેમિમણિકા દિસ્સન્તિ. ઇદં તાવ પાળિઆગતમેવ. સમ્પહુલવારો પન અનાગતો, સો એવં દટ્ઠબ્બો. સત્તિ, સિરીવચ્છો, નન્દિયાવટ્ટં, સોવત્તિકો, વટંસકો, વડ્ઢમાનકં, મચ્છયુગલં, ભદ્દપીઠં, અઙ્કુસં, તોમરો, પાસાદો, તોરણં, સેતચ્છત્તં, ખગ્ગો, તાલવણ્ડં, મોરહત્થકો, વાળબીજનિ, ઉણ્હીસં, પત્તો , મણિકુસુમદામં, નીલુપ્પલં, રત્તુપ્પલં, સેતુપ્પલં, પદુમં, પુણ્ડરિકં, પુણ્ણઘટો, પુણ્ણપાતિ, સમુદ્દો, ચક્કવાળં, હિમવા, સિનેરુ, ચન્દિમસૂરિયા, નક્ખત્તાનિ, ચત્તારો મહાદીપા, દ્વેપરિત્તદીપસહસ્સાનિ અન્તમસો ચક્કવત્તિ રઞ્ઞો પરિસં ઉપાદાય સબ્બો ચક્કલક્ખણસ્સેવ પરિવારોતિ એત્તકમેવ **મજ્ઝિમપણ્ણાસટ્ઠકથાયં** વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

જિનાલઙ્કારટીકાયં પન "હેટ્ઠાપાદતલેસુ ચક્કાનિ જાતાનીતિ ચક્કલક્ખણં નામ દ્વીસુ પાદતલેસુ દ્વે ચક્કાનિ એકેકસ્મિં સહસ્સમત્તા અરા યુત્તા હોન્તિ. નેમિવલયં સુવણ્ણવણ્ણં. નાભિ ઇન્દનીલમણિવણ્ણા. તસ્મિં મજ્ઝે ચ નાભિપરિયન્તે ચ નાભિમુખે ચ વટ્ટલેખા મજ્ઝે છિદ્દં ચક્કપરિયન્તે નેમિતો બહિદ્ધા વટ્ટિ. સત્તિ, સિરીવચ્છો, નન્દિયાવટ્ટં, સોવત્તિકો, વટંસકં, વડ્ઢમાનકં, ભદ્દપીઠં, અઙ્કુસો, પાસાદં, તોરણં, સેતચ્છત્તં, ખગ્ગં, તાલવણ્ડં, મયૂરહત્થં, ચામરં, ઉણ્હીસં, પત્તં, મણિ, સુમનદામં, નીલુપ્પલં, રત્તુપ્પલં, રત્તપદુમં, સેતપદુમં, પુણ્ડરિકં, પુણ્ણકલસં, પુણ્ણપત્તં, સમુદ્દો, ચક્કવાળપબ્બતો, હિમવન્તપબ્બતો, મેરુપબ્બતો, સૂરિયમણ્ડલં, ચન્દમણ્ડલં, નક્ખત્તં, સપરિવારા ચતુમહાદીપા, સપરિવારો સત્તરતનસમઙ્ગી ચક્કવત્તિ, દક્ખિણાવટ્ટ સેતસઙ્ખં, સુવણ્ણમચ્છયુગળં, ચક્કાવુધં, સત્તમહાગઙ્ગા, સત્તકુલપબ્બતા, સત્તસીદન્તસાગરા, સુવણ્ણ હંસરાજા, સંસુમારો, ધજપટાકો, સુવણ્ણસિવિકા, સુવણ્ણવાળબીજનિ, કેલાસપબ્બતો, સીહરાજા, બ્યગ્ઘરાજા, વલાહકઅસ્સરાજા, ઉપોસથછદ્દન્તહત્થિરાજા, વાસુકીનાગરાજા, હંસરાજા, ઉસભરાજા, એરાવણ હત્થિરાજા, સુવણ્ણમકરં, ચતુમુખસુવણ્ણનાવા, સવચ્છકા ધેનુ, કિંપુરિસો, કિન્નરી, કરવીકો, મયૂરરાજા, કોઞ્ચરાજા, ચક્કવાકરાજા, જીવઞ્જીવકરાજા છ દેવલોકા, સોળસ બ્રહ્મલોકાતિ ઇમે એત્તકા અગ્ગમઙ્ગલલક્ખણા પાદતલે પઞ્ઞાયન્તી"તિ વુત્તં. ઇમિના ચ વચનેન અટ્ઠસત પાદચક્કલક્ખણં પરિપુણ્ણં વેદિતબ્બન્તિ.

તીહિ લોકેહીતિ સમ્બન્ધો. તીહિ કામરૂપારૂપ લોકેહીતિ અત્થો. તસ્સ પન વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. તં પનેતં કત્વત્થે કરણવચનં. તસ્સ પન પદસ્સ નિરુપમેય્યાતિ પદેન કત્તુભાવેન સમ્બન્ધો. **નિરુપમેય્યત**ન્તિ અપ્પમેય્યભાવં. ઉપમિતબ્બન્તિ ઉપમેય્યં. ઉપપુબ્બ માધાતુ પમાને ણ્યો. ઉપમેય્યસ્સ ભાવો ઉપમેય્યતં. નત્થિ ઉપમેય્યતં અસ્સ રાજિકસ્સાતિ નિરુપમેય્યતં. અથ વા નત્થિ ઉપમેય્યં એતસ્સ રાજિકસ્સાતિ નિરુપમેય્યો, પાદચક્કલક્ખણરાજિકો લબ્ભતિ. તસ્સ ભાવો નિરુપમેય્યતં. તં પન પદં સમ્પાપુણે એવાતિપદે કમ્મં. સમ્પાપુણેએવાતિ સમ્બન્ધો. સમ્મા ગચ્છતિએવાતિ અત્થો. કસ્મા પન તીહિ લોકેહિ પાદપઙ્કજમુદુતલેહિ નિરુપમેય્યતં પાપુણાતીતિ. બુદ્ધતો અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ દેવમનુસ્સસ્સ પાદતલમજ્ઝે પાદચક્કલક્ખણસ્સ અભાવતો. ભગવતો હિ પાદપઙ્કજમુદુતલે પારમિપુઞ્ઞાનુભાવેન નિબ્બત્તાનિ અટ્ઠસતપાદચક્કલક્ખણાનિ સમ્પાપુણન્તિ, ન અઞ્ઞેસં. તસ્મા નિરુપમેય્યતં પાપુણાતીતિ.

સબ્બલોકમહિતન્તિ સબ્બલોકેન પૂજિતં. સબ્બેન દેવમનુસ્સલોકેન મહિતબ્બો પૂજિતબ્બોતિ સબ્બલોક મહિતો, નાથો લબ્ભતિ. તં. ઉપ્પન્ને હિ તથાગતે યે કેચિ મહેસક્ખા દેવમનુસ્સા બુદ્ધસ્સ પૂજેન્તિ, પગેવ અઞ્ઞા. તથા હિ બ્રહ્મા સહમ્પતિ સિનેરુમત્તેન રતન દામેન તથાગતં પૂજેતિ. યથાબલઞ્ચ અઞ્ઞેપિ દેવા મનુસ્સા ચ

બિમ્બિસારકોસલરાજાદયો નિબ્બુતમ્પિ ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ છન્નવુતિકોટિધનં વિસ્સજ્જેત્વા અસોક મહારાજા સકલજમ્બુદીપે ચતુરાસીતિવિહારસહસ્સાનિ પતિટ્ઠાપેતિ. કા કથા પન અઞ્ઞેસં પૂજાતિ વુત્તં હોતિ.

અસમન્તિ સબ્બમનુસ્સદેવબ્રહ્મેહિ અસદિસં. અપ્પટિપુગ્ગલન્તિ અત્થો. નત્થિ સમો સદિસો પુગ્ગલો અસ્સાતિ અસમો, નાથો. સો પન અસીતિઅનુબ્યઞ્જનપટિમણ્ડિત દ્વત્તિંસ મહાપુરિસલક્ખણ વિચિત્રરૂપકાયો. સબ્બાકાર પરિસુદ્ધ સીલક્ખન્ધાદિગુણરતનસમિદ્ધધમ્મકાયો. પુઞ્ઞમહત્ત થામમહત્તઇદ્ધિમહત્ત યસમહત્ત પઞ્ઞામહત્તાનં પરમુક્કંસ ગતો ચ હોતિ, તસ્મા તથાગતેન સમો સદિસો નામ નત્થીતિ અત્થો. તં અસમં. તન્તિ નાથં અહં નમામીતિ સમ્બન્ધો.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. યો નાથો યો યાદિસો સબ્બસત્તાનં પટિસરણો બુદ્ધો, અવિકલેહિ કેહિચિ અવેકલ્લેહિ, નિરાકુલેહિ આકુલવિરહિતેહિ, પાદપઙ્કજ મુદુત્તલરાજિકેહિ પાદસઙ્ખાતપદુમસ્સ સણ્હતલે જાતેહિ અટ્ઠસતચક્કલક્ખણરાજિકેહિ, તીહિ લોકેહિ કત્તુભૂતેહિ, નિરુપમેય્યતં અપ્પમેય્યભાવં અપ્પમિતબ્બ ભાવં વા, સમ્પાપુણેએવ સમ્મા ગચ્છતિએવ, સબ્બલોકમહિતં સબ્બલોકેન પૂજિતં, અસમં સબ્બમનુસ્સદેવબ્રહ્મેહિ અસદિસં તં નાથં અહં નમામીતિ.

ચુદ્દસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૫. બુદ્ધં નરાનરસમોસરણં ધિતત્તં,
પઞ્ઞાપદીપજુતિયા વિહતન્ધકારં;
અત્થાભિકામનરદેવહિતાવહં તં,
વન્દામિ કારુણિકમગ્ગમનન્તઞાણં.

૧૫. એવં ચુદ્દસમગાથાય નાથં નત્વા ઇદાનિ નરાનરસ મોસરણન્ત્યાદીહિ સત્તહિ ગુણેહિ થોમિત્વા બુદ્ધં વન્દિતુ કામો **બુદ્ધં નરાનરસમોસરણ**ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન તભજજગણેહિ ગરુદ્વયેન ચ રચિતત્તા ચુદ્દસક્ખરેહિ યુત્તા વસન્તતિલકાગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. સાધકં પનેત્થ હેટ્ઠા વુત્તમેવ.

તત્થ પન **નરાનરસમોસરણ**ન્તિ એત્થ નરઅનરસમં ઓસરણન્તિ પદવિભાગો. મનુસ્સદેવાનં સમં ઓસરણં સન્નિપતિતટ્ઠાનન્તિ અત્થો. નરાનરસદ્દસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. સમં અવસરન્તિ સન્નિપતન્તિ એત્થાતિ સમોસરણો, બુદ્ધો. સમઅવપુબ્બ સરધાતુ ગતિયં યુ. નરાનરાનં મનુસ્સદેવાનં સમોસરણો નરાનરસમોસરણો, બુદ્ધો. યથા હિ મહાનિગ્રોધો ફલકામાનં સકુણ સમૂહાનં સમોસરણં હોતિ, એવં બુદ્ધો લોકિય લોકુત્તરસમ્પત્તિકામાનં મનુસ્સદેવાનં સમોસરણો સન્નિપતિતો પટિસરણો વા હોતિ. તસ્મા નરાનરસમોસરણન્તિ થોમેતિ.

ધિતત્તન્તિ સમાહિતચિત્તં. એત્થ અત્તસદ્દો અત્તસમ્મા પણિધિ ચાતિઆદીસુ અત્તસદ્દો વિય ચિત્તવાચકો દટ્ઠબ્બો. ધિયતિ ઠપિયતિ એત્થ એતેન વા એકારમ્મણે સમ્પયુત્ત ધમ્માતિ ધિતો, સમાધિ. ધાધાતુ પતિટ્ઠાયં ત. આરમ્મણં અદતિ આદદાતીતિ અત્તં, ચિત્તં. અદધાતુ આદાને ત. ધિતં સમાહિતં અત્તં ચિત્તં યસ્સાતિ ધિતત્તો, બુદ્ધો. તં ધિતત્તં.

પઞ્ઞાપદીપજુતિયાતિ અરહત્તમગ્ગઞાણસઙ્ખાતપદીપોભાસેન કરણભૂતેન. પજાનાતીતિ પઞ્ઞા, અરહત્તમગ્ગ ઞાણં. યથાસભાવં સબ્બપ્પકારેહિ ચતુસચ્ચધમ્મં પટિવિજ્ઝતીતિ અત્થો. પઞ્ઞાવ ઞેય્યાવરણપ્પહાનતો સબ્બપકારેહિ ધમ્મસભાવં દીપેતીતિ પઞ્ઞાપદીપો. જોતેતીતિ જુતિ, પઞ્ઞાપદીપોભાસો. જુધાતુ દિત્તિયન્તિ. પઞ્ઞા પદીપોએવ જુતિ પઞ્ઞાપદીપજુતિ. અથ વા પઞ્ઞાપદીપસ્સ જુતિ પઞ્ઞાપદીપજુતિ, અયં પન સમાસો અભેદભેદૂ પચારેન દટ્ઠબ્બો. તાય પઞ્ઞાપદીપજુતિયા.

વિહતન્ધકારન્તિ હનિતબ્બઅવિજ્જાસઙ્ખાતમોહતમં. સવાસનકિલેસપ્પહાનતો વિસેસેન હનિતબ્બોતિ વિહતો. વિપુબ્બહનધાતુ હિંસાયં ત. અન્ધં તમં કરોતીતિ અન્ધકારો, અવિજ્જાસઙ્ખાતમોહો. વિસયસભાવપટિચ્છાદનતો અન્ધકારસરિક્ખકતાય મોહો અન્ધકારોતિ વુચ્ચતિ. અથ વા અન્ધં પઞ્ઞાચક્ખુઅન્ધં કરોતીતિ અન્ધકારો, મોહો. અન્ધસદ્દૂપપદ કરધાતુ ણ. વિહતો અન્ધકારો યેન સોતિ વિહતન્ધકારો, બુદ્ધો. તં વિહતન્ધકારં. યથા હિ લોકે પદીપો અત્તનો જુતિયા અન્ધકારં હનતિ, એવં બુદ્ધસ્સ અરહત્તમગ્ગપઞ્ઞાપિ અવિજ્જન્ધકારં હનતીતિ વુત્તા. અયં પન હીનૂપમાતિ વુચ્ચતિ. પઞ્ઞાવતો હિ એકપલ્લઙ્કેનપિ નિસિન્નસ્સ દસસહસ્સિ લોકધાતુ એકપજ્જોતા હોતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા ''ચત્તારોમે ભિક્ખવે પજ્જોતા. કતમે ચત્તારો. ચન્દપજ્જોતો, સૂરિયપજ્જોતો, અગ્ગિપજ્જોતો, પઞ્ઞા પજ્જોતો. ઇમે ખો ભિક્ખવે ચત્તારો પજ્જોતા. એતદગ્ગં ભિક્ખવે ઇમેસં ચતુન્નં પજ્જોતાનં યદિદં પઞ્ઞા પજ્જોતો''તિ.

પઞ્ઞાપદીપજુતિયા વિહતન્ધકારન્તિ એત્થ પન પઞ્ઞાપદીપ જુતિયાતિઇમિના બુદ્ધસ્સ અરહત્તમગ્ગઞાણં મુખ્યેન દસ્સેતિ. તં દસ્સનેન પારમીઞાણઞ્ચ વિપસ્સનાઞાણઞ્ચ હેટ્ઠિમમગ્ગફલ ઞાણઞ્ચ ફલૂપચારેન દીપેતિ. તદ્દીપકેન અવિજ્જન્ધકારપ્પહાનં પઠમકારણૂપચારેન પકાસેતિ. તપ્પકાસનેન અરહત્ત ફલઞાણલભનં દુતિયકારણૂપચારેન વિભાવેતિ. તં વિભાવનેન સબ્બઞ્ઞુતઞાણાદિસબ્બબુદ્ધગુણલભનં તતિય કારણૂપચારેન આનુભાવેતિ.

નનુ ચ સબ્બેસમ્પિ ખીણાસવાનં પઞ્ઞાપદીપજુતિયા વિહતન્ધકારતા સમ્ભવતિ, અથ કસ્મા અઞ્ઞસાધારણાવિસેસ ગુણેન બુદ્ધસ્સ થોમના કતાતિ. સવાસનપ્પહાનેન અનઞ્ઞસાધારણવિસેસતાય સમ્ભવતો. સબ્બેસમ્પિ હિ ખીણાસવાનં સતિપિ પઞ્ઞાપદીપજુતિયા વિહતન્ધકારત્તે અરિયસાવકપચ્ચેકબુદ્ધાનં સવાસનાય કિલેસપ્પહાનં ન વિજ્જતિ. સમ્માસમ્બુદ્ધાનંયેવ સવાસનપ્પહાનેન કિલેસપ્પહાનસ્સ વિસેસો વિજ્જતીતિ સાતિસયવસેન અવિજ્જન્ધકારપ્પહાનેન ભગવન્તંયેવ પઞ્ઞાપદીપજુતિયા વિહતન્ધકારન્તિ થોમેતીતિ.

અત્થાભિકામન્તિ સત્તલોકસ્સ લોકિયલોકુત્તર સઙ્ખાતં પયોજનં અતિવિય ઇચ્છન્તં. કારણાનુરૂપં અસતિ ભવતીતિ અત્થં, ફલં. અસધાતુ ભુવિમ્હિ થ. તં અભિઅતિરેકં કામેતિ ઇચ્છતીતિ અત્થાભિકામો, બુદ્ધો. અત્થસદ્દૂપપદ અભિપુબ્બકમુધાતુ ઇચ્છાયં ણ. તં અત્થાભિકામં. **નરદેવહિતાવહ**ન્તિ મનુસ્સદેવાનં હિતં ધારકં. હિતં નરતિ નેતીતિ નરો, મનુસ્સો. અથ વા નરિયતિ સકેન કમ્મેન નિય્યતીતિ નરો, મનુસ્સો. નરધાતુ નયને અ. વુત્તઞ્હિ ''કમ્મેન નિય્યતિ લોકો''તિ. કામગુણ ઝાનાભિઞ્ઞચિત્તિસ્સરિયાદીહિ દિબ્બન્તિ કીળન્તીતિ દેવા, તેસુ વા વિહરન્તીતિ દેવા, દિવુધાતુ કીળાદીસુ ણ. નરા ચ દેવા ચ નરદેવા. હિનોતિ વડ્ઢતીતિ હિતં, ફલં. હિધાતુ વડ્ઢને ત. નરદેવાનં હિતં નરદેવહિતં, તં આવહતીતિ નરદેવહિતાવહો, બુદ્ધો. નરદેવહિતસદ્દૂપપદઆપુબ્બ વહધાતુ હરણે ણ. બુદ્ધો હિ સબ્બદેવમનુસ્સાનં લોકિયલોકુત્તરસમ્પત્તિઅત્થં ધમ્મદેસનાય ધારેતીતિ વુત્તં હોતિ, તં નરદેવહિતાવહં. **કારુણિકમગ્ગમનન્ત ઞાણ**ન્તિ એત્થ કારુણિકં અગ્ગં અનન્તઞાણન્તિપદચ્છેદો. તત્થ કારુણિકન્તિ

સબ્બસત્તેસુ મહાકરુણાય યુત્તં, મહાકરુણવન્તં વા. કિરતીતિ કરુણા. કિરધાતુ અપનયને ઉણપચ્ચયો. પરદુક્ખં વિક્ખિપતિ અપનેતીતિ અત્થો.

અથ વા કિનાતીતિ કરુણા. કિધાતુ હિંસાયં રુણપચ્ચયો. પરદુક્ખે સતિ કારુણિકં હિંસતિ વિબાધતીતિ અત્થો. પરદુક્ખે સતિ સાધૂનં હદયકમ્પનં કરોતીતિ વા કરુણા. કરધાતુ ઉણપચ્ચયો. અથ વા કં વુચ્ચતિ સુખં, તં રુન્ધતીતિ કરુણા. કંસદ્દૂપપદ રુધિધાતુ આવરણે યુપચ્ચયો. એસા હિ પરદુક્ખાપનયનકામતા લક્ખણા. અત્તસુખનિરપેક્ખતાય કારુણિકાનં સુખં રુન્ધતિ વિબાધતીતિ અત્થો. કરુણાય મહાકરુણાય યુત્તો કારુણિકો. કરુણા અસ્સ અત્થીતિ વા કારુણિકો, બુદ્ધો. તં કારુણિતં. **અગ્ગન્તિ** જાતિપુઞ્ઞ ગુણમહત્તભાવેન સબ્બસત્તુત્તમં સેટ્ઠભાવં અજતિ ગચ્છતીતિ અગ્ગો, બુદ્ધો. અજધાતુ ગતિયં અ. જસ્સ ગો. બુદ્ધો હિ અસમ્ભિન્નખત્તિયવંસે જાતત્તા જાતિવસેન ચ પૂરિતપારમીપુઞ્ઞત્તા પુઞ્ઞવસેન ચ અપરિમિતનિરુપમસીલાદિ ગુણવિસેસેન સમન્નાગતત્તા ગુણવસેન ચ અનન્તલોકધાતૂસુ સબ્બસત્તુત્તમભાવં ગચ્છતીતિ અગ્ગો. નિબ્બાનં અજતિ ગચ્છતીતિ વા અગ્ગો. અથ વા અજેતિ ખેપેતિ કિલેસેતિ અગ્ગો, બુદ્ધો. અજધાતુ ખેપને અ. તં અગ્ગં. **અનન્તઞાણન્તિ** ગણનવસેન ચ સભાવવસેન ચ વિસયવસેન ચ અન્તવિરહિતઞાણં. કેનચિ પુગ્ગલેન ઞાણેન અનન્તં અપરિચ્છિન્નં, સબ્બઞ્ઞુતઞાણવન્તં વા. નત્થિ અન્તં યસ્સાતિ અનન્તં, ઞાણં. સબ્બઞેય્યધમ્મં જાનાતીતિ ઞાણં, સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. અનન્તં ઞાણં યસ્સ સોતિ અનન્તઞાણો, બુદ્ધો. બુદ્ધસ્સ હિ ઞાણં કોચિ મનુસ્સો વા દેવો વા બ્રહ્મા વા એત્તકન્તિ પરિચ્છિન્દિતું ન સક્કોતિ, તસ્મા અનન્તં અપરિમાણં હોતીતિ વુત્તં હોતિ.

વુત્તઞ્હેતં **સારિપુત્તત્થેરઅપદાને** –

> ‘‘સક્કા સમુદ્દે ઉદકં, પમેતું અળ્હકેન વા;
> નત્વેવ તવ સબ્બઞ્ઞુ, ઞાણં સક્કા પમેતવે’’તિ.

કારુણિકમગ્ગમનન્તઞાણન્તિ એત્થ ચ કરુણગ્ગહણેન સમ્માસમ્બોધિયા મૂલં દસ્સેતિ, મહાકરુણાસઞ્ચોદિતમાનસો હિ ભગવા સંસારપઙ્કતો સત્તાનં સમુદ્ધરણત્થં દીપઙ્કરપાદમૂલે કતાભિનીહારો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ અનુપુબ્બેન પારમિયો પૂરેત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અધિગતોતિ કરુણા સમ્માસમ્બોધિયા મૂલન્તિ. અગ્ગન્તિ એતેન ભગવતો અપરિમિતનિરુપમસીલાદિગુણસમઙ્ગીતાય અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ અપરિમાણાનં સત્તાનં ઉત્તમભાવં દસ્સેતિ. અનન્તઞાણન્તિએતેન સમ્માસમ્બોધિં દસ્સેતિ. સબ્બઞ્ઞુતઞાણપદટ્ઠાનઞ્હિ અગ્ગમગ્ગઞાણં, અગ્ગમગ્ગઞાણપદટ્ઠાનઞ્ચ સબ્બઞ્ઞુતઞાણં સમ્માસમ્બોધીતિ વુચ્ચતિ. તસ્સ ચ સામત્થિયેન ચતુપટિસમ્ભિદાઞાણં ચતુવેસારજ્જઞાણં છઅસાધારણઞાણાનિ ચ છઅભિઞ્ઞા અટ્ઠસુ પરિસાસુ અકમ્પન ઞાણાનિ દસબલઞાણાનિ સોળસઞાણચરિયા ચ ચતુચત્તારીસઞાણવત્થૂનિ સત્તસત્તતિઞાણવત્થૂનિ ચાતિ એવમાદીનં અનેકેસં પઞ્ઞાપભેદાનં વસેન ઞાણાચારં દસ્સેતીતિ. તં બુદ્ધં અહં વિપ્પસન્નેન ચેતસા વન્દામીતિ સમ્બન્ધોતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. નરાનરસમોસરણં મનુસ્સદેવાનં સમં ઓસરણં સન્નિપતિતટ્ઠાનં, ધિતત્તં સમાહિતચિત્તં, પઞ્ઞાપદીપજુતિયા અરહત્તમગ્ગઞાણસઙ્ખાત પદીપોભાસેન કરણભૂતેન વિહતન્ધકારં હનિતબ્બ અવિજ્જાસઙ્ખાતમોહતમં, અત્થાભિકામં સત્તલોકસ્સ લોકિયલોકુત્તરસઙ્ખાતપયોજનં અતિવિય ઇચ્છન્તં, નરદેવહિતાવહં મનુસ્સદેવાનં હિતં ધારકં, કારુણિકં સબ્બસત્તેસુ મહાકરુણાય યુત્તં મહાકરુણવન્તં વા, અગ્ગં

જાતિપુઞ્ઞગુણમહત્તભાવેન સબ્બસત્તુત્તમં, અનન્ત ઞાણં ગણવસેન ચ સભાવવસેન ચ વિસયવસેન ચ અન્તવિરહિતઞાણં, અનન્તં સબ્બઞ્ઞુતઞાણવન્તં વા તં બુદ્ધં અહં વિપ્પસન્નેન ચેતસા વન્દામીતિ.

પન્નરસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૬. અખિલગુણનિધાનો યો મુનિન્દોપગન્ત્વા,
વનમિસિપતનવ્હં સઞ્ઞતાનં નિકેતં;
તહિમકુસલછેદં ધમ્મચક્કં પવત્તો,
તમતુલમભિકન્તં વન્દનેય્યં નમામિ.

૧૬. એવં પન્નરસમગાથાય બુદ્ધં વન્દિત્વા ઇદાનિ ઇસિપતન મિગદાયે ધમ્મચક્કપવત્તનાદિગુણેહિ થોમિત્વા મુનિન્દં વન્દિતુ કામો **અખિલગુણનિધાનો** ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન નનમયયગણેહિ રચિતત્તા પન્નરસક્ખરેહિ યુત્તા માલિની ગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ‘‘નનમયયયુતાયં માલિનીભોગિસીહી’’તિ. તસ્સત્થો. યસ્સં પટિપાદં ભોગિસીહિ અટ્ઠસત્તયતીહિ યુત્તા ચ નનમયયયુતા નનગણમગણ યયગણેહિ યુત્તા ચ ચે સિયું, અયં ગાથા માલિનીગાથા નામાતિ. એત્થ ચ ભોગિસીહીતિ ભોગઇસીહીતિ પદચ્છેદો. ભોગસદ્દો અટ્ઠસઙ્ખ્યા વાચકો. ઇસિસદ્દો સત્તસઙ્ખ્યાવાચકોતિ દટ્ઠબ્બો.

તત્થ **અખિલગુણનિધાનો**તિ સબ્બલોકિયલોકુત્તર સઙ્ખાતાનં સીલસમાધિપઞ્ઞાદિગુણસમૂહાનં પતિટ્ઠાનો. એત્થ ચ અખિલસદ્દો અનવસેસવાચકો. સબ્બોતિ અત્થો. વુત્તઞ્હિ **મધુટીકાયં** ‘‘ખિલસદ્દો હેત્થ અવસેસવાચકો’’તિ. ન ખિલં અખિલં. અથ વા ન ખીયતીતિ અખિલં , સબ્બં. નપુબ્બખિધાતુ ખયે લો. ગુણસદ્દસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. અખિલાનિ સબ્બાનિ ગુણાનિ અખિલગુણાનિ, તેસં નિધાતિ તિટ્ઠતિ એત્થાતિ અખિલગુણનિધાનો, મુનિન્દો લબ્ભતિ. **યો**તિ યો યાદિસો. **મુનિન્દોપગન્ત્વા**તિ એત્થ મુનિન્દો ઉપગન્ત્વાતિ પદચ્છેદો. **મુનિન્દો**તિ અગારિયમુનિ, અનગારિયમુનિ, સેક્ખમુનિ, અસેક્ખમુનિ, પચ્ચેક મુનિવસેન પઞ્ચન્નં મુનીનં ઇન્દો ઇસ્સરોતિ અત્થો. તસ્સ પન વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. અખિલગુણનિધાનો યો મુનિન્દો સઞ્ઞતાનં નિકેતં ઇસિપતનઅવ્હં વનં ઉપગન્ત્વા તહિં અકુસલછેદં ધમ્મચક્કં પવત્તોતિ સમ્બન્ધો.

વનમિસિપતનવ્હન્તિ વનં ઇસિપતનઅવ્હન્તિ પદચ્છેદો. એત્થ વનન્તિ મિગદાયવનં. તઞ્હિ વિવેકકામેહિ વનિતબ્બં સમ્ભજિતબ્બં એત્થાતિ વનન્તિ વુચ્ચતિ. વનધાતુ સમ્ભત્તિયં ક્વિ. ઇસિપતનવ્હન્તિ ઇસિપતનનામિકં ઇસીનં પતનટ્ઠાનત્તા ઇસિપતનન્તિ વોહરિતબ્બં વા, સીલક્ખન્ધાદિકે એસન્તિ ગવેસન્તીતિ ઇસિ, પચ્ચેકબુદ્ધાદયો. ઇસધાતુ ગવેસને ઇપચ્ચયો. તે પતન્તિ સન્નિપતન્તિ એત્થાતિ ઇસિપતનં, વનં. ઇસિસદ્દૂપપદપતધાતુ ગતિયં યુ. અથ વા ઇસીનં પતનં ઇસિપતનં, વનં. અવ્હેતબ્બં વોહરિતબ્બન્તિ અવ્હં. આપુબ્બવ્હેધાતુ અવ્હયને ક્વિ. સંયોગપરત્તા આકારસ્સ રસ્સાદેસો. ઇસિપતનન્તિ અવ્હેતબ્બન્તિ ઇસિપતનવ્હં, વનં. **સઞ્ઞતાન**ન્તિ કાયવચીમનોસંયમન્તાનં સાધૂનં. સંયમન્તીતિ સઞ્ઞતા, પચ્ચેકબુદ્ધાદયો સાધૂ. સંપુબ્બયમુધાતુ ઉપરમે ત. તેસં સઞ્ઞતાનં. **નિકેત**ન્તિ વસનટ્ઠાનં, રમ્મણટ્ઠાનં વા. નિકિતતિ નિવસતિ રમ્મતિ વા એત્થાતિ નિકેતં, વનં. નિપુબ્બ કિતધાતુ નિવાસે ણ. **ઉપગન્ત્વા**તિ ગમિત્વા. **તહિ**ન્તિ તસ્મિં ઇસિપતનનામકે મિગદાયવને. **અકુસલછેદ**ન્તિ અકુસલસ્સ સમુચ્છેદં. અકુસલં છિન્દતિ સમુચ્છિન્દતિ એતેન સુત્તેનાતિ અકુસલછેદં, ધમ્મચક્ક પવત્તનસુત્તં. અકુસલસદ્દૂપપદછિદિધાતુ દ્વિધાકરણે ણ.

ધમ્મચક્કન્તિ ધમ્મચક્કપવત્તનસુત્તં. એત્થ હિ ચક્કસદ્દો સમ્પત્તિયં, લક્ખણે, રથઙ્ગે, ઇરિયાપથે, દાને, રતન ધમ્મખુરચક્કાદીસુ ચ દિસ્સતિ. ચત્તારિમાનિ ભિક્ખવે ચક્કાનિ, યેહિ સમન્નાગતાનં દેવમનુસ્સાનન્તિઆદીસુ હિ સમ્પત્તિયં દિસ્સતિ. પાદતલેસુ ચક્કાનિ જાતાનીતિ એત્થ લક્ખણે. ચક્કંવ વહતો પદન્તિ એત્થ રથઙ્ગે. ચતુચક્કં નવદ્વારન્તિ એત્થ ઇરિયાપથે. દદં ભુઞ્જ મા ચ પમાદો ચક્કં વત્તય સબ્બપાણીનન્તિ એત્થ દાને. દિબ્બચક્કરતનં પાતુરહોસીતિ એત્થ રતનચક્કે. મયા પવત્તિતં ચક્કન્તિ એત્થ ધમ્મચક્કે. ઇચ્છાહતસ્સ પોસસ્સ ચક્કં ભમતિ મત્થકેતિ એત્થ ખુરચક્કે. ખુરપરિયન્તેન ચક્કેનાતિ એત્થ પહરણચક્કે. અસનિવિચક્કન્તિ એત્થ અસનિમણ્ડલે. ઇધ પનાયં ધમ્મચક્કે દટ્ઠબ્બો. તઞ્હિ સતિપટ્ઠાનાદિધમ્મં ચક્કેતિ પવત્તેતીતિ ધમ્મચક્કન્તિ વુચ્ચતિ. અરિયસચ્ચાદિધમ્મં વા ચક્કેતિ પવત્તેતીતિ ચક્કન્તિ. અથ વા ધમ્મતો અનપેતત્તા ધમ્મઞ્ચ તં આણાચક્કઞ્ચાતિ ધમ્મચક્કં. ધમ્મેન ઞાયેન ચક્કન્તિ ધમ્મચક્કં, તેન વુત્તં **પટિસમ્ભિદાયં** ''ધમ્મચક્કન્તિ કેનટ્ઠેન ધમ્મચક્કં. ધમ્મઞ્ચ પવત્તેતિ ચક્કઞ્ચાતિ ધમ્મચક્કં, ચક્કઞ્ચ પવત્તેતિ ધમ્મઞ્ચાતિ ધમ્મચક્કં, ધમ્મેન પવત્તેતીતિ ધમ્મચક્કં, ધમ્મચરિયાય પવત્તેતીતિ ધમ્મચક્કં, ધમ્મે ઠિતો પવત્તેતીતિ ધમ્મચક્ક''ન્તિઆદિ. અપિ ચ ધમ્મચક્કન્તિ પટિવેધઞાણમ્પિ દેસનાઞાણમ્પિ. તત્થ પટિવેધઞાણં નામ યેન ઞાણેન બોધિપલ્લઙ્કે નિસિન્નો ચત્તારિ સચ્ચાનિ સોળસહાકારેહિ સટ્ઠિનયસહસ્સેહિ પટિવિજ્ઝિ. દેસનાઞાણં નામ યેન ઞાણેન તિપરિવટ્ટં દ્વાદસાકારં ધમ્મચક્કં પવત્તેસિ. ઉભયમ્પેતં દસબલસ્સ ઉરે જાતઞાણમેવ. તેસુ પન ધમ્મદેસનાઞાણં અધિપ્પેતં. સુત્તં પન ઠાનૂપચારેન ધમ્મચક્કન્તિ વુચ્ચતિ. **પવત્તો**તિ પઞ્ચવગ્ગિયાનં ભિક્ખૂનં દ્વેમે ભિક્ખવે અન્તા પબ્બજિતેન ન સેવિતબ્બાતિઆદિના અદેસયિ.

તમતુલમભિકન્તાન્તિ તં અતુલં અભિકન્તાન્તિ પદચ્છેદો. એત્થ તન્તિ મુનિન્દં. અતુલન્તિ સીલાદીહિ ગુણેહિ કેનચિ અસદિસં. નત્થિ તુલો સદિસો પુગ્ગલો એતસ્સાતિ અતુલો, મુનિન્દો. તસ્સ હિ અપરિમાણાસુ લોક ધાતૂસુ સીલાદીહિ ગુણેહિ સદિસો પુગ્ગલો નત્થિ. અસદિસેહિ બુદ્ધેહિ સમોતિ અત્થો. **અભિકન્તા**ન્તિ સબ્બદેવમનુસ્સેહિ અતિવિય કન્તં કમનીયં સરીરવણ્ણવન્તં. અતિરેકં તુસિતબ્બસરીરવણ્ણસમ્પન્નં વા. અભિક્કન્તવણ્ણન્તિ હિ વત્તબ્બે છન્દાનુરક્ખણત્થં કકારલોપઞ્ચ વણ્ણપદલોપં કત્વા વુત્તસન્ધિવસેન અભિકન્તાન્તિ વુત્તં. ઉત્તરપદલોપ વસેન વા. મુનિન્દસ્સ પન સરીરવણ્ણં સબ્બદેવમનુસ્સેહિ અતિવિય અતિરેકં વા કમિયતિ તોસિયતીતિ અભિકન્તાન્તિ વુચ્ચતિ. અભિપુબ્બકમુધાતુ ઇચ્છાકન્તીસુ ત. અભિકન્તં વણ્ણં સરીરવણ્ણં યસ્સ સોતિ અભિકન્તો, મુનિન્દો. તસ્સ હિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ ચ અસીત્યાનુબ્યઞ્જન લક્ખણેહિ ચ છબ્બણ્ણરંસીહિ ચ સુવણ્ણવણ્ણેન ચ સમન્ના ગતત્તા સરીરસોભગ્ગપ્પત્તિતો સબ્બદેવમનુસ્સેહિ અતિવિય કમનીયો તુટ્ઠો સરીરવણ્ણો અત્થીતિ અભિકન્તાન્તિ થોમેતિ. તં અભિકન્તં. **વન્દનેય્યન્**તિ દેવમનુસ્સાનં વન્દનારહં. તેહિ વન્દિતબ્બં વા, વન્દિયતે થોમિયતે વા વન્દનં. ભાવસાધનોયં. વન્દધાતુ વદિધાતુ વા અભિવાદનથુતીસુ યુ. તં અરહતીતિ વન્દનેય્યો, મુનિન્દો. વન્દપદં અરહતિતદ્ધિતે ણેય્યો.

અથ વા દેવમનુસ્સેહિ વન્દિતબ્બં થોમિતબ્બન્તિ વા વન્દનેય્યો, મુનિન્દો. સો હિ આદિમજ્ઝપરિયોસાન ગુણેહિ સમન્નાગતત્તા સબ્બદેવમનુસ્સાનં વન્દનારહો તેહિ વા વન્દિતબ્બો હોતિ. તત્થ ચ આદિગુણં નામ કરુણાનિદાનં સીલં પાણાતિપાતાદિવિરતિપ્પવત્તિતો. મજ્ઝ ગુણં નામ સમાધિ ઝાનત્તયયોગતો. પરિયોસાનગુણં નામ પઞ્ઞા તતો ઉત્તરિ કરણીયાભાવતોતિ વિસેસેન ભગવતો વન્દનેય્યન્તિ થોમેતિ. અહં તીહિ દ્વારેહિ નમામિ વન્દામીતિ સમ્બન્ધો.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. અખિલનિધાનો સબ્બ લોકિયલોકુત્તરસઙ્ખાતાનં સીલસમાધિપઞ્ઞાદિગુણ સમૂહાનં પતિટ્ઠાનો યો યાદિસો મુનિન્દો પઞ્ચન્નં મુનીનં ઇન્દો ઇસ્સરો ભગવા, સઞ્ઞતાનં કાયવચીમનોસંય મન્તાનં સાધૂનં, નિકેતં વસનટ્ઠાનં રમ્મણટ્ઠાનં વા, ઇસિપતનવ્હં ઇસિપતનનામિકં ઇસિપતનન્તિ વોહરિતબ્બં વા, વનં મિગદાયવનં, ઉપગન્ત્વા ગમિત્વા તહિં તસ્મિં ઇસિપતનનામકે મિગદાય વને, અકુસલસ્સ સમુચ્છેદં, ધમ્મચક્કં ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તં, પવત્તો પઞ્ચવગ્ગિયાનં ભિક્ખૂનં અદેસયિ, અતુલં સીલાદીહિ ગુણેહિ કેનચિ અસદિસં, અભિકન્તં સબ્બદેવમનુસ્સેહિ અતિવિય કન્તં કમનીયં તુટ્ઠિ સરીરવણ્ણવન્તં, વન્દનેય્યં દેવ મનુસ્સાનં વન્દનારહં તેહિ વા વન્દિતબ્બં, તં મુનિન્દં અહં તીહિ દ્વારેહિ નમામિ વન્દામીતિ.

સોળસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૭. સુચિપરિવારિતં સુરુચિરપ્પભાહિ રત્તં,
સિરિવિસરાલયં ગુપિતમિન્દ્રિયેહુપેતં;
રવિસસિમણ્ડલપ્પભુતિલક્ખણોપચિત્તં,
સુરનરપૂજિતં સુગતમાદરં નમામિ.

૧૭. એવં સોળસમગાથાય મુનિન્દં વન્દિત્વા ઇદાનિ સુચિપરિવારિતન્ત્યાદીહિ સત્તહિ ગુણેહિ થોમિત્વા વન્દિતુકામો **સુચિપરિવારિત**ન્ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન ન જભજરગણેહિ ચ એકગરુના ચ રચિતત્તા સોળસક્ખરેહિ યુત્તાવાણિનીગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ''નજભજરા યદા ભવતિ વાણિની ગયુત્તા''તિ. તસ્સત્થો. યસ્સં પટિપાદં નજભજરા નગણ જગણ ભગણ જગણ રગણા યદા ગયુત્તા પાદન્તગરુના સંયોગા ચે સિયું, તદા સા વુત્તા વાણિની વાણિનીગાથા નામ ભવતીતિ.

તત્થ **સુચિપરિવારિત**ન્તિ રાગાદિમલવિસુદ્ધાહિ અરિયસાવકાદિપરિસાહિ પરિક્ખારિતં કિલેસમલવિસુદ્ધં પરિક્ખારવન્તં વા. રાગાદિમલેહિ સુચતિ સુજ્ઝતીતિ સુચિ, પરિસા. સુચધાતુ સોચેય્યે ઇ. પરિસમન્તતો અરિયભિક્ખુઆદીહિ દેવ મનુસ્સેહિ વારિયતિ પરિક્ખરિયતીતિ પરિવારો, સુગતો. પરિપુબ્બવરધાતુ આવરણે પરિક્ખારે વા ણ. સુચીહિ પરિસાહિ પરિવારિતો સુચિપરિવારિતો, સુગતો. તતિય તપ્પુરિસસમાસોયં. ભગવતો હિ સદા રાગાદિમલ વિસુદ્ધેહિ અરિયભિક્ખુઆદીહિ ચતૂહિ પરિસાહિ અટ્ઠહિ પરિસાહિ વા પરિવારિતો હોતીતિ અધિપ્પાયો. અથ વા સુચિપરિસુદ્ધં પરિવારિતં યસ્સ સોતિ સુચિપરિવારિતો, સુગતો. **સુરુચિરપ્પભાહી**તિ સુટ્ઠુ કન્તિતસરીરનિક્ખન્ત બ્યામમત્તરંસીહિ કરણભૂતેહિ સુટ્ઠુ રુચિયતિ કમિયતિ તુસિયતીતિ સુરુચિરા, રંસિ. સુપુબ્બ રુચધાતુ રોચને ઇરો. પકારેન ભાતિ દિબ્બતીતિ પભા, રંસિ. પપુબ્બ ભાધાતુ દિબ્બને ક્વિ. સુરુચિરા ચ સા પભા ચાતિ સુરુચિરપ્પભા, તાહિ સુરુચિરપ્પભાહિ. **રત્ત**ન્તિ નિચ્ચં રઞ્જિતબ્બકાયં. રઞ્જિયતીતિ રત્તો, કાયો. રન્જધાતુ રાગે ત. રત્તો કાયો યસ્સ સોતિ રત્તો, સુગતો. ઉત્તરપદલોપસમા સોયં. રૂપસ્સ ભવો રૂપં વિય, તં રત્તં. ભગવતો હિ સરીરતો નિચ્ચં નિક્ખન્તેહિ બ્યામમત્તરંસીહિ રઞ્જિતબ્બો રૂપકાયો અત્થીતિ વુત્તં હોતિ.

સિરિવિસરાલયન્તિ પઞ્ઞાપુઞ્ઞસઙ્ખાતલક્ખિસમૂહાનં પતિટ્ઠાનં. એત્થ ચ સિરીતિ પઞ્ઞાપુઞ્ઞાનમેતં અધિવચનં. અથ વા પુઞ્ઞનિબ્બત્તા સરીરસોભગ્ગાદિસમ્પત્તિ. સા હિ કતપુઞ્ઞે સિયતિ નિસ્સયતિ, કતપુઞ્ઞેહિ વા સિયતિ નિસ્સિયતીતિ સિરીતિ વુચ્ચતિ, પઞ્ઞાપુઞ્ઞં, ઇસ્સરિયં વા. સરીરસોભગ્ગાદિ સમ્પત્તિ વા લબ્ભતિ. વુત્તઞ્હિ **વિમાનવત્થુઅટ્ઠકથાદીસુ** ''સિરીતિ બુદ્ધિપુઞ્ઞાનં અધિવચનન્તિ ચ. સિરીતિ ઇસ્સરિયન્તિ ચ સિરીતિ

રૂપકાયસમ્પત્તી''તિ ચ. સિધાતુ સેવાયં, રપચ્ચયો ચ, ઇત્થિલિઙ્ગજોતકઈપચ્ચયો ચ. સિરીતિ હિ દીઘવસેન વત્તબ્બે ગાથાબન્ધત્તા છન્દાનુરક્ખણત્થં રસ્સવસેન વુત્તં. વિસરાલયન્તિ વિસરઆલયન્તિ પદચ્છેદો. વિસરોતિ સમૂહો. વિસન્તિ પવિસન્તિ અવયવા યસ્મિં સમૂહેતિ વિસરો, સમૂહો. વિસધાતુ પવેસને અરપચ્ચયો. અથ વા વિસરન્તિ સમોસરન્તિ અવયવા યસ્મિન્તિ વિસરો. વિપુબ્બ સરધાતુ સમોસરણે અ. પોત્થકેસુ પન વિસયાલ યન્તિ યકારેન પાઠો દિસ્સતિ. ન સો યુજ્જતિ. કસ્મા, વિસરસદ્દસ્સેવ સમૂહવાચકત્તા. વુત્તઞ્હિ **અભિધાનપ્પ દીપિકાયં** –

> ''સમૂહો ગણસઙ્ઘાતા,
> સમુદાયો ચ સઞ્ચયો;
> સન્દોહો નિવહો ઓઘો,
> વિસરો નિકરો ચયો''ત્યાદિ.

આલયન્તિ પતિટ્ઠાનં. આલયન્તિ પતિટ્ઠન્તિ એત્થાતિ આલયો, સુગતો. આપુબ્બ લિધાતુ અલ્લિયને ણ. સિરીનં પઞ્ચાસઙ્ખાતલક્ખીનં વિસરો સમૂહો સિરીવિસરો, તેસં આલયો સિરીવિસરાલયો, સુગતો. તં સિરિવિસરાલયં. **ગુપિતમિન્દ્રિયેહુપેત**ન્તિ ગોપિતબ્બેહિ સંવરિતબ્બેહિ ચક્ખાદીહિ છહિ ઇન્દ્રિયેહિ ઉપેતં સમુપેતં સમન્નાગતં. ગુપિયન્તિ રક્ખિયન્તીતિ ગુપિતાનિ. ગુપધાતુ રક્ખને ત. ઇદન્તિ સહજાતધમ્મે ઇસ્સરિયં કરોન્તીતિ ઇન્દ્રિયાનિ. ઇદિધાતુ પરમિસ્સરિયે ઇયો. ગુપિતાનિ ઇન્દ્રિયાનિ ગુપિતમિન્દ્રિયાનિ , ચક્ખાદિઇન્દ્રિયાનિ લબ્ભન્તિ. તેહિ. ઉપેતિ સમ્પજ્જતીતિ ઉપેતો, સુગતો. ઉપપુબ્બ ઇધાતુ ગતિયં ત, તં ઉપેતં. કિઞ્ચાપિ બુદ્ધતો અઞ્ઞેહિ અરિયસાવકાદીહિ પુગ્ગલેહિ ચક્ખાદિઇન્દ્રિયાનિ રક્ખિતાનિ. બુદ્ધોયેવ પન બોધિપલ્લઙ્કે સહ વાસનાય સબ્બ કિલેસાનં અરહત્તમગ્ગેન વિદ્ધંસિતત્તા વિસિટ્ઠેન ચક્ખાદિ ઇન્દ્રિયં રક્ખિતો હોતીતિ તસ્સ ગુપિતમિન્દ્રિયેહુપેતન્તિ થોમેતિ.

રવિસસિમણ્ડલપ્પભુતિલક્ખણોપચિત્તન્તિ સૂરિયમણ્ડલ ચન્દમણ્ડલાદીહિ પાદચક્કલક્ખણેહિ અભિવિચિત્રપાદં. ઉપસદ્દો ચેત્થ ભુસત્થવાચકો. અભિવિચિત્રં સૂરિયમણ્ડલ ચન્દમણ્ડલાદિં પાદચક્કલક્ખણવન્તં વા. એત્થ ચ રવીતિ સૂરિયો, સો હિ રવતિ સીઘં ગચ્છતીતિ રવીતિ વુચ્ચતિ. રુધાતુ ગતિયં ણિ. વુત્તઞ્હિ **પાથેય્યટ્ઠકથાયં** ''ચન્દો ઉજુકં સણિકં ગચ્છતિ, સૂરિયસ્સ પન ઉજુકં ગમનં સીઘ''ન્તિ. ણ્વાદિ **મોગ્ગલ્લાને** પન ''રુસદ્દે ઇ. ઓ અવાદેસો. રવતિ ગજ્જતીતિ રવિ. આદિચ્ચો''તિ વુત્તં. **અભિધાન ટીકાયઞ્ચ** ''રવન્તિ એતેન સત્તા પભાવિતત્તાતિ રવી''તિ વુત્તં. સસીતિ ચન્દો. સો હિ સસતિ તિણેન પાણતિ જીવતીતિ સસો, સસપણ્ડિતો. સસધાતુ પાણે અ. સસરૂપલક્ખણમેત્થ અત્થીતિ સસીતિ વુચ્ચતિ. અતીતે હિ સસરાજા બ્રાહ્મણવેસેન આગન્ત્વા યાચકસ્સ સક્કરઞ્ઞો અઙ્ગારરાસિમ્હિ લઙ્ઘિત્વા જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા કાયં અદાસિ. અથ પન સક્કો રાજા તસ્સ સસપણ્ડિતસ્સ જીવિતપરિચ્ચજિતસ્સ જીવિતદાનગુણો સકલકપ્પં પાકટો હોતૂતિ પબ્બતં પીળેત્વા પબ્બતરસં આદાય ચન્દમણ્ડલે સસરૂપલક્ખણં લિખિત્વા ઠપેસિ. તસ્મા ચન્દો સસીતિ લોકેહિ વોહરિયતિ. તસ્સ પન વિત્થારો સસપણ્ડિતજાતકે પસ્સિત્વા ગહેતબ્બો.

અથ વા સસતિ હિંસતિ ઉણ્હગુણન્તિ સસીતિ વુચ્ચતિ. સસુધાતુ હિંસાયં ઈપચ્ચયો. મણ્ડિયતિ વિભૂસિયતિ પરિચ્છેદકરણવસેનાતિ મણ્ડલં. મણ્ડધાતુ મડિધાતુ વા વિભૂસને અલો. અથ વા મણ્ડં વિભૂસનં પરિસમન્તતો લાતિ ગણ્હાતીતિ મણ્ડલં. મણ્ડસદ્દૂપપદ લાધાતુ ગહણે ક્વિ. રવિનો મણ્ડલં રવિમણ્ડલં, સસિનો મણ્ડલં

સસિમણ્ડલં, રવિમણ્ડલઞ્ચ સસિમણ્ડલઞ્ચ રવિસસિમણ્ડલં, મણ્ડલસદ્દો રવિસદ્દેપિ યોજેતબ્બો. મણ્ડલસદ્દસ્સ દ્વન્દપદતો સુય્યમાનત્તા. **પભુતી**તિઆદિ. સો હિ આદ્યત્થવાચકો અબ્યયનિપાતો. રવિસસિમણ્ડલં પભુતિઆદિ યસ્સાતિ રવિસસિમણ્ડલપ્પભુતિ, પાદચક્કલક્ખણં લબ્ભતિ. લક્ખિયતિ લક્ખિતબ્બં એતેનાતિ લક્ખણં, પાદપ્પ વત્તચક્કલક્ખણં, રવિસસિમણ્ડલપ્પભુતિ ચ તં લક્ખણઞ્ચાતિ રવિસસિમણ્ડલપ્પભુતિલક્ખણં, તેન ઉપચિત્તં અતિવિચિત્રં પાદં યસ્સ સોતિ રવિસસિમણ્ડલપ્પભુતિલક્ખણોપ ચિત્તો, સુગતો. અથ વા ઉપચિત્તં અતિવિચિત્રં રવિસસિ મણ્ડલપ્પભુતિલક્ખણં પાદચક્કલક્ખણં અસ્સાતિ તથા, સુગતો. તં.

સુરનરપૂજિતન્તિ દેવમનુસ્સેહિ પૂજિતબ્બં. સુરન્તિ ઇસ્સરિય કીળાદીહિ દિબ્બન્તીતિ સુરા, દેવા. સુરધાતુ દિબ્બને અ. અથ વા સુરતિ ઇસતિ દેવિસ્સરિયં પાપુણાતિ વિરોચતિ ચાતિ સુરા, દેવા. સુરધાતુ ઇસ્સરિયદિત્તીસુ અ. સુન્દરા રાવાચા એતેસન્તિ વા સુરા, દેવા. ખન્ધસન્તાનં સકકમ્મં વા નરન્તિ નિયન્તીતિ નરા, મનુસ્સા. નરધાતુ નયને અ. સુરા ચ નરા ચ સુરનરા, તેહિ પૂજિતબ્બોતિ સુરનર પૂજિતો, સુગતો. તં. **સુગત**ન્તિ બુદ્ધં. સો હિ સોભનં ગતં ગમનં એતસ્સાતિ સુગતોતિ વુચ્ચતિ. ભગવતો હિ વેનેય્યજનૂપસઙ્કમનં એકન્તેન તેસં હિતસુખનિપ્ફાદનતો સોભનં. તથા લક્ખણાનુબ્યઞ્જનપ્પટિ મણ્ડિતરૂપકાયતાય દુતવિલમ્બિતખલિતાનુકડ્ઢનનિપ્પીળિનુક્કુટિક કુટિલાકુટિલતાદિ દોસરહિત મવહસિત રાજહંસઉસભ વારણ મિગરાજગમનં કાયગમનં. ઞાણગમનઞ્ચ વિપુલ નિમ્મલ કરુણા સતિ વીરિયાદિ ગુણવિસેસ સહિત અભિનીહારતો યાવ મહાબોધિ અનવજ્જતાય સોભનમેવાતિ.

અથ વા સયમ્ભૂઞાણેન સકલમ્પિ લોકં પરિઞ્ઞાભિ સમયવસેન પરિજાનન્તો ઞાણેન સમ્મા ગતો અવગતોતિ સુગતો, તથા લોકસમુદયં પહાનાતિસમયવસેન પજહન્તો અનુપ્પત્તિધમ્મતં આપાદેન્તો સમ્મા ગતો અવગતોતિ સુગતો, લોકનિરોધં નિબ્બાનં સચ્છિકિરિયાભિસમયવસેન સમ્મા ગતો અવગતોતિ સુગતો, લોકનિરોધગામિનિપ્પટિપદં ભાવનાભિ સમયવસેન સમ્મા ગતો પટિપન્નોતિ સુગતો, સોતાપત્તિમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ સુગતોતિઆદિના નયેન અયમત્થો વિભાવેતબ્બો. અથ વા સુન્દરં ઠાનં સમ્માસમ્બોધિં નિબ્બાનમેવ વા ગતો અધિગતોતિ સુગતો. યસ્મા વા ભૂતં તચ્છં અત્થસંહિતં વેનેય્યાનં યથારહં યુત્તમેવ ચ ધમ્મં ભાસતિ, તસ્મા સમ્મા ગદતીતિ સુગતો દકારસ્સ તકારં કત્વા. ઇતિ સોભન ગમનતાદીહિ સુગતો, તં સુગતં. **આદર**ન્તિ સક્કચ્ચં, આદરનં આદરો. આપુબ્બ દરધાતુ આદરે ણ. તં આદરં. **નમામી**તિ અહં વન્દામીતિ અત્થોતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. સુચિપરિવારિતં રાગાદિમલ વિસુદ્ધાહિ અરિયસાવકાદિપરિસાહિ પરિક્ખારિતં કિલેસમલવિસુદ્ધં પરિક્ખારવન્તં વા, સુરુચિરપ્પભાહિ સુટ્ઠુ કન્તિત સરીરનિક્ખન્તબ્યામમત્તરંસીહિ કરણભૂતેહિ, રત્તં નિચ્ચં રઞ્જિતબ્બકાયં, સિરિવિસરાલયં પઞ્ઞાપુઞ્ઞસઙ્ખાતલક્ખિસ મૂહાનં પતિટ્ઠાનં, ગુપિતમિન્દ્રિયેહિ ગુપિતબ્બેહિ સંવરિતબ્બેહિ છહિ ચક્ખાદિઇન્દ્રિયેહિ, ઉપેતં સમુપેતં સમન્નાગતં, રવિસસિમણ્ડલપ્પભુતિલક્ખણોપચિત્તં સૂરિયમણ્ડલચન્દમણ્ડલાદીહિ પાદચક્કલક્ખણેહિ અભિવિચિત્રપાદં, અભિવિચિત્રં સૂરિય મણ્ડલચન્દમણ્ડલાદિં પાદચક્કલક્ખણવન્તં વા, સુરનરપૂજિતં દેવમનુસ્સેહિ પૂજિતબ્બં, સુગતં બુદ્ધં આદરં સક્કચ્ચં અહં નમામિ વન્દામીતિ.

સત્તરસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૮. મગ્ગોળુમ્પેન મુહપટિઘાસાદિઉલ્લોલવીચિં,
સંસારોઘં તરિ તમભયં પારપત્તં પજાનં;
તાણં લેણં અસમસરણં એકતિત્થં પતિટ્ઠં,
પુઞ્ઞક્ખેત્તં પરમસુખદં ધમ્મરાજં નમામિ.

૧૮. એવં સત્તરસમગાથાય સુગતં વન્દિત્વા ઇદાનિ સંસારોઘં તરિતાદીહિ નવહિ ગુણેહિ થોમિત્વા વન્દિતુકામો **મગ્ગોળુમ્પેન**ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન મ ભ ન ત ત ગણેહિ ચ ગરુદ્વયેન ચ રચિતત્તા સત્તરસક્ખરેહિ યુત્તા મન્દક્કન્તાગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ''મન્દક્કન્તા મ ભ ન તત ગા ગો યુગુત્વસ્સ કેહી''તિ. તસ્સા પનાયમત્થો. યસ્સં પટિપાદં યુગુત્વસ્સકેહિ ચતુ છ સત્તયતીહિ મ ભ ન ત ત ગા મગણ ભગણ નગણ તગણ તગણ ગરૂ ચ ગો ગરુ ચ ચે યુત્તા, મન્દક્કન્તાગાથાનામાતિ. યુગુત્વસ્સકેહીતિ એત્થ ચ યુગસદ્દસ્સ મગ્ગફલચતુબ્બિધપુરિસયુગળવાચકત્તા યુગસદ્દો ચતુસઙ્ખ્યાવાચકો, ઉતૂનં હેમન્તસિસિર વસ્સન્ત ગિમ્હ વસ્સાન સરદ ઉતુવસેન છબ્બિધત્તા ઉતુસદ્દો છસઙ્ખ્યાવાચકો. અસ્સસદ્દો સત્તસઙ્ખ્યાવાચકોતિ વેદિતબ્બો . **છપ્પચ્ચયટીકાદીસુ** હિ ''અસ્સસદ્દસ્સ સત્તસઙ્ખ્યાવાચકભાવો વુત્તો''તિ.

તત્થ પન યો ધમ્મરાજા મુહપટિઘાસાદિઉલ્લોલવીચિં સંસારોઘં મગ્ગોળુમ્પેન તરિ, અભયં પારપત્તં પજાનં તાણં લેણં અસમસરણં એકતિત્થં પતિટ્ઠં પુઞ્ઞક્ખેત્તં પરમસુખદં તં ધમ્મરાજં અહં નમામીતિ સમ્બન્ધો. એતિસ્સં પન અત્થક્કમેન વણ્ણયિસ્સામિ. **મુહપટિઘાસાદિ ઉલ્લોલવીચિન્તિ** મોહદોસતણ્હાદિસઙ્ખાતં મહાતરઙ્ગ ખુદ્દઊમિકં. મુય્હન્તિ એતેન સમ્પયુત્તધમ્મા, સયં વા મુય્હતિ, મુય્હનમત્તમેવેતન્તિ મુહો, મોહો. મુહધાતુ વેખિત્તે ણ. પટિહઞ્ઞન્તિ સમ્પયુત્તધમ્મા, સયં વા પટિહઞ્ઞતિ પટિહઞ્ઞનમત્તમેવેતન્તિ પટિઘો, દોસો. પટિપુબ્બ હનધાતુ હિંસાગતીસુ અ. હનસ્સ ઘો. અસનં ઇચ્છનં આસા, ઇસતિ ઇચ્છતીતિ વા આસા, તણ્હા. ઇસુધાતુ ઇચ્છાયં અ. ઇસ્સ આ. મુહો ચ પટિઘો ચ આસા ચ મુહપટિઘાસા, તે આદિ યેસન્તેતિ મુહપટિઘાસાદિ, લોભાદિકિલેસા લબ્ભન્તિ. એત્થ ચ આદિસદ્દેન માન દિટ્ઠિ વિચિકિચ્છા થિન ઉદ્ધચ્ચ અહિરિક અનોત્તપ્પકિલેસે ચ અકુસલચિત્તુપ્પાદે ચ સઙ્ગણ્હાતિ. ઉદ્ધં ઉદકં લોલતિ આકુલેતીતિ ઉલ્લોલો, મહાતરઙ્ગો. ઉપુબ્બલોલ ધાતુ ઉમ્માદને ણ. તીરં ઉલતિ ગચ્છતીતિ વા ઉલ્લોલો. ઉલધાતુ ગતિયં ઓલપચ્ચયો. વિમ્હયં વિચિત્તં ચિનોતીતિ વીચિ, ખુદ્દકઊમિ. વિપુબ્બ ચિધાતુ ચયે ક્વિ. ઉલ્લોલો ચ વીચિ ચ ઉલ્લોલવીચિ. કેસુચિ પોત્થકેસુ ચ કુલ્લોલવીચિન્તિપાઠો દિસ્સતિ. ન સો યુજ્જતિ, કસ્મા, કુલ્લસદ્દસ્સ ઉળુમ્પત્થવાચકત્તા. ઉલ્લોલસદ્દોયેવ હિ મહાતરઙ્ગત્થ વાચકો હોતીતિ. વુત્તઞ્હિ **અભિધાનપ્પદીપિકાયં** ''ઉલ્લોલો તુ ચ કલ્લોલો, મહાવીચિસુ કથ્યતે''તિ.

મૂલપણ્ણાસટ્ઠકથાયઞ્ચ ''કુલ્લો નામ તરણત્થાય કલાપં કત્વા બન્ધો. પત્થરિત્વા બદ્ધા પન પદરચાટિ આદયો ઉળુમ્પો''તિ વુત્તો. મુહપટિઘાસાદિએવ ઉલ્લોલવીચિ. સા અસ્મિં સંસારોઘે અત્થીતિ મુહપટિઘાસાદિઉલ્લોલવીચિ. સમાસન્તતદ્ધિતાયં. પીતિસુખં, મહાસન્નં, રત્તિદિવન્ત્યાદીસુ વિય. એવં પનેત્થ વચનત્થો કાતબ્બો. પીતિ ચ સુખઞ્ચ પીતિસુખં, તં અસ્સ ઝાનસ્સ અત્થિ, તસ્મિં વા વિજ્જતીતિ પીતિસુખં, ઝાનં. મહન્તં આસનં મહાસનં, તસ્સ ભાવો મહાસન્નં. રત્તિ ચ દિવા ચ રત્તિદિવં. રત્તિદિવં કતં રત્તિદિવન્તિ. અથ વા ઉલ્લોલવીચિ વિય મુહપટિઘાસાદિ ઉલ્લોલવીચિ, સંસારોઘં લબ્ભતિ. ઉપમા બહુબ્બીહિસમાસોયં. યથા પન મહાસમુદ્દે ભાયિતબ્બા મહાતરઙ્ગઊમિવેગાદયો ચ સંસુમાર તિમિ તિપિઙ્ગલાદિ મચ્છમકારાદયો ચ ઓકિણ્ણા હોન્તિ, એવં મોહાદિકિલેસા ચ અકુસલચિત્તુપ્પાદા ચ તેહિ નિબ્બત્તા ભયાનકા બહૂ જાતિજરાબ્યાધિમરણદુક્ખાદયો ચ ખન્ધાદયો ચ ઓકિણ્ણા હોન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **સંસારોઘન્તિ** સંસારસઙ્ખાતં ઓઘં સમુદ્દજલપ્પવાહં. સંપુનપ્પુનં અબ્બોચ્છિન્નં વા

સરતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ સંસારો. સંપુબ્બસરધાતુ ગતિયં ણ. ખન્ધધાતુઆયત નાનં અબ્બોચ્છિન્નં પવત્તતીતિ અત્થો. તેન વુત્તં **અટ્ઠકથાસુ** –

> ''ખન્ધાનઞ્ચ પટિપાટિ, ધાતુઆયતનાન ચ;
> અબ્બોચ્છિન્નં વત્તમાના, સંસારોતિ પવુચ્ચતી''તિ.

સત્તે ઓત્થરિત્વા અજ્ઝોત્થરિત્વા હેટ્ઠા હનતિ હરતીતિ ઓઘો, જલપ્પવાહો. અવપુબ્બ હનધાતુ હરણે ણ. હનસ્સ ઘો. અવસદ્દો ઓત્થરણત્થો. અત્તનિ પતિતે સત્તે હેટ્ઠા કત્વા હનેતિ ઓસીદાપેતીતિ વા ઓઘો, જલપ્પવાહો. અવપુબ્બ હનધાતુ ઓસીદાપને ણ. અવસદ્દો હેટ્ઠાભાગત્થો. ઓઘો વિયાતિ ઓઘો, સંસારો. અથ વા સત્તસન્તાને ઓત્થરિત્વા અજ્ઝોત્થરિત્વા અભિભવિત્વા વટ્ટસ્મિં હનતિ હરતીતિ ઓઘો, ઓહનેતિ ઓસીદાપેતિ વટ્ટસ્મિં સત્તસન્તાનેતિ વા ઓઘો, રાગાદિ કિલેસા લબ્ભન્તિ. સંસારોએવ ઓઘો સંસારોઘો, તં સંસારોઘં.

મગ્ગોળુમ્પેનાતિ એત્થ મગ્ગઓળુમ્પેનાતિ પદચ્છેદો. અટ્ઠમગ્ગઙ્ગસઙ્ખાતેન કુલ્લેનાતિ અત્થો. એત્થ ચ મગ્ગો વુચ્ચતિ અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગો. મગ્ગન્તિ ગચ્છન્તિ બુદ્ધા ચ અરિયસાવકા ચ અગતં દિસં નિબ્બાનન્તિ મગ્ગો. અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો. મગ્ગધાતુ ગતિયં અ. વુત્તઞ્હિ **પટિસમ્ભિદામગ્ગે** ''એતેન મગ્ગેન બુદ્ધા ચ સાવકા ચ અગતં દિસં નિબ્બાનં ગચ્છન્તીતિ અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો''તિ. અથ વા નિબ્બાનં મગ્ગાતિ ગવેસતીતિ મગ્ગો, નિબ્બાનત્થિકેહિ મગ્ગિયતિ ગવેસિયતીતિ વા મગ્ગો, અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો. ઞાણેન દસ્સિયતીતિ અત્થો. મગ્ગધાતુ ગવેસને અ. વુત્તઞ્હેતં **મહાવગ્ગસંયુત્તટ્ઠકથાયં** ''મગ્ગોતિ કેનટ્ઠેન મગ્ગો, નિબ્બાનં મગ્ગનટ્ઠેન નિબ્બાનત્થિકેહિ મગ્ગનિયટ્ઠેન ચા''તિ. અથ વા મગ્ગિયતિ પટિપજ્જિયતીતિ મગ્ગો, નિબ્બાનત્થિકેહિ અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો પટિપજ્જિયતીતિ અત્થો. ઉળુ વુચ્ચતિ ઉદકં, તતો પાતિ રક્ખતીતિ ઉળુપો, સોયેવ નિગ્ગહિતાગમવસેન ઉળુમ્પો, કુલ્લો. ઉળુસદ્દૂપપદપાધાતુ રક્ખને ક્વિ. મગ્ગોએવ ઉળુમ્પો મગ્ગોળુમ્પો, મગ્ગસઙ્ખાતો વા ઉળુમ્પો તથા, મગ્ગસદિસો વા ઉળુમ્પો તથા, મગ્ગો વિય વા ઉળુમ્પો તથા, મગ્ગો ચ ઉળુમ્પો ચ મગ્ગોળુમ્પો. અથ વા ઉળુમ્પોએવ મગ્ગો મગ્ગોળુમ્પો, ઉળુમ્પસઙ્ખાતો વા મગ્ગો તથા, ઉળુમ્પ સદિસો વા મગ્ગો તથા, ઉળુમ્પો વિય વા મગ્ગો તથા, ઉળુમ્પો ચ મગ્ગો ચ મગ્ગોળુમ્પોતિ એવં રૂપકસદિસઉપમા સમુપેક્ખત્થવસેન ચ પરપક્ખ સકપક્ખત્થવસેન ચ વચનત્થો વેદિતબ્બો. તેન મગ્ગોળુમ્પેન. **તરી**તિ અતરિ. ધમ્મરાજા હિ અટ્ઠમગ્ગઙ્ગનાવાય સંસારોઘં તરિત્વા નિબ્બાનતીરં પાપુણાતિ. અતીતા બુદ્ધા પાપુણિંસુ. અનાગતા બુદ્ધા પાપુણિસ્સન્તીતિ વુત્તં હોતિ. વુત્તઞ્હિ **મહાવગ્ગસંયુત્તે**

> ''એકાયનં જાતિખયન્તદસ્સી,
> મગ્ગં પજાનાતિ હિતાનુકમ્પી;
> એતેન મગ્ગેન તરિંસુ પુબ્બે,
> તરિસ્સન્તિયેવ તરન્તિ ઓઘ''ન્તિ; **બુદ્ધવંસે** ચ

> ''સંસારસોતં છિન્દિત્વા, વિદ્ધંસેત્વા તયો ભવે;
> ધમ્મનાવં સમારુય્હ, તારેમિ જનતં બહુ''ન્તિ.

અભયન્તિ જાતિજરાબ્યાધિમરણભયાદીનં અભાવતો નિબ્ભયં. સો હિ ભગવા નત્થિ ભયં એતસ્સાતિ અભયોતિ વુચ્ચતિ. અથ વા અભયન્તિ ખેમં. તઞ્હિ નિબ્બાનં નત્થિ જાતિઆદિભયં એત્થાતિ અભયન્તિ વુચ્ચતિ. એતસ્મિં પન દુતિયવિકપ્પે તં પદં પારન્તિપદે વિસેસનં. **પારપત્ત**ન્તિ એત્થ પારન્તિ સંસારવટ્ટસ્સ પરતીરટ્ઠેન

વુચ્ચતિ નિબ્બાનં. તઞ્હિ ઉદકં પાતિ રક્ખતીતિ પારં, સમુદ્દપારં. પાધાતુ રક્ખને અરો. અથ વા પારેતિ સમત્થેતિ તરઙ્ગાદયો વારેતુન્તિ પારં. પારધાતુ સમત્થિયં અ. પારં વિયાતિ પારન્તિ વુચ્ચતિ. નીતત્થેન પન એવં વચનત્થો કાતબ્બો. જાતિ ભયાદિં પાતિ રક્ખતિ એત્થાતિ પારં, પારેતિ સમત્થેતિ એત્થ વા જાતિભયાદયો વારેતુન્તિ પારં, નિબ્બાનં. તં પજ્જિત્થ અધિગમિત્થાતિ પારપત્તો, ધમ્મરાજા. પારસદ્દૂપપદ પદધાતુ ગતિયં ત. અથ વા મુત્તો મોચેય્યન્તિઆદિના નયેન પવત્તસ્સ મહાભિનીહારસ્સ સકલસ્સ સંસારદુક્ખસ્સ વા સબ્બઞ્ઞુતઞાણાદિગુણાનં વા પારં પરિયન્તં પત્તો ગતોતિ પારપત્તો, ધમ્મરાજા. પારસદ્દો હિ પરિયન્ત વાચકો. તં પારપત્તં. **પજાન**ન્તિ સબ્બસત્તાનં. તેહિ કમ્મકિલેસેહિ પકારેન જનિયતિ નિબ્બત્તિયતીતિ પજાતિ વુચ્ચન્તિ. તેસં પજાનં.

તાણન્તિ તાયનટ્ઠેન તાણં. સત્તાનં સંસાર ભયતો તાયતિ રક્ખતીતિ તાણો, ધમ્મરાજા. તાધાતુ રક્ખને યુ. અથ વા તાણન્તિ સત્તાનં સંસારવટ્ટદુક્ખતો પરિપાલનટ્ઠેન તાણં. સો હિ ધમ્મરાજા સત્તાનં સંસારવટ્ટદુક્ખતો ધમ્મદેસનાય મગ્ગ ફલનિબ્બાનસુખં દદન્તો તાયતિ પાલેતીતિ તાણોતિ વુચ્ચતિ. તં તાણં. **લેણ**ન્તિ નિલીયનટ્ઠેન લેણં, જાતિભયાદીહિ પીળિતેહિ સત્તેહિ લીયન્તિ નિલીયન્તિ એત્થાતિ લેણો, ધમ્મરાજા. લીધાતુ નિલીયને યુ. અથ વા લેણન્તિ સંસારભયં પસ્સન્તેહિ નિલીયનટ્ઠેન લેણં. સો હિ ધમ્મરાજા સંસારનિસ્સરણત્થિકેહિ લીયન્તિ નિલીયન્તિ એત્થાતિ લેણોતિ વુચ્ચતિ. તં લેણં. ધમ્મરાજા હિ સંસારભયેહિ પીળિતાનં સબ્બસત્તાનં તાણં લેણં સરણં પરાયનં ઠાનં હોતીતિ વુત્તં હોતિ.

અસમસરણન્તિ સબ્બસત્તાનં અસદિસઅવસ્સયનં, નત્થિ એતસ્સ સમો સદિસો સીલાદિગુણેનાતિ અસમો, ધમ્મરાજા. સરતિ ગચ્છતિ અવસ્સયતિ એત્થાતિ સરણો, ધમ્મરાજા. સરધાતુ ગતિમ્હિ યુ. અસમો અસદિસો હુત્વા સરણોતિ અસમસરણો, ધમ્મરાજા. સમ્ભાવ નાકમ્મધારયસમાસોયં. ધમ્મરાજા હિ સબ્બસમ્પત્તિસુખાનં દાયકત્તા સબ્બસત્તાનં અનઞ્ઞસાધારણં અસમં સરણં અવસ્સયનં પરાયનં હોતીતિ અત્થો. તં અસમસરણં. **એકતિત્થ**ન્તિ નિબ્બાનપારગમનાનં એકતિત્થભૂતં. તરન્તિ ઉત્તરન્તિ એત્થ એતેન વા નજ્જસમુદ્દાદિન્તિ તિત્થં. નજ્જસમુદ્દાદીનં પારિમતીરગમનત્થં ઓતરણટ્ઠાનં લબ્ભતિ. તરધાતુ ઓતરણે થ. રસ્સ તો, ઇકારાગમો. મનુસ્સાનં એકં તિત્થં એકતિત્થં, તં વિયાતિ એકતિત્થો, ધમ્મરાજા. યથા હિ તિત્થેન નજ્જાદિં તરન્તા મનુસ્સા પારિમતીરં સુખં પાપુણન્તિ, ન અતિત્થેન, એવં સેટ્ઠભૂતેન બુદ્ધતિત્થેન સંસારોઘં તરન્તા વેનેય્યસત્તા નિબ્બાનપારં સુખં પાપુણન્તિ, ન અતિત્થેન અઞ્ઞતિત્થિયેન, તસ્મા ધમ્મરાજં એકતિત્થોતિ થોમેતિ. નીતત્થેન પન એકો સેટ્ઠો હુત્વા નિબ્બાનપારં તરન્તિ ઉત્તરન્તિ એત્થાતિ એક તિત્થો, ધમ્મરાજા. ખેમં નિબ્બાનપારં તરિતુકામા વેનેય્યસત્તા એત્થ બુદ્ધતિત્થે દેસિતધમ્મં સુત્વા દેસિતધમ્માનુરૂપં પટિપજ્જિત્વા સંસારોઘં અટ્ઠમગ્ગઙ્ગનાવાય છિન્દિત્વા ખેમં નિબ્બાનપારં સુખં તરન્તિ, ઇતિતસ્મા એત્થાતિપદેન નિદ્દિટ્ઠો સો બુદ્ધો સબ્બસત્તાનં એકો સેટ્ઠો તિત્થો નામ. ન અઞ્ઞતિત્થિયા એકતિત્થા નામ હોન્તીતિ અત્થો. તં એકતિત્થં.

પતિટ્ઠન્તિ સબ્બસત્તાનં મહાદીપં વિય પતિટ્ઠં આધારભૂતં. પટિસરણં લેણં પરાયનન્તિ અત્થો. પતિટ્ઠહન્તિ એત્થાતિ પતિટ્ઠો, ધમ્મરાજા. પતિપુબ્બટ્ઠાધાતુ ગતિનિવત્તિમ્હિ અ. ધમ્મરાજા હિ સબ્બસુખત્થિકાનં સત્તાનં મહાદીપો વિય પતિટ્ઠો પટિસરણો લેણો પરાયનો હોતીતિ અત્થો, તં પતિટ્ઠં. **પુઞ્ઞક્ખેત્ત**ન્તિ નિબ્બાનસુખત્થિકાનં પુઞ્ઞબીજસ્સ ખેત્તભૂતં. પુઞ્ઞત્થિકાનં પુઞ્ઞબીજસ્સ વપનઠાનં ખેત્તભૂતં વા, અત્તનો કારકં પવતિ સોધેતીતિ પુઞ્ઞં, કુસલં. પુધાતુ સોધને ણ્યો. અથ વા પરં પુજ્જભાવં જનેતીતિ પુઞ્ઞં, સદા પૂજિતં વા જનેતીતિ પુઞ્ઞં, કુસલં. પૂજસદ્દૂપપદ જનધાતુ ણ્યો. નિરુત્તિનયેન સદ્દસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. અવસેસં અપુઞ્ઞં પુનાતિ સોધેતીતિ વા પુઞ્ઞં, કુસલં. પુધાતુ સોધને ણ્યો. ખિત્તં વુત્તં બીજં તાયતિ રક્ખતીતિ ખેત્તં, કેદારાદિ. ખિપસદ્દૂપપદ તાધાતુ

રક્ખને ક્વિ. બીજાનિ વપન્તાનં મનુસ્સાનં મહપ્ફલભાવકરણેન બીજં રક્ખતીતિ અત્થો. અથ વા ખિપન્તિ વપન્તિ એત્થ બીજાનીતિ ખેત્તં. ખિપધાતુ પેરણે ખેપે વા ત. ખેત્તં વિયાતિ ખેત્તો. ધમ્મરાજા. નીતત્થેન પન પુઞ્ઞબીજાનિ વપન્તાનં સત્તાનં મહપ્ફલ ભાવકરણેન ખિત્તં વુત્તં પુઞ્ઞબીજં તાયતિ રક્ખતીતિ ખેત્તો. અથ વા નિબ્બાનત્થિકેહિ પુઞ્ઞબીજાનિ ખિપિયન્તિ વપિયન્તિ એત્થાતિ ખેત્તો. ધમ્મરાજાતિ કાતબ્બો. પુઞ્ઞાનં ખેત્તં પુઞ્ઞક્ખેત્તો, ધમ્મરાજા. યથા હિ રઞ્ઞો વા અમચ્ચાદીનં વા સાલીનં વા યવાનં વા વિરૂહનટ્ઠાનં રઞ્ઞો વા અમચ્ચાદીનં વા સાલિખેત્તં યવખેત્તન્તિ વુચ્ચતિ. એવં ધમ્મરાજા સબ્બલોકસ્સ પુઞ્ઞમહબ્બલભાવકરણેન પુઞ્ઞાનં વિરૂહ નટ્ઠાનં ધમ્મરાજં નિસ્સાય સત્તલોકસ્સ નાનાપ્પકારહિત સુખસંવત્તનિકાનિ પુઞ્ઞાનિ વિરૂહન્તિ, તસ્મા ધમ્મરાજા પુઞ્ઞક્ખેત્તન્તિ અભિત્થવિતોતિ વુત્તં હોતિ. તં પુઞ્ઞક્ખેત્તં.

પરમસુખદન્તિ ઉત્તમં નિબ્બાનસુખં દદમાનં. વુત્તઞ્હિ ''નિબ્બાનં પરમં સુખ''ન્તિ. એત્થ ચ પરમસદ્દો ઉત્તમત્થવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિ પદિકો. અથ વા પરં અતિરેકં અરિયેહિ માનિતબ્બન્તિ પરમં, નિબ્બાનં. પરપુબ્બમાધાતુ માને અ. પકારેન અરિયેહિ રમિયતિ એત્થાતિ વા પરમં, નિબ્બાનં. પપુબ્બરમુધાતુ રમને ણ. **અભિધાનટીકાયં** પન ''પરં પચ્ચનીકં મારેતીતિ પરમં. પકટ્ઠભાવે રમતીતિ પરમં. ણો''તિ વુત્તં. તસ્સ સુખં પરમસુખં. પરમં ઉત્તમં વા સુખં પરમસુખં. તં દદાતીતિ પરમસુખદો, ધમ્મરાજા. પરમસુખસદ્દૂપપદ દાધાતુ દાને ક્વિ. ધમ્મરાજા પન વેનેય્યસત્તાનં ધમ્મદેસનાય ચ ચતુપચ્ચયપ્પટિગ્ગહણેન ચ નિબ્બાનસુખં દેતીતિ વુત્તં હોતિ. તં પરમસુખદં. **ધમ્મરાજ**ન્તિ બુદ્ધં. સો હિ લોકિય લોકુત્તરધમ્મેહિ દેવમનુસ્સાનં રઞ્જેતિ તોસેતીતિ ધમ્મરાજાતિ. અથ વા પારમીધમ્મેનેવ બુદ્ધત્તં પત્વા રાજા જાતોતિ ધમ્મરાજાતિ. પારમીધમ્મેનેવ જાતો વા રાજાતિ ધમ્મરાજાતિ ચ વુચ્ચતિ. તં ધમ્મરાજં અહં નમામીતિ સમ્બન્ધો.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. યો ધમ્મરાજા મુહ પટિઘાસાદિઉલ્લોલવીચિં મોહદોસતણ્હાદિસઙ્ખાતં મહાતરઙ્ગ ખુદ્દકઊમિકં, સંસારોઘં સંસારસઙ્ખાતં ઓઘં સમુદ્દજલપ્પવાહં . મગ્ગોળુમ્પેન અટ્ઠમગ્ગઙ્ગસઙ્ખાતેન કુલ્લેન તરિ અતરિં, અભયં ખેમં, જાતિઆદીનં અભાવતો નિબ્ભયં વા, પારપત્તં નિબ્બાનપારં પત્તં અધિગતં, પજાનં સબ્બ સત્તાનં, તાણં તાયનટ્ઠેન તાણં રક્ખણં. લેણં નિલીયનટ્ઠેન લેણં નિલીયનં, અસમસરણં સબ્બસત્તાનં અસદિસઅવસ્સયનં, એકતિત્થં નિબ્બાનપારગમનાનં એકતિત્થ ભૂતં, પતિટ્ઠં સબ્બસત્તાનં મહાદીપં વિય પતિટ્ઠં આધારભૂતં, પુઞ્ઞક્ખેત્તં નિબ્બાનસુખત્થિકાનં પુઞ્ઞબીજસ્સ ખેત્તભૂતં, પુઞ્ઞત્થિકાનં પુઞ્ઞબીજસ્સ વપનટ્ઠાનં ખેત્તભૂતં વા, પરમસુખં ઉત્તમં નિબ્બાનસુખં દદમાનં, ધમ્મરાજં બુદ્ધં લોકિયલોકુત્તર ધમ્મેહિ પજાનં રઞ્જાપનં વા, પારમીધમ્મેનેવ બુદ્ધભાવં જાતં બુદ્ધં વા, અહં તીહિ દ્વારેહિ નમામીતિ.

અટ્ઠારસમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૧૯. કણ્ડમ્બંમૂલે પરહિતકરો યો મુનિન્દો નિસિન્નો;
અચ્છેરં સીઘં નયનસુભગં આકુલણગ્ગિજાલં;
દુજ્જાલદ્ધંસં મુનિભિજહિતં પાટિહેરં અકાસિ;
વન્દે તં સેટ્ઠં પરમરતિજં ઇદ્ધિધમ્મેહુપેતં.

૧૯. એવં અટ્ઠારસમગાથાય ધમ્મરાજં વન્દિત્વા ઇદાનિ સાવત્થિયં કણ્ડમ્બમૂલે ઇદ્ધિપાટિહેરાદીહિ ગુણેહિ મુનિન્દસ્સ થોમેત્વા વન્દિતુકામો **કણ્ડમ્બંમૂલે**ત્યાદિ ગાથમાહ. અયં પન મતનયયયગણેહિ ચ પઞ્ચ યતિ છયતિ

સત્તય તીહિ ચ રચિતત્તા અટ્ઠારસક્ખરેહિ યુત્તા કુસુમિતલતા વેલ્લિતાગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ‘‘મો તો નો યો યા કુસુમિતલતા વેલ્લિતાક્ખુત્વિસીહી’’તિ. અયં પનેત્થ યોજના. યસ્સં પટિપાદં અક્ખુત્વિસીહિ પઞ્ચયતિ છયતિ સત્તયતીહિ મોગણો ચ તોગણો ચ નોગણો ચ યોગણો ચ યા યગણદ્વયઞ્ચ ચે યુત્તા , સા ગાથા કુસુમિતલતા વેલ્લિતા કુસુમિતલતા વેલ્લિતા ગાથા નામાતિ. એત્થ ચ અક્ખસદ્દસ્સ પઞ્ચિન્દ્રિયવાચકત્તા અક્ખસદ્દો પઞ્ચસઙ્ખ્યાવાચકોતિ વેદિતબ્બો. ઉતૂનં હેમન્તસિસીરવસ્સન્તગિમ્હવસ્સાનસરદવસેન છબ્બિધત્તા ઉતુસદ્દો છસઙ્ખ્યાવાચકોતિ. ઇસિસદ્દો વિપસ્સીઆદીનં બુદ્ધાનં સત્તવિધત્તા સત્તસઙ્ખ્યાવાચકોતિ વેદિતબ્બોતિ.

તત્થ પન પરહિતકરો યો મુનિન્દો કણ્ડમ્બમૂલે નિસિન્નો પાટિહેરં સીઘં અકાસિ, તં મુનિન્દં અહં વન્દે વન્દામીતિ સમ્બન્ધો. અત્થક્કમેન પનેત્થ વણ્ણયિસ્સામિ. **પરહિતકરો**તિ અત્તના પરેસં સબ્બસત્તાનં હિતં અત્થં કરોન્તો. હિનોતિ વટ્ઢતિ સુખં એતેનાતિ હિતં, અત્થં પયોજનં વા. હિધાતુ વટ્ઢને ત. તંસમઙ્ગિનો લોકિયલોકુત્તરસુખં વટ્ઢતીતિ અત્થો. પરેસં હિતં પરહિતં, તં કરોતીતિ પરહિતકરો, મુનિન્દો. સો હિ દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો પાદમૂલે લદ્ધબ્યાકરણતો પટ્ઠાય અત્તનો સુખં પજહન્તો સત્તલોકસ્સ હિતસુખત્થાય કપ્પસત સહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ સમતિંસપારમિયો પઞ્ચમહાપરિચ્ચાગે ચ કરોન્તો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધભાવં પત્તકાલે ચ પઞ્ચચત્તાલીસવસ્સાનિ ધમ્મ દેસનાય સત્તલોકસ્સ લોકિયલોકુત્તરહિત સુખં કરોતીતિ પરહિતકરોતિ થોમેતિ. **યો**તિ યો યાદિસો. **મુનિન્દો**તિ બુદ્ધો. સો હિ અગારિય મુનિ, અનગારિયમુનિ, સેક્ખમુનિ, અસેક્ખમુનિ, પચ્ચેકમુનિવસેન પઞ્ચન્નં મુનીનં ઇન્દોતિ મુનિન્દોતિ વુચ્ચતિ. **કણ્ડમ્બમૂલે**તિ એત્થ કણ્ડઅમ્બમૂલેતિ પદચ્છેદો. છન્દાનુરક્ખણત્થં બિન્દાગમો. કણ્ડનામિકેન પસેનદીકોસલરઞ્ઞો ઉય્યાનપાલેન રોપિતસ્સ સેતમ્બરુક્ખસ્સ સમીપેતિ અત્થો. એત્થ ચ કણ્ડન્તિ તસ્સેવ નામં. અથ વા કં વુચ્ચતિ સુખં, તં ડેતિ ગચ્છતિ પાપુણાતીતિ કણ્ડો, ઉય્યાનપાલો. કંસદ્દૂપપદડિ ધાતુ ગતિયં ણ. કં વુચ્ચતિ વા ઉદકં, તં રુક્ખેસુ સિઞ્ચનં ટિનાતિ જાનાતીતિ કણ્ડો, ઉય્યાનપાલો ઉય્યાન નાયકો વા. ફલકામેહિ જનેહિ અમિયતિ ગમિયતીતિ અમ્બો, સેતમ્બરુક્ખો. અમધાતુ ગતિયં બો. કણ્ડનામિકેન ઉય્યાનપાલેન રોપિતો અમ્બો કણ્ડમ્બો, તસ્સ મૂલં સમીપન્તિ કણ્ડમ્બમૂલં, તસ્મિં કણ્ડમ્બમૂલે.

નિસિન્નોતિ વસમાનો. વિમ્હાપનિયટ્ઠેન **અચ્છેરં**. અયઞ્હિ અચ્છેરસદ્દો વિમ્હયત્થવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિ પદિકો. અથ વા આભુસો વિમ્હયો ચરતિ પવત્તતીતિ અચ્છેરં, પાટિહેરં. આપુબ્બ ચરધાતુ ગતિયં અ. ચરધાતુસ્સચ્છેરાદેસો. આકારસ્સ રસ્સો. અન્ધસ્સ પબ્બતારોહનં વિય નિચ્ચં ન ચરતિ ન પવત્તતીતિ અચ્છેરં, પાટિહેરં. નપુબ્બ ચરધાતુ ગતિયં અ. યથા હિ અન્ધસ્સ પબ્બાતારોહનં નિચ્ચં ન હોતિ, કદાચિયેવ હોતિ, એવમેવ ભગવતો પાટિહારિયં નિચ્ચં ન હોતિ, કદાચિયેવ હોતિ. તસ્મા તં અચ્છેરન્તિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં **નેત્તિઅટ્ઠકથાયં** ‘‘યં અભિણ્હં ન પવત્તતિ, તં અચ્છરિય’’ન્તિ. અથ વા અચ્છરં પહરિતું યોગ્ગન્તિ અચ્છરિયં. યોગ્ગતદ્ધિતે ણિયપચ્ચયો. અચ્છરિયન્તિ હિ વત્તબ્બે છન્દાનુરક્ખણત્થં ઇયસદ્દલોપેન અચ્છેરન્તિ વુત્તં. વુત્તઞ્હેતં **સીલક્ખન્ધવગ્ગટ્ઠકથાયં** ‘‘અન્ધસ્સ પબ્બતારોહનં વિય નિચ્ચં ન હોતીતિ અચ્છરિયં. અયં તાવ સદ્દનયો. અયં પન અટ્ઠકથાનયો, અચ્છરાયોગ્ગન્તિ અચ્છરિયં, અચ્છરં પહરિતું યુત્તન્તિ અત્થો’’તિ. **નયનસુભગ**ન્તિ દેવમનુસ્સાનં પસાદચક્ખુસ્સ સોભનપત્તં. સમવિસમં દસ્સેન્તં અત્તભાવં નેતીતિ નયનં, પસાદચક્ખુ. નીધાતુ નયે યુ. તસ્સ સુભં સોભનં ગચ્છતીતિ નયનસુભગં, પાટિહેરં. નયનસુભ સદ્દૂપપદગમુધાતુ ગતિયં ક્વિ. તં નયનસુભગં.

આકુલણ્ણગ્ગિજાલન્તિ એત્થ આકુલઅણ્ણઅગ્ગિજાલન્તિ પદચ્છેદો. પરિકિણ્ણ ઉદકધાર અગ્ગિસિખાવન્તં. અથ વા પરિસમન્તતો કુલં પકિણ્ણં અઞ્ઞમઞ્ઞમિસ્સકં યમકં યમકં ઉદકજાલઅગ્ગિજાલવન્તન્તિ અત્થો. આભુસો

કુલતિ ઉદકગ્ગિજાલં અઞ્ઞમઞ્ઞમિસ્સકં કરોતીતિ આકુલં, ઉદકગ્ગિજાલં. આપુબ્બકુલધાતુ કરણે અ. આભુસં કુલતિ બન્ધતિ અઞ્ઞમઞ્ઞન્તિ વા આકુલં. અથ વા આસમન્તતો કુલતિ યમકં યમકં ઉદકગ્ગિજાલં પવત્તતીતિ આકુલં, ઉદકગ્ગિજાલં. ઉદકજાલં અગ્ગિજાલેન અગ્ગિજાલઞ્ચ ઉદકજાલેન સમ્મિસ્સો હોતીતિ અત્થો. અનન્તિ જીવન્તિ એતેન સત્તાતિ અણ્ણં, ઉદકં. અનધાતુ જીવાયં અ. નસ્સ ણો. તસ્સ દ્વિત્તં. દ્વિભાવો વા. અથ વા અરતિ ગચ્છતિ તં તં ઠાનન્તિ અણ્ણં. અરધાતુ ગતિમ્હિતો. તસ્સ અન્નાદેસો, ધાત્વન્તલોપો, ન્નસ્સ ણ્ણત્તં. અણ્ણસ્સ ધારં અણ્ણં. ઉત્તરપદલોપેન. કુટિલભાવેન અજતિ ગચ્છતીતિ અગ્ગિ, અજધાતુ ગતિયં ઇ. જસ્સ ગ્ગો. જલતિ દિબ્બતીતિ જાલં, સિખં. જલધાતુ દિત્તિયં ણ. અગ્ગિનો જાલં અગ્ગિજાલં. અણ્ણઞ્ચ અગ્ગિજાલઞ્ચ અણ્ણગ્ગિજાલં, આકુલં પરિકિણ્ણં અણ્ણગ્ગિજાલં અસ્સાતિ આકુલણ્ણગ્ગિજાલં, યમક પાટિહેરં લબ્ભતિ. તં આકુલણ્ણગ્ગિજાલં.

દુજ્જાલદ્ધંસન્તિ દુટ્ઠુ દિટ્ઠિવાદસઙ્ખાતજાલં વિદ્ધંસિતં. દુટ્ઠુ જલતિ બન્ધતિ સંસારવટ્ટેતિ દુજ્જાલં, દિટ્ઠિવાદજાલં. તિત્થિય વાદો હિ નત્થિ દિન્નન્તિઆદિનયપવત્તો સંસારતો નિસ્સરિતુમપ્પદાનવસેન જાલસદિસત્તા દુજ્જાલન્તિ અત્થો. દુપુબ્બ જલધાતુ બન્ધને ણો. તં ધંસતિ વિદ્ધંસતીતિ દુજ્જાલદ્ધંસં, યમકપાટિહારિયં. **મુનિભિજહિત**ન્તિ મુનિભિ અજહિતન્તિ પદચ્છેદો. તત્થ મુનિભીતિ સબ્બસમ્માસમ્બુદ્ધેહિ. તે હિ મોનં વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણં, તં એતેસં અત્થીતિ મુનીતિ વુચ્ચન્તિ. કાયમોનેય્ય વચીમોનેય્ય મનોમોનેય્યં એતેસં અત્થીતિ વા મુનિ. અસ્સત્થિતદ્ધિતે ણીપચ્ચયો. અથ વા ઇધલોક પરલોકં અત્તહિત પરહિતં હિતાહિતઞ્ચ મુનન્તિ જાનન્તીતિ મુનીતિ વુચ્ચન્તિ. તેહિ મુનીભિ.

અજહિતન્તિ અવિજહિતં અપરિચ્ચત્તં વા, હાતબ્બં ચજિતબ્બન્તિ જહિતં. હાધાતુ ચાગે ત. ન જહિતં અજહિતં, પાટિહેરં. તં અજહિતં. ભગવતો હિ સાવત્થિનગરસ્સ દક્ખિણદ્વારે કણ્ડમ્બરુક્ખમૂલે કતં પાટિહારિયઞ્ચ ભગવા પન તસ્મિં પાટિહારિયાવસાને તાવતિંસપુરં ગતો, તસ્મિં પારિછત્તકમૂલમ્હિ પણ્ડુકમ્બલનામકે સિલાસને સન્નિસિન્નો દેવાનં અભિધમ્મકથાય દેસના ચ સબ્બસમ્માસમ્બુદ્ધેહિ અવિજહિતા ધમ્મતાયેવ હોતીતિ વુત્તં હોતિ. **બુદ્ધવંસટ્ઠકથાય**ઞ્હિ સમતિંસધમ્મતાપકાસને સાવત્થિ નગરદ્વારે યમકપાટિહારિયકરણં. તાવતિંસે ભવને અભિધમ્મદેસનાતિ ધમ્મતાભાવેન વુત્તં. તસ્મા પાટિહેરં મુનીભિજહિતન્તિ થોમેતિ.

પાટિહેરન્તિ પચ્ચનીકપટિહરણવસેન પાટિહારિયં, પટિપક્ખે તિત્થિયે મદ્દિત્વા હિનોતિ પવત્તતીતિ પાટિહેરં. પટિપુબ્બહિધાતુ ગતિયં ણો. હિસ્સ હેરણિદેસો. અથ વા ભગવતો ચ સાસનસ્સ ચ પટિપક્ખે તિત્થિયે હરતિ અપનેતીતિ પાટિહેરં, ઇદ્ધિવિધઞાણં. પટિપુબ્બહરધાતુ અપનયને ણો. પટિહરતિ અપનેતિ સત્તાનં દિટ્ઠિમાનોપગતાનિ ચિત્તાનીતિ વા પાટિહેરં. અપ્પસન્નાનં પસાદં આહરતીતિ વા પાટિહેરં. સમાહિતે ચિત્તે વિગતૂપક્કિલેસે કતકિચ્ચેન પટિપચ્છા હરિતબ્બં પવત્તેતબ્બન્તિ વા પાટિહેરં. પટીતિ હિ અયંસદ્દો પચ્છાતિ એતસ્સ અત્થં બોધેતિ. તસ્મિં પટિપવિટ્ઠમ્હિ અઞ્ઞો આગચ્છિ બ્રાહ્મણોતિઆદીસુ વિય. અથ વા પટિપુનપ્પુનં ઉદકગ્ગિજાલં અબ્બોચ્છિન્નં યમકં યમકં હુત્વા હરતિ પવત્તતીતિ પાટિહેરં, યમકપાટિહારિયં. તઞ્ચ પન ઇદ્ધિપાટિહારિય, આદેસનાપાટિહારિય, અનુસા સની પાટિહારિયવસેન તિવિધં હોતિ. તેસુ પન ઇધ ઇદ્ધિપાટિહારિયં અધિપ્પેતન્તિ. **સીઘ**ન્તિ ખિપ્પં આસું લહું વા. તં પન અકાસીતિપદે ક્રિયાવિસેસનં. સેતિ લહુ હુત્વા પવત્તતીતિ સીઘં. સિધાતુ ગતિમ્હિ ઘપચ્ચયો. દીઘો. **અકાસી**તિ અકરિ.

એત્થ ચ પાટિહારિયમેવં વેદિતબ્બં. ભગવા હિ અભિસમ્બોધિતો સત્તમે સંવચ્છરે સાવત્થિનગરસ્સ દક્ખિણદ્વારે કણ્ડમ્બરુક્ખમૂલે દેવાનમિન્દેન સક્કેન આણાપિતેન વિસુકમ્મદેવપુત્તેન નિમ્મિતે દ્વાદસયોજને રતન

મણ્ડપે ભગવતા નિમ્મિતે યોજનપ્પમાણે રતનપલ્લઙ્કે રતનચઙ્કમે ચ નિસીદિત્વા તિયોજનિકે દિબ્બસેતચ્છત્તે ધારયમાને સમન્તતો દ્વાદસયોજનાય પરિસાય અત્થાદાનપરિદીપનં તિત્થિયમદ્દનં ઉપરિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, હેટ્ઠિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતિ, હેટ્ઠિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો, ઉપરિમકાયતો ઉદકધારા. પુરત્થિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો, પચ્છિમકાયતો ઉદકધારા. પચ્છિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો, પુરત્થિમકાયતો ઉદકધારા, દક્ખિણઅક્ખિતો અગ્ગિક્ખન્ધો, વામઅક્ખિતો ઉદકધારા. વામઅક્ખિતો અગ્ગિક્ખન્ધો, દક્ખિણઅક્ખિતો ઉદકધારા. દક્ખિણકણ્ણસોતતો અગ્ગિક્ખન્ધો, વામકણ્ણસોતતો ઉદકધારા. વામકણ્ણસોતતો અગ્ગિક્ખન્ધો, દક્ખિણકણ્ણસોતતો ઉદકધારા. દક્ખિણ નાસિકાસોતતો અગ્ગિક્ખન્ધો, વામનાસિકાસો તતો ઉદકધારા. વામનાસિકાસોતતો અગ્ગિક્ખન્ધો, દક્ખિણનાસિકાસોતતો ઉદકધારા. દક્ખિણઅંસકૂટતો અગ્ગિક્ખન્ધો, વામઅંસકૂટતો ઉદકધારા. વામઅંસકૂટતો અગ્ગિક્ખન્ધો, દક્ખિણઅંસકૂટતો ઉદકધારા. દક્ખિણહત્થતો અગ્ગિક્ખન્ધો, વામહત્થતો ઉદકધારા. વામહત્થતો અગ્ગિક્ખન્ધો, દક્ખિણહત્થતો ઉદકધારા. દક્ખિણપસ્સતો અગ્ગિક્ખન્ધો, વામપસ્સતો ઉદકધારા. વામપસ્સતો અગ્ગિક્ખન્ધો, દક્ખિણપસ્સતો ઉદકધારા. દક્ખિણપાદતો અગ્ગિક્ખન્ધો, વામપાદતો ઉદકધારા. વામપાદતો અગ્ગિક્ખન્ધો, દક્ખિણપાદતો ઉદકધારા. અઙ્ગુલઙ્ગુલેહિ અગ્ગિક્ખન્ધો, અઙ્ગુલન્તરિકાહિ ઉદકધારા. અઙ્ગુલન્તરિકાહિ અગ્ગિક્ખન્ધો, અઙ્ગુલઙ્ગુલેહિ ઉદકધારા. એકેકલોમતો અગ્ગિક્ખન્ધો, એકેકલોમતો ઉદકધારા. લોમકૂપતો લોમકૂપતો અગ્ગિક્ખન્ધો, લોમકૂપતો લોમકૂપતો ઉદકધારા પવત્તતિ. છન્નં વણ્ણાનં નીલાનં પીતાનં લોહિતકાનં ઓદાતાનં મઞ્જટ્ઠાનં પભસ્સરાનં ઉબ્બહનભૂતાનં યમકા યમકા વણ્ણા પવત્તન્તિ. ભગવા ચઙ્કમતિ, નિમ્મિતો તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. ભગવા તિટ્ઠતિ, નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. ભગવા નિસીદતિ, નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. ભગવા સેય્યં કપ્પેતિ, નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા. નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ, ભગવા તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. નિમ્મિતો તિટ્ઠતિ, ભગવા ચઙ્કમતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. નિમ્મિતો નિસીદતિ, ભગવા ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ. નિમ્મિતો સેય્યં કપ્પેતિ, ભગવા ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વાતિ વિવિધં યમકપાટિહારિયં તિત્થિયાનં મદ્દનત્થાય અકાસીતિ. એત્થ ચ પન યો કોચિ એવરૂપં પાટિહારિયં કાતું સમત્થો ચે. સો આગચ્છતૂતિ ચોદનાસદિસત્તા વુત્તં અત્થાદાનપરિદીપનન્તિ. અત્થાદાનઞ્હિ અનુયોગો, પટિપક્ખસ્સ અત્થસ્સ આદાનં ગહણન્તિ કત્વા, તસ્સ પરિદીપનં અત્થાદાનપરિદીપનં. તિત્થિયમદ્દનન્તિ પાટિહારિયં કરિસ્સામાતિ કુહાયનવસેન પુબ્બે ઉટ્ઠિતાનં તિત્થિયાનં મદ્દનં. તઞ્ચ તથા કાતું અસમત્થતા સમ્પાદનમેવ. તદેતં પદદ્વયં યમકપાટિહારિયન્તિ એતેન સમ્બન્ધિતબ્બન્તિ.

સેટ્ઠન્તિ પસત્થતરં. તસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. **પરમરતિજ**ન્તિ દેવમનુસ્સાનં ઉત્તમરતિં જનકં. પરમાનં ઉત્તમસાધૂનં ચિત્તરમનં જનાપેતં વા, એત્થ ચ પઠમવિકપ્પે પરમસદ્દો ઉત્તમવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો નિપાતો. દુતિયવિકપ્પે સાધુવાચકો નિપ્ફન્નપાટિપદિકો. દેવમનુસ્સાનં પરમં ઉત્તમં રતિં જનેતીતિ પરમરતિજો, મુનિન્દો. પરમરતિસદ્દૂપપદ જનધાતુ જનને ક્વિ. અથ વા પકારેન સદ્ધમ્મે રમન્તીતિ પરમા, સાધૂ લબ્ભન્તિ. પપુબ્બ રમુધાતુ કીળાયં અ. તેસં ચિત્તસ્સ રતિં રમનં જનેતીતિ પરમરતિજો, મુનિન્દો. તં પરમરતિજં. સો હિ ધમ્મ દેસનાય ચ પાટિહારિયેન ઇદ્ધિયા સરીરસોભગ્ગ સમ્પત્તિઆદીહિ ચ દેવમનુસ્સાનં ચિત્તસ્સ અભિરતિં અભિક્કન્તં જનેતીતિ પરમરતિજન્તિ થોમેતિ.

ઇદ્ધિધમ્મેહુપેતન્તિ ઇદ્ધિધમ્મેહિ ઉપેતન્તિ પદચ્છેદો. **ઇદ્ધિ ધમ્મેહી**તિ અચિન્તેય્યઅપ્પમેય્યેહિ બુદ્ધઇદ્ધિસઙ્ખાતગુણેહિ. ધમ્મસદ્દો હિ ગુણે વત્તતિ બુદ્ધધમ્માતિઆદીસુ વિય. ઇજ્ઝનં સમિજ્ઝનં ઇદ્ધિ. ઇજ્ઝતિ

સમિજ્ઝતીતિ વા ઇદ્ધિ. ઇજ્ઝતિ સમિજ્ઝતિ યથિચ્છિતત્થો એતાયાતિ ઇદ્ધિ. ઇધધાતુ વુદ્ધિયં ઇ, તિપચ્ચયો વા. ભગવા એતાય ઇદ્ધિયા યથિચ્છિતત્થો ઇદ્ધો વુદ્ધો ઉક્કંસગતો હોતીતિ અત્થો. ધારેતિ પકાસેતિ તંસમઙ્ગિનો દબ્બન્તિ ધમ્મો, ગુણો. ઇદ્ધિએવ ધમ્મો ઇદ્ધિધમ્મો, તેહિ ધમ્મેહિ. **ઉપેત**ન્તિ સમન્નાગતં. ઉપગચ્છતિ સમ્પજ્જતીતિ ઉપેતો, મુનિન્દો. ઉપપુબ્બઇધાતુ ગતિયં ત. તં ઉપેતં.

ઇદ્ધિ પન અધિટ્ઠાના ઇદ્ધિ, વિકુબ્બના ઇદ્ધિ, મનોમયા ઇદ્ધિ, ઞાણવિપ્ફારા ઇદ્ધિ, સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ, અરિયા ઇદ્ધિ, કમ્મવિપાકજા ઇદ્ધિ, પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ, વિજ્જામયા ઇદ્ધિ, તત્થ તત્થ સમ્માપયોગપચ્ચયા ઇજ્ઝનટ્ઠેન ઇદ્ધિ ચાતિ દસવિધા હોતિ. તત્થ પકતિયા એકો બહુકં આપજ્જતિ. સતં વા સહસ્સં વા આવજ્જિત્વા ઞાણેન અધિટ્ઠાતિ બહુકો હોમીતિ એવં વિભજિત્વા દસ્સિતા ઇદ્ધિ અધિટ્ઠાન વસેન નિપ્ફન્નત્તા અધિટ્ઠાના ઇદ્ધિ નામ. પકતિવણ્ણં વિજહિત્વા કુમારવણ્ણં વા દસ્સેતિ નાગવણ્ણં વા સુપણ્ણવણ્ણં વા યક્ખવણ્ણં વા...પે॰... વિવિધમ્પિ સેનાબ્યૂહં દસ્સેતીતિ એવં આગતા ઇદ્ધિ પકતિવણ્ણવિજહનવિકારવસેન પવત્તત્તા વિકુબ્બના ઇદ્ધિ નામ. ઇધ ભિક્ખુ ઇમમ્હા કાયા અઞ્ઞં કાયં અભિનિમ્મિનાતિ રૂપં મનોમયન્તિ ઇમિના નયેન આગતા ઇદ્ધિ સરીરબ્ભન્તરે અઞ્ઞસ્સેવ મનોમયસ્સ સરીરસ્સ નિપ્ફત્તિવસેન પવત્તત્તા મનોમયા ઇદ્ધિ નામ. ઞાણુપ્પત્તિતો પુબ્બે વા પચ્છા વા તઙ્ખણે વા ઞાણાનુભાવનિબ્બત્તા વિસેસા ઞાણવિપ્ફારા ઇદ્ધિ નામ. એત્થ ચ આયસ્મતો બાકુલત્થેરસ્સ ચ આયસ્મતો સંકિચ્ચત્થેરસ્સ ચ આયસ્મતો ભૂતપાલત્થેરસ્સ ચ ઞાણવિપ્ફારા ઇદ્ધિ વેદિતબ્બા. સમાધિતો પુબ્બે વા પચ્છા વા તઙ્ખણે વા સમથાનુભાવેન નિબ્બત્તા વિસેસા સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ નામ. એત્થ ચ આયસ્મતો સારિપુત્તત્થેરસ્સ ચ આયસ્મતો સઞ્જીવત્થેરસ્સ ચ આયસ્મતો ખાણુકોણ્ડઞ્ઞત્થેરસ્સ ચ ઉત્તરાય ઉપાસિકાય ચ સામાવતિયા ઉપાસિકાય ચ સમાધિવિપ્ફારા ઇદ્ધિ વેદિતબ્બા.

પટિકૂલાદીસુ અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી વિહારાદિકા પન અરિયા ઇદ્ધિ નામ. પક્ખિદેવાદીનં વેહાસગમનાદિકા કમ્મ વિપાકજા ઇદ્ધિ નામ. યથાહ ''કતમા વિપાકજા ઇદ્ધિ. સબ્બેસં પક્ખીનં સબ્બેસં દેવાનં એકચ્ચાનં મનુસ્સાનં એકચ્ચા નઞ્ચ વિનિપાતિકાનં અયં કમ્મવિપાકજા ઇદ્ધી''તિઆદિ. ચક્કવત્તિઆદીનં વેહાસગમનાદિકા પન પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ નામ. યથાહ ''કતમા પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ. રાજા ચક્કવત્તિ વેહાસં ગચ્છતિ સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય અન્તમસો અસ્સબન્ધગોબન્ધપુરિસે ઉપાદાય. જોતિકસ્સ ગહપતિસ્સ પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ. જટિલસ્સ ગહપતિસ્સ પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ. ઘોસકસ્સ ગહપતિસ્સ પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ. મેણ્ડકસ્સ ગહપતિસ્સ પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધિ. પઞ્ચન્નં મહાપુઞ્ઞાનં પુઞ્ઞવતો ઇદ્ધી''તિ. વિજ્જાધરાદીનં વેહાસગમનાદિકા પન વિજ્જામયા ઇદ્ધિ નામ. એત્થ ચ આદિસદ્દેન આકાસે અન્તલિક્ખે હત્થિમ્પિ દસ્સેતિ. અસ્સમ્પિ...પે॰... વિવિધમ્પિ સેનાબ્યૂહં દસ્સેતિ ત્યાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. તેન તેન સમ્માપયોગેન તસ્સ તસ્સ કમ્મસ્સ ઇજ્ઝનં તત્થ તત્થ સમ્મા પયોગપચ્ચયા ઇજ્ઝનટ્ઠેન ઇદ્ધિ નામ.

અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારો પન **પટિસમ્ભિદામગ્ગે** ઇદ્ધિકથાય ચ **વિસુદ્ધિમગ્ગટ્ઠકથાય** ચ ગહેતબ્બો. તાસુ પન ઇદ્ધીસુ ભગવતો ઠપેત્વા વિજ્જામયિદ્ધિં અવસેસા અત્થીતિ વેદિતબ્બા. અથ વા ભગવતો તીહિ વિજ્જાહિ ચ અટ્ઠહિ વિજ્જાહિ ચ સમન્નાગતત્તા સબ્બા બુદ્ધઇદ્ધિયો સન્તીતિ વિજ્જામયિદ્ધિપિ લબ્ભતીતિ દટ્ઠબ્બા. તં મુનિન્દં અહં વન્દે વન્દામીતિ સમ્બન્ધો.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપત્થયોજના**. પરહિતકરો અત્તના પરેસં સબ્બસત્તાનં અત્થં પયોજનં કરોન્તો, યો મુનિન્દો યો યાદિસો બુદ્ધો, કણ્ડમ્બંમૂલે કણ્ડનામિકેન પસેનદિકોસલરઞ્ઞો ઉય્યાનપાલેન રોપિતસ્સ સેતમ્બરુક્ખસ્સ સમીપે સન્નિસિન્નો વસમાનો અચ્છેરં વિમ્હાપનીયં નયનસુભગં દેવમનુસ્સાનં પસાદ ચક્ખુસ્સ સોભનપત્તં

આકુલણ્ણગ્ગિજાલં પરિકિણ્ણઉદક ધારઅગ્ગિસિખવન્તં પરિસમન્તતો ફુલં પરિકિણ્ણં અઞ્ઞમઞ્ઞ મિસ્સકં યમકં યમકં ઉદકજાલઅગ્ગિજાલવન્તં વા, દુજ્જાલદ્ધંસં દુટ્ઠું મિચ્છાદિટ્ઠિવાદસઙ્ખાતં જાલં વિદ્ધંસિતં, મુનિભિજહિતં સબ્બસમ્માસમ્બુદ્ધેહિ અવિજહિતં, પાટિહેરં પચ્ચનીક પટિહારકં પાટિહારિયં ઉદકગ્ગિયમકંયમકં પાટિહારિયં વા , સીઘં ખિપ્પં અકાસિ અકરિ, સેટ્ઠં પસત્થતરં, પરમરતિજં દેવમનુસ્સાનં ઉત્તમરતિં જનકં ઉત્તમાનં સાધૂનં ચિત્તરમનં જનાપેતં વા, ઇદ્ધિધમ્મેહિ અચિન્તેય્યઅપ્પમેય્યેહિ બુદ્ધઇદ્ધિ ગુણેહિ ઉપેતં સમન્નાગતં, તં મુનિન્દં અહં સિરસા વન્દે વન્દામીતિ.

એકૂનવીસતિમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૦. મુનિન્દક્કો ય્વેકો દયુદયરુણો ઞાણવિત્થિણ્ણબિમ્બો, વિનેય્યપ્પાણોઘં કમલકથિતં ધમ્મરંસીવરેહિ. સુબોધેસી સુદ્ધે તિભવકુહરે બ્યાપિતક્કિત્તિનઞ્ચ, તિલોકેકચ્ચક્ખું દુખમસહનં તં મહેસિં નમામિ.

૨૦. એવં એકૂનવીસતિમાય ગાથાય મુનિન્દં વન્દિત્વા ઇદાનિ વિનેય્યપ્પાણોઘં ધમ્મદેસનાય ચતુસચ્ચધમ્મં બોધનેય્યાદીહિ નવહિ ગુણેહિ થોમિત્વા મુનિન્દક્કં વન્દિતુકામો **મુનિન્દક્કો**ત્યાદિગાથમાહ. અયં પન ય મ ન સ ર રગણેહિ ચ એકગરુના ચ છયતીહિ ચ સત્તયતીહિ ચ રચિતત્તા એકૂનવીસતક્ખરા મેઘવિપ્ફુજ્જિતાગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** ''રસુત્વસ્સેહિ ય્મા ન સ ર ર ગરૂ મેઘવિપ્ફુજ્જિતા સા''તિ. અયં પનેત્થ યોજના. યસ્સં પટિપાદં રસુત્વસ્સેહિ છ છ સત્ત યતીહિ ય્મા યગણમગણા ચ ન સ રર ગરૂ નગણ સગણ રગણ રગણ એકગરુ ચ ચે યુત્તા, સા ગાથા મેઘવિપ્ફુજ્જિતા મેઘ વિપ્ફુજ્જિતા ગાથા નામાતિ. એત્થ ચ રસાનં કસાવ તિત્ત મધુરલવણ અમ્બિલ કટુકવસેન છબ્બિધત્તા રસસદ્દો છસઙ્ખ્યાવાચકોતિ દટ્ઠબ્બો. ઉતૂનં હેમન્ત સિસીર વસન્ત ગિમ્હવસ્સાનસરદવસેન છબ્બિધત્તા ઉતુસદ્દો છસઙ્ખ્યાવાચકોતિ. અસ્સસદ્દો સત્તસઙ્ખ્યાવાચકોતિ દટ્ઠબ્બો. અસ્સસદ્દસ્સ હિ સત્તસઙ્ખ્યાવાચકભાવો **છન્દટીકાસુ** વુત્તોતિ.

તત્થ પન દયુદયરુણો ઞાણવિત્થિણ્ણબિમ્બો એકો યો મુનિન્દક્કો સુદ્ધે તિભવકુહરે કમલકથિતં વિનેય્યપ્પાણોઘં ધમ્મરંસીવરેહિ સુબોધેસિ બ્યાપિતક્કિત્તિ નઞ્ચ તિલોકેકચ્ચક્ખું દુખમસહનં મહેસિં તં મુનિન્દક્કં નમામીતિ યોજના.

ઇમિસ્સા ગાથાય ચ અત્થક્કમેનેવ સુખજાનનત્થં વણ્ણયિસ્સામ, ન સદ્દક્કમેન. **દયુદયરુણો**તિપદસ્સ દયાઉદયઅરુણોતિ પદવિભાગો કાતબ્બો. મહાકરુણાસઙ્ખાતઉદયપબ્બતુગ્ગતસૂરિયારુણો. અથ વા ઉદયપબ્બતતો ઉગ્ગતસૂરિયારુણો વિય મહાકરુણા વાતિ અત્થો. એત્થ ચ દયાસદ્દો કરુણામેત્તાસુ વત્તતિ. અદયાતિ વુચ્ચતિ નિક્કરુણતન્તિ એત્થ હિ કરુણાયં. દયાપન્નોતિ એત્થ મેત્તાયં વત્તતિ. મેત્તાચિત્તતં આપન્નોતિ અત્થો. ઇધ પન કરુણા અધિપ્પેતા.

અયં પન વચનત્થો. દયતિ હિંસતિ કારુણિકં યાવ યથાધિપ્પેતં પરસ્સ હિતનિબ્બત્તિં ન પાપુણાતિ તાવાતિ દયા, મહાકરુણા. દયધાતુ હિંસાયં અ. દયતિ અનુગ્ગણ્હાતિ પાપજનમ્પિ એતાયાતિ વા દયા. દયધાતુ અનુગ્ગહણે. દયતિ અત્તનો સુખમ્પિ પહાય ખેદં ગણ્હાતીતિ વા દયા. દયધાતુ ગહણે. અથ વા દયન્તિ ગણ્હન્તિ એતાય બોધિસત્તા સંસારદુક્ખઞ્ચ સબ્બઞ્ઞુતઞાણઞ્ચાતિ દયા, મહાકરુણા. મહાબોધિસત્તા હિ બુદ્ધભાવાય અભિનીહારકરણકાલે હત્થગતમ્પિ અરહત્ત ફલં છટ્ટેત્વા સંસારસાગરતો સત્તે સમુદ્ધરિતુકામા અનસ્સાસકરં અતિભયાનકં સંસારદુક્ખં પચ્છિમભવે ચ સહ અમતધાતુપટિલાભેન અનેકગુણસમલઙ્કતં સબ્બઞ્ઞુતઞાણઞ્ચ

ગણ્હન્તીતિ અત્થો. કરુણામૂલકા હિ સબ્બે બુદ્ધગુણા. તેન વુત્તં **અઙ્ગુત્તરટીકાયં** ''સબ્બેસઞ્ચ બુદ્ધગુણાનં કરુણા આદિ, તન્નિદાનભાવતો''તિ.

અપિ ચ દયન્તિ અનુરક્ખન્તિ સત્તે એતાય, સયં વા અનુદ્દયતિ અનુદયમત્તમેવ વા એતન્તિ દયા. દયધાતુ અનુરક્ખણે અપચ્ચયો. ઉદેતિ વડ્ઢેતીતિ ઉદયો, પબ્બતો. ઉદિધાતુ પસવને ણ. આસમન્તતો આલોકં કરોન્તો ઉણતિ ગચ્છતીતિ અરુણો, સૂરિયરંસી વિસેસો. આપુબ્બઉણધાતુ ગતિયં ણ. દયાસઙ્ખાતતો ઉદયપબ્બતતો ઉગ્ગતસૂરિયસ્સ અરુણો યસ્સાતિ દયુદયરુણો. અથ વા ઉદયપબ્બતતો ઉગ્ગતસૂરિયારુણો વિય દયા મહાકરુણા યસ્સાતિ દયુદયરુણો, મુનિન્દક્કો. યથા હિ ઉગ્ગતસૂરિયસ્સ અરુણો આલોકસ્સ આદિ હોતિ, એવં બોધિસત્તો દીપઙ્કરબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે કરોપયાતં નિબ્બાનસુખમોસજ્જ મહાકરુણાય સંસારસમુદ્દતો સત્તે સમુદ્ધરિતુકામો બુદ્ધભાવાય સુદુક્કરા દાનાદયો દસ પારમિયો ચ પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે ચ કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ અકાસીતિ કરુણા બુદ્ધભાવાય આદિ. તસ્મા બુદ્ધસ્સેવ દયુદયરુણોતિ અભિત્થવિતું અરહતીતિ વુત્તં હોતિ.

ઞાણવિત્થિણ્ણબિમ્બોતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસઙ્ખાતો વિત્થાર પરિમણ્ડલો. વિત્થારચક્કવાળમણ્ડલં વિય વિપુલારમ્મણ સબ્બઞ્ઞુતઞાણવા. સઙ્ખતાસઙ્ખતભેદં સબ્બેઞેય્યધમ્મં જાનાતીતિ ઞાણં, સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. ઞાધાતુ અવબોધનેયુ. વિસેસેન તનોતિ વિત્થારેતીતિ વિત્થિણ્ણં, ઞાણં. વિપુબ્બતનુધાતુ વિત્થારે તપચ્ચયો. તસ્સ ઇણ્ણાદેસો. ધાત્વન્તસ્સ લોપો, અસરૂપદ્વિત્તં. અથ વા વિત્થરતિ પત્થરતીતિ વિત્થિણ્ણં. થરધાતુમેવેત્થ વિસેસો. વમતિ પરિમણ્ડલાકારેન ગચ્છતિ પવત્તતીતિ બિમ્બં, ઞાણમણ્ડલં. વમધાતુ ગતિયં બો. અસ્સિ. વસ્સ બો.

ણ્વાદિમોગ્ગલ્લાને પન ''વમ ઉગ્ગિરણે બ. વમિસ્સ વસ્સ બિત્તં. વમતિ ઉગ્ગિરતીતિ બિમ્બં, સરીર''ન્તિ વુત્તં. તં પન બિમ્બસદ્દસ્સ સરીરવાચકે યુત્તમેવ. ન પરિમણ્ડલવાચકે. ઇધ પન બિમ્બસદ્દસ્સ પરિમણ્ડલવાચકત્તા. આચરિયા પન ઇધ બિમ્બસદ્દસ્સ અત્થં ચક્કમણ્ડલન્તિ વદન્તિ. તં પન વિચારેતબ્બં. કસ્મા, **અભિધાનપ્પદીપિકાયં** ''બિમ્બં તુ પટિબિમ્બે ચ, મણ્ડલે બિમ્બિકાફલે''તિ ચ. **તટ્ટીકાયઞ્ચ** ''મણ્ડલે પટિમણ્ડલે''તિ ચ વુત્તત્તા. ઞાણં સબ્બઞ્ઞુતઞાણસઙ્ખાતં વિત્થિણ્ણં વિત્થારં બિમ્બં પરિમણ્ડલં અસ્સાતિ ઞાણવિત્થિણ્ણબિમ્બો. અથ વા વિત્થિણ્ણં વિત્થારં બિમ્બં ચક્કવાળપરિમણ્ડલં વિય વિપુલારમ્મણં ઞાણં સબ્બઞ્ઞુતઞાણં અસ્સાતિ ઞાણવિત્થિણ્ણબિમ્બો, મુનિન્દક્કો. યથા હિ ચક્કવાળસ્સ અનન્તત્તા ચક્કવાળમણ્ડલં વિપુલં મહન્તં હોતિ, એવ મેવ બુદ્ધસ્સ સબ્બઞ્ઞુતઞાણં અનન્તારમ્મણત્તા વિપુલં મહન્તં. તસ્મા તસ્સ ઞાણવિત્થિણ્ણબિમ્બોતિ થોમેતીતિ. **ય્વેકો**તિ યો એકોતિ પદચ્છેદો. યેકોતિપિ કત્થચિ પાઠો. તસ્સ પન યો એકોતિ પદચ્છેદો કાતબ્બો. તં પન પાઠદ્વયં યુત્તમેવ. ય્વેકોતિ હિ પાઠે આદેસસન્ધિ હોતિ. યેકોતિ પાઠે પન લોપસન્ધીતિ અયમેતેસં વિસેસો. યો મુનિન્દક્કોતિ સમ્બન્ધો.

એકોતિ અસહાયો, અદુતિયકો એક બુદ્ધભૂતોતિ અત્થો. એત્થ ચ એકસદ્દો અઞ્ઞસેટ્ઠાસહાય સઙ્ખ્યાદીસુ દિસ્સતિ. તથાહેસ સસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞન્તિ ઇત્થેકે અભિવદન્તીતિઆદીસુ અઞ્ઞત્થે દિસ્સતિ. ચેતસો એકોદિભાવન્તિઆદીસુ સેટ્ઠે. એકો વૂપકટ્ઠોતિઆદીસુ અસહાયે. એકોવ ખો ભિક્ખવે ખણો ચ સમયો ચ બ્રહ્મચરિયાયાતિઆદીસુ સઙ્ખ્યાયં. ઇધ પન અસહાયે અધિપ્પેતો. અયં પનસ્સ વચનત્થો. અસહાયો હુત્વા એતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ એકો, અદુતિયકો હુત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં એતિ જાનાતિ પટિવિજ્ઝતીતિ વા એકો, મુનિન્દક્કો. એધાતુ ઇધાતુ વા ઞાણગતીસુ ણ્વુ. અથ વા એકો ભગવા પબ્બજ્જસઙ્ખાતેન

એકો. અદુતિયટ્ઠેન એકો, તણ્હાય પહાનટ્ઠેન એકો , એકન્તવીતરાગોતિ એકો, એકન્તવીતદોસોતિ એકો, એકન્તવીતમોહોતિ એકો, એકન્તનિક્કિલેસોતિ એકો, એકાય મગ્ગં ગતોતિ એકો, અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધોતિ એકોતિઆદિના આગતેન મહાનિદ્દેસનયેનપેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

અપિ ચ અનન્તચક્કવાળેસુયેવ એકોવ બુદ્ધો એતિ ઉપ્પજ્જતિ વિકસતિ વાતિ એકો. વુત્તઞ્હિ એકનિપાત **અઙ્ગુત્તર પાળિયં** ''અટ્ઠાનમેતં ભિક્ખવે અનવકાસો, યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા અપુબ્બં અચરિમં ઉપ્પજ્જેય્યું, નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. ઠાનઞ્ચ ખો એતં ભિક્ખવે વિજ્જતિ, યં એકિસ્સા લોકધાતુયા એકોવ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ઉપ્પજ્જેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી''તિ. **તદટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''એકિસ્સા લોકધાતુયાતિ દસસહસ્સિલોકધાતુયા. તીણિ હિ ખેત્તાનિ જાતિક્ખેત્તં આણક્ખેત્તં વિસયક્ખેત્તન્તિ. તત્થ જાતિક્ખેત્તં નામ દસસહસ્સિલોકધાતુ. સા હિ તથાગતસ્સ માતુકુચ્છિં ઓક્કમનકાલે નિક્ખમનકાલે સમ્બોધિકાલે ધમ્મચક્કપ્પવત્તને આયુ સઙ્ખારવોસ્સજ્જને પરિનિબ્બાને ચ કમ્પતિ, કોટિસતસહસ્સ ચક્કવાળં પન આણક્ખેત્તં નામ. આટાનાટિયપરિત્ત મોરપરિત્તધજગ્ગપરિત્ત રતનપરિત્તાદીનઞ્હિ એત્થ આણા પવત્તતિ. વિસયક્ખેત્તસ્સ પન પરિમાણં નત્થિ. બુદ્ધાનઞ્હિ યાવતકં ઞાણં, તાવતકં ઞેય્યં. યાવતકં ઞેય્યં, તાવતકં ઞાણં. ઞાણપરિયન્તિકં ઞેય્યં, ઞેય્યપરિયન્તિકં ઞાણન્તિ વચનતો અવિસયો નામ નત્થિ. ઇમેસુ પન તીસુ ખેત્તેસુ ઠપેત્વા ઇમં ચક્કવાળં અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ સુત્તં નત્થિ. ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થિ. તીણિ હિ પિટકાનિ વિનયપિટકં, સુત્તન્તપિટકં, અભિધમ્મપિટકં. તિસ્સો સંગીતિયો મહાકસ્સપત્થેરસ્સ સંગીતિ, યસત્થેરસ્સ સંગીતિ, મોગ્ગલિપુત્તત્થેરસ્સ સંગીતિ, ઇમા તિસ્સો સંગીતિયો આરુળ્હે તેપિટકે બુદ્ધવચને ઇમં ચક્કવાળં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞત્થ બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ સુત્તં નત્થિ. ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થી''તિ.

એત્થ ચ એકિસ્સા લોકધાતુયાતિ દસસહસ્સિ લોકધાતુયાતિ ઇદં જાતિક્ખેત્તં સન્ધાય વુત્તં. દસસહસ્સિલોકધાતુ હિ ઇમં લોકધાતું પરિવારેત્વા ઠિતા હોતિ. તત્તકાનંયેવ જાતિક્ખેત્તભાવો ધમ્મતા વસેન વેદિતબ્બો. ઇમેસુ પન તીસુ ખેત્તેસૂતિ ઇમિના દસસહસ્સિલોકધાતુસઙ્ખાતે જાતિક્ખેત્તે કોટિસતસહસ્સચક્કવાળસઙ્ખાતે આણક્ખેત્તે અનન્તચક્કવાળ સઙ્ખાતે વિસયક્ખેત્તે ચાતિ ઇમેસુ તીસુ બુદ્ધક્ખેત્તેસુ ઇતો ચક્કવાળતો અઞ્ઞેસુ અનન્તચક્કવાળેસુ બુદ્ધા નુપ્પજ્જન્તીતિ દસ્સેતિ. તિવિધઞ્હિ બુદ્ધક્ખેત્તં દસ્સેત્વા ઇમેસુ પન તીસુ ખેત્તેસૂતિ આધારભાવેન વુત્તં, ન નિદ્ધારણભાવેન. કસ્મા, અટ્ઠકથાયં નિદ્ધારણીયપદસ્સ અભાવતો. સતિ હિ અટ્ઠકથાચરિયો તસ્સ પદસ્સ નિદ્ધારણત્થે અધિપ્પેતે ઇમેસુ તીસુ ખેત્તેસુ આણક્ખેત્તે ઠપેત્વા ઇમં ચક્કવાળન્તિઆદિ વુચ્ચેય્ય. ન. તસ્મા તસ્સ પદસ્સ આધારત્થોયેવ ગહેતબ્બો. પુબ્બનિસ્સયા ચરિયેહિ ચ તસ્સ પદસ્સ આધારભાવેન અત્થયોજના કતાતિ. તથેવ પન **અભિધમ્મઞાણવિભઙ્ગપાળિયઞ્ચ**, તદટ્ઠકથાયઞ્ચ ઉપરિપણ્ણાસે **બહુધાતુસુત્તપાળિયઞ્ચ**, તદટ્ઠકથાયઞ્ચ **નેત્તિપાળિયઞ્ચ** તદટ્ઠકથાયઞ્ચ તં કારણં આગતમેવાતિ. તં **અઙ્ગુત્તરટીકાયં** પન ''ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થીતિ ન મે આચરિયો અત્થિ, સદિસો મે નવિજ્જતીતિઆદિ. ઇમિસ્સા લોકધાતુયા ઠત્વા વદન્તેન ભગવતા કિંપનાવુસો સારિપુત્ત અત્થેતરહિ અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા ભગવતા સમસમો સમ્બોધિયન્તિ એવં પુટ્ઠોહં ભન્તે નોતિ વદેય્યન્તિ વત્વા તસ્સ કારણં દસ્સેતું અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો, યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા અપુબ્બં અચરિમં ઉપ્પજ્જેય્યુન્તિ ઇમં સુત્તં આહરન્તેન ધમ્મ સેનાપતિના ચ બુદ્ધક્ખેત્તભૂતં ઇમં લોકધાતું ઠપેત્વા અઞ્ઞત્થ અનુપ્પત્તિ વુત્તા હોતીતિ અધિપ્પાયો''તિ વુત્તં. તથેવ પન **ઞાણવિભઙ્ગમૂલટીકાયં, ઉપરિપણ્ણાસબહુધાતુ સુત્તટીકાયઞ્ચ** વુત્તં. એત્થ ચ ઇમં લોકધાતું ઠપેત્વા અઞ્ઞત્થ અનુપ્પત્તિ વુત્તા હોતીતિ ઇમિના બુદ્ધક્ખેત્તભૂતતો ઇતો ચક્કવાળતો અઞ્ઞેસુ

અનન્તચક્કવાળેસુ બુદ્ધાનં અનુપ્પત્તિ દસ્સિતા હોતિ. અઞ્ઞત્થાતિ હિ સામઞ્ઞેન વુત્તેપિ અટ્ઠકથાયં વુત્તેન ઇમેસુ તીસુ ખેત્તેસૂતિ સદ્દન્તરસન્નિધાનેન અનન્તચક્કવાળભૂતો વિસેસત્થો ગહેતબ્બો. સામઞ્ઞવચનોપિ હિ સદ્દો સદ્દન્તરસન્નિધાનેન વિસેસવિસયોતિ.

અયં પનેત્થ અપરો નયો. અટ્ઠકથાયં વુત્તે બુદ્ધા હિ ઉપ્પજ્જમાના ઇમસ્મિંયેવ ચક્કવાળે ઉપ્પજ્જન્તિ. ઉપ્પજ્જનટ્ઠાને પન વારિતે ઇતો અઞ્ઞેસુ ચક્કવાળેસુ નુપ્પજ્જન્તીતિ વારિતમેવ હોતીતિએત્થ વાક્યે ઇમસ્મિં યેવાતિપદે સમભિનિવિટ્ઠો એવસદ્દો નિવત્તાપનાવધારણત્થો. એતેન અઞ્ઞેસુ અનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞેસં બુદ્ધાનં ઉપ્પત્તિં નિવત્તેતિ. યદિપિ હિ અઞ્ઞેસુ અનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જેય્યું. એવં સન્તેસુ સઙ્ખતાસઙ્ખતભેદં સબ્બધમ્મં જાનન્તો પસ્સન્તો અમ્હાકં ભગવા અઞ્ઞચક્કવાળેસુ અઞ્ઞે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ એવં વુચ્ચેય્ય. ન. તણ્હઙ્કરાદયો હિ અટ્ઠવીસતિ સમ્બુદ્ધા ઇતો ચક્કવાળતો અઞ્ઞેસુ ચક્કવાળેસુ ઉપ્પજ્જન્તીતિવચનં તેપિટકે બુદ્ધવચને નત્થિ, તથા અટ્ઠકથા ટીકાસુ ચ. તસ્મા ઇતો ચક્કવાળતો અઞ્ઞેસુ અનન્ત ચક્કવાળેસુ અઞ્ઞે બુદ્ધા નુપ્પજ્જન્તીતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હેતં સુત્તન્તમહાવગ્ગટ્ઠકથાયં **મહાસમયસુત્તવણ્ણનાયં** –

‘‘અથસ્સ એતદહોસિ માદિસો બુદ્ધોયેવ સક્કુણેય્ય. અત્થિ પન કત્થચિ અઞ્ઞો બુદ્ધોતિ અનન્તાસુ લોકધાતૂસુ અનન્તઞાણં પત્થરિત્વા ઓલોકેન્તો અઞ્ઞં બુદ્ધં ન અદ્દસ. અનચ્છરિયઞ્ચેતં, યં ઇદાનિ અત્તના સમં ન પસ્સેય્ય. યો જાતદિવસેપિ બ્રહ્મજાલસુત્તવણ્ણનાયં વુત્તનયેન અત્તના સમં અપસ્સન્તો અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સાતિ અપ્પટિવત્તિયં સીહનાદં નદિ. એવં અઞ્ઞં અત્તના સમં અપસ્સિત્વા ચિન્તેસી’’તિ. તથેવેતં. પુરાભેદસુત્ત **મહાનિદ્દેસટ્ઠકથાયઞ્ચ**, તં **મહાસમયસુત્તટીકાયઞ્ચ** એકિસ્સા લોકધાતુયાતિ સુત્તે આગતનયેન સબ્બત્થેવ પન અપુબ્બં અચરિમં દ્વે બુદ્ધા નામ ન હોન્તેવ. તેનેવાહ ‘‘અનન્તાસુ લોક ધાતૂસુ…પે॰… ન અદ્દસા’’તિ સંવણ્ણેતિ.

અપણ્ણકજાતકટ્ઠકથાયઞ્ચ ‘‘સત્થા ઉપાસકા હેટ્ઠા અવીચિં ઉપરિ ભવગ્ગં પરિચ્છેદં કત્વા અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ સીલાદીહિ ગુણેહિ બુદ્ધેન સદિસો નામ નત્થિ. કુતો અધિકતરો…પે॰… આહા’’તિ વુત્તં. ઇમાસુ દ્વીસુ અટ્ઠકથાસુ ચ અનન્તાસુ લોકધાતૂસૂતિ ચ અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસૂતિ ચ અનન્તઅપરિમાણ સદ્દેન વુત્તં. તેહિ દ્વીહિ સદ્દેહિ ટીકાવચનેન ચ અનન્તાસુ લોકધાતૂસુ અઞ્ઞેસં બુદ્ધાનં અનુપ્પત્તિં દસ્સેતિ.

સમ્મોહવિનોદનીઅટ્ઠકથાય યોજનાયં પન ઇમેસુ પનાતિઆદિના કોટિસતસહસ્સ ચક્કવાળતો અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધા ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ ઞાપેતિ. મયં પન એવં વિતક્કયામ. અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળેતિ ઇતો ચક્કવાળતો અઞ્ઞેસુ સબ્બેસુપિ તીસુ બુદ્ધક્ખેત્તેસૂતિ અત્થે ગય્હમાને સતિ કોટિસતસહસ્સચક્કવાળતો અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધા ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ વિઞ્ઞાયતિ. યદિ પન અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળેતિ ઇતો અઞ્ઞસ્મિં જાતિઆણાખેત્તભૂતે ચક્કવાળેતિ અત્થે ગહિતે કોટિસતસહસ્સચક્કવાળતો અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધાનં ઉપ્પત્તિ ભવેય્યાતિ વિઞ્ઞાયતિ. ‘‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો, યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા’’તિઆદિપાળિયા ચ. ‘‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો, યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે રાજાનો ચક્કવત્તી’’તિઆદિપાળિયા સદ્ધિં કથનતો કોટિસતસહસ્સચક્કવાળતો બુદ્ધાનં અનુપ્પત્તિ વિય અઞ્ઞિસ્સા લોકધાતુયા ચક્કવત્તિરઞ્ઞો અનુપ્પત્તિ ભવેય્ય. **કથાવત્થુપ્પકરણે** ચ કોટિસતસહસ્સચક્કવાળતો અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધાનં ઉપ્પત્તિ ન પટિસેધિતા. તસ્મા આણક્ખેત્તભૂતતો કોટિસતસહસ્સચક્કવાળતો અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધસ્સ ભવેય્યાતિ અયં અમ્હાકં ખન્તિ. વીમંસેત્વા ગહેતબ્બન્તિ વુત્તં.

એત્થ ચ યં કથાવત્થુપ્પકરણે ચ...પે॰... ન પટિસેધિતાતિ વુત્તં. તં પન કથાવત્થુપાળિયં નત્થેવ. ઇમિસ્સા પન સબ્બદિસાકથાયં પરવાદીનં પરિકપ્પવચનમત્તમેવ અત્થિ. તેન વુત્તં તસ્સં પાળિયં ''સબ્બદિસા બુદ્ધા તિટ્ઠન્તીતિ. આમન્તા. પુરત્થિમાય દિસાય બુદ્ધો તિટ્ઠતીતિ. નહેવં વત્તબ્બે...પે॰... પુરત્થિમાય દિસાય બુદ્ધો તિટ્ઠતીતિ. આમન્તા. કિન્નામો સો ભગવા કિંજચ્ચો કિંગોત્તો, કિન્નામા તસ્સ ભગવતો માતાપિતરો, કિન્નામં તસ્સ ભગવતો સાવકયુગં, કો નામો તસ્સ ભગવતો ઉપટ્ઠકો, કિંદિસં ચીવરં ધારેતિ, કિંદિસં પત્તં ધારેતિ. કતરસ્મિં ગામે વા નિગમે વા નગરે વા રટ્ઠે વા જનપદે વાતિ. નહેવં વત્તબ્બે''ત્યાદિ.

તદટ્ઠકથાયં પન ''ઇદાનિ સબ્બદિસાકથા નામ હોતિ. તત્થ ચતૂસુ દિસાસુ હેટ્ઠા ઉપરીતિ સમન્તતો લોકધાતુસન્નિવેસં સબ્બલોકધાતૂસુ ચ બુદ્ધો અત્થીતિ અત્તનો વિકપ્પસિપ્પં ઉપ્પાદેત્વા સબ્બદિસાસુ બુદ્ધા તિટ્ઠન્તીતિ યેસં...પે॰... સેય્યથાપિ મહાસઙ્ઘિકાનં, તે સન્ધાય પુચ્છા સકવાદિસ્સ. પટિઞ્ઞા ઇતરસ્સ. પુરત્થિમાયાતિ પુટ્ઠો સક્યમુનિં સન્ધાય પટિક્ખિપતિ. પુન પુટ્ઠો લદ્ધિવસેન અઞ્ઞલોકધાતુયં ઠિતં સન્ધાય પટિજાનાતિ. કિન્નામો સો ભગવાતિઆદિ સચે ત્વં જાનાસિ. નામાદિવસેન નં કથેહીતિ ચોદનત્થં વુત્તં. ઇમિના ઉપાયેન સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો''તિ વુત્તં. એત્થ ચ ચતૂસુ દિસાસુ...પે॰... સેય્યથાપિ મહાસઙ્ઘિકાનન્તિ ઇમિના પરવાદીનં લદ્ધિં દસ્સેતિ. તત્થ પન ચતૂસુ દિસાસુ ચ હેટ્ઠા ચ ઉપરિ ચ ઇતિ એવં સમન્તતો લોકધાતુસન્નિવેસં અત્થીતિ યોજના. યેસં...પે॰... મહાસઙ્ઘિકાનન્તિ યેસં પરવાદીનં લદ્ધિ હોતિ. કેસં લદ્ધિ વિય. મહાસઙ્ઘિકાનં લદ્ધિ સેય્યથાપીતિ અત્થો. તે સન્ધાયાતિ તે પરવાદીપુગ્ગલે સન્ધાય ઞાણેન ધારેત્વા સલ્લક્ખેત્વાતિ અત્થો. પુચ્છા સકવાદિસ્સાતિ સકવાદિસ્સ સબ્બદિસાસુ બુદ્ધા તિટ્ઠન્તીતિ પુચ્છા હોતિ. પટિઞ્ઞા ઇતરસ્સાતિ પરવાદિસ્સ પટિજાનના હોતિ. પુરત્થિમાયાતિ પુટ્ઠોતિ સકવાદિના પુરત્થિ માયાતિઆદિના પુચ્છિતે સતિ. સક્યમુનિન્તિ સક્યવંસ ખત્તિયજાતિભૂતં અમ્હાકં ગોતમબુદ્ધં સન્ધાય. પટિક્ખિપતીતિ પરવાદીપુગ્ગલો અપનેતિ. પુન પુટ્ઠોતિ સકવાદિના પુન પુરત્થિમાય બુદ્ધો તિટ્ઠતીતિ પુચ્છિતે સતિ. લદ્ધિવસેનાતિ અત્તનો અઞ્ઞલોકધાતુયં બુદ્ધો અત્થિ ચ ઉપ્પજ્જતિ ચાતિ મિચ્છાલદ્ધિવસેન પટિજાનાતીતિ પરવાદી પુગ્ગલો પટિજાનાતિ. યદિ પન અઞ્ઞલોકધાતુયં બુદ્ધો તિટ્ઠતિ. એવં સતિ તસ્સ નામગોત્તાદિં ત્વં કથેહીતિ સકવાદિસ્સ ચોદનાવચનં દસ્સેતું કિન્નામો સો ભગવાતિઆદિમાહ. ઇમિના ચ ઇતો ચક્કવાળતો અઞ્ઞેસુ અનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞેસં બુદ્ધાનં અભાવં દસ્સેતિ. તેન વુત્તં **કથાવત્થુપાળિયં** ''કિન્નામો સો ભગવા કિંજચ્ચો...પે॰... જનપદેવાતિ. નહેવં વત્તબ્બે''તિ.

એત્થ ચ પન સકવાદિના કિન્નામોત્યાદિના પુચ્છિતે પરવાદીપુગ્ગલો અત્તનો લદ્ધિયા સબ્બલોકધાતૂસુ ઉપ્પજ્જમાનાનં બુદ્ધાનં નામાદિં અજાનન્તો અપસ્સન્તો ન હેવં વત્તબ્બેતિ પટિક્ખિપતિ. તસ્મા પનેત્થ સકવાદી પુગ્ગલસ્સ લદ્ધિયા અઞ્ઞેસુ અનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞેસં બુદ્ધાનં ઉપ્પજ્જનાભાવો વિઞ્ઞાયતિ. યદિપિ હિ અઞ્ઞાનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞબુદ્ધા ઉપ્પજ્જેય્યું. એવં સન્તેસુ બુદ્ધસ્સ મતિં યથાભૂતતો જાનન્તો પસ્સન્તો મહાપઞ્ઞો ઇદ્ધિમા દિબ્બચક્ખુઆદીહિ છળભિઞ્ઞેહિ સમ્પન્નો પટિસમ્ભિદા પત્તો સત્થારા દિન્નમાતિકાનયેન કથાવત્થુપાળિં દેસેન્તો આયસ્મા મહામોગ્ગલિપુત્તત્થેરો અઞ્ઞાનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞબુદ્ધાનં ઉપ્પત્તિં કથેય્ય ચ. નાતિ. તસ્મા અયં કથાવત્થુપાળિ ચ તદટ્ઠકથાવચનઞ્ચ અઞ્ઞાનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞબુદ્ધાનં અભાવદીપને સબ્બટ્ઠકથાટીકાસુ વુત્તવચનેહિ દળ્હતરં પધાનવચનમેવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

ન પન બુદ્ધાએવ અઞ્ઞાનન્તચક્કવાળેસુ ન ઉપ્પજ્જેય્યું, અથ ખો લદ્ધબ્યાકરણા મહાબોધિસત્તા ચ પચ્ચેકબોધિ સત્તા અગ્ગસાવકમહાસાવકબોધિસત્તા પરિપાકિન્દ્રિયા સાવકબોધિસત્તા ચ બુદ્ધક્ખેત્તભૂતે ઇમસ્મિંયેવ

ચક્કવાળે ઉપ્પજ્જન્તિ, ન અઞ્ઞત્થ. કસ્મા, તેસુ બુદ્ધાનં અનુપ્પન્નત્તા, તેસં પન અભિનીહારો પારમીસમ્ભરણં ઞાણપરિપાચનઞ્ચ તસ્મિંએવ સમિજ્ઝતિ, ન અઞ્ઞત્થ. તેન વુત્તં **મહાપદાન સુત્તટીકાયં** –

''પુરિમબુદ્ધાનં મહાબોધિસત્તાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનઞ્ચ નિબ્બત્તિયા સાવકબોધિસત્તાનં સાવકબોધિયા અભિનીહારો સાવકપારમિયા સમ્ભરણં પરિપાચનઞ્ચ બુદ્ધક્ખેત્તભૂતે ઇમસ્મિં ચક્કવાળે જમ્બુદીપેએવ ઇજ્ઝતિ, ન અઞ્ઞત્થા''તિ. તથેવેતં **એકનિપાતઅઙ્ગુત્તરટીકાયઞ્ચાતિ**.

એતરહિ પન અપરે આચરિયા ''ઞાણક્ખેત્તભૂતતો કોટિસતસહસ્સચક્કવાળતો અઞ્ઞેસુ ચક્કવાળેસુ બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તી''તિ વદન્તિ. તેસં પન વચનં અયુત્તમેવ. કસ્મા, અટ્ઠકથાયં વુત્તે અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળેતિ એત્થ અઞ્ઞસદ્દસ્સ ઠપેત્વા ઇમં ચક્કવાળન્તિપદતો અઞ્ઞસ્સ અપાદાનસ્સ અસમ્ભવતો ચ અનન્તચક્કવાળેસુ બહૂસુ બુદ્ધેસુ ઉપ્પન્નેસુ બુદ્ધસ્સ અનચ્છરિયત્તા ચ. અચ્છરિયમનુસ્સો હિ સમ્માસમ્બુદ્ધો. વુત્તઞ્હિ એકનિપાત **અઙ્ગુત્તરપાળિયં**

''એકપુગ્ગલો ભિક્ખવે લોકે ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ અચ્છરિયમનુસ્સો. કતમો એકપુગ્ગલો, તથાગતો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો. અયં ખો ભિક્ખવે એકપુગ્ગલો લોકે ઉપ્પજ્જતિ અચ્છરિયમનુસ્સો''તિ. અઞ્ઞં પન કારણં મયા હેટ્ઠા વુત્તનયેનપિ વિઞ્ઞૂહિ વિઞ્ઞાતબ્બન્તિ. અઞ્ઞે પન આચરિયા **બુદ્ધઅપદાનપાળિયં** –

''દિસા દસવિધા લોકે, યાયતો નત્થિ અન્તકં;
તસ્મિઞ્ચ દિસાભાગમ્હિ, બુદ્ધક્ખેત્તે અસઙ્ખયા;
પભા પકિત્તિતા મય્હં, યમકા રંસિવાહના;
એત્થન્તરે રંસિજાલં, આલોકો વિપુલો ભવે''તિ.

વુત્તાસુ દ્વીસુ ગાથાસુ પઠમગાથાય અત્થં બુદ્ધસ્સ અનાધિપ્પાયેન ગહેત્વા મિચ્છાઞાણેન અઞ્ઞાનન્તચક્કવાળેસુ ઉપ્પજ્જમાના બુદ્ધા અસઙ્ખયાતિ વદન્તિ. તેસં પનેતં અયુત્તમેવ અસુન્દરમેવ. કસ્મા, પાળિયા ચ અટ્ઠકથાટીકાવચનેહિ ચ વિરુદ્ધત્તા ચ તસ્સા ગાથાય અત્થગ્ગહણસ્સ મિચ્છત્તા ચ. ઇમાય હિ પાળિયા ગાથાય વા અઞ્ઞાનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ અત્થે ગય્હમાને અટ્ઠકથાસુ ઇમેસુ પન તીસુ ખેત્તેસુ ઠપેત્વા ઇમં ચક્કવાળં અઞ્ઞસ્મિં ચક્કવાળે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ સુત્તં નત્થિ, ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થીતિ વુત્તવચનેન ચ, તીણિ હિ પિટકાનિ...પે॰... ઇમા તિસ્સો સંગીતિયો આરુળ્હે તેપિટકે બુદ્ધવચને...પે॰... સુત્તં નત્થિ. ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ પન અત્થીતિ વુત્તવચનેન ચ ઉજુકં વિરુજ્ઝતિ ચ. ભદન્તમહા બુદ્ધઘોસાદયો અટ્ઠકથાચરિયા તં પાળિં ન પસ્સન્તીતિ અત્તનો દુગ્ગહિતેન અટ્ઠકથાચરિયાનં અબ્ભક્ખાનં આપજ્જતિ ચ. કિં પનેતે તિપિટકધરા તિક્ખવિસદજવન ગમ્ભીરાદિઞાણિકા અટ્ઠકથાચરિયા ન પસ્સેય્યું. પસ્સેય્યું એવ. તસ્મા અયુત્તમેવ. અટ્ઠકથાસુ પન આગતં સુત્તં નત્થીતિઆદિવચનમેવ યુત્તતરં હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

એત્થ ચ બુદ્ધક્ખેત્તેતિપદં તસ્મિઞ્ચ દિસાભાગમ્હીતિપદે વિસેસનં, અસઙ્ખયાતિપદં દુતિયગાથાય પભાતિપદસ્સ વિસેસનન્તિ દટ્ઠબ્બં. અયં પનેત્થ યોજના. લોકે ચક્કવાળલોકે દસવિધા દસ કોટ્ઠાસા દિસા હોન્તિ. તત્થ કોટ્ઠાસે યાયતો યાયન્તસ્સ ગચ્છન્તસ્સ મે અન્તકં પરિયોસાનં નત્થિ. બુદ્ધક્ખેત્તે બુદ્ધસ્સ દસસહસ્સિસઙ્ખાતજાતિક્ખેત્તભૂતે તસ્મિઞ્ચ દિસાભાગમ્હિ મય્હં અસઙ્ખયા સઙ્ખારહિતા યમકા યુગળા યુગળા હુત્વા રંસિવાહના રંસિવહન્તા રંસિમુઞ્ચમાના વા પભા ચક્કરતનમણિરતનાદીનં આલોકા પકિત્તિતા પાકટા પત્થરિતા વા. એત્થન્તરે

દસસહસ્સચક્કવાળન્તરે રંસિજાલં રંસિસમૂહેન વિપુલો બહુતરો આલોકો ભવે અહોસિન્તિ. અયમત્થો ચક્કિન્દાભિસિરીસદ્ધમ્મ ધજમહાધમ્મરાજાધિરાજગુરૂતિલદ્ધલઞ્છિતેન આચરિયબુધેન લિખિતોતિ દટ્ઠબ્બો.

ભગવા હિ ઇમાહિ ગાથાહિ ચક્કવત્તિરાજકાલે મય્હંચક્કરતનમણીરતનાદીનં અસઙ્ખ્યા પભા બુદ્ધક્ખેત્તભૂતે દસસહસ્સિચક્કવાળે પાકટા પત્થરિતાતિ દસ્સેતિ. ન અનન્તચક્કવાળેસુ ઉપ્પજ્જનબુદ્ધાનં અસઙ્ખ્યભાવન્તિ.

વુત્તઞ્હેતં **બુદ્ધઅપદાનટ્ઠકથાયં** ''દિસા દસવિધા લોકેતિ ચક્કવાળલોકે દસવિધા દસકોટ્ઠાસા દિસા હોન્તિ. તત્થ કોટ્ઠાસે યાયતો યાયન્તસ્સ ગચ્છન્તસ્સ અન્તકં નત્થીતિ અત્થો. ચક્કવત્તિકાલે તસ્મિં મયા ગતટ્ઠાને દિસાભાગે વા બુદ્ધક્ખેત્તે બુદ્ધવિસયા અસઙ્ખ્યા સઙ્ખારહિતા. પભા પકિત્તિતાતિ તદા ચક્કવત્તિ રાજકાલે મય્હં પભા ચક્કરતનમણિરતનાદીનં પભા આલોકા યમકા યુગળા યુગળા હુત્વા રંસિવાહના રંસિમુઞ્ચમાના પકિત્તિતા પાકટા. એત્થન્તરે દસસહસ્સચક્કવાળન્તરે રંસિજાલં રંસિસમૂહં આલોકો વિપુલો બહુતરો ભવે અહોસિન્તિ અત્થો''તિ. એત્થ ચ પઠમગાથાય પુબ્બદ્ધસ્સ એકવાક્યભાવતો દિસા દસવિધા લોકેતિ ચક્કવાળલોકે…પે॰… અન્તકં નત્થીતિ અત્થોતિ વુત્તં. અપરદ્ધસ્સ દુતિયગાથાયં અન્તોગધત્તા ચક્કવત્તિકાલે…પે॰… અસઙ્ખ્યા સઙ્ખારહિતા પભા પકિત્તિતાતિ તદા ચક્કવત્તિકાલે…પે॰… ભવે અહોસિન્તિ અત્થોતિ વુત્તં. તસ્મા અસઙ્ખ્યાતિપદં દુતિયગાથાય પભાતિપદસ્સ વિસેસનન્તિ દટ્ઠબ્બં.

જિનાલઙ્કારટીકાયં પન એવમસ્સ સબ્બધમ્મેસુ અપ્પટિહત ઞાણાચારં દસ્સેત્વા ઇદાનિ લોકે તાદિસસ્સ અઞ્ઞસ્સ અભાવં દસ્સેન્તો આહ.

> ''અનન્તસત્તેસુ ચ લોકધાતુસુ,
> એકોવ સબ્બેપિ સમા ન તેના''તિ.

તત્થ અનન્તલોકધાતૂસુ એકેકિસ્સં લોકધાતુયા અનન્તસત્તેસુ તેન તથાગતેન સમો એકોપિ નત્થિ. સચે એકો પન સમો ન ભવેય્ય. સબ્બે સત્તા એકજ્ઝં હુત્વા સમા ભવેય્યુન્તિ ચે. તથાપિ નત્થિ, સબ્બે એકજ્ઝં હુત્વાપિ ઇમિના એકકેન સમા ન હોન્તીતિ અધિપ્પાયોતિ વુત્તં. એત્થ ચ અનન્તલોકધાતુસૂતિઆદિના ઇતો ચક્કવાળતો અઞ્ઞેસુ અનન્તચક્કવાળેસુ અઞ્ઞેસં બુદ્ધાનં અભાવં દસ્સેતિ. એવં પન મયા પથવોજં ઉદ્ધરિત્વા દસ્સિતો વિય દસ્સિતેહિ અતિદળ્હતરેહિ સાધકવચનેહિ ઇતો ચક્કવાળતો અઞ્ઞચક્કવાળેસુ બુદ્ધા ઉપ્પજ્જન્તીતિ મિચ્છાવાદો સૂરિયો અન્ધકારં પટિહનતિ વિય પટિહનિયતિ અપનિયતીતિ સદ્ધહકં દટ્ઠબ્બોતિ.

મુનિન્દક્કોતિ મુનિન્દ અક્કોતિ પદચ્છેદો. બુદ્ધાદિચ્ચોતિ અત્થો. સબ્બધમ્મે મનતિ જાનાતીતિ મુનિ. મનધાતુ ઞાણે ઇ. મકારે અસ્સુત્તં. અથ વા મુનાતિ સબ્બધમ્મે સક સામઞ્ઞલક્ખણાદિના પટિવિજ્ઝતીતિ મુનિ. મુનતિ હિતાહિતં પરિચ્છિન્દતીતિ વા મુનિ, ભગવા. મુનધાતુ પટિવિજ્ઝને, ચતુસચ્ચધમ્મે મુનાતિ જાનાતીતિ વા મોનં. ચતુમગ્ગઞાણં. વુત્તઞ્હિ **સંયુત્તટ્ઠકથાયં** ''મોનન્તિ ચતુમગ્ગઞાણં. તઞ્હિ મુનાતીતિ મોનં, ચતુસચ્ચધમ્મે જાનાતીતિ અત્થો''તિ. મોનં અસ્સ અત્થીતિ મુનિ, ભગવા. મુનિ ચ સો ઇન્દતિ વેનેય્યસત્તે ધમ્મેન અભિભવતિ ઇન્દો ચાતિ મુનિન્દો, ભગવા. અથ વા મુનીનં પઞ્ચમુનીનં ઇન્દોતિ મુનિન્દો, ભગવા. ન કમતિ ન ગચ્છતિ પાદેન અત્તનો પુઞ્ઞજવિમાનેન ગચ્છતીતિ અક્કો, આદિચ્ચો. નપુબ્બ કમુધાતુ ગતિયં ક્વિ. ધાત્વન્તલોપો. કસ્સ દ્વિત્તં. અથ વા યુગન્ધરુબ્બેધપ્પમાણે આકાસે અરતિ ગચ્છતીતિ અક્કો. અરધાતુ ગમને કપચ્ચયો. કસ્સ દ્વિત્તં. તં તં રાસિતો તં તં રાસિં અરતિ યાતીતિ વા અક્કો. અથ વા મહન્તજુતતાય અક્કિયતિ અભિત્થવિયતિ તપ્પસન્નેહિ જનેહીતિ

અક્કો, આદિચ્ચો. અક્કધાતુ થવને અ. મુનિન્દો ચ સો અક્કો ચાતિ મુનિન્દક્કો, અક્કો આદિચ્ચો વિય વા મુનિન્દોતિ મુનિન્દક્કો, બુદ્ધો. યથા હિ સૂરિયો અત્તનો સહસ્સરંસિયા એકચક્કવાળે તિમિરન્ધકારં વિધમેત્વા દિને દિને નવયોજનસતસહસ્સપ્પદેસં કોટિસહસ્સપ્પદેસં વા દસદિસં વા ઓભાસેત્વા વિરોચમાનો ચરતિ, એવમેવ ભગવાપિ અત્તનો સદ્ધમ્મરં સિયા બુદ્ધક્ખેત્તભૂતેસુ દસસહસ્સચક્કવાળેસુ વિનેય્યાનં અવિજ્જન્ધકારં વિધમેત્વા દિને દિને તસ્મિં તસ્મિં દિસાભાગે વેનેય્યસત્તસમૂહં ચતુસચ્ચધમ્મોભાસેન જોતયમાનો વિરોચનં ચરતીતિ ઠાનાનુરૂપં મુનિન્દક્કોતિ થોમેતિ. અયં સમાસોપમા હીનૂપમાતિ દટ્ઠબ્બા.

સુદ્ધેતિ રાગાદિમલેહિ વિસુદ્ધે. સુજ્ઝતિ વિસુજ્ઝતીતિ સુદ્ધો, તિભવો. સુધધાતુ સોચેય્યેતિ. **તિભવ કુહરે**તિ તિભવસઙ્ખાતકમલસરે. કમલસરં વિય તિભવસ્મિં વા ભવન્તિ સત્તા એત્થાતિ ભવો. ભૂધાતુ સત્તાયં ણ. તયો ભવા તિભવા, કામરૂપારૂપભૂમિ લબ્ભતિ. કું વુચ્ચતિ ઉદકં, તં હરતીતિ કુહરો. કુપુબ્બહરધાતુ હરણે અ. તયો ભવા ચ તે કુહરો ચાતિ તિભવકુહરો, કુહરો વિય તયો ભવાતિ વા તથા. તસ્મિં તિભવકુહરે. **કમલ કથિત**ન્તિ ઉપ્પલન્તિ કથેતબ્બં કં જલં અલયતિ વિભૂસયતીતિ કમલં, ઉપ્પલં. કંસદ્દૂપપદ અલધાતુ વિભૂસને અ. અથ વા કમિયતિ ઇચ્છિયતીતિ કમલં. કમુધાતુ ઇચ્છાયં અલપચ્ચયો. કમલન્તિ ઉપ્પલન્તિ કથિયતીતિ કમલકથિતં. **વિનેય્યપ્પાણોઘ**ન્તિ વિનેય્યપાણઓઘન્તિ પદવિભાગો. વિનેતબ્બસત્તસમૂહન્તિ અત્થો. વિનેતબ્બો દમેતબ્બો સત્થારાતિ વિનેય્યો, સત્તો. વિપુબ્બનિધાતુ દમને ણ્યો. પણન્તિ જીવન્તિ સત્તા અનેનાતિ પાણં, જીવિતિન્દ્રિયં. પણધાતુ જીવાયં ણ. તં અસ્સ અત્થિ તસ્મિં વા વિજ્જતીતિ પાણો, સત્તો. અસ્સત્થિતદ્ધિતે ણપચ્ચયો. વિનેય્યો ચ સો પાણો ચાતિ વિનેય્યપ્પાણો. અવયવેન સહ હનતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ ઓઘો, સમૂહો. અવપુબ્બ હનધાતુ ગતિયં ણો. અવસ્સ ઓ. હનસ્સ ઘો. વિનેય્યપ્પાણાનં ઓઘો સમૂહોતિ વિનેય્યપ્પાણોઘો, તં.

ધમ્મરંસિવરેહીતિ ઉત્તમધમ્મસઙ્ખાતરંસીહિ. એત્થ ચ ધમ્મોતિ યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાને સત્તે ચતૂસુ અપાયેસુ વટ્ટદુક્ખેસુ ચ અપતમાને કત્વા ધારેતીતિ ધમ્મો. ધરધાતુ ધારણે રમ્મપચ્ચયો. ધારેતિ ચ અપાયાદિનિબ્બત્તકકિલેસં વિદ્ધંસેતીતિ અત્થો. ચતુરિયમગ્ગો ચ નિબ્બાનઞ્ચ નિપ્પરિયાયતો લબ્ભતિ. કસ્મા, અરિયમગ્ગસ્સ કિલેસાનં સમુચ્છેદપ્પહાનવસેન સમુચ્છેદકત્તા, નિબ્બાનસ્સ ચ નિસ્સરણપ્પહાનવસેન તસ્સ આરમ્મણભાવં પત્વા તદત્થસિદ્ધિહેતુત્તા. ચતુરિયફલઞ્ચ પરિયત્તિધમ્મો ચ પરિયાયતો લબ્ભતિ. કસ્મા, ફલસ્સ મગ્ગેન વિદ્ધંસિ તબ્બાનં કિલેસાનં પટિપ્પસ્સમ્ભનપ્પહાનવસેન મગ્ગાનુકૂલપ્પ વત્તત્તા. પરિયત્તિધમ્મસ્સ ચ તદઙ્ગપ્પહાનવસેન તદધિગમ હેતુત્તા. અથ વા કિલેસે ધુનાતિ કમ્પતિ ચલતિ વિદ્ધંસેતીતિ ધમ્મો, ચતુરિયમગ્ગો. ધુનધાતુ કમ્પને રમ્મો. અરિયેહિ ધારિયતિ પટિવિજ્ઝિયતિ સચ્છિકરિયતિ આરમ્મણ કરણવસેનાતિ ધમ્મો, નિબ્બાનં. ધરધાતુ ગ્ગણે. ધંસેતિ પટિપ્પસ્સમ્ભેતિ મગ્ગપ્પહીનકિલેસવાસનન્તિ ધમ્મો, અરિયફલં. ધંસધાતુ વિદ્ધંસને. અત્તનો સભાવં ધારેતિ ચ ધારિયતિ ચ પણ્ડિતેહિ ન બાલેહીતિ ધમ્મો, પરિયત્તિધમ્મો. ધમ્મો ચ ધમ્મો ચ ધમ્મો ચ ધમ્મો ચાતિ ધમ્મો એક સેસનયેન, દસવિધો ધમ્મો લબ્ભતિ. વુત્તઞ્હેતં **છત્તવિમાને** –

> ‘‘રાગવિરાગમનેજમસોકં,
> ધમ્મમસઙ્ખતમપ્પટિકૂલં;
> મધુરમિમં પગુણં સુવિભત્તં,
> ધમ્મમિમં સરણત્તમુપેહી’’તિ.

અયં પનેત્થ યોજના. માણવ રાગવિરાગં રાગવિગતં ઇમં ધમ્મં મગ્ગધમ્મઞ્ચ અનેજં એજાસઙ્ખાતતણ્હાવિરહિતં અસોકં સોકવિરહિતં ઇમં ધમ્મં ફલધમ્મઞ્ચ, અસઙ્ખતં સઙ્ખતવિરહિતં ઇમં ધમ્મં નિબ્બાનધમ્મઞ્ચ. અપ્પટિકૂલં અવિરોધનં મધુરં અત્થબ્યઞ્જન સમ્પન્નત્તા મધુરં, પગુણં પકટ્ઠગુણં સુવિભત્તં સુટ્ઠુ વિભજિતબ્બં, ઇમં ધમ્મં પરિયત્તિધમ્મઞ્ચ સરણત્તં સરણભાવં ઉપેહિ ઉપગચ્છાહીતિ.

એત્થ હિ કામરાગાદિભેદો સબ્બોપિ રાગો વિરજ્જતિ પહિયતિ એતેનાતિ રાગવિરાગોતિ મગ્ગો કથિતો. એજાસઙ્ખાતાય તણ્હાય અન્તોનિજ્ઝાનલક્ખણસ્સ ચ સોકસ્સ તદુપ્પત્તિયા સબ્બસો પરિક્ખીણત્તા અનેજમ સોકન્તિ ફલં કથિતં. કેનચિ પચ્ચયેન અસઙ્ખતત્તા ધમ્મમસઙ્ખતન્તિ નિબ્બાનં કથિતં. અવિરોધદીપનતો પન અત્થબ્યઞ્જનસ્સ સમ્પન્નતાય પકટ્ઠગુણવિભાવનતો સુટ્ઠુ વિભજિતત્તા ચ અપ્પટિકૂલન્તિઆદિના સબ્બોપિ પરિયત્તિ ધમ્મો કથિતો. વુત્તઞ્હિ **તદટ્ઠકથાયં** ‘‘એત્થ હિ રાગવિરાગન્તિ મગ્ગો કથિતો. અનેજમસોકન્તિ ફલં. ધમ્મમસઙ્ખતન્તિ નિબ્બાનં. અપ્પટિકૂલં મધુરમિમં પગુણં સુવિભત્તન્તિ પિટકત્તયેન વિભત્તા સબ્બધમ્મક્ખન્ધા’’તિ. ઇધ પન સામઞ્ઞતો દસવિધો ધમ્મો. વિસેસતો પન પરિયત્તિ ધમ્મો અધિપ્પેતો. કસ્મા, સુબોધેસીતિ વુચ્ચમાનત્તા. રંસીતિ રસિયન્તિ અસ્સાદિયન્તીતિ રંસી, રસન્તિ અસ્સાદેન્તિ સત્તા એતાયાતિ વા રંસી, રસધાતુ અસ્સાદને અ ચ ઈ ચ. અથ વા રસિયતિ સિનેહિયતિ તં જનેહીતિ રંસી. રસધાતુ સિનેહે. નિગ્ગહીતાગમો.

વરોતિ ઉત્તમો, વરિતબ્બો પત્થિતબ્બોતિ વરો, વરતિ નિવારેતિ હીનન્તિ વા વરો. વરધાતુ પત્થને નિવારણે વા અ. ધમ્મો ચ સો રંસિ ચાતિ ધમ્મરંસિ, ધમ્મસ્સ વા રંસિ ધમ્મરંસિ. અયં પન સમાસો અભેદૂપચારેન વુત્તો . વરો ચ સો ધમ્મરંસિ ચાતિ ધમ્મરંસિવરો, તેહિ ધમ્મરંસિવરેહિ. **સુબોધેસી**તિ ચતુસચ્ચધમ્મં પટિવિજ્ઝયમાનેન સુટ્ઠુ પબોધેસિ વિકાસેતીતિ અત્થો. યથા હિ સૂરિયો અત્તનો રંસિયા ફુસયિત્વા ફુટ્ઠર સઙ્ખાતે સરે જાતં ઉપ્પલં વિકાસેતિ, એવમેવ ભગવાપિ અત્તનો ધમ્મદેસનાસઙ્ખાતરંસિયા કમલસરસઙ્ખાતે ભવત્તયે વસન્તં પુઞ્ઞૂપનિસ્સયં પટિવિજ્ઝારહં કમલ સઙ્ખાતં વિનેય્યપ્પાણોઘં ચતુસચ્ચધમ્મં પટિવિજ્ઝયમાનો ફલધમ્મેન પબોધેસિ વિકાસેતીતિ વુત્તં હોતિ.

બ્યાપિતક્કિત્તિનઞ્ચાતિ તિલોકે પત્થટપરિકિત્તનં. સીલાદિગુણેહિ પત્થટથુતિઘોસિકન્તિ અત્થો. ચસદ્દો ચેત્થ પદપૂરણમત્તોયેવ. વિસેસેન વિવિધં વા આપતિ વટ્ઠતીતિ બ્યાપિતો. વિપુબ્બઆપધાતુ બ્યાપને વટ્ઠને વા ત. બ્યાપનં વા બ્યાપિતં. કિત્તિયતે અભિત્થવિયતે કિત્તિનં. ભાવસાધનોયં. થુતિક્રિયા લબ્ભતિ. કિત્તિયતિ અભિત્થવિયતિ દેવમનુસ્સેહીતિ કિત્તિનં, થુતિઘોસો. કિત્તધાતુ અભિત્થવને યુ. બ્યાપિતો પત્થટો કિત્તનો થુતિઘોસો યસ્સ સોતિ બ્યાપિતક્કિત્તિનો, મુનિન્દક્કો. તં. ભગવતો હિ તિલોકે દેવમનુસ્સેહિ સીલાદિગુણેહિ ચ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધોત્યાદીહિ ગુણેહિ ચ થોમિતો કિત્તિસદ્દો યાવ ભવગ્ગં અબ્ભુગ્ગચ્છતીતિ બ્યાપિતક્કિત્તિનન્તિ થોમેતીતિ વુત્તં હોતિ.

તિલોકેકચ્ચક્ખુન્તિ તિલોકે એકચક્ખૂતિ પદચ્છેદો. કામરૂપ અરૂપસઙ્ખાતાનં તિલોકાનં એકં પઞ્ઞાચક્ખુભૂતન્તિ અત્થો. તયો લોકા તિલોકં. તસ્સ ચક્ખુ વિય એક ભૂતંપઞ્ઞાચક્ખુ યસ્સ સોતિ તિલોકેકચ્ચક્ખુ, મુનિન્દક્કો. એત્થ ચ એકચક્ખુસદ્દસ્સ લોપો હોતિ બ્રહ્મસ્સરોતિઆદીસુ વિય. અથ વા તિલોકસ્સ એકં પઞ્ઞાચક્ખું ભૂતો પત્તોતિ તિલોકેકચ્ચક્ખુ, મુનિન્દક્કો. તિલોકેકચ્ચક્ખુભૂતન્તિ વત્તબ્બે છન્દાનુરક્ખણત્થં ભૂતસદ્દલોપં કત્વા તિલોકેકચ્ચક્ખુન્તિ વુત્તં. અથ વા તિલોકસ્સ એકભૂતો પઞ્ઞાચક્ખુ હુત્વા સબ્બધમ્મે ચક્ખતિ પસ્સતીતિ તિલોકેકચ્ચક્ખુ, મુનિન્દક્કો. તં. ભગવા હિ પઞ્ઞાચક્ખુ મયત્તા સત્તેસુ ચ તદુપ્પાદનતો તિલોકસ્સ

ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો હોતિ. વુત્તઞ્હિ **મધુપિણ્ડિકસુત્તે** ''સો હાવુસો ભગવા જાનં જાનાતિ, પસ્સં પસ્સતિ ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો વત્તા પવત્તા અત્થસ્સ નિન્નેતા અમતસ્સ દાતા ધમ્મસ્સામી તથાગતો''તિ. તસ્મા તિલોકેકચ્ચક્ખુન્તિ થોમેતિ.

દુખમસહનન્તિ પુથુજ્જનેહિ અતિદુક્ખમિતટ્ઠાનં ખમનં. પુથુજ્જનેહિ દુક્ખેન કસિરેન ખમિતબ્બન્તિ દુખમં, ઇટ્ઠાનિટ્ઠાદિ આરમ્મણં. દુક્ખમન્તિ વત્તબ્બે ગજ્જબન્ધત્તા છન્દાનુરક્ખણત્થં કકારલોપં કત્વા દુખમન્તિ વુત્તં. તં સહતિ ખમતીતિ દુખમસહનો, મુનિન્દક્કો. સહધાતુ પરિસહને યુ. તં દુખમસહનં. ભગવા હિ પુથુજ્જનેહિ સુદુક્ખમિતં ઇટ્ઠા નિટ્ઠાદિઆરમ્મણં સીતુણ્હાદિં લાભાલાભયસાયસ નિન્દપસંસસુખદુક્ખસઙ્ખાતં લોકધમ્મઞ્ચ અતિવિય ખમતિ અધિવાસેતિ, તસ્મા દુખમસહનન્તિ થોમેતિ.

મહેસિન્તિ મહન્તં સીલક્ખન્ધાદિં પરિયેસમાનં મહન્તં નિબ્બાનં ગવેસમાનં વા મહન્તે સીલક્ખન્ધાદિકે એસતિ ગવેસતિ પરિયેસતીતિ મહેસી, મુનિન્દક્કો. મહન્તસદ્દૂપ પદ એસધાતુ ગવેસને ઈ. વુત્તઞ્હિ **મહાનિદ્દેસે** ''મહેસીતિ મહેસી. ભગવા મહન્તં સીલક્ખન્ધં એસિ ગવેસિ પરિયેસીતિ મહેસી. મહન્તં સમાધિક્ખન્ધં મહન્તં પઞ્ઞાક્ખન્ધં મહન્તં વિમુત્તિક્ખન્ધં મહન્તં વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં એસી ગવેસી પરિયેસીતિ મહેસી''તિ. મહન્તે સત્તતિંસબોધિપક્ખિય ધમ્મે એસતિ ગવેસતીતિ વા મહેસી, મહન્તં નિબ્બાનં એસતિ ગવેસતીતિ વા મહેસી. વુત્તઞ્હિ **મહાનિદ્દેસે** ''મહન્તે સતિપટ્ઠાને મહન્તે સમ્મપ્પધાને મહન્તે ઇદ્ધિપાદે મહન્તાનિ ઇન્દ્રિયાનિ મહન્તાનિ બલાનિ મહન્તે બોજ્ઝઙ્ગે મહન્તં અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં મહન્તં પરમત્થં અમતં નિબ્બાનં એસી ગવેસી પરિયેસીતિ મહેસી''તિ. અથ વા મહેસક્ખેહિ સત્તેહિ એસિયતિ ગવેસિયતિ પરિયેસિયતિ અમ્હાકં કહં બુદ્ધોતિ મહેસી. વુત્તઞ્હિ **મહાનિદ્દેસે** ''મહેસક્ખેહિ વા સત્તેહિ એસિતો ગવેસિતો કહં બુદ્ધો''ત્યાદિ. તં મહેસિં. **ત**ન્તિ મુનિન્દક્કં. અહં સિરસા નમામીતિ સમ્બન્ધો.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. દયુદયરુણો મહાકરુણાસઙ્ખાતઉદયપબ્બતુગ્ગતસૂરિયારુણો, ઉદયપબ્બ તતો ઉગ્ગતસૂરિયારુણો વિય મહાકરુણા વા, ઞાણ વિત્થિણ્ણબિમ્બો સબ્બઞ્ઞુતઞાણસઙ્ખાતો વિત્થારપરિમણ્ડલો, વિત્થારચક્કવાળમણ્ડલં વિય વિપુલારમ્મણસબ્બઞ્ઞુતઞાણવા, એકો અસહાયો એકબુદ્ધભૂતો, યો યાદિસો મુનિન્દક્કો બુદ્ધાદિચ્ચો સુદ્ધે રાગાદિમલેહિ વિસુદ્ધે તિભવ કુહરે તિભવસઙ્ખાતકમલસરે, કમલકથિતં ઉપ્પલન્તિ કથેતબ્બં, વિનેય્યપ્પાણોઘં વિનેતબ્બસત્તસમૂહં, ધમ્મરં સીવરેહિ ઉત્તમધમ્મસઙ્ખાતરંસીહિ, સુબોધેસિ ચતુસચ્ચધમ્મં પટિવેધયમાનેન સુટ્ઠુ પબોધેસિ વિકાસેસિ, બ્યાપિતક્કિત્તિનં તિલોકે પત્થટપરિકિત્તનં, સીલાદિગુણેહિ પત્થટથુતિઘોસિકં વા, તિલોકેકચ્ચક્ખું કામરૂપઅરૂપ સઙ્ખાતાનં તિલોકાનં એકં પઞ્ઞાચક્ખુભૂતં, દુખમસહનં પુથુજ્જનેહિ અતિદુક્ખમિતટ્ઠાનં ખમનં, મહેસિં મહન્તં સીલક્ખન્ધાદિં પરિયેસમાનં મહન્તં નિબ્બાનં ગવેસમાનં વા, તં મુનિન્દક્કં અહં સિરસા નમામિ વન્દામીતિ.

વીસતિમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૧. યો જિનો અનેકજાતિયં સપુત્તદારમઙ્ગજીવિતમ્પિ;
બોધિપેમતો અલગ્ગમાનસો અદાસિયેવ અત્થિ કસ્સ;
દાનપારમિં તતો પરં અપૂરિ સીલપારમાદિકમ્પિ;
તાસમિદ્ધિયોપયાતમગ્ગતં તમેકદીપકં નમામિ.

૨૧. એવં વીસતિમાય ગાથાય મુનિન્દક્કં વન્દિત્વા ઇદાનિ પુબ્બે અનેકજાતિયં બોધિસત્તકાલે જીવિતપરિચ્ચાગાદીહિ ચ દાનાદિદસપારમિયો પૂરેન્તેહિ ગુણેહિ ચ થોમેત્વા જિનં વન્દિતુકામો **યો જિનો** ત્યાદિમાહ. અયં પન રજ રજ રજ ગણેહિ ચ ગરુલહૂહિ ચ રચિતત્તા વીસતક્ખરેહિ લક્ખિતા વુત્તગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** "વુત્ત મીદિસન્તુ નામતો રજા રજા રજા ગરુલ્લહૂ ચા"તિ.

અયં પનેત્થ યોજના. યસ્સં પટિપાદં રજા રજગણા ચ રજા રજગણા ચ રજા રજગણા ચ ગરુલ્લહૂ ચ ચે સિય્યું, ઈદિસન્તુ ઈદિસં પન ગાથા નામતો નામેન વુત્તં વુત્ત ગાથા નામાતિ.

તત્થ પન **યો જિનો**તિ યો બુદ્ધો. સો હિ દેવપુત્તકિલેસાભિસઙ્ખારખન્ધમચ્ચુવસેન પઞ્ચમારે અજિનિ જિનાતિ જિનિસ્સતીતિ જિનોતિ વુચ્ચતિ. નનુ ચ બુદ્ધસાવકાપિ પઞ્ચમારે જિનત્તા જિના નામાતિ ચે. ન ભગવતો પરૂપ નિસ્સયવિરહનિરતિસયવસેન પઞ્ચમારજિનત્તા ભગવાયેવ જિનો નામાતિ. વુત્તઞ્હિ **ધાતુકથામૂલટીકાયં** –

"તત્થ બલવિધમન વિસયાતિક્કમવસેન દેવપુત્તમારસ્સ, અપવત્તિકરણવસેન કિલેસાભિસઙ્ખારમારાનં, સમુદયપ્પહાનપરિઞ્ઞાવસેન ખન્ધમારસ્સ, મચ્ચુમારસ્સ, ચ બોધિમૂલે એવ ભઞ્જિતત્તા પરૂપનિસ્સયરહિતં નિરતિસયં તં ભઞ્જનં ઉપાદાય ભગવાએવ મારભઞ્જનોતિ થોમિતો"તિ.

અનેકજાતિયન્તિ અનેકસંસારભવે. એત્થ હિ અયં જાતિસદ્દો અનેકત્થો. તથા હેસ એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયોતિ એત્થ ભવે આગતો. અત્થિ વિસાખે નિગણ્ઠા નામ સમણજાતીતિ એત્થ નિકાયે. તિરિ નામ તિણજાતિ નાભિયા ઉગ્ગન્ત્વા નભં આહચ્ચ ઠિતા અહોસીતિ એત્થ પઞ્ઞત્તિયં. જાતિ દ્વીહિ ખન્ધેહિ સઙ્ગહિતાતિ એત્થ સઙ્ખતલક્ખણે. યં માતુકુચ્છિયં પઠમં ચિત્તં ઉપ્પન્નં પઠમં વિઞ્ઞાણં પાતુભૂતં. તદુપાદાય સાવસ્સ જાતીતિ એત્થ પટિસન્ધિયં. સમ્પતિજાતો આનન્દ બોધિસત્તોતિ એત્થ પસૂતિયં. અનુપકુટ્ઠો જાતિવાદેનાતિ એત્થ કુલે. યતોહં ભગિનિ અરિયાય જાતિયા જાતોતિ એત્થ અરિયસીલે. ઇધ પનાયં ભવે વત્તતિ. તસ્મા અનેકસંસારભવેતિ અત્થો વિઞ્ઞાતબ્બો. સો હિ જાયતિ યોનિ ગતિઆદિ વિભાગોતિ જાતીતિ વુચ્ચતિ. અથ વા જાયન્તિ નિબ્બત્તન્તિ એત્થ ખન્ધાદયોતિ જાતિ, ભવો. જનિધાતુ નિબ્બત્તનેતિ. ન એકા અનેકા, અનેકા ચ સા જાતિ ચાતિ અનેક જાતિ. તસ્સં અનેકજાતિયં.

સપુત્તદારન્તિ પુત્તેન ચ ભરિયાય ચ સહિતં. અત્તનો કુલં પુનાતિ પવતિ સોધેતીતિ વા પુત્તો. પુધાતુ પવને ત. માતાપિતૂનં મનં પૂરેતીતિ વા પુત્તો. પૂરધાતુ પૂરણે ત. પુત્તો ચ ધીતા ચ પુત્તો. વિરૂપેક સેસોયં. સામિકેન ધરિયતેતિ દારો. ધરધાતુ ધારણે ણો. ધસ્સ દો. અથ વા પુરિસેન ભોગં દીયતીતિ દારો. દાધાતુ દાને રપચ્ચયો. દાકુચ્છિતા કારેન પુરિસેન રમિયતિ એત્થાતિ વા દારો, ભરિયા. દાપુબ્બરમુધાતુ રમને ક્વિ. દાસદ્દો કુચ્છિતત્થો. **અભિધાનટીકાયં** પન "દારયન્તે યેનાતિ દારો, દર વિદારણે. અકત્તરિ ચ કારકે સઞ્ઞાયં ણો"તિ વુત્તં. પુત્તો ચ દારો ચ પુત્તદારો. સમાહારદ્વન્દેપિ હિ પુલ્લિઙ્ગં ઇચ્છન્તિ આચરિયા. તેન સહ વત્તતિ યસ્સાતિ સપુત્તદારો, પુત્તદારપરિચ્ચાગો. તં સપુત્તદારં. **અઙ્ગજીવિતમ્પી**તિ હત્થપાદકણ્ણનાસચક્ખાદિસરીરાવયવઞ્ચ જીવિતિન્દ્રિય પટિબદ્ધસકલસરીરઞ્ચ અઙ્ગતિ ગચ્છતિ કાયેતિ અઙ્ગો, ચક્ખાદિસરીરાવયવો. અગિધાતુ ગતિયં અ. જીવન્તિ સત્તા એતેનાતિ જીવિતં, જીવિતિન્દ્રિયં. જીવધાતુ પાણધારણે ત. અઙ્ગો ચ જીવિતઞ્ચ અઙ્ગજીવિતં. એત્થ ચ પિસદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો. તેન ધનરટ્ઠપરિચ્ચાગં સમ્પિણ્ડેતિ. વુત્તઞ્હિ **સીલક્ખન્ધટ્ઠ કથાયં** –

‘‘અઙ્ગપરિચ્ચાગં જીવિતધનરજ્જપુત્તદારપરિચ્ચાગન્તિ ઇમે પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે પરિચ્ચજિત્વા’’તિ. અથ વા સમ્ભાવનત્થો. તેન ભગવા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણહેતુપિ પુત્તદારઅઙ્ગજીવિતમ્પિ અલગ્ગમાનસો પરિચ્ચજેતિ, પગેવ ધનાદિબાહિરવત્થુ પરિચ્ચાગેપીતિ સમ્ભાવેતિ.

બોધિપેમતોતિ અરહત્તમગ્ગસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસઙ્ખાતાય બોધિયા પિયમાનત્તા, હેત્વત્થે હિ તોપચ્ચયો. ચત્તારિ સચ્ચાનિ બુજ્ઝતીતિ બોધિ, અરહત્તમગ્ગઞ્ઞાણં. સબ્બ ઞેય્યધમ્મે બુજ્ઝતીતિ બોધિ, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. બુધધાતુ ઞાણે ઇ. ઇત્થિલિઙ્ગજોતકો ઈપચ્ચયો ચ. વુત્તઞ્હિ **અભિધાનપ્પદીપિકાયં** – ‘‘બોધિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણે, અરિયમગ્ગે ચ નારિય’’ન્તિ. બોધિ ચ બોધિ ચ બોધિ સરૂપેકસે સવસેન. પિયનં પેમો, પિયાયિતબ્બોતિ વા પેમો. પીધાતુ તપ્પનકન્તીસુ મનિપચ્ચયો. બોધિયા પેમો બોધિપેમો, તતો બોધિપેમતો. ભગવતા હિ પુત્તદારઅઙ્ગજીવિતેહિપિ સતગુણેન સહસ્સગુણેન સત સહસ્સગુણેનપિ બોધિઞાણમેવ પિયન્તિ વુત્તં હોતિ. વુત્તઞ્હિ **વેસ્સન્તરજાતકે** –

‘‘ન મે દેસ્સા ઉભો પુત્તા, મદ્દી દેવી ન દેસ્સિયા;
સબ્બઞ્ઞુતં પિયં મય્હં, તસ્મા પિયે અદાસહ’’ન્તિ.

અલગ્ગમાનસોતિ પુત્તદારઅઙ્ગજીવિતાદીસુ અનલ્લીયન ચિત્તો હુત્વા લગનં સઙ્ગનં લગ્ગો, લગતિ સઙ્ગતિ અલ્લયતિ વાતિ લગ્ગો. લગધાતુ સઙ્ગે અલ્લીયને વા ગપચ્ચયો. ન લગ્ગો અલગ્ગો, નત્થિ લગ્ગો એત્થ પુત્તદાર અઙ્ગજીવિતાદીસૂતિ વા અલગ્ગો. મનતિ જાનાતિ આરમ્મણન્તિ મનો. સોયેવ માનસો. અલગ્ગો માનસો યસ્સ સોતિ અલગ્ગમાનસો, જિનો. **અત્થિકસ્સા**તિ પુત્ત દારાદિં કામિકસ્સ, યાચકસ્સ પટિગ્ગાહકસ્સ વાતિ અત્થો. અત્થો કામો અસ્સ અત્થીતિ અત્થિકો, ણિકો. તસ્સ અત્થિકસ્સ. **અદાસિયેવા**તિ પૂજાનુગ્ગહકામતાય ઞાણસમ્પયુત્તપરિચ્ચાગચેતનાય અદાસિએવાતિ અત્થો. બોધિસત્તો હિ પારમીપૂરણ કાલે સરાગસદોસસમોહસ્સેવ સતો આગતા ગતાનં યાચકાનં અલઙ્કતપટિયત્તં સીસં કન્તિત્વા ગલલોહિતં નીહરિત્વા સુઅઞ્જિતાનિ અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા કુલવંસપ્પદીપં પુત્તં મનાપચારિનિં ભરિયઞ્ચ ખેળપિણ્ડમિવ અનપેક્ખો પરિચ્ચજિત્વા દીયમાનોવ સમ્માસમ્બોધિઞાણં લદ્ધું સક્કા, ન પુત્તદારઅઙ્ગજીવિતમ્પિ અપરિચ્ચજિત્વા. પઞ્ચ હિ મહાપરિચ્ચાગે અપરિચ્ચજિત્વા બુદ્ધભૂતપુબ્બા નામ નત્થિ. પચ્ચેકબુદ્ધારિયસાવકા પન પુત્તદારઅઙ્ગજીવિતં અપરિચ્ચજન્તાપિ પચ્ચેકબુદ્ધારિયસાવકબોધિઞાણં લદ્ધું સમત્થાવ. તસ્માયેવ ભગવન્તંયેવ સપુત્તદારમઙ્ગજીવિતમ્પિ બોધિપેમતો અલગ્ગમાનસો અદાસિયેવ અત્થિ કસ્સાતિ થોમેતિ. વુત્તઞ્હેતં **વેસ્સન્તરજાતકટ્ઠ કથાયં** ‘‘સબ્બબોધિસત્તા ધનપરિચ્ચાગં, પુત્તપરિચ્ચાગં, ભરિયપરિચ્ચાગં, અઙ્ગપરિચ્ચાગં, જીવિતપરિચ્ચાગન્તિ ઇમે પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે અપરિચ્ચજિત્વા બુદ્ધભૂતપુબ્બા નામ નત્થી’’તિ.

એવં પઞ્ચહિ મહાપરિચ્ચાગગુણેહિ ભગવતો થોમનં કત્વા ઇદાનિ દાનાદિપારમીપૂરણગુણેન થોમનં કત્તુ કામો દાનપારમિન્તિઆદિમાહ. તત્થ **દાન**ન્તિ તિવિધં હોતિ ચાગચેતના ચ, વિરતિ ચ, દેય્યધમ્મો ચાતિ. સદ્ધા હિરિયં કુસલઞ્ચ દાનન્તિ આગતટ્ઠાને હિ ચાગચેતના દાનં નામ. અભયં દેતીતિ આગતટ્ઠાને વિરતી દાનં નામ. દાનં દેતિ અન્નં પાનન્તિ આગતટ્ઠાને દેય્યધમ્મો દાનં નામ. તત્થ ચાગચેતના દેતિ વા દેય્યધમ્મં દેન્તિ વા એતાય દેય્યધમ્મન્તિ દાનં. વિરતિ અવખણ્ડનટ્ઠેન લવનટ્ઠેન વા દાનં. સા હિ ઉપ્પજ્જમાના ભયભેરવસઙ્ખાતં દુસ્સિલ્યં ચેતનં દાતિ લુનાતિ ચાતિ દાનં, દેય્યધમ્મો દિય્યતીતિ દાનં. ઇધ પન તિવિધં દાનં અધિપ્પેતં. પારમીસદ્દસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. અથ વા પારં નિબ્બાનં એતિ ગચ્છતિ એતાયાતિ પારમિ. પારસદ્દૂપપદ ઇધાતુ ગતિયં ક્વિ. પારં ઇતીતિ પદચ્છેદો કાતબ્બો. દાનમેવ પારમી દાનપારમી, તં દાનપારમિં. **તતો**તિ દાનપારમિતો.

પરન્તિ અઞ્ઞં. **સીલપારમાદિકમ્પી**તિ સીલતીતિ સીલં. સીલ ધાતુ સમાધિમ્હિ અ. કાયવચીકમ્માનિ સમાદહતિ સમાધપેતીતિ અત્થો. સીલતિ સમાધિયતિ કાયકમ્માદીનં સુસિલ્યવસેન ન વિપ્પકિરતીતિ વા સીલં, સીલન્તિ સમાદહન્તિ ચિત્તં એતેનાતિ વા સીલં. અથ વા સીલયતિ ઉપધારેતીતિ સીલં, સીલધાતુ ઉપધારણે અ. કુસલ ધમ્માનં પતિટ્ઠાનભાવેન આભુસો ધારેતીતિ અત્થો. સીલેન્તિ વા એતેન કુસલે ધમ્મે ઉપધારેન્તિ સાધવોતિ સીલં, સીલિયતિ ઉપધારિયતિ સપ્પુરિસેહિ હદયમંસન્તરં ઉપનેત્વાતિ વા સીલં, સીલેતિ ઉપધારેતિ તં સમઙ્ગી પુગ્ગલં અપાયેસુ ઉપ્પત્તિનીવારણવસેન સુગ્ગતિ નિબ્બાનન્તિ વા સીલં, સીલમેવ પારમી સીલપારમી, સા આદિ યાસન્તેતિ સીલપારમાદિકા. એત્થ ચ આદિસદ્દેન નેક્ખમ્મપઞ્ઞા વીરિયખન્તિસચ્ચઅધિટ્ઠાનમેત્તાઉપેક્ખાપારમિં સઙ્ગણ્હાતિ. વુત્તઞ્હેતં **બુદ્ધવંસપાળિયં** –

> ‘‘દાનં સીલઞ્ચ નેક્ખમ્મં, પઞ્ઞા વીરિયેન પઞ્ચમં;
> ખન્તિસચ્ચમધિટ્ઠાનં, મેત્તુપેક્ખા ઇમા દસા’’તિ.

પિસદ્દો ચેત્થ સમ્પિણ્ડનત્થો. તેન પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે સમ્પિણ્ડેતિ.

અપૂરીતિ સમ્માસમ્બોધત્થાય પૂરણં અકાસીતિ અત્થો. ભગવતો હિ દીપઙ્કરપાદમૂલે અટ્ઠ ધમ્મે સમોધાનેત્વા બુદ્ધત્થાય અભિનીહારતો પટ્ઠાય અનેકજાતીસુ સમ્માસમ્બોધિં પટિવિજ્ઝિતું વાયમન્તો અદિન્નદાનં નામ નત્થિ, અરક્ખિતસીલં નામ નત્થિ. અપૂરિતા પારમી નામ નત્થિ. અતિબહુમ્પિ પૂરણં અકાસિયેવ. ભગવા હિ બોધિસત્ત ભૂતો ચતૂસુ મહાસમુદ્દેસુ ઉદકં પરાજેત્વા અધિકં લોહિતદાનમકાસિ. સકલપથવિયા પંસું પરાજેત્વા અધિકં મંસમદાસિ. સિનેરુપબ્બતરાજં પરાજેત્વા અધિકં સીસદાનમદાસિ. આકાસે તારકસમૂહં પરાજેત્વા અધિકં નયનમદાસિ.

તેન વુત્તં **જિનાલઙ્કારે** –

> ‘‘સો સાગરે જલધિકં રુધિરં અદાસિ,
> ભૂમિં પરાજિય સમંસમદાસિ દાનં;
> મેરુપ્પમાણમધિકઞ્ચ સમોળિસીસં,
> ખે તારકાધિકતરં નયનં અદાસી’’તિ.

વસન્તતિલકગાથા.

તત્થ ચ સોતિ સો એવંવિધો બોધિસત્તો. સાગરેતિ ચતૂસુ મહાસમુદ્દેસુ. જલધિકન્તિ ઉદકતો અધિકં કત્વા. રુધિરં અદાસીતિ લોહિતદાનમદાસિ. ભૂમિં પરાજિયાતિ પંસુપથવિયા પંસું પરાજેત્વા અત્તનો સરીરમંસં અધિકં અદાસિ. મેરુપ્પમાણમધિકન્તિ યોજન અટ્ઠસટ્ઠિસતસહસ્સુબ્બેધસ્સ ગિરિરાજસ્સ પમાણતોપિ અધિકં કત્વા. સમોળિસીસન્તિ મોળિયા સહ અભિસિત્તસીસં અદાસિ. ખેતિ ચક્કવાળપબ્બતપરિયન્તે આકાસે. તારકાધિકતરન્તિ નક્ખત્તાદિતારકરૂપતોપિ અધિકં કત્વા . નયનં અદાસીતિ નેત્તદાનં અદાસીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

તાસમિદ્ધિયોપયાતમગ્ગતન્તિ તાસં ઇદ્ધિયા ઉપયાતં અગ્ગતન્તિ પદચ્છેદો. તાસન્તિ તાસં પારમીનં. ઇદ્ધિયાતિ સમિદ્ધિયા, હેત્વત્થે ચેતં કરણવચનં. ઉપયાતન્તિ ઉપગતં. અગ્ગતન્તિ સબ્બસત્તાનં ઉત્તમભાવં, સેટ્ઠભૂતં

બુદ્ધત્તન્તિ અત્થો. તં પન પદં ઉપયાતન્તિપદે કમ્મં. અગ્ગસદ્દો ચેત્થ ઉત્તમવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો. અથ વા અગ્ગતિ ઉત્તમભાવં સેટ્ઠભૂતં વા બુદ્ધભાવં પાપુણાતીતિ અગ્ગો, જિનો. અગ્ગધાતુ ગતિયં અ. અગ્ગસ્સ ભાવો અગ્ગતં. ભગવા હિ અનન્તલોકધાતૂસુ સબ્બ સત્તાનં અગ્ગો ઉત્તમતરો સેટ્ઠતરોતિ અત્થો. વુત્તઞ્હેતં દસનિપાત **અઙ્ગુત્તરપાળિયં** –

''યાવતા ભિક્ખવે સત્તા અપદા વા દ્વિપદા વા ચતુપ્પદા વા બહુપ્પદા વા રૂપિનો વા અરૂપિનો વા સઞ્ઞિનો વા અસઞ્ઞિનો વા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિનો વા, તથાગતો તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ.

તમેકદીપકન્તિ તં એકદીપકન્તિ પદચ્છેદો. તન્તિ જિનં. એકદીપકન્તિ સબ્બસત્તાનં એકપટિસરણભૂતં પતિટ્ઠભૂતં વા. દીપકસદ્દો હિ પટિસરણપતિટ્ઠવાચકો નિપ્ફન્નપાટિપદિકો. વુત્તઞ્હિ **સંયુત્તટ્ઠકથાયં** ''પતિટ્ઠાપનટ્ઠેન દીપ''ન્તિ. દીપન્તિ પતિટ્ઠહન્તિ પટિસરણભાવેન સત્તા એત્થાતિ વા દીપકો, જિનો. દીપધાતુ પતિટ્ઠાયં અકો. એકસદ્દો સઙ્ખ્યાવાચકો. એકો એકભૂતો દીપકોતિ એકદીપકો, જિનો. અથ વા એકદીપકન્તિ મનુસ્સાનં પટિસરણભૂતં પતિટ્ઠાનભૂતં સમુદ્દદીપકમિવ સબ્બસત્તાનં પટિસરણભૂતં પતિટ્ઠાનભૂતં એકબુદ્ધભૂતં.

અયં પનેત્થ વચનત્થો. જલમજ્ઝે દિપ્પતીતિ દીપો. દ્વિધા આપોસન્દતિ એત્થાતિ વા દીપો. સોયેવ દીપકો. સોવિય એકો બુદ્ધો હુત્વા એતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ એકદીપકો, જિનો. યથા હિ મહાસમુદ્દે ભિન્નનાવાનં મનુસ્સાનં સમુદ્દદીપો પટિસરણો પતિટ્ઠો હોતિ, એવં જિનો સંસારસાગરે અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠે ઓસીદન્તાનં સબ્બસત્તાનં એકબુદ્ધભૂતો પટિસરણો પતિટ્ઠો હોતીતિ એકદીપકન્તિ થોમેતિ. તં જિનં અહં નમામીતિ સમ્બન્ધોતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. યો જિનો અનેક જાતિયં અનેકસંસારભવે, સપુત્તદારં પુત્તેન ચ ભરિયાય ચ સહિતં, અઙ્ગજીવિતમ્પિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગજીવિતિન્દ્રિયમ્પિ. અથ વા હત્થપાદકણ્ણનાસચક્ખાદિસરીરાવયવઞ્ચ જીવિતિન્દ્રિય પટિબદ્ધસકલસરીરઞ્ચ, બોધિપેમતો અરહત્તમગ્ગ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસઙ્ખાતાય બોધિયા પિયમાનત્તા, અલગ્ગ માનસોતિ પુત્તદારઅઙ્ગજીવિતાદીસુ અનલ્લીયનચિત્તો હુત્વા, અત્થિકસ્સ પુત્તદારાદિં કામિકસ્સ યાચકસ્સ અદાસિયેવ પરિચ્ચાગચેતનાય અદાસિએવ. દાનપારમિમ્પિ તતો દાનપારમિતો પરં અઞ્ઞં સીલપારમાદિકમ્પિ સીલપારમીઆદિકમ્પિ, અપૂરિ સમ્માસમ્બોધત્થાય પૂરણં અકાસિ, તાસં પારમીનં ઇદ્ધિયા સમિદ્ધિયા અગ્ગતં ઉત્તમ ભાવં સેટ્ઠબુદ્ધત્તં વા, ઉપયાતં ઉપગતં, એકદીપકં સબ્બસત્તાનં એકપટિસરણભૂતં એકપતિટ્ઠાનભૂતં વા, દીપકમિવ એકપટિસરણભૂતં પતિટ્ઠાનભૂતં વા તં જિનં તીહિ દ્વારેહિ નમામીતિ.

એકવીસતિમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૨. દેવાદેવાતિદેવં નિધનવપુધરં મારભઙ્ગં અભઙ્ગં,
દીપં દીપં પજાનં જયવરસયને બોધિપત્તંધિપત્તં;
બ્રહ્માબ્રહ્માગતાનં વરગિરકથિકં પાપહીનં પહીનં,
લોકાલોકાભિરામં સતતમભિનમે તં મુનિન્દં મુનિન્દં.

૨૨. એવં એકવીસતિમાય ગાથાય જિનં વન્દિત્વા ઇદાનિ દેવાદેવાતિદેવન્ત્યાદીહિ દસહિ ગુણેહિ થોમેત્વા મુનિન્દં વન્દિતુકામો **દેવાદેવાતિદેવ**ન્તિઆદિમાહ. અયં પન મ ર ભ ન ય ય ગણેહિ ચ તિમુનિયતીહિ ચ

રચિતત્તા એકવીસતક્ખરેહિ યુત્તા આદ્યન્તયમકા સદ્ધરા ગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હિ **વુત્તોદયે** "મ્રા ભ્ના યો યોત્ર યેન તિમુનિયતિયુતા સદ્ધરા કિત્તિતાય"ન્તિ.

અયં પનેત્થ યોજના. યસ્સં પટિપાદં મ્રા મરગણા ચ ભ્ના ભનગણા ચ યોગણો ચ યેન યગણેન સહ યોગણો ચ તિમુનિયતિયુતા સત્તમક્ખરન્તેતીહિ યતીહિ યુત્તા ચ ચે સિયું. અત્ર ઇમસ્મિં પકતિ છન્દે અયં ગાથા સદ્ધરાગાથાતિ કિત્તિતાતિ. એત્થ ચ મુનિસદ્દો સત્તસઙ્ખ્યાવાચકોતિ દટ્ઠબ્બો. એકસ્મિં પાદે સત્તમક્ખરન્તે સત્તમક્ખરન્તે યતીનં તિપરિવત્તત્તા તિમુનિયતિયુતાતિ વુત્તં. એકવીસતક્ખરવન્તોતિ વુત્તં હોતિ.

તત્થ ચ **દેવાદેવાતિદેવ**ન્તિ રાજસઞ્ઞાતસમ્મુતિદેવ ચતુમહારાજાદિકઉપપત્તિદેવાનં અતિઉત્તમં અતિસેટ્ઠં વિસુદ્ધિદેવભૂતં. એત્થ હિ દેવાતિ સમ્મુતિદેવા. તે હિ માનુસ્સઇસ્સરિયસમ્પત્તીહિ દિબ્બન્તીતિ મનુસ્સરાજદેવી કુમારા દેવાતિ વુચ્ચન્તિ. પુન દેવાતિ ઉપપત્તિદેવા. તે હિ દિબ્બઇસ્સરિયસમ્પત્તીહિ દિબ્બન્તીતિ ચતુમહારાજિકા દેવા વુચ્ચન્તિ, દિબ્બન્તિ કામગુણાદીહિ કીળન્તિ લળન્તિ, તેસુ વા વિહરન્તિ, વિજયસમત્થતાયોગેન પચ્ચત્થિકે વિજેતું ઇચ્છન્તિ, ઇસ્સરિયધનાદિસક્કારદાનગ્ગહણં તં તં અત્થાનુસાસનઞ્ચ કરોન્તા વોહરન્તિ. પુઞ્ઞાતિસયયોગાનુભાવપ્પત્તાય જુતિયા જોતન્તિ. યથાધિપ્પેતઞ્ચ વિસયં અપ્પટિઘાતેન ગચ્છન્તિ. યથિચ્છિતનિપ્ફાદને ચ સક્કોન્તીતિ દેવાતિ **વિસુદ્ધિમગ્ગમહાટીકાયં** આગતનયેનપિ વેદિતબ્બો. અતિદેવન્તિ તેસં દેવાનં અતિઉત્તમં અતિસેટ્ઠં વા વિસુદ્ધિ દેવભૂતં ભગવન્તન્તિ અત્થો. સો હિ તેસં સમ્મુતિ ઉપપત્તિદેવાનં સીલાદિગુણેહિ અતિરેકત્તા અતિરેકો દેવોતિ ભગવા અતિદેવોતિ વુચ્ચતિ. દેવો દેવાનં અતિરેકો અતિઉત્તમો અતિસેટ્ઠો અતિવિસિટ્ઠો દેવો દેવાદેવાતિદેવો, વિસુદ્ધિદેવભૂતો મુનિન્દો લબ્ભતિ. તં દેવાદેવાતિદેવં.

વુત્તઞ્હિ **ધમ્મહદયવિભઙ્ગે** "દેવાતિ તયો દેવા સમ્મુતિ દેવા, ઉપપત્તિદેવા, વિસુદ્ધિદેવા. સમ્મુતિદેવા નામ રાજાનો દેવિયો રાજકુમારા. ઉપપત્તિદેવા નામ ચતુમહારાજિકે દેવે ઉપાદાય તદુપરિ દેવા. વિસુદ્ધિદેવા નામ અરહન્તો વુચ્ચન્તી"તિ.

ભગવા પન નિરાતિસયાય અભિઞ્ઞાકીળાય ઉત્તમેહિ દિબ્બબ્રહ્મઅરિયવિહારેહિ સપરસન્તાનગતપઞ્ચવિધમારવિજ યિચ્છાનિપ્ફત્તિયાચિત્તિસ્સરિય સત્તધનાદિ સમ્માપટિપત્તિ અવેચ્ચપ્પસાદસક્કારદાનગ્ગહણસઞ્ઞાતેન ધમ્મસભાવપુગ્ગલજ્ઝાસયાનુરૂપાનુસાસનીસઞ્ઞાતેન ચ વોહારાતિસયેન પરમાય પઞ્ઞાસરીરપ્પભાસઞ્ઞાતાય જુતિયા અનઞ્ઞસાધારણાય ઞાણસરીરગતિયા મારવિજય સબ્બઞ્ઞુગુણપરહિત નિપ્ફાદનેસુ અપ્પટિહતાય સત્તિયા ચ સમન્નાગતત્તા સદેવકેન લોકેન સરણન્તિ ગમનીયતો અભિત્થવનીયતો ભત્તિવસેન કમનીયતો ચ સબ્બે તે દેવે તેહિ ગુણેહિ અભિભુય્ય ઠિતત્તા તેસં દેવાનં અતિસેટ્ઠો અતિઉત્તમો દેવોતિ દેવાદેવાતિદેવોતિ **વિસુદ્ધિમગ્ગ મહાટીકાયં** આગતનયેનપિ વેદિતબ્બો.

નિધનવપુધરન્તિ અન્તિમકાયધારણં. એત્થ ચ નિધનસદ્દો પરિયોસાનવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો. અથ વા નિધેતિ પરિયોસાનં કરોતિ એતેનાતિ નિધનં. નિધેતિ વિનાસેતિ ભવન્તિ વા નિધનં, અન્તિમકાયો લબ્ભતિ. નિપુબ્બ ધા ધાતુ નાસે યુ. વપતિ કુસલાકુસલબીજમેત્થાતિ વપુ, કાયો. વપધાતુ બીજસન્તાને ઉ. નિધનઞ્ચ તં વપુ ચાતિ નિધનવપુ, તં ધારેતીતિ નિધનવપુધરો, મુનિન્દો. તં નિધનવપુધરં. સો હિ અનમતગ્ગસંસારભવેસુ નિબ્બત્તેન્તાનં સબ્બકિલેસાનં બોધિમણ્ડે અગ્ગમગ્ગઞાણસત્થેન સમુચ્છિન્દિ તત્તા પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિ નત્થિ.

અયઞ્હિ બુદ્ધભાવજાતિ અન્તિમ ભવો હોતિ, તસ્મા વિસેસેન મુનિન્દમેવ નિધનવપુધરન્તિ થોમેતિ. વુત્તઞ્હેતં **અઙ્ગુત્તરપાળિયં** ''બુદ્ધો અન્તિમ ધરો''તિ.

મારભઙ્ગન્તિ દેવપુત્તાદિપઞ્ચમારે વિદ્ધંસનં. મારસદ્દત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. પઞ્ચમારે ભઞ્જતિ અભઞ્જિ ભઞ્જિસ્સતીતિ મારભઙ્ગો, મુનિન્દો. મારસદ્દૂપપદ ભન્જધાતુ અવમદ્દને તપચ્ચયો. તસ્સ સહ ધાત્વન્તેન ગોઆદેસો. નકારસ્સ નિગ્ગહિતાદેસો. તસ્સ કવગ્ગન્તાદેસો. તં મારભઙ્ગં. **અભઙ્ગ**ન્તિ મારસેનાય ભઞ્જિતું વિદ્ધંસિતું અસમત્થં, ભઞ્જિયતે ભઙ્ગો. નભઙ્ગો અભઙ્ગો. અથ વા મારસેનાય ન ભઞ્જિયતીતિ અભઙ્ગો. મારસેનાય ભઞ્જિતું ન અરહતીતિ અત્થો. મારસેના ભઞ્જિતું ન સમત્થોતિ વા અભઙ્ગો, મુનિન્દો. તં અભઙ્ગં.

દીપંદીપં પજાનન્તિ એત્થ પજાનં દીપં દીપન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ પજાનન્તિ સત્તાનં. તેહિ કમ્મકિલેસેહિ પજાયન્તિ નિબ્બત્તિયન્તિ, પકારેન વા જાયન્તિ નિબ્બત્તન્તિ પટિસન્ધિચુતિવસેનાતિ પજાતિ વુચ્ચન્તિ. દીપન્તિ પઞ્ઞાપદીપં. તઞ્હિ કુસલાકુસલે ધમ્મે વિભજિત્વા દીપેતિ પકાસેતિ જોતેતીતિ દીપન્તિ વુચ્ચતિ. અથ વા દિપ્પતિ જોતેતીતિ દીપો. અન્ધકારં વિધમેત્વા આલોકં પકાસેતીતિ અત્થો. દીપધાતુ દિત્તિયં અ. દીપમિવાતિ દીપા, પઞ્ઞા. યથા હિ પદીપો અન્ધકારં વિધમિત્વા આલોકં પકાસેતિ, એવં પઞ્ઞા અવિજ્જન્ધકારં હન્ત્વા ધમ્માલોકં પકાસેતીતિ વુત્તં હોતિ. તં દીપં. પુન દીપન્તિ દીપકં પકાસેન્તન્તિ અત્થો. સો હિ દીપેતિ પકાસેતીતિ દીપોતિ વુચ્ચતિ. મુનિન્દો હિ પયિરુપાસનવસેન ગતાગતાનં વિનેય્યસત્તાનં ધમ્મદેસનાય ચતુમગ્ગઞાણાદિપઞ્ઞાપદીપં પકાસેતીતિ વુત્તં હોતિ. તં દીપં.

જયવરસયનેતિ પઞ્ચમારવિજયન્તટ્ઠાનભૂતે ઉત્તમ બોધિપલ્લઙ્કાસને. પઞ્ચમારે જિનાતિ એત્થાતિ જયો, બોધિરુક્ખપલ્લઙ્કો. જિધાતુ જયે ણ. વરિતબ્બો પત્થિ તબ્બોતિ વરો, વરધાતુ પત્થને અ. વરતિ નિવારેતિ હીનન્તિ વા વરો. વરધાતુ નિવારણે અ. બુદ્ધેન સેવિયતિ ભજિયતિ એત્થાતિ સયનો. સિધાતુ સેવાયંયુ. વરો ઉત્તમો સયનો વરસયનો, જયોએવ વરસયનો જયવરસયનો, બોધિરુક્ખપલ્લઙ્કો. તસ્મિં.

બોધિપત્તંધિપત્તન્તિ બોધિપત્તં અધિપત્તન્તિ પદચ્છેદો. બોધિપત્તન્તિ અરહત્તમગ્ગસબ્બઞ્ઞુતઞાણં ગતં. એત્થ ચ બોધિસદ્દો રુક્ખમગ્ગઞાણસબ્બઞ્ઞુતઞાણનિબ્બાનેસુપિ વત્તતિ. તથા હેસ બોધિરુક્ખમૂલે પઠમાભિસમ્બુદ્ધોતિઆદીસુ રુક્ખે વત્તતિ. બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણન્તિઆદીસુ મગ્ગે. પપ્પોતિ બોધિં વરભૂરી મેધસોતિઆદીસુ સબ્બઞ્ઞુતઞાણે. પત્વાન બોધિં અમતં અસઙ્ખતન્તિઆદીસુ નિબ્બાને. ઇધ પન ભગવતો અરહત્તમગ્ગસબ્બઞ્ઞુતઞાણં અધિપ્પેતં. ચત્તારિ સચ્ચાનિ બુજ્ઝતીતિ બોધિ, અરહત્ત મગ્ગઞાણં. સબ્બઞેય્યધમ્મે બુજ્ઝતીતિ બોધિ, સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. બુધધાતુ ઞાણે ણ ઈ ચ. બોધિ ચ બોધિ ચ બોધિ સરૂપેકસેસવસેન. તં અપજ્જિં અગમિન્તિ બોધિ પત્તો, મુનિન્દો. તં બોધિપત્તં. અધિપત્તન્તિ સદેવકે લોકે સબ્બદેવમનુસ્સાનં જેટ્ઠભાવં ગતન્તિ અત્થો. સબ્બદેવમનુસ્સાનં અધિકં જેટ્ઠભાવં વુટ્ઠતરભાવં પત્તો ગતોતિ અધિપત્તો, મુનિન્દો. તં અધિપત્તં. યથા હિ કુક્કુટપોતકાનં યો કુક્કુટપોતકો અણ્ડકોસં પદાલેત્વા અભિનિબ્ભિદો, સો તેસં જેટ્ઠભાવં વુટ્ઠતરભાવં ગતો, એવમેવ ભગવા સદેવકે લોકે અવિજ્જા ગતાય પજાય તં અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા પઠમતરં અરિયાય જાતિયા જાતત્તા ચ સીલસમાધિપઞ્ઞાદિ સબ્બગુણેહિ અધિકત્તા ચ અપ્પટિસમત્તા ચ સબ્બદેવમનુસ્સાનં જેટ્ઠભાવં વુટ્ઠતરભાવં સેટ્ઠભાવં અપ્પટિસમભાવઞ્ચ પત્તો ગતોતિ વુત્તં હોતિ. તસ્મા અધિપત્તન્તિ થોમેતિ.

બ્રહ્માબ્રહ્માગતાનન્તિ બ્રહ્મ અબ્રહ્મ આગતાનન્તિ પદચ્છેદો. આગતાનં પયિરુપાસનવસેન આગતાનં બ્રહ્મ દેવમનુસ્સપરિસાનન્તિ અત્થો. તત્થ બ્રહ્માતિ બ્રહ્મપારિસજ્જાદિ બ્રહ્મા. તે હિ ઝાનાદિગુણેહિ બ્રૂહન્તિ વડ્ઢન્તીતિ બ્રહ્માતિ વુચ્ચન્તિ, અબ્રહ્માતિ દેવમનુસ્સા. તે હિ ન બ્રહ્મા અબ્રહ્માતિ વુચ્ચન્તિ, આગચ્છન્તિ પયિરુપાસનવસેનાતિ આગતા, બ્રહ્મા બ્રહ્માનો લબ્ભન્તિ. આપુબ્બગમુધાતુ ગતિયં ત. આગતા બ્રહ્મા ચ અબ્રહ્મા ચાતિ બ્રહ્માબ્રહ્માગતા, તેસં. વિસેસન પરનિપાતપદમેતં અગ્યાહિતોતિઆદીસુ વિય. તં પન પદં વરગિરકથિકન્તિપદે સમ્પદાનં. પયિરુપાસનાનં બ્રહ્મ દેવમનુસ્સપરિસાનન્તિ અત્થો.

વરગિરકથિકન્તિ ઉત્તમં ધમ્મવાચં દેસેન્તં. સેટ્ઠવાચાય ધમ્મં દેસમાનં વા, ગાયતિ કથિયતીતિ ગિરા, વાચા. ગાધાતુ સદ્દે ઈરો. વરા સેટ્ઠા ગિરા વાચા વરગિરા. તાય ધમ્મં કથેતીતિ વરગિરકથિકો, મુનિન્દો. ઉત્તમાય મનાપભૂતવાચાય ધમ્મં દેસેતીતિ અત્થો. તં.

પાપહીનન્તિ લામકઅકુસલકિલેસં. તઞ્હિ અપાયાદિ દુક્ખં પાપેતીતિ પાપોતિ વુચ્ચતિ. અકુસલકિલેસો. પપુબ્બઅપધાતુ પાપુણને. કુસલધમ્મેન હાતબ્બં ચજિ તબ્બન્તિ હીનન્તિ વુચ્ચતિ. લામકધમ્મો. હાધાતુ ચાગે તપચ્ચયો, તસ્સિનો. પાપોએવ હીનં પાપહીનં. **પહીન**ન્તિ અરહત્તમગ્ગઞાણેન સુસમુચ્છિન્નં. પજહતીતિ પહીનો, મુનિન્દો. પપુબ્બહાધાતુ ચાગે ઇનો. સબ્બે અકુસલધમ્મે અગ્ગમગ્ગઞાણેન સમુચ્છિન્દતીતિ અત્થો.

લોકાલોકાભિરામન્તિ લોકઅલોકઅભિરામન્તિ પદચ્છેદો. મનુસ્સલોકદેવબ્રહ્મલોકાનં અભિરામટ્ઠાનભૂતન્તિ અત્થો. લોકોતિ મનુસ્સ લોકો, સો હિ લોકયતિ પતિટ્ઠહતિ પવત્તતિ વા એત્થ પુઞ્ઞાપુઞ્ઞં તબ્બિપાકો ચાતિ લોકો, મનુસ્સ લોકો. લોકધાતુ પતિટ્ઠાયં અ. ન લોકો અલોકો. દેવબ્રહ્મલોકો. લોકો ચ અલોકો ચ લોકાલોકા, તેસં સત્તલોકાનં અભિઅધિકં રમન્તિ એત્થાતિ લોકાલોકાભિરામો. મુનિન્દો, તં. સો હિ તિલોકાનં પૂજાનુગ્ગહાદિકરણવસેન અભિરામટ્ઠાનં હોતીતિ લોકાલોકાભિરામન્તિ થોમેતિ. **સતત**ન્તિ નિચ્ચં. રત્તિદિવં અભિણ્હન્તિ અત્થો. **મુનિન્દ**ન્તિ પઞ્ચમુનિસ્સરં, તં મુનિન્દં. **અભિનમે**તિ અહં અભિસક્કચ્ચં નમામીતિ સમ્બન્ધોતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. દેવાદેવાતિદેવં સમ્મુતિદેવઉપપત્તિદેવાનં અતિઉત્તમં વિસુદ્ધિદેવભૂતં નિધનવપુધરં અન્તિમકાયધારણં, મારભઙ્ગં દેવપુત્તાદિપઞ્ચમારે વિદ્ધંસનં અભઙ્ગં મારસેનાય ભઞ્જિતું અસમત્થં, મારસેના ભઞ્જનારહં વા, પજાનં સત્તાનં દીપં પઞ્ઞાપદીપં, કમ્મભૂતં દીપં દીપકં પકાસેન્તં, જયવરસયને પઞ્ચમારવિજયન્તટ્ઠાનભૂતે ઉત્તમબોધિપલ્લઙ્કાસને આધારભૂતે, બોધિપત્તં અરહત્તમગ્ગસબ્બઞ્ઞુતઞાણં ગતં અધિપત્તં સદેવકે લોકે સબ્બદેવમનુસ્સાનં જેટ્ઠભાવં ગતં, બ્રહ્મા બ્રહ્માગતાનં પયિરુપાસનવસેન આગતાનં બ્રહ્મદેવ મનુસ્સપરિસાનં વરગિરકથિકં સેટ્ઠવાચાય ધમ્મં દેસમાનં પાપહીનં લામકઅકુસલકિલેસં પહીનં અરહત્તમગ્ગ ઞાણેન સુસમુચ્છિન્નં લોકાલોકાભિરામં મનુસ્સ લોકદેવબ્રહ્મલોકાનં અભિરામભૂતં, મુનિન્દં પઞ્ચમુનિસ્સરં તં મુનિન્દં સતતં નિચ્ચં અભિણ્હં અહં અભિનમે અભિસક્કચ્ચં નમામીતિ.

દ્વાવીસતિમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૩. બુદ્ધો નિગ્રોધબિમ્બો મુદુકરચરણો બ્રહ્મઘોસેણિજઙ્ઘો,
કોસચ્છાદઙ્ગજાતો પુનરપિ સુગતો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો;
મૂદોદાતુણ્ણલોમો અથમપિ સુગતો બ્રહ્મુજુગ્ગત્તભાવો,
નીલક્ખી દીઘપણ્હી સુખુમમલછવી થોમ્યરસગ્ગસગ્ગી.

૨૪. ચત્તાલીસગ્ગદન્તો સમકલપનજો અન્તરંસપ્પપીનો,
ચક્કેનઙ્કિતપાદો અવિરળદસનો મારજુસ્સઙ્ખપાદો;
તિટ્ઠન્તો નોનમન્તોભયકરમુદુના જણ્ણુકાનામસન્તો,
વટ્ટક્ખન્ધો જિનો ગોતરુણપખુમકો સીહપુબ્બદ્ધકાયો.

૨૫. સત્તપ્પીનો ચ દીઘઙ્ગુલિ મથ સુગતો લોમકૂપેકલોમો,
સમ્પન્નોદાતદાઠો કનકસમતચો નીલમુદ્ધગ્ગલોમો;
સમ્બુદ્ધો થૂલજિવ્હો અથ સીહહનુકો જાલિકપ્પાદહત્થો,
નાથો ઉણ્હીસસીસો ઇતિગુણસહિતં તં મહેસિં નમામિ.

૨૩. એવં દ્વાવીસતિમાય ગાથાય મુનિન્દસ્સ પણામં કત્વા ઇદાનિ બુદ્ધો નિગ્રોધબિમ્બોત્યાદીહિ તીહિ ગાથાહિ બુદ્ધસ્સ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણસમ્પન્નેહિ ગુણેહિ થોમિત્વા મહેસિં વન્દિતુકામો **બુદ્ધો નિગ્રોધબિમ્બો**ત્યાદિગાથાત્તયમાહ. તં પન ગાથાત્તયં સદ્ધરાગાથાતિ દટ્ઠબ્બં. સાધકં પન હેટ્ઠા વુત્તમેવ.

તત્થ પઠમગાથાયં **બુદ્ધો**તિ પટિવિદ્ધચતુસચ્ચધમ્મો પટિવિદ્ધનિરવસેસસબ્બધમ્મો વા. તં પન પદં નિગ્રોધબિમ્બો ત્યાદીસુ પદેસુ તુલ્યલિઙ્ગત્તભાવેન સમ્બન્ધિતબ્બં. સો હિ ચત્તારિ સચ્ચાનિ બુજ્ઝતિ અબુજ્ઝિ બુજ્ઝિસ્સતીતિ ચ, નિરવસેસસબ્બધમ્મે બુજ્ઝતિ અબુજ્ઝિ બુજ્ઝિસ્સતીતિ ચ બુદ્ધોતિ વુચ્ચતિ. તેસુ પન દ્વીસુ વિકપ્પેસુ પઠમવિકપ્પે બુધધાતુસ્સ વાચ્ચં ચતુસચ્ચધમ્મપટિવિજ્ઝનં અરહત્તમગ્ગઞાણં મુખ્યેન લબ્ભતિ. હેટ્ઠા મગ્ગફલઞાણઞ્ચ વિપસ્સનાઞાણઞ્ચ પારમીઞાણઞ્ચ ફલૂપચારેન. અરહત્તફલઞાણઞ્ચ સબ્બઞ્ઞુતઞાણાદિપચ્છિમપચ્છિમઞાણાનિ ચ કારણૂપચારેન. તપચ્ચયસ્સ વાચ્ચં તેન મુખ્યોપચારેન ઉપલક્ખિતો અપરિમિતગુણગણાલઙ્કારં ખન્ધપઞ્ચકં પટિચ્ચ બુદ્ધોબુદ્ધોતિ પઞ્ઞત્તો સત્તવિસેસો લબ્ભતિ. દુતિય વિકપ્પે બુધધાતુસ્સ વાચ્ચં સબ્બઞેય્યધમ્મપટિવિજ્ઝનસમત્થં સબ્બઞ્ઞુતઞાણં મુખ્યેન લબ્ભતિ. ચતુમગ્ગફલઞાણઞ્ચ વિપસ્સના પારમીઞાણઞ્ચ ફલૂપચારેન. આસયાનુસયઞાણાદિપચ્છિમ પચ્છિમઞાણાનિ કારણૂપચારેન. તપચ્ચયસ્સ વાચ્ચં તેન મુખ્યોપચારેન ઉપલક્ખિતો અપરિમાણગુણોઘાલઙ્કતં ખન્ધપઞ્ચકં પટિચ્ચ બુદ્ધોબુદ્ધોતિ પઞ્ઞત્તો સત્તવિસેસો લબ્ભતિ. કિંપનેત્થ બુધધાતુસ્સ વાચ્ચભૂતં ઞાણમેવ બુદ્ધો નામ હોતિ. ઉદાહુ તપચ્ચયસ્સ વાચ્ચભૂતો ખન્ધસન્તાનો બુદ્ધો નામાતિ. ઞાણેન પન મલકર કિલેસાનં સવાસનાનં નિરવસેસં પહીનત્તા ચિત્ત સન્તાનો સુદ્ધો હોતિ. તસ્સ પન સુદ્ધત્તા તસ્સ નિસ્સયભૂતો રૂપકાયોપિ સુદ્ધો હોતિ. તસ્મા તપચ્ચયસ્સ વાચ્ચભૂતો અરહત્તમગ્ગઞાણાદીનં આધારભૂતો ખન્ધસન્તાનો નામપઞ્ઞત્તિવોહારેન બુદ્ધો નામાતિ. તેન વુત્તં **પટિસમ્ભિદામગ્ગટ્ઠકથાયં** –

''સબ્બેસુ ધમ્મેસુ અપ્પટિહતઞાણ નિમિત્તાનુત્તરવિમોક્ખાધિગમપરિભાવિતં ખન્ધસન્તાનં ઉપાદાય પણ્ણત્તિકો સબ્બઞ્ઞુતપદટ્ઠાનં વા સચ્ચાભિસમ્બોધિમુપાદાય પણ્ણત્તિકો સત્તવિસેસો બુદ્ધો''તિ.

પરમત્થભૂતે હિ ખન્ધસન્તાને વોહારસુખત્થં સત્ત પુગ્ગલાદિવોહારો આરોપિતો. એવં વોહારપ્પત્તો સત્તો યાવ બોધિઞાણત્થાય ન વાયમતિ, પણિધાનં ન કરોતિ. તાવ સત્તોત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ. યતો પન પટ્ઠાય બોધિઞાણત્થાય વાયમતિ, પણિધાનં કરોતિ, તદા બોધિસત્તો નામ વોહારો હોતિ. સો પન યદા બોધિઞાણં લભતિ, તદા બુદ્ધો નામ વોહારો હોતિ. તસ્મા પઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતો ખન્ધસન્તાનો બુદ્ધો નામાતિ દટ્ઠબ્બો. વુત્તઞ્હિ

મહાનિદ્દેસે ‘‘બુદ્ધોતિ નેતં નામં માતરા કતં, ન પિતરા કતં, ન ભાતરા કતં, ન ભગિનિયા કતં, ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં, ન ઞાતિસા લોહિતેહિ કતં, ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં, ન દેવતાહિ કતં, વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં બુદ્ધોતિ તં બુદ્ધ’’ન્તિ. અથ વા પદ્ધાનનયેન વા નાનન્તરિકનયેન વા ઞાણપ્પધાનો સુવિસુદ્ધખન્ધસન્તાનો બુદ્ધો નામાતિ અત્થોપિ યુજ્જતેવાતિ.

નિગ્રોધબિમ્બોતિ નિગ્રોધરુક્ખસ્સ પરિમણ્ડલો વિય પરિમણ્ડલસરીરો. અધોભાગં રુન્ધતીતિ નિગ્રોધો, વટરુક્ખો. નિપુબ્બરુધધાતુ આવરણે ણ, ઉસ્સો ગાગમો. વમતિ ઉગ્ગિરતીતિ બિમ્બો, સરીરો. વમુધાતુ ઉગ્ગિરણે બો. વમિસ્સ વસ્સ બિત્તં. નિગ્રોધસ્સ પરિમણ્ડલો વિય પરિમણ્ડલો બિમ્બો સરીરો યસ્સાતિ નિગ્રોધબિમ્બો, બુદ્ધો. નિગ્રોધપરિમણ્ડલબિમ્બોતિ વત્તબ્બે પરિમણ્ડલસદ્દલોપે નેવં વુત્તં. યથા હિ પણ્ણાસહત્થતાય વા સતહત્થતાય વા સમક્ખન્ધસાખો નિગ્રોધો દીઘતોપિ વિત્થારતોપિ એકપ્પમાણોવ હોતિ, એવં કાયતોપિ બ્યામતોપિ એકપ્પમાણો. યથા અઞ્ઞેસં કાયો વા દીઘો હોતિ, બ્યામો વા ન એવં વિસમપ્પમાણોતિ અત્થો. વુત્તઞ્હિ **બ્રહ્માયુસુત્તે** ‘‘નિગ્રોધપરિમણ્ડલો ખો પન ભવં ગોતમો. યાવતક્વાસ્સ કાયો, તાવ તક્વાસ્સ બ્યામો. યાવતક્વાસ્સ બ્યામો, તાવ તક્વાસ્સ કાયો’’તિ.

મુદુકરચરણોતિ સણ્હહત્થપાદો. એત્થ ચ મુદુસદ્દો સણ્હસુખુમવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો. અથ વા મુદેતિ મોદયતિ સત્તેતિ મુદુ, સણ્હહત્થપાદો. મુદધાતુ મોદને હાસે વા ઉ. તં તં કમ્મં કરોતિ એતેનાતિ કરો, હત્થો ચરતિ ગચ્છતિ એતેન તં તં ઠાનન્તિ ચરણો, પાદો. ચરધાતુ ગતિયં યુ. મુદુકરો ચ ચરણો ચ યસ્સાતિ મુદુકરચરણો, બુદ્ધો. સપ્પિ મણ્ડે ઓસારિત્વા ઠપિતં સતવારં વિહતકપ્પાસપટલં વિય મુદુજાતમત્તકુમારસ્સ વિય ચ નિચ્ચકાલં મુદુહત્થ પાદોતિ અત્થો.

બ્રહ્મઘોસેણિજઙ્ઘોતિ બ્રહ્મઘોસો એણિજઙ્ઘોતિ પદચ્છેદો. બ્રહ્મઘોસોતિ બ્રહ્મુનો સરો વિય અટ્ઠઙ્ગ સમ્પન્નસરવન્તોતિ અત્થો. ઞાનાદિગુણેહિ બ્રૂહતિ વડ્ઢતીતિબ્રહ્મા. બ્રૂહધાતુ મનિપચ્ચયો. ઘુસિયતિ સદ્દિયતિ કથિયતીતિ ઘોસો, સરો. ઘુસધાતુ સદ્દે ણ. બ્રહ્મુનો ઘોસો સરો બ્રહ્મઘોસો, સો વિય ઘોસો સરો યસ્સાતિ બ્રહ્મઘોસો, બુદ્ધો. યથા હિ મહાબ્રહ્મુનો પિત્તસેમ્હેહિ અપલિબુદ્ધત્તા સરો વિસુદ્ધો હોતિ, એવમેવ તથાગતેનપિ કતં કમ્મં વત્થું સોધેતિ, વત્થુસ્સ સુદ્ધત્તા નાભિતો પટ્ઠાય સમુટ્ઠહન્તો સરો વિસુદ્ધો અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતોતિ અત્થો. તસ્મા બ્રહ્મઘોસો વિય અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતસરવન્તોતિ થોમેતિ.

એણિજઙ્ઘોતિ એણિમિગસ્સ જઙ્ઘા વિય સુવટ્ટજાણુકો. એતિ ગચ્છતીતિ એણિ, મિગો. ઇધાતુ ગતિયં ણિ. જાયતિ કમનમેતાયાતિ જઙ્ઘો, જાણુ. જનધાતુ જનને ઘો. નસ્સ નિગ્ગહિતાદેસો. એણિમિગસ્સ જઙ્ઘો વિય જઙ્ઘો યસ્સ સોતિ એણિજઙ્ઘો, બુદ્ધો. યથા હિ એણિમિગસ્સ જઙ્ઘો સુવટ્ટો હોતિ, એવમેવ બુદ્ધસ્સ મંસુસ્સદેન પરિપુણ્ણજઙ્ઘો. ન એકતો બન્ધપિણ્ડિકમંસો. સમન્તતો સમસણ્ઠિતેન મંસેન પરિક્ખિત્તાહિ સુવટ્ટિતાહિ સાલિ ગબ્ભયવગબ્ભસદિસાહિ જઙ્ઘાહિ સમન્નાગતોતિ અત્થો. તસ્મા એણિમિગજઙ્ઘસદિસો સુવટ્ટજાણુકોતિ થોમેતિ.

કોસચ્છાદઙ્ગજાતોતિ કોસચ્છાદઅઙ્ગજાતોતિ પદચ્છેદો. ઉસભવારણાદીનં અઙ્ગજાતો વિય સુવણ્ણપદુમ કણ્ણિકસદિસેન વત્થકોસેન પટિચ્છન્નેન ગુય્હઙ્ગજાતેન સમન્નાગતોતિ અત્થો. કુસતિ તિટ્ઠતિ એત્થાતિ કોસો. કુસધાતુ ગતિયં ણ. છાદિયતીતિ છાદો. છદધાતુ પટિચ્છન્ને ણ. કોસેન છાદો કોસચ્છાદો. અઙ્ગે સરીરાવયવે જાતન્તિ અઙ્ગજાતં. કોસચ્છાદં અઙ્ગજાતં બ્યઞ્જનં યસ્સાતિ કોસચ્છાદઙ્ગજાતો, બુદ્ધો. ભગવતો હિ ઉસભવારણાદીનં અઙ્ગજાતો

વિય સુવણ્ણપદુમકણ્ણિકે કસદિસેન કોસોહિતવત્થગુય્હેન બ્યઞ્જનેન સમન્નાગતોતિ અત્થો. તસ્મા કોસચ્છાદઙ્ગજાતસમ્પન્નોતિ થોમેતિ. **પુનરપી**તિ પુન અપીતિ પદચ્છેદો. રકારા ગમો . પુનાતિ એસો અત્થન્તરત્થે નિપાતો. અપિસદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો. **સુગતો**તિ બુદ્ધો. સો હિ સુન્દરં નિબ્બાનં ગચ્છતીતિ સુગતોતિ વુચ્ચતિ.

સુપ્પતિટ્ઠિતપાદોતિ સુવણ્ણપાદુકતલમિવ ભૂમિયં સમં સુટ્ઠુ પતિટ્ઠિતપાદો. સમં સુટ્ઠુ ભૂમિયં પતિટ્ઠતીતિ સુપ્પતિટ્ઠિતો, પાદો. સુ પતિ પુબ્બો ઠા ધાતુ ગતિનિવત્તિયં ત. પજ્જતિ ગચ્છતિ એતેનાતિ પાદો. પદધાતુ ગતિમ્હિ ણ. સુપ્પતિટ્ઠિતો પાદો યસ્સાતિ સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો, સુગતો. યથા હિ અઞ્ઞેસં ભૂમિયં પાદં ઠપેન્તાનં અગ્ગતલં વા પણ્હિં વા પસ્સં વા પઠમં ફુસતિ વેમજ્ઝં વા પન છિદ્દં હોતિ, ઉક્ખિપન્તાનમ્પિ અગ્ગતલાદીસુ એકકોટ્ઠાસોવ પઠમં ઉટ્ઠહતિ, ન એવં તસ્સ. તસ્સ પન સુવણ્ણપાદુકતલં વિય એકપ્પહારેનેવ સકલપાદતલં ભૂમિં ફુસતિ, ભૂમિતો ઉટ્ઠહતિ. સચેપિ હિ ભગવા અનેકસતપોરિસં નરકં અક્કમિસ્સામીતિ પાદં નીહરતિ, તાવદેવ નિન્નટ્ઠાનં વાતપૂરિતં વિય કમ્મારભસ્તં ઉન્નમિત્વા પથવીસમં હોતિ, ઉન્નતટ્ઠાનમ્પિ અન્તો પવિસતિ, દૂરે અક્કમિસ્સામીતિ અભિનીહરન્તસ્સ સિનેરુપ્પમાણોપિ પબ્બતો સેદિતવેત્થઙ્કુરો વિય નમિત્વા પાદસમીપં આગચ્છતિ. તથા હિસ્સ યમકપાટિહારિયં કત્વા યુગન્ધરપબ્બતં અક્કમિસ્સામીતિ પાદે અભિનીહરતો પબ્બતો નમિત્વા પાદસમીપં આગતો. સો તં અક્કમિત્વા દુતિયપાદેન તાવતિંસભવનં અક્કમિ. ન હિ ચક્કલક્ખણેન પતિટ્ઠાતબ્બટ્ઠાનં વિસમં ભવિતું સક્કોતિ. ખાણુ વા કણ્ડકો વા સક્ખરકથલા વા ઉચ્ચારપસ્સાવો વા ખેળસિઙ્ઘાણિકાદીનિ વા પુરિમતરાવ અપગચ્છન્તિ. તત્થ તત્થેવ પથવિં પવિસન્તિ. તથાગતસ્સ હિ સીલતેજેન પઞ્ઞાતેજેન ધમ્મતેજેન દસન્નં પારમીનં આનુભાવેન અયં મહાપથવી સમા મુદુ પુપ્ફાકિણ્ણા હોન્તિ. તત્ર તથાગતો સમં પાદં નિક્ખિપતિ. સમં ઉદ્ધરતિ, સબ્બાવન્તેહિ પાદતલેહિ ભૂમિં ફુસતિ, તસ્મા સુપ્પતિટ્ઠિતપાદોતિ થોમેતિ.

મૂદો દાતુણ્ણલોમોતિ મુદ ઓદાત ઉણ્ણલોમોતિ પદચ્છેદો. ભમુકન્તરે જાતો સણ્હસુખુમો સેતો સુદ્ધો ઉણ્ણલોમવન્તોતિ અત્થો. એત્થ ચ મુદસદ્દો સણ્હસુખુમવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો. અથ વા મુદેતિ મુદયતિ સત્તેતિ મુદો, સુખુમો. મુદધાતુ મોદને અ. અવદાયતિ ખણ્ડિયતીતિ ઓદાતો. અવપુબ્બ દાધાતુ અવખણ્ડને ત. અથ વા અવદાયતિ સુજ્ઝતીતિ ઓદાતો, યથા વોદાનન્તિ. મુદો ચ ઓદાતો ચ મુદોદાતો, ઉણતિ ઉદ્ધં ગચ્છતીતિ ઉણ્ણા, લોમો. ઉણ્ણસદ્દો હિ લોકે લોમસદ્દપરિયાયોતિ વદન્તિ આચરિયા. મંસસ્સ ઉપરિ પવત્તતીતિ અત્થો. ઉણધાતુ ગતિયં ણ. મંસચમ્માનિ લુનાતિ છિન્દતીતિ લોમો. લુધાતુ છિન્દને મનિપચ્ચયો. લુનિતબ્બોતિ વા લોમો, ઉણ્ણા ચ સા લોમો ચાતિ ઉણ્ણલોમો, લોમવિસેસો. મુદો દાતો ઉણ્ણલોમો યસ્સ સોતિ મુદોદાતુણ્ણ લોમો, સુગતો. ઉણ્ણાલોમં પન ભગવતો દ્વિન્નં ભમુકાનં વેમજ્ઝે નાસિમત્થકેયેવ જાતં. ઉગ્ગન્ત્વા પન નલાટમજ્ઝે જાતં. સપ્પિમણ્ડે ઓસારેત્વા ઠપિતસત વિતતકપ્પાસપટલં વિય મુદં. પરિસુદ્ધઓસધિતારકવણ્ણં વિય ચ સિપ્પલિતૂલલતાતૂલં વિય ચ વિગતમલેન ઓદાતં ઉણ્ણાલોમં અત્થિ, ન અઞ્ઞેસન્તિ અત્થો. વુત્તઞ્હેતં **બ્રહ્માયુસુત્તે** –

‘‘ઉણ્ણા ખો પનસ્સ ભોતો ગોતમસ્સ ભમુકન્તરે જાતા ઓદાતા મુદુ તૂલસન્નિભા’’તિ.

તં પનેતં કોટિયં ગહેત્વા આકડ્ઢિયમાનં ઉપડ્ઢ બાહુપ્પમાણં હોતિ. વિસ્સટ્ઠં દક્ખિણાવટ્ટવસેન આવટ્ટિત્વા ઉદ્ધગ્ગા હુત્વા સન્તિટ્ઠતિ. સુવણ્ણફલકમજ્ઝે ઠપિતરજત પુપ્ફુળકં વિય, સુવણ્ણઘટતો નિક્ખમમાનં ખીરધારં

વિય અરુણપ્પભારઞ્જિતે ગગનતલે ઓસધિતારકં વિય ચ અતિમનોહરાય સિરિયા વિરોચતિ, તસ્મા મૂદોદાતુણ્ણલોમોતિ થોમેતિ.

અથમપીતિ તદઞ્ઞં અપિ. **સુગતો**તિ બુદ્ધો. સો હિ સુન્દરવાચં ગદતિ વદતીતિ સુગતોતિ વુચ્ચતિ. **બ્રહ્મુજુગ્ગત્તભાવો**તિ બ્રહ્મઉજુઉગ્ગતઅત્તભાવોતિ પદવિભાગો. બ્રહ્મુનો ઉજુ ઉગ્ગતઅત્તભાવો વિય ઉજુમેવ ઉગ્ગતઅત્તભાવો દીઘસરીરોતિ અત્થો. **બ્રહ્માયુસુત્તે** પન ''બ્રહ્મુજુગત્તો''તિપાઠો. તદટ્ઠકથાયઞ્ચ બ્રહ્મુજુગત્તોતિ બ્રહ્મા વિય ઉજુગત્તો ઉજુમેવ ઉગ્ગતદીઘસરીરોતિ વિવરતિ. તં પન સન્ધાય બ્રહ્મુજુગ્ગત્તભાવોતિ વુત્તં.

અયં પનેત્થ વચનત્થો. ઞાનાદિગુણેહિ ઉપરૂપરિબ્રૂહતિ વડ્ઢતીતિ બ્રહ્મા. બ્રૂહધાતુ વડ્ઢને મ, અરતિ અવઙ્કભાવેન પવત્તતીતિ ઉજુ, અવઙ્કો. અરધાતુ ગતિયં જુપચ્ચયો. અરિસ્સ ઉઆદેસો. ઉદ્ધં ગચ્છતિ પાપુણાતીતિ ઉગ્ગતો. ઉપુબ્બ ગમુધાતુ ગતિયં તો. આહિતો આરોપિતો અહં માનો એત્થાતિ અત્તા, સરીરો. આપુબ્બ ધા ધાતુ રોપને મનિપચ્ચયો તુપચ્ચયો વા. ધસ્સ તો. મસ્સ તો. અથ વા સુખદુક્ખં અદતિ અનુભવતીતિ અત્તા. અદધાતુ અનુભવને મનિપચ્ચયો. **કચ્ચાયનસદ્દસત્થે** પન ''સુખદુક્ખં અદતિ ભક્ખતીતિ અત્તા, જાતિજરામરણાદીહિ અદિયતે ભક્ખિયતેતિ વા અત્તા. આતુમા''તિ વુત્તં. ખ્યાદીહિ મનિમચ તોવાતિ સુત્તેન પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. અત્તાતિ અભિધાનં બુદ્ધિ ચ ભવન્તિ એતસ્માતિ અત્તભાવો, રૂપકાયો. **અનુટીકાયં** પન ''આહિતો અહં માનો એત્થાતિ અત્તા, સોએવ ભવતિ ઉપ્પજ્જતિ ન પરપરિકપ્પિતો વિય નિચ્ચોતિ અત્તભાવો. અત્તાતિ વા દિટ્ઠિગતિકેહિ ગહેતબ્બાકારેન ભવતિ પવત્તતીતિ અત્તભાવો''તિ વુત્તં . બ્રહ્મુનો ઉજુમેવ ઉગ્ગતો અત્તભાવો વિય ઉજુમેવ ઉગ્ગતો અત્તભાવો યસ્સ સોતિ બ્રહ્મુજુગ્ગત્તભાવો, સુગતો. યેભુય્યેન હિ સત્તા ખન્ધે કટિયં જાણુસૂતિ તીસુ ઠાનેસુ નમન્તિ. થોકં કટિયં નમન્તા પચ્છતો નમન્તિ. ઇતરેસુ દ્વીસુ ઠાનેસુ પુરતો. દીઘસરીરા પનેકે પસ્સા વઙ્કા હોન્તિ, એકે મુખં ઉન્નમેત્વા નક્ખત્તાનિ ગણયન્તા વિય ચરન્તિ, એકે અપ્પમંસલોહિતા સૂલસદિસા હોન્તિ, પવેધમાના ગચ્છન્તિ, તથાગતો પન ઉજુમેવ ઉગ્ગન્ત્વા દીઘપ્પમાણો દેવનગરે ઉસ્સિતસુવણ્ણ તોરણં વિય હોતિ. તસ્મા બ્રહ્મુજુગ્ગત્તભાવોતિ થોમેતિ.

નીલક્ખીતિ નીલઅક્ખીતિ પદચ્છેદો. અતિનીલનેત્તેન સમન્નાગતોતિ અત્થો. ઇક્ખતિ પસ્સતિ અનેન રૂપારમ્મણં સમવિસમં વાતિ અક્ખિ, નેત્તં. ઇક્ખધાતુ દસ્સને ઇ. ઇસ્સ અત્તં. નીલા અતિનીલા અક્ખિ નેત્તા યસ્સાતિ નીલક્ખિ, સુગતો. ભગવતો હિ ન સકલનીલક્ખિવ હોતિ. નીલયુત્તટ્ઠાને પનસ્સ ઉમ્મારપુપ્ફસદિસેન અતિવિસુદ્ધેન નીલવણ્ણેન સમન્નાગતાનિ અક્ખીનિ હોન્તિ. પીતયુત્તટ્ઠાને કણિકારપુપ્ફસદિસેન લોહિતવણ્ણેન. લોહિતયુત્તટ્ઠાને બન્ધુજીવકપુપ્ફસદિસેન લોહિતવણ્ણેન. સેત યુત્તટ્ઠાને ઓસધિતારકસદિસેન સેતવણ્ણેન. કાળ યુત્તટ્ઠાને અદ્દારિટ્ઠકસદિસેન કાળવણ્ણેન સમન્નાગતાનિ સુવણ્ણવિમાને ઉગ્ઘાટિતમણિસીહપઞ્જરસદિસાનિ ખાયન્તિ. વુત્તઞ્હિ **મહાનિદ્દેસે** ''મંસચક્ખુમ્હિ ભગવતો પઞ્ચવણ્ણા સંવિજ્જન્તિ. નીલો ચ વણ્ણો, પીતકો ચ વણ્ણો, લોહિતકો ચ વણ્ણો, કણ્હો ચ વણ્ણો, ઓદાતો ચ વણ્ણો અક્ખિલોમાનિ ચ ભગવતો, યત્થ ચ અક્ખિ લોમાનિ પતિટ્ઠિતાનિ. તં નીલં હોતિ સુનીલં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં ઉમ્મારપુપ્ફસમાનં. તસ્સ પરતો પીતકં હોતિ સુપીતકં સુવણ્ણવણ્ણં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં કણિકારપુપ્ફસમાનં. ઉભતો અક્ખિકુટાનિ ભગવતો લોહિતકાનિ હોન્તિ સુલોહિકાનિ પાસાદિકાનિ દસ્સનેય્યાનિ ઇન્દગોપકસમાનાનિ. મજ્ઝે કણ્હં હોતિ સુકણ્હં અલૂખં સુદ્ધં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં અદ્દારિટ્ઠક સમાનં. તસ્સ પરતો ઓદાતં હોતિ સુઓદાતં સેતં પણ્ડરં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં ઓસધિતારકસમાન''ન્તિ. ભગવા પન તેન મંસચક્ખુના ચતુરઙ્ગસમન્નાગતે અન્ધકારેપિ સમન્તા યોજનં પસ્સતિ દિવા ચેવ રત્તિઞ્ચ.

વુત્તઞ્હિ **મહાનિદ્દેસે** –

‘‘તેન ભગવા પાકતિકેન મંસચક્ખુના અત્તભાવ પરિયાપન્નેન પુરિમસુચરિતકમ્માભિનિબ્બત્તેન સમન્તા યોજનં પસ્સતિ દિવા ચેવ રત્તિઞ્ચ. યદાપિ ચતુરઙ્ગસમન્નાગતો અન્ધકારો હોતિ, સૂરિયો ચ અત્થઙ્ગમિતો હોતિ, કાળપક્ખો ચ ઉપોસથો હોતિ, તિબ્બો ચ વનસણ્ડો હોતિ, મહા ચ કાળમેઘો અબ્ભુટ્ઠિતો હોતિ, એવરૂપેપિ ચતુરઙ્ગસમન્નાગતે અન્ધકારે સમન્તા યોજનં પસ્સતિ. નત્થિ સો કુટ્ટો વા કવાટં વા પાકારો વા પબ્બતો વા ગચ્છો વા લતા વા આવરણં રૂપાનં દસ્સનાયા’’તિ. તસ્મા ઉપલક્ખણનયેન નીલક્ખીતિ થોમેતિ.

દીઘપણ્હીતિ આયતપણ્હિ. પરિપુણ્ણપણ્હીતિ અત્થો. પસતિ બાધતિ અનેન પરેસન્તિ પણ્હિ, પાદસ્સ પચ્છાભાગો. પસધાતુ બાધને ણિ. સસ્સ હો. **ણ્વાદિમોગ્ગલ્લાને** પન ‘‘પણ બ્યવહારથુતીસુ હિ પણિયતિ વોહારિયતીતિ પણ્હિ, પાદસ્સ પચ્છાભાગો’’તિ વુત્તં. દીઘા પણ્હિ યસ્સ સોતિ દીઘપણ્હિ, સુગતો. યથા હિ અઞ્ઞેસં અગ્ગ પાદો દીઘો હોતિ. પણ્હિમત્થકે જઙ્ઘા પતિટ્ઠાતિ પણ્હિં તચ્છેત્વા ઠપિતા વિય હોતિ. ન એવં તથાગતસ્સ. તથાગતસ્સ પન ચતૂસુ કોટ્ઠાસેસુ દ્વે કોટ્ઠાસા અગ્ગપાદા હોન્તિ. તતિયે કોટ્ઠાસે જઙ્ઘા પતિટ્ઠાતિ. ચતુત્થે કોટ્ઠાસે આરગ્ગેન વટ્ટેત્વા ઠપિતા વિય રત્તકમ્બલે ગેણ્ડુકસદિસા પણ્હિ હોતિ. તસ્મા દીઘપણ્હીતિ થોમેતિ.

સુખુમમલછવીતિ સુખુમ અમલ છવીતિ પદચ્છેદો. સણ્હમલવિસુદ્ધતચો સણ્હમલવિરહિતતચો વાતિ અત્થો. એત્થ ચ સુખુમસદ્દો સણ્હવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો. અથ વા સુખયતિ સણ્હભાવેનાતિ સુખુમં, સણ્હં. સુખધાતુ તક્કરિયં ઉમપચ્ચયો. તંસમઙ્ગીપુગ્ગલં કિલિટ્ઠં મલતિ ધારેતીતિ મલં, રજાદિમલં. મલધાતુ ધારણે અ, નત્થિ મલમેતિસ્સાતિ અમલા, છવી. મંસં છાદેતીતિ છવી. છદ ધાતુ સંવરણે રવપચ્ચયો ઈપચ્ચયો ચ. સુખુમા સણ્હા અમલા મલવિરહિતા છવી યસ્સાતિ સુખુમમલછવી, સુગતો. ભગવતો હિ સુવણ્ણસિનિદ્ધસણ્હસરીરત્તા કઞ્ચનસન્નિભ તચત્તા ચ રૂપકાયે પદુમપલાસે ઉદકબિન્ધુ વિય રજોજલ્લં વા મલં વા ન લિમ્પતિ. વુત્તઞ્હિ મજ્ઝિમપણ્ણાસે **બ્રહ્માયુસુત્તે** –

‘‘સુખુમચ્છવી ખો પન ભવં ગોતમો સુખુમત્તા છવિયા રજોજલ્લં કાયે ન ઉપલિમ્પતી’’તિ. તસ્મા સુખુમ મલછવીતિ થોમેતિ.

થોમ્યરસગ્ગસગ્ગીતિ થોમ્યરસ ગસ અગ્ગીતિ પદચ્છેદો. થોમિતબ્બ રસહરણસત્તસહસ્સન્હારૂ ઉદ્ધગ્ગિકાતિ અત્થો. થોમિયતીતિ થોમ્યો, ન્હારુ. થોમધાતુ સીલાઘાયં ણ્યો. મધુરાદિભેદં રસં ગસેન્તિ અન્તો પવેસેન્તીતિ રસગ્ગસા, ન્હારુ. રસસદ્દૂપપદગસધાતુ અદને અ. અથ વા રસં ગસતિ હરતિ એતેહીતિ રસગ્ગસા , ન્હારુ. ગસધાતુ હરણે અ. ધાતુસદ્દો હિ અનેકત્થો. રસગ્ગસાનં અગ્ગાતિ રસગ્ગસગ્ગા, તે એત્થ સન્તીતિ રસગ્ગસગ્ગી, ન્હારુ. અસ્સત્થ્યત્થે ઈપચ્ચયો. થોમ્યો રસગ્ગસગ્ગી યસ્સ સોતિ થોમ્યરસગ્ગસગ્ગી, સુગતો. તથાગતસ્સ હિ સત્તરસહરણિસહસ્સાનિ ઉદ્ધગ્ગાનિ હુત્વા ગીવાયમેવ પટિમુક્કાનિ. તિલફલમત્તોપિ આહારો જિવ્હગ્ગે ઠપિતો સબ્બં કાયં અનુફરતિ. તેનેવ મહાપધાનં પદહન્તસ્સ એકતણ્ડુલાદીહિપિ કળાયયૂસપસતેનપિ કાયસ્સ યાપનં હોતિ. અઞ્ઞેસં પન તથા અભાવા ન સકલકાયં ઓજા ફરતિ. તેન તે બહ્વાબાધા હોન્તિ. ઇદં લક્ખણં અપ્પાબાધતાસઙ્ખાતસ્સ નિસ્સન્દફલસ્સવસેન પાકટં હોતિ, તસ્મા થોમ્યરસગ્ગસગ્ગીતિ થોમેતિ.

તેવીસતિમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૪. દુતિયગાથાયં **જિનો**તિ પઞ્ચમારજિતવા બુદ્ધો. તસ્સ પન પદસ્સ સમચત્તાલીસગ્ગદન્તોત્યાદીહિ પદેહિ તુલ્યલિઙ્ગત્તભાવેન સમ્બન્ધો. **ચત્તાલીસગ્ગદન્તો**તિ ચત્તાલીસઅગ્ગદન્તોતિ પદચ્છેદો. સમચત્તાલીસ ઉત્તમદન્તોતિ અત્થો. એત્થ ચ અગ્ગસદ્દો ઉત્તમવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો. અથ વા ઉત્તમભાવં અજતિ ગચ્છતીતિ અગ્ગો, દન્તો. દંસતિ વિદંસતિ ભોજ્જમનેનાતિ દન્તો. દંસધાતુ દંસને ત. તસ્સ ન્તો ધાત્વન્તલોપો. સમચત્તાલીસં અગ્ગો ઉત્તમો દન્તો યસ્સાતિ ચત્તાલીસગ્ગદન્તો, જિનો. ઉપરિમહનુકે પતિટ્ઠિતા દન્તા વીસતિ હેટ્ઠિમે વીસતીતિ સમચત્તાલીસદન્તા હોન્તીતિ અત્થો. અઞ્ઞેસઞ્હિ પરિપુણ્ણદન્તાનમ્પિ દ્વત્તિંસદન્તા હોન્તિ. તથાગતસ્સ પન ચત્તાલીસં. તસ્મા ચત્તાલીસગ્ગદન્તોતિ થોમેતિ.

સમકલપનજોતિ કકચેન છિન્દિત્વા ઠપિતો વિય સમદન્તોતિ અત્થો. લપતિ વદતિ એતેનાતિ લપનં, મુખં. લપધાતુ વદને યુ. તસ્મિં લપને મુખે જાતોતિ લપનજો, દન્તો. તપ્પુરિસસમાસોયં, સમકો લપનજો દન્તો યસ્સાતિ સમકલપનજો, જિનો. **પાળિયં** પન ''સમદન્તો''તિ પાઠો અત્થિ. અયમેવત્થો. અઞ્ઞેસઞ્હિ કેચિ દન્તા ઉચ્ચા, કેચિ નીચાતિ વિસમા હોન્તિ. તથાગતસ્સ પન અયપટ્ટછિન્નસઙ્ખપટલં વિય સમા હોન્તિ. તસ્મા સમકલપનજોતિ થોમેતિ.

અન્તરંસપ્પપીનોતિ અન્તરઅંસપીનોતિ પદવિભાગો. ગાથાબન્ધવસેન છન્દાનુરક્ખણત્થં પકારાગમં કત્વા એવં વુત્તં. દ્વિન્નં અંસાનં ખન્ધાનં અન્તરં વેમજ્ઝે પરિપુણ્ણપિટ્ઠિતલોતિ અત્થો. એત્થ ચ અંસસદ્દો ખન્ધત્થે વત્તતિ. વુત્તઞ્હેતં **અભિધાનપ્પદીપિકાયં** ''અંસો નિત્થિ ભુજસિરો, ખન્ધો તસ્સન્ધિ જત્તુ ત''ન્તિ.

અનતિ જીવતિ એતેનાતિ અંસો, ખન્ધો. અનધાતુ પાણે સોપચ્ચયો. નસ્સ નિગ્ગહિતાદેસો. સરીરસ્સ અવયવભાવેન અનતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ વા અંસો, દ્વિન્નં અંસાનં ખન્ધાનં અન્તરં વેમજ્ઝન્તિ અન્તરંસો, પિણતિ પૂરતીતિ પીનો, પિટ્ઠિતલં. પિણધાતુ પિનને પૂરણે વા ણ. ણસ્સ નો. દ્વિન્નં અંસાનં ખન્ધાનં અન્તરં વેમજ્ઝે પીનં પરિપુણ્ણં પિટ્ઠિતલં યસ્સાતિ અન્તરંસપ્પપીનો, જિનો. ઉત્તરપદલોપબહુબ્બીહિસમાસોયં. અઞ્ઞેસઞ્હિ તં ઠાનં નિન્નં હોતિ, દ્વે પિટ્ઠિકોટ્ટા પાટિએક્કં પઞ્ઞાયન્તિ. તથાગતસ્સ પન કટિતો પટ્ઠાય મંસપટલં યાવ ખન્ધા ઉગ્ગમ્મ સમુસ્સિતસુવણ્ણફલકં વિય પિટ્ઠિં છાદેત્વા પતિટ્ઠિતં. તસ્મા અન્તરંસપ્પપીનોતિ થોમેતિ. **પાળિયં** પન ''ચિતન્તરંસો''તિ પાઠો. **તદટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''ચિતન્તરં સોતિ અન્તરંસં વુચ્ચતિ દ્વિન્નં કોટ્ટાનમન્તરં. તં પરિપુણ્ણ મસ્સાતિ અન્તરંસો''તિ વુત્તં.

ચક્કેનઙ્કિતપાદોતિ ચક્કેન અઙ્કિતપાદોતિ પદચ્છેદો. અટ્ઠસતપાદચક્કલક્ખણેન લક્ખિતપાદતલોતિ અત્થો. ચક્કેન અટ્ઠસતપાદચક્કેન અઙ્કિતો લક્ખિતો પાદો યેન સોતિ ચક્કેનઙ્કિતપાદો, જિનો. તતિયાબહુબ્બીહિ સમાસોયં. અઞ્ઞેસઞ્હિ પાદતલે અટ્ઠસતપાદચક્ક લક્ખણં નત્થિ. તથાગતસ્સ પાદતલેએવ વિચિત્રં અટ્ઠસત પાદચક્કલક્ખણં અત્થિ. તસ્મા ચક્કેનઙ્કિતપાદોતિ થોમેતિ.

વુત્તઞ્હિ **બ્રહ્માયુસુત્તે** ''હેટ્ઠા ખો પન તસ્સ ભોતો ગોતમસ્સ પાદતલેસુ ચક્કાનિ જાતાનિ સહસ્સારાનિ સનેમિકાનિ સનાભિકાનિ સબ્બાકારપરિપૂરાની''તિ. અટ્ઠસતપાદચક્કલક્ખણસરૂપં પન યો પાદપઙ્કજમુદુત્તલરાજિકેહીતિ ગાથાવણ્ણનાયં વુત્તમેવાતિ.

અવિરળદસનોતિ અવિવરદન્તો. અવિવરદન્તેન સમ્પન્નોતિ અત્થો. વિવરતિ ફુલ્લતીતિ વિરળો. વરધાતુ ફુલ્લનેળો. અસ્સિ. ન વિરળો અવિરળો, નત્થિ વિરળો એતસ્સાતિ અવિરળો, દન્તો. દંસતિ વિદંસતિ ખાદનીયં વા

ભોજનીયં વા એતેનાતિ દસનો, દન્તો. દંસધાતુ દંસને યુ. નિગ્ગહિતલોપો. અવિરળો દસનો દન્તો યસ્સાતિ અવિરળદસનો, જિનો. અઞ્ઞેસઞ્હિ કુમ્ભિલાનં વિય દન્તા વિરળા હોન્તિ. મચ્છમંસાદીનિ ખાદન્તાનં દન્તન્તરં પૂરતિ. તથાગતસ્સ પન કનકલતાય સમુસ્સાપિતવજિર પન્તિ વિય અવિરળા તુલિકાય દસ્સિતપરિચ્છેદા વિય દન્તા હોન્તિ, તસ્મા અવિરળદસનોતિ થોમેતિ.

મારજુસ્સઙ્ખપાદોતિ મારજિ ઉસ્સઙ્ખપાદોતિ પદચ્છેદો. એત્થ ચ મારજીતિ પઞ્ચમારજિતવા બુદ્ધો કત્તુભૂતો. સો હિ પઞ્ચમારે જિતવાતિ મારજીતિ વુચ્ચતિ. ઉસ્સઙ્ખપાદોતિ પાદસ્સ ઉપરિ ઠિતેન સઙ્ખસદિસત્તા સઙ્ખનામિકેન ગોપ્ફકેન સમન્નાગતોતિ અત્થો. સંસુટ્ઠું પથવિં ખનતીતિ સઙ્ખે. સંપુબ્બખનુધાતુ અવદારણે ક્વિ. **અપદાનટ્ઠકથાયં** પન ''સંસુટ્ઠું ખાદન્તો ખણન્તો ગચ્છતીતિ સઙ્ખે. સમુદ્દજલપરિયન્તે ચરમાનો ગચ્છતિ ચરતીતિ અત્થો''તિ વુત્તં. સઙ્ખે વિયાતિ સઙ્ખે, ગોપ્ફકો. પાદસ્સ ઉદ્ધં ઉપરિ ઠિતં સઙ્ખસદિસં ગોપ્ફક મસ્સાતિ ઉસ્સઙ્ખપાદો, જિનો. વુત્તઞ્હિ **બ્રહ્માયુસુત્તટ્ઠકથાયં** ''ઉદ્ધં પતિટ્ઠિતગોપ્ફકત્તા ઉસ્સઙ્ખા પાદા અસ્સાતિ ઉસ્સઙ્ખપાદો''તિ. અઞ્ઞેસઞ્હિ પિટ્ઠિપાદે ગોપ્ફકા હોન્તિ. તેન તેસં પાદા આણિબદ્ધા વિય બદ્ધા હોન્તિ. ન યથાસુખં પરિવત્તન્તિ. ગચ્છન્તાનં પાદતલાનિ ન દિસ્સન્તિ. તથાગતસ્સ પન અભિરૂહિત્વા ઉપરિ ગોપ્ફકા પતિટ્ઠહન્તિ. તેનસ્સ નાભિતો પટ્ઠાય ઉપરિમકાયો નાવાય ઠપિત સુવણ્ણપટિમા વિય નિચ્ચલો હોતિ. અધોકાયોવ ઇઞ્જતિ. સુખેન પાદા પરિવત્તન્તિ. પુરતોપિ પચ્છતો ઉભયપસ્સેસુપિ ઠત્વા પસ્સન્તાનં પાદતલાનિ પઞ્ઞાયન્તિ. ન હત્થીનં વિય પચ્છતોયેવાતિ. તસ્મા ઉસ્સઙ્ખપાદોતિ થોમેતિ.

તિટ્ઠન્તો નોનમન્તોભયકરમુદુના જણ્ણુકાનામ સન્તોતિ એત્થ તિટ્ઠન્તો નો નમન્તો ઉભય કરમુદુના જણ્ણુકાનિ આમસન્તોતિ પદવિભાગો. **તિટ્ઠન્તો**તિ ઠિતકોવ. **નોનમન્તો**તિ અનમમાનો હુત્વા. **ઉભય કરમુદુના**તિ સુખુમેન હત્થદ્વયેન. **જણ્ણુકાની**તિ જઙ્ઘાનિ. જાયતિ ગમનાગમનં અનેનાતિ જણ્ણુ, જનધાતુ જનને ણુ. સોએવ જણ્ણુકા, જઙ્ઘોરૂનં સન્ધિ લબ્ભતિ. તાનિ. **આમસન્તો**તિ પરિમજ્જિતું સક્કોન્તો. એત્થ ચ તિટ્ઠન્તો નોનમન્તોતિ ઇમિના તથાગતસ્સ અખુજ્જઅવામનભાવો દીપિતો . અવસેસજના હિ ખુજ્જા વા હોન્તિ વામના વા. ખુજ્જાનં ઉપરિમકાયો અપરિપુણ્ણો હોતિ વામનાનં હેટ્ઠિમકાયો. તે અપરિપુણ્ણકાયત્તા ન સક્કોન્તિ નોનમન્તો જણ્ણુકાનિ પરિમજ્જિતું. તથાગતો પન પરિપુણ્ણઉભયકાયત્તા સક્કોતિ, તસ્મા તિટ્ઠન્તો...પે॰... જણ્ણુકા નામસન્તોતિ થોમેતિ.

વટ્ટક્ખન્ધોતિ સુવણ્ણાલિઙ્ગો વિય સમવટ્ટિતગલિકો. વુત્તઞ્હિ **બ્રહ્માયુસુત્તે** ''સમવટ્ટક્ખન્ધો''તિ. પરિમણ્ડલા કારેન વટ્ટતિ પવત્તતીતિ વટ્ટો, પરિમણ્ડલો. વટ્ટધાતુ વટ્ટને અ. ભોજનં ખાદતિ એતેન ગલેનાતિ ખન્ધો, ગલો. ખાદધાતુ ખાદને ભક્ખને વા ક્વિપચ્ચયો. ખાદામગમાનં ખન્ધન્ધગન્ધાતિ સુત્તેન પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. **અભિધાનટીકાયં** પન ''કં મત્થકં દધાતીતિ કન્ધો. સોએવ કકારસ્સ ખકારકરણવસેના''તિ વુત્તં. વટ્ટો સમપરિમણ્ડલો ખન્ધો ગલો યસ્સાતિ વટ્ટક્ખન્ધો, જિનો. યથા હિ એકે કોઞ્ચા વિય બકા વિય વરાહા વિય ચ દીઘગલા વઙ્કગલા પુથુગલા ચ હોન્તિ. કથનકાલે સિરાજલં પઞ્ઞાયતિ. મન્દો સરો નિક્ખમતિ, ન એવં તસ્સ. તથાગતસ્સ પન સુવટ્ટિતસુવણ્ણાલિઙ્ગસદિસો ખન્ધો ગલો હોતિ. કથનકાલે સિરાજલં ન પઞ્ઞાયતિ. મેઘસ્સ વિય ગજ્જતો સરો મહા હોતિ. તસ્મા વટ્ટક્ખન્ધોતિ થોમેતિ.

પુન જિનોતિ બુદ્ધો કત્તુભૂતો. તસ્સ પન પદસ્સ ગોતરુણપખુમકોત્યાદીહિ પદેહિ તુલ્યલિઙ્ગત્તભાવેન સમ્બન્ધો. **ગોતરુણપખુમકો**તિ તંમુહુત્તજાતરત્ત વચ્છસ્સ ચક્ખુભણ્ડો વિય વિપ્પસન્નચક્ખુભણ્ડો, વિપ્પસન્નચક્ખુભણ્ડેન સમન્નાગતો વા. એત્થ ચ પખુમકોતિ સકલં ચક્ખુભણ્ડં અધિપ્પેતં. ચક્ખુભણ્ડન્તિ ચક્ખુપરિવારં. ચક્ખુભણ્ડન્તિ

અક્ખિદલન્તિ કેચિ. અક્ખિદલપત્તન્તિ વદન્તિ અઞ્ઞે. અક્ખિદલે હિ પન સદ્ધિં અક્ખિબિમ્બન્તિ વેદિતબ્બં. અયં પનેત્થ વચનત્થો. પતતિ ચક્ખું પરિવારેતિ એતેનાતિ પખુમં, પમ્હાદિપરિવારં. પતધાતુ પરિવારે ઉમો. તકારસ્સ ખો. અથ વા અક્ખિનો પક્ખદ્વયે જાતન્તિ પખુમં, પમ્હં. જાતતદ્ધિતે ઉમો. પક્ખુમન્તિ વત્તબ્બે કકારલોપવસેન પખુમન્તિ વુચ્ચતિ. પખુમંયેવ પખુમકો. ગોતરુણસ્સ તંમુહુત્તજાતરત્તવચ્છસ્સ પખુમં વિય પખુમં યસ્સ સોતિ ગોતરુણપખુમકો, જિનો. ગોતરુણસ્સ તંમુહુત્તજાતરત્તવચ્છસ્સ પખુમસદિસં વિપ્પસન્નચક્ખુભણ્ડં અત્થીતિ અત્થો. અઞ્ઞેસઞ્હિ અક્ખિભણ્ડો અપરિપુણ્ણો હોતિ. હત્થિમૂસિકકાકાદીનં અક્ખિસદિસેહિ વિનિગ્ગતેહિ ગમ્ભીરેહિપિ અક્ખીહિ સમન્નાગતા. તથાગતસ્સ પન ધોવિત્વા મજ્જિત્વા ઠપિતમણિગુળિકા વિય મુદુસિનિદ્ધનીલ સુખુમપખુમાચિતાનિ અક્ખીનિ હોન્તિ. તસ્મા ગોતરુણપખુમકોતિ થોમેતિ.

સીહપુબ્બદ્ધકાયોતિ સીહસ્સ પુબ્બદ્ધકાયો વિય પરિપુણ્ણકાયો. વાતાતપાદિપરિસ્સયં સહતિ ખમતીતિ સીહો, સહધાતુ ખમને અ. ઈકારાગમો. અથ વા સૂકરમહિંસાદયો સત્તે હિંસતીતિ સીહો. હિંસધાતુ હનને ણ. હિંસોતિ વત્તબ્બે અક્ખરવિપરિયાયેન સીહોતિ વુચ્ચતિ. અથ વા સબ્બિરિયાપથેસુ દળ્હવીરિયત્તા સુટ્ઠુ ઈહતિ વાયમતીતિ સીહો, કેસરસીહો. સુપુબ્બ ઈહધાતુ ચેતાયં અ. તેન વુત્તં **સદ્દનીતિયં** ‘‘સહહિંસ ઈહાવસા, સીહસદ્દગતિં વદે’’તિ. સીહસ્સ પુબ્બદ્ધે જાતો કાયો વિય પરિપુણ્ણકાયો યસ્સાતિ સીહપુબ્બદ્ધકાયો, જિનો. યથા હિ સીહસ્સ પુબ્બદ્ધકાયોવ પરિપુણ્ણો હોતિ, ન એવં તસ્સ. તથાગતસ્સ પન કાયો સબ્બપરિપુણ્ણોતિ અત્થો. સીહસ્સ પન પુરિમકાયોવ પરિપુણ્ણો હોતિ, પચ્છિમ કાયો અપરિપુણ્ણો. તથાગતસ્સ પન સીહસ્સ પુબ્બદ્ધકાયોઇવ સબ્બો કાયો પરિપુણ્ણો. સોપિ સીહસ્સેવ ન તત્થ તત્થ વિનતુન્નતાદિવસેન દુસ્સણ્ઠિત વિસણ્ઠિતો. દીઘયુત્તટ્ઠાને પન દીઘો. રસ્સકિસથૂલ અનુવટ્ટિતયુત્તટ્ઠાનેસુ તથાવિધોવ હોતિ. વુત્તઞ્હેતં ‘‘મનાપિયે ચ ખો ભિક્ખવે કમ્મવિપાકે પચ્ચુપટ્ઠિતે યેહિ અઙ્ગેહિ દીઘેહિ સોભતિ, તાનિ અઙ્ગાનિ થૂલાનિ સણ્ઠહન્તિ. યેહિ અઙ્ગેહિ કિસેહિ સોભતિ, તાનિ અઙ્ગાનિ કિસાનિ સણ્ઠહન્તિ. યેહિ અઙ્ગેહિ વટ્ટેહિ સોભતિ, તાનિ અઙ્ગાનિ વટ્ટાનિ સણ્ઠહન્તી’’તિ. ઇતિ નાનાચિત્તેન પુઞ્ઞચિત્તેન ચિત્તિતો દસહિ પારમીહિ સજ્જિતો તથાગતસ્સ અત્તભાવો તસ્સ લોકે સબ્બસિપ્પિનો વા ઇદ્ધિમન્તો વા પતિરૂપકમ્પિ કાતું ન સક્કોન્તિ. તસ્મા સીહપુબ્બદ્ધકાયોતિ થોમેતિ.

ચતુવીસતિમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૫. તતિય ગાથાયં **સુગતો**તિ બુદ્ધો કત્તુભૂતો. તસ્સ પન પદસ્સ સત્તપ્પીનોત્યાદીહિ પદેહિ તુલ્યલિઙ્ગત્તભાવેન સમ્બન્ધો. **સત્તપ્પીનોતિ** દ્વિહત્થપાદ અંસકૂટ એકગલવસેન સત્તસુ ઠાનેસુ પરિપુણ્ણમંસિકોતિ અત્થો. આચરિયા પન પરિપુણ્ણદ્વિહત્થપાદ અંસકૂટ ખન્ધસઙ્ખાતસત્તટ્ઠાનોતિ અત્થં વદન્તિ. મંસેન પીણતિ પરિપૂરતીતિ પીનો. પીણતે પરિપૂરતે વા પીનો. પીણધાતુ પીણને, પૂરણે વા ણ. ણસ્સ નો. દ્વે હત્થપિટ્ઠિયો દ્વે પાદપિટ્ઠિયો દ્વે અંસકૂટાનિ એકગલો ચાતિ સત્તસુ ઠાનેસુ પીનો પરિપુણ્ણો મંસો અસ્સાતિ સત્તપીનો, સુગતો લબ્ભતિ. અઞ્ઞેસઞ્હિ હત્થપાદપિટ્ઠીસુ ન્હારુજાલા પઞ્ઞાયન્તિ અંસકૂટગલેસુ અટ્ઠિકોટિયો. તે મનુસ્સા પેતા વિય ખાયન્તિ. ન તથાગતો. તથાગતો પન સત્તસુ ઠાનેસુ પરિપુણ્ણમંસુસ્સદત્તા નિગુળ્હન્હારુજાલેહિ હત્થપિટ્ઠાદીહિ વટ્ટેત્વા ઠપિતસુવણ્ણવણ્ણાલિઙ્ગસદિસેન ગલેન સીલારૂપકં વિય ચિત્તકમ્મરૂપકં વિય ચ ખાયતિ, તસ્મા સત્તપ્પીનોતિ થોમેતિ.

બ્રહ્માયુસુત્તે પન ‘‘સત્તુસ્સદો’’તિ પાઠો. તસ્સ પન સત્તસુ ઠાનેસુ પરિપુણ્ણમંસુસ્સદોતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

દીઘઙ્ગુલીતિ દીઘઅઙ્ગુલીતિ પદચ્છેદો. સમઆયતહત્થ પાદઙ્ગુલીતિ અત્થો. અઙ્ગતિ ઉદ્ધં ગચ્છતીતિ અઙ્ગુલિ. અઙ્ગતિ તં તં કાયઙ્ગં પરામસતિ એતાયાતિ વા અઙ્ગુલિ, કરસાખા. અગિધાતુ ગતિયં ઉલિપચ્ચયો. અથ વા અઙ્ગં કાયઙ્ગં ઉલતિ ગચ્છતિ પરામસતિ એતાયાતિ અઙ્ગુલિ, કરસાખા. અઙ્ગ સદ્દૂપપદઉલધાતુ ગતિયં ઇ. સમદીઘા અઙ્ગુલિ હત્થ પાદઙ્ગુલિ યસ્સ સોતિ દીઘઙ્ગુલિ, સુગતો. સમદીઘા હત્થપાદઙ્ગુલિ અત્થીતિ અત્થો. યથા હિ અઞ્ઞેસં કાચિ અઙ્ગુલિ દીઘા હોતિ કાચિ રસ્સા, ન એવં તથાગતસ્સ. તથાગતસ્સ પન મક્કટસ્સેવ દીઘહત્થપાદઙ્ગુલિયો મૂલે થૂલા અનુપુબ્બેન ગન્ત્વા અગ્ગે તનુકા નિય્યાસતેલેન મદ્દિત્વા વટ્ટિતહરિતાલવટ્ટસદિસા હોન્તિ. તસ્મા દીઘઙ્ગુલીતિ થોમેતિ. **મથા**તિ મઅથાતિ પદચ્છેદો. મકારો હિ પદસન્ધિકરો. અથાતિ અત્થન્તરે નિપાતો. તદઞ્ઞન્તિ અત્થો.

લોમકૂપેકલોમોતિ લોમકૂપએકલોમોતિ પદચ્છેદો. એકેકલોમકૂપે એકેકજાતલોમોતિ અત્થો. ચમ્મમંસં લુનાતિ છિન્દતીતિ લોમો, વડ્ઢમાનં લુનિતબ્બન્તિ વા લોમો, લૂધાતુ છેદને મનિપચ્ચયો. કુવુચ્ચતિ ઉદકં, તં પાતિ રક્ખતીતિ કૂપો. કુપુબ્બપાધાતુ રક્ખને ક્વિ. ઉસ્સ દીઘો. કૂપો વિયાતિ કૂપો, અથ વા કુવુચ્ચતિ લોમં, તં પાતિ રક્ખતીતિ કૂપો. **અભિધાનટીકાયં** પન "કુસદ્દે પો. દીઘાદિ. કૂપો. કેન ઉભતીતિ વા કૂપો. ભસ્સ પો"તિ વુત્તં. લોમસ્સ કૂપો લોમકૂપો. તસ્મિં તસ્મિં જાતો એકેક લોમો યસ્સાતિ લોમકૂપેકલોમો, સુગતો. યથા હિ અઞ્ઞેસં એકેકસ્મિમ્પિ લોમકૂપે અનેકાનિ લોમાનિ જાયન્તિ, ન એવં તથાગતસ્સ. તથાગતસ્સ પન એકેકસ્મિં લોમકૂપે એકેકલોમો જાયતિ. વુત્તઞ્હિ **બ્રહ્માયુસુત્તે** "એકેકલોમો ખો પન ભવં ગોતમો. એકેકાનિ લોમાનિ લોમકૂપેસુ જાતાની"તિ. તસ્મા લોમકૂપેકલોમોતિ થોમેતિ.

સમ્પન્નોદાતદાઠોતિ સમ્પન્નોઓદાતદાઠોતિ પદચ્છેદો. સમ્પન્નસુક્કદાઠોતિ અત્થો. સમ્પજ્જતીતિ સમ્પન્નો. સંપુબ્બપદધાતુ ગતિયં ત. તસ્સ અન્નો. અવદાયતિ અવખણ્ડિયતિ અઞ્ઞવણ્ણોભાસન્તિ ઓદાતો. અવપુબ્બ દાધાતુ અવખણ્ડને ત. દંસતિ ઓદનાદિં એતાયાતિ દાઠો, દન્તવિસેસો. દંસધાતુ દંસને ઠો. દંસિસ્સ દા. સમ્પન્નો ચ ઓદાતો ચ દાઠો યસ્સાતિ સમ્પન્નો દાતદાઠો, સુગતો. અઞ્ઞેસઞ્હિ પૂતિદન્તા ઉટ્ઠહન્તિ. તેન કાચિ દાઠા કાળાપિ વિવણ્ણાપિ હોન્તિ. તથાગતો પન સુક્કદાઠો ઓસધિતારકમ્પિ અતિક્કમ્મ વિરોચમાનાય પભાય સમન્નાગતદાઠો હોતિ. **પાળિયં** પન "સુસુક્કદાઠો"તિ પાઠો. અયમેવત્થો. તસ્મા સમ્પન્નોદાતદાઠોતિ થોમેતિ.

કનકસમતચોતિ સુવણ્ણેન સદિસચમ્મો. કનતિ દિબ્બતિ ઓભાસેનાતિ કનકં. કનિયતિ ઇચ્છિયતિ મનુસ્સેહીતિ વા કનકં, સુવણ્ણં. કનધાતુ દિત્તિગતિકન્તીસુ અકપચ્ચયો, સંસદિસેન અમતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ સમં. સંપુબ્બઅમધાતુ ગતિયં અ. તચતિ મંસં છાદેતિ સંવરતિ વાતિ તચો, તચતિ દિબ્બતિ સુવણ્ણોભાસેનાતિ વા તચો, ચમ્મં. તચધાતુ સંવરણદિત્તીસુ અ. કનકેન સુવણ્ણેન સમો સદિસો તચો યસ્સાતિ કનક સમતચો, સુગતો. યથા હિ અઞ્ઞેસં તચો કોચિ નીલતચો સેતતચો પીતતચો હોતિ, ન એવં તથાગતસ્સ. તથાગતસ્સ પન જાતિહિઙ્ગુલકેન મજ્જિત્વા નિસદાય ઘંસિત્વા ગેરુકપરિકમ્મં કત્વા ઠપિત ઘનસુવણ્ણરૂપકં વિય કઞ્ચનસદિસતચો હોતિ. **પાળિયં** પન "સુવણ્ણવણ્ણો કઞ્ચનસન્નિભત્તચો"તિ વુત્તો. એત્થ ચ સુવણ્ણવણ્ણો વિય વણ્ણો યસ્સાતિ સુવણ્ણવણ્ણો, કઞ્ચનેન સન્નિભં સદિસં તચમસ્સાતિ કઞ્ચનસન્નિભત્તચોતિ વચનત્થો કાતબ્બો. એત્થ ચ સુવણ્ણવણ્ણન્તિ ઇમિના તથાગતસ્સ ઘનસિનિદ્ધસણ્હસરીરતં દસ્સેતિ. કઞ્ચનસન્નિભત્તચોતિ ઇમિના છવિવણ્ણં દસ્સેતિ. અથ વા વેવચનમેતં પદદ્વયં. તસ્મા કનકસમતચોતિ થોમેતિ.

નીલમુદ્ધગ્ગલોમોતિ નીલં ઉદ્ધં અગ્ગલોમોતિ પદચ્છેદો. નીલં ઉદ્ધં અગ્ગા કોટિ હુત્વા મુખસોભં ઉલ્લોકયમાનો વિય ઠિતલોમો, નીલાનિ ઉદ્ધં અગ્ગાનિ કોટીનિ હુત્વા ઠિતાનિ લોમાનિ યસ્સાતિ નીલમુદ્ધગ્ગલોમો,

સુગતો. યથા હિ અઞ્ઞેસં લોમાનિ હેટ્ઠા અગ્ગાનિ હુત્વા તિટ્ઠન્તિ, ન એવં તથાગતસ્સ. તથાગતસ્સ પન લોમાનિ આવટ્ટપરિયોસાને ઉદ્ધં અગ્ગાનિ હુત્વા મુખસોભં ઉલ્લોકયમાનાનિ વિય તિટ્ઠન્તિ. વુત્તઞ્હેતં **બ્રહ્માયુસુત્તે** "ઉદ્ધગ્ગલોમો ભવં ગોતમો. ઉદ્ધગ્ગાનિ લોમાનિ જાતાનિ નીલાનિ અઞ્જનવણ્ણાનિ કુણ્ડલાવટ્ટાનિ પદક્ખિણાવટ્ટકજાતાની"તિ. તસ્મા નીલમુદ્ધગ્ગલોમોતિ થોમેતિ.

સમ્બુદ્ધોતિ તથાગતો. સો હિ અનઞ્ઞબુદ્ધો હુત્વા સામંયેવ ચત્તારિ સચ્ચાનિ બુજ્ઝતીતિ સમ્બુદ્ધોતિ વુચ્ચતિ. તસ્સ પન પદસ્સ થૂલજિવ્હોત્યાદીહિ તીહિ પદેહિ તુલ્યલિઙ્ગત્તભાવેન સમ્બન્ધો.

થૂલજિવ્હોતિ મુદુદીઘપુથુલ જિવ્હાય સમ્પન્નોતિ અત્થો. ગાથાબન્ધવસેન હિ મુદુદીઘસદ્દલોપં કત્વા એવં વુત્તં. તેન વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** "મુદુજિવ્હા દીઘા થૂલા વણ્ણ સમ્પન્ના"તિ. થૂલતિ બ્રૂહતીતિ થૂલા, જિવ્હા. થૂલધાતુ બુદ્ધિયં અ. જીવતિ પાણં ધારેતીતિ જિવ્હા, રસના. જીવધાતુ પાણધારણે હપચ્ચયો. જીવન્તિ સત્તા એતેન રસેનાતિ જીવિતં, છબ્બિધરસો. તં અવ્હાયતીતિ જિવ્હા, જિવ્હાપસાદરૂપં. સમ્ભારજિવ્હા ઠાનૂપચારેન લબ્ભતિ. જીવિતસદ્દૂપપદ અવ્હધાતુ અવ્હાયને અ. જીવિતઅવ્હાતિ વત્તબ્બે નિરુત્તિનયેન વિતસદ્દલોપં કત્વા જિવ્હાતિ વુત્તં. થૂલા મહન્તા દીઘા મુદુકા જિવ્હા યસ્સાતિ થૂલજિવ્હો, સમ્બુદ્ધો. અઞ્ઞેસઞ્હિ જિવ્હા થૂલાપિ હોતિ કિસાપિ રસ્સાપિ થદ્ધાપિ વિસમાપિ. તથાગતસ્સ પન મુદુજિવ્હા દીઘા પુથુલા વણ્ણ સમ્પન્ના હોતિ. સો તં લક્ખણં પરિયેસિતું આગતાનં બ્રહ્માયુબ્રાહ્મણાદીનં કઙ્ખાવિનોદનત્થં જિવ્હાય મુદુકત્તા તં જિવ્હં કથિનસૂચિ વિય વટ્ટેત્વા ઉભોપિ નાસિકાસોતાનિ પરામસતિ, દીઘત્તા ઉભો કણ્ણસોતાનિ પરામસતિ, પુથુલત્તા કેસન્તપરિયોસાનં કેવલમ્પિ નલાટં પટિચ્છાદેતિ, એવં તસ્સા મુદુદીઘપુથુલભાવં પકાસેન્તો કઙ્ખાવિનોદેતિ, એવં તિલક્ખણસમ્પન્નં જિવ્હં સન્ધાય થૂલ જિવ્હોતિ થોમેતિ. **પાળિયં** પન "પહૂતજિવ્હો"તિ પાઠો. અયમેવત્થો.

અથાતિ અત્થન્તરત્થે નિપાતો. તદઞ્ઞન્તિ અત્થો. **સીહહનુકો**તિ સીહસ્સ હેટ્ઠા હનુ વિય પરિપુણ્ણ હનુકો. સીહસદ્દત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. હનતિ ઓદનાદીનં વણ્ણવિસેસં નાસેતીતિ હનુ. હનધાતુ હિંસાયં ઉ. સીહસ્સ હેટ્ઠા હનુ વિય હનુ યસ્સાતિ સીહહનુકો , સમ્બુદ્ધો. સમાસન્તે કો. સીહસ્સ હિ હેટ્ઠિમહનુમેવ પરિપુણ્ણં હોતિ, ન ઉપરિમં. તથાગતસ્સ પન સીહસ્સ હેટ્ઠિમં વિય દ્વેપિ પરિપુણ્ણાનિ દ્વાદસિયં પક્ખસ્સ ચન્દસદિસાનિ હોન્તિ. તસ્મા સીહહનુકોતિ થોમેતિ.

જાલિકપ્પાદહત્થોતિ કુસલેન વડ્ઢકિના વાતપાને સમ્માયોજિતજાલં વિય ચમ્મેન અપ્પટિબદ્ધહત્થપાદઙ્ગુલન્તરો. જલતિ દિબ્બતીતિ જાલં, જલધાતુ દિત્તિયં ણ. જાલં અસ્સ અત્થિ તસ્મિં વા વિજ્જતીતિ જાલિકં, વાતપાનં. અસ્સત્થ્યત્થે ણિકો. અથ વા જાલં એવ જાલિકં. પજ્જતિ ગચ્છતિ એતેનાતિ પાદો, ચરણો. પદધાતુ ગમને ણ. તં તં ભારં હરતીતિ હત્થો, કરો. હરધાતુ હરણે થો. જાલિકં વિય હત્થપાદઙ્ગુલન્તરં યસ્સાતિ જાલિકપ્પાદહત્થો, સમ્બુદ્ધો. કુસલેન વડ્ઢકિના વાતપાને સમ્માયોજિતાનિ જાલસદિસાનિ હત્થપાદઙ્ગુલન્તરાનિ હોન્તિ. ન ચ ચમ્મેન પટિબદ્ધઅઙ્ગુલન્તરાનીતિ અત્થો. એત્થ જાલિકપ્પાદહત્થઙ્ગુલન્તરન્તિ વત્તબ્બે ઉત્તરપદલોપેન એવં વુત્તં. ચમ્મેન પટિબદ્ધહત્થપાદઙ્ગુલન્તરો હિ ફણહત્થકો પુરિસદોસેન ઉપહતો પબ્બજ્જમ્પિ ન લભતિ. તથાગતસ્સ પન ચતસ્સો હત્થઙ્ગુલિયો પઞ્ચપિ પાદઙ્ગુલિયો એકપ્પમાણા હોન્તિ. તાસં એકપ્પમાણ તાય યવલક્ખણં અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિવિજ્ઝિત્વા તિટ્ઠતિ. અથસ્સ હત્થપાદા કુસલેન વડ્ઢકિના સમ્માયોજિતજાલવાત પાનસદિસા હોન્તિ, તસ્મા જાલિકપ્પાદહત્થોતિ થોમેતિ. **પાળિયં** પન "જાલહત્થપાદો"તિ પાઠો. અયમેવત્થો.

નાથોતિ બુદ્ધો કત્તુવસેન. સો હિ નાથતિ વિનેય્યાનં હિતપટિપત્તિં યાચતિ, પરસન્તાનગતં વા કિલેસબ્યસં ઉપતાપેતિ, પરમેન ચિત્તિસ્સરિયેન સમન્ના ગતો . સબ્બસત્તે વા ગુણેહિ ઈસતિ અભિભવતિ, વેનેય્યાનં હિતસુખં વા આસીસતીતિ નાથોતિ વુચ્ચતિ. વુત્તઞ્હિ **સદ્દનીતિયં** ''નાથધાતુ યાચને ઉપતાપે ઇસ્સરિયે આસિસને ચાતિ ચતૂસ્વત્થેસુ પવત્તતી''તિ.

તસ્સ પન પદસ્સ ઉણ્હીસસીસોતિપદેન તુલ્યલિઙ્ગત્તભાવેન સમ્બન્ધો. **ઉણ્હીસસીસો**તિ રઞ્ઞો બદ્ધઉણ્હીસ પટ્ટો વિય વિરોચમાનો પકતિમંસપિણ્ડસઙ્ખાતો ઉણ્હીસપટ્ટસીસો. નલાટે નહિયતિ બન્ધિયતીતિ ઉણ્હીસો. ઉપુબ્બનહધાતુ બન્ધને, ઈસો. વણ્ણવિકારો. વુત્તઞ્હિ **જાલિનિયં** –

''વણ્ણાગમો વણ્ણવિપરિયાયો,
દ્વે ચાપરે વણ્ણવિકારનાસા;
ધાતૂનમત્થાતિસયેન યોગો,
તદુચ્ચતે પઞ્ચવિધં નિરુત્તિ''ન્તિ.

તત્થ ચ અવિજ્જમાનસ્સ આગમા વણ્ણાગમો નામ. વિજ્જમાનઅક્ખરાનં હેટ્ઠુપરિયાયવસેન વણ્ણવિપરિયાયો નામ. અઞ્ઞક્ખરસ્સ અઞ્ઞક્ખરાપજ્જનતા વણ્ણવિકારો નામ. વિજ્જમાનક્ખરવિનાસો વણ્ણવિનાસો નામ. તત્થ તત્થ યથાયોગં વિસેસત્થયોગો ધાતૂનં અત્થાતિસય યોગો નામાતિ અધિપ્પાયો. એત્થ પન નકારસ્સ ણકારં કતત્તા વણ્ણવિકારોતિ દટ્ઠબ્બો. માલાદિં સિયતિ બન્ધિયતીતિ સીસો, ઉત્તમઙ્ગો. સિધાતુ બન્ધને ઈસો. રાજૂનં ઉણ્હીસપટ્ટેન વેઠિતસીસો વિય સીસો યસ્સાતિ ઉણ્હીસસીસો. અથ વા રાજૂનં ઉણ્હીસં વિય સબ્બત્થ પરિમણ્ડલસીસો યસ્સાતિ ઉણ્હીસસીસો, નાથો.

વુત્તઞ્હિ **બ્રહ્માયુસુત્તટ્ઠકથાયં** ''ઉણ્હીસસીસોતિ ઇદં પરિપુણ્ણનલાટઞ્ચેવ પરિપુણ્ણસીસઞ્ચાતિ દ્વે અત્થવસે પટિચ્ચ વુત્તં. તથાગતસ્સ હિ દક્ખિણકણ્ણચૂળિકતો પટ્ઠાય મંસપટં ઉટ્ઠહિત્વા સકલં નલાટં છાદયમાનં પૂરયમાનં ગન્ત્વા વામકણ્ણચૂળિકાય પતિટ્ઠિતં. રઞ્ઞો બદ્ધઉણ્હીસપટ્ટો વિય વિરોચતિ. પચ્છિમભવિકબોધિસત્તાનં કિર ઇમં લક્ખણં વિદિત્વા રાજૂનં ઉણ્હીસપટ્ટં અકંસુ. અયં તાવ એકો અત્થો. અઞ્ઞે પન જના અપરિપુણ્ણસીસા હોન્તિ. કેચિ કપિસીસા, કેચિ ફલસીસા, કેચિ અટ્ઠિસીસા, કેચિ તુમ્બ સીસા, કેચિ પબ્ભારસીસા. તથાગતસ્સ પન આરગ્ગેન વટ્ટેત્વા ઠપિતં વિય સુપરિપુણ્ણં ઉદકપુપ્ફુલસદિસં સીસં હોતિ. તત્થ પુરિમનયેન ઉણ્હીસવેઠિતસીસો વિયાતિ ઉણ્હીસસીસો. દુતિયનયેન ઉણ્હીસં વિય સબ્બત્થ પરિમણ્ડલ સીસોતિ ઉણ્હીસસીસો''તિ. **તટ્ટીકાયઞ્ચ** ''દ્વે અત્થ વસે પટિચ્ચ વુત્તન્તિ, યસ્મા બુદ્ધા ચક્કવત્તિનો ચ પરિપુણ્ણ નલાટતાય પરિપુણ્ણસીસબિમ્બતાય ઉણ્હીસસીસાતિ વુચ્ચન્તિ. તસ્મા તે દ્વે અત્થવસે પટિચ્ચ ઉણ્હીસસીસોતિ વુત્ત''ન્તિ વણ્ણેતિ. તસ્મા ઉણ્હીસસીસોતિ થોમેતિ.

ઇતિગુણસહિતન્તિ ઇમિના વુત્તપ્પકારેન નિગ્રોધબિમ્બોત્યાદિના દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણગુણેન સમ્પન્નં. ઇતિએવં વુત્તપ્પકારં ગુણં ઇતિગુણં. તેન સહ ઇતો પત્તોતિ ઇતિગુણસહિતો, મહેસી. અઞ્ઞે હિ દ્વત્તિંસ મહાપુરિસલક્ખણેહિ સમ્પન્ના ન હોન્તિ, ચક્કવત્તિરાજાનો મહાપુરિસલક્ખણેહિ સમ્પન્નાપિ ઠપેત્વા કોસોહિતવત્થ ગુય્હલક્ખણં અવસેસેહિ સમ્પન્ના હોન્તિ. તથાગતોયેવ સબ્બમહાપુરિસલક્ખણેહિ સમન્નાગતો. તસ્મા ભગવન્તંયેવ ઇતિગુણસહિતન્તિ થોમનં અરહતીતિ વુત્તં હોતિ. **તં મહેસિ**ન્તિ સીલક્ખન્ધાદિકે ચ નિબ્બાનઞ્ચ એસતિ ગવેસતીતિ મહેસી. તં મહેસિં અહં તીહિ દ્વારેહિ નમામિ વન્દામીતિ સમ્બન્ધો.

પઞ્ચવીસતિમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૩. અયં પન ઇમાસુ તીસુ ગાથાસુ **સઙ્ખેપત્થયોજના**. બુદ્ધો કત્તુભૂતો નિગ્રોધબિમ્બો નિગ્રોધસ્સ પરિમણ્ડલો વિય પરિમણ્ડલસરીરો મુદુકરચરણો સઞ્હહત્થપાદો, બ્રહ્મઘોસો બ્રહ્મુનો સરો વિય અટ્ઠઙ્ગસમ્પન્નસરવન્તો, એણિજઙ્ઘા એણિમિગસ્સ જઙ્ઘા વિય સુવટ્ટજાણુકો, કોસચ્છાદઙ્ગજાતો ઉસભવારણા દીનં અઙ્ગજાતો વિય સુવણ્ણપદુમકણ્ણિકસદિસેન વત્થકોસેન પટિચ્છન્નેન ગુય્હઙ્ગજાતેન સમન્નાગતો, પુનરપિ પુનઅપિ, સુગતો બુદ્ધો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો સુવણ્ણ પાદુકતલમિવ ભૂમિયં સમં સુટ્ઠુ પતિટ્ઠિતપાદો, મૂદો દાતુણ્ણલોમો ભમુકન્તરે જાતો સઞ્હસુખુમો સેતો સુદ્ધો ઉણ્ણલોમવન્તો, અથમપિ તદઞ્ઞંઅપિ, સુગતો બુદ્ધો, બ્રહ્મુજુગ્ગત્તભાવો બ્રહ્મુનો ઉજુઉગ્ગત અત્તભાવો વિય ઉજુમેવ અત્તભાવો, નીલક્ખી અતિનીલનેત્તેન સમન્નાગતો, દીઘપણ્હિ આયતપણ્હિ પરિપુણ્ણપણ્હિ વા, સુખુમમલછવી સણ્હમલવિસુદ્ધતચો સણ્હમલ વિરહિતતચો વા, થોમ્યરસગ્ગસગ્ગી થોમિતબ્બસત્તર સહરણસહસ્સન્હારુઉદ્ધગ્ગિકા.

૨૪. જિનો પઞ્ચમારજિતવા બુદ્ધો, ચત્તાલીસગ્ગદન્તો સમચત્તાલીસઉત્તમદન્તો, સમકલપનજો કકચેન છિન્દિત્વા ઠપિતો વિય સમદન્તો, અન્તરંસપ્પપીનો દ્વિન્નં અંસાનં ખન્ધાનં અન્તરં વેમજ્ઝે પરિપુણ્ણપિટ્ઠિતલો, ચક્કેનઙ્કિતપાદો અટ્ઠસતપાદચક્કલક્ખણેન લક્ખિત પાદતલો, અવિરળદસનો અવિવરદન્તેન સમ્પન્નો, મારજિ પઞ્ચમારજિતવા બુદ્ધો, ઉસ્સઙ્ખપાદો પાદસ્સ ઉપરિ ઠિતેન સઙ્ખસદિસત્તા સઙ્ખનામિકેન ગોપ્ફકેન સમન્નાગતો, તિટ્ઠન્તો ઠિતકોવ નોનમન્તો અનમમાનો હુત્વા ઉભયકરમુદુના સુખુમેન હત્થદ્વયેન જણ્ણુકાનિ જઙ્ઘાનિ આમસન્તો પરિમજ્જિતું સક્કોન્તો, વટ્ટક્ખન્ધો સુવણ્ણાલિઙ્ગો વિય સમવટ્ટિતગલિકો, ગોતરુણ પખુમકો તંમુહુત્તજાતરત્તવચ્છસ્સ ચક્ખુભણ્ડો વિય વિપ્પસન્નચક્ખુભણ્ડો, વિપ્પસન્નચક્ખુભણ્ડેન સમન્નાગતો વા, સીહપુબ્બદ્ધકાયો સીહસ્સ પુબ્બદ્ધકાયો વિય પરિપુણ્ણકાયો.

૨૫. સુગતો બુદ્ધો, સત્તપીનો દ્વિહત્થપાદઅંસકૂટએકગલવસેન સત્તસુ ઠાનેસુ પરિપુણ્ણમંસિકો, દીઘઙ્ગુલિ સમઆયતહત્થપાદઙ્ગુલિ, અથ તદઞ્ઞં લોમ કૂપેકલોમો એકેકલોમકૂપે એકેકજાતલોમો, સમ્પન્નોદાતદાઠો સમ્પન્નસુક્કદાઠો, કનક સમતચો સુવણ્ણેન સદિસચમ્મો નીલમુદ્ધગ્ગલોમો નીલં ઉદ્ધં અગ્ગા કોટિ હુત્વા મુખસોભં ઉલ્લોકયમાનો વિય ઠિતલોમો, સમ્બુદ્ધો તથાગતો, થૂલજિવ્હો મુદુદીઘપુથુલજિવ્હાય સમ્પન્નો, અથ તદઞ્ઞં, સીહહનુકો સીહસ્સ હેટ્ઠાહનુ વિય પરિપુણ્ણહનુકો, જાલિકપ્પાદ હત્થો કુસલેન વડ્ઢકિના વાતપાને સમ્માયોજિત જાલં વિય ચમ્મેન અપ્પટિબદ્ધહત્થપાદઙ્ગુલન્તરો, નાથો બુદ્ધો, ઉણ્હીસસીસો રઞ્ઞો ઉણ્હીસપટ્ટો વિય વિરોચમાનો પકતિમંસપિણ્ડસઙ્ખાતો ઉણ્હીસપટ્ટસીસો, ઇતિ ગુણસહિતં એવં ઇમિના વુત્તપ્પકારેન દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણગુણેન સમન્નાગતં તં મહેસિં બુદ્ધં તીહિ દ્વારેહિ અહં નમામિ વન્દામીતિ.

તીસુ ગાથાસુ સઙ્ખેપત્થયોજના સમત્તા.

ઇમિસ્સં પન નમક્કારપાળિયં દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણં બુદ્ધવચનપાળિયં આગતનયાનુક્કમેન ન વુત્તં. ગાથાબન્ધવસેન છન્દાનુરક્ખણત્થમેવ પન નિગ્રોધબિમ્બોત્યાદિના અક્કમેન વુત્તં. તસ્મા પાથેય્યવગ્ગે **લક્ખણસુત્તે** વુત્તં દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણક્કમં સઙ્ખેપેન દસ્સયિસ્સામ બહુસ્સુતપઞ્ઞાવડ્ઢનત્થં.

૧

. બુદ્ધો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો ૨. હેટ્ઠાપાદતલેસુ ચક્કજાતો ૩. આયતપણ્હિ ૪. દીઘઙ્ગુલિ ૫. મુદુતલુન હત્થપાદો ૬. જાલહત્થપાદો ૭. ઉસ્સઙ્ખપાદો ૮. એણિજઙ્ઘો ૯. ઠિતકોવ અનોનમન્તો ઉભોહિ પાણિતલેહિ જાણુકાનિ પરિમસતિ ૧૦. કોસોહિત વત્થગુય્હો ૧૧. સુવણ્ણવણ્ણો કઞ્ચનસન્નિભત્તચો ૧૨. સુખુમચ્છવી ૧૩. એકેકલોમકૂપેસુ એકેકલોમો ૧૪. નીલમુદ્ધગ્ગલોમો ૧૫. બ્રહ્મુજુગત્તો ૧૬. સત્તુસ્સદો ૧૭. સીહપુબ્બદ્ધકાયો ૧૮. ચિતન્તરંસો ૧૯. નિગ્રોધપરિમણ્ડલો ૨૦. સમવટ્ટક્ખન્ધો ૨૧. રસગ્ગસગ્ગી ૨૨. સીહહનુકો ૨૩. ચત્તાલીસદન્તો ૨૪. સમદન્તો ૨૫. અવિરળદન્તો ૨૬. સુસુક્કદાઠો ૨૭. પહુત જિવ્હો ૨૮. બ્રહ્મસરો ૨૯. અભિનીલનેત્તો ૩૦. ગોપ ખુમો ૩૧. ઉણ્ણા ભમુકન્તરે જાતા ઓદાતા મુદુતૂલ સન્નિભા ૩૨. ઉણ્હીસસીસોતિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણસ્સ કમો વેદિતબ્બો. ઇમાનિ પન ભગવતો દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનિ પારમીપુઞ્ઞકમ્મેન યથારહં કમ્મસરિક્ખકં લબ્ભન્તીતિ વેદિતબ્બાનિ. તાનિ પન કમ્માનિ પાથેય્યવગ્ગે લક્ખણસુત્તે વુત્તાનિ, તાનિ પનેત્થ ઓલોકેત્વા ગહેતબ્બાનીતિ.

તિસ્સો વન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૬. બુદ્ધોબુદ્ધોતિઘોસો અતિદુલભતરો કા કથા બુદ્ધભાવો,
લોકે તસ્મા વિભાવી વિવિધહિતસુખં સાધવો પત્થયન્તા;
ઇટ્ઠં અત્થં વહન્તં સુરનરમહિતં નિબ્ભયં દક્ખિણેય્યં,
લોકાનં નન્દિવડ્ઢં દસબલમસમં તં નમસ્સન્તુ નિચ્ચં.

૨૬. એવં સુગતન્તિઆદીહિ પઞ્ચવીસતિવન્દનગાથાહિ બુદ્ધસ્સ પણામં કત્વા ઇદાનિ તસ્સ વન્દને ઉય્યોજનં કરોન્તો આહ **બુદ્ધો બુદ્ધોતિઘોસો** ત્યાદિગાથં. અયં પન સદ્ધરાગાથાતિ દટ્ઠબ્બો.

તત્થ પન લોકે બુદ્ધો બુદ્ધોતિ ઘોસો અતિદુલભતરો બુદ્ધભાવો કા કથાતિ સમ્બન્ધો. એત્થ ચ **લોકે**તિ મનુસ્સલોકે તિલોકે વા અનન્તચક્કવાળ લોકે વા. **બુદ્ધો બુદ્ધોતિઘોસો**તિ બુદ્ધો બુદ્ધો ઇતિ કિત્તિસદ્દો થુતિસદ્દો વા. ઘુસનં ઘોસો. ઘુસિયતિ કથિયતીતિ વા ઘોસો, કિત્તિસદ્દો. ઘુસધાતુ સદ્દે ણ. અથ વા ઘુસિયતિ થવિયતીતિ ઘોસો, થુતિસદ્દો. તેન વુત્તં **પારાજિકણ્ડકથાયં** ''કિત્તિસદ્દોતિ કિત્તિએવ. થુતિઘોસો વા''તિ. બુદ્ધો બુદ્ધો ઇતિ પવત્તો ઘોસો થુતિઘોસોતિ બુદ્ધોબુદ્ધોતિઘોસો. **અતિદુલભતરો**તિ અતિવિય દુલ્લભતમો. દુલ્લભતરોતિ હિ વત્તબ્બે છન્દાનુરક્ખણત્થં લકારલોપેન દુલભતરોતિ વુત્તં. દુક્ખેન લભિયતીતિ દુલ્લભો. દુપુબ્બલભધાતુ લભને અ. અથ વા લભસ્સ અસમિદ્ધન્તિ દુલ્લભો, દુબ્ભિજાનેય્ય અબ્યયીભાવસમાસોયં. દુસદ્દો અસમિદ્ધત્થો, યથા દુબ્ભિક્ખોતિ. અતિ વિય દુલ્લભોતિ અતિદુલભો. તેસં વિસેસેન અતિદુલ્લભોતિ અતિદુલભતરો. બુદ્ધા હિ લોકે કદાચિ કરહચિ ઉપ્પજ્જન્તિ. તસ્મા બુદ્ધો બુદ્ધોતિ ઘોસો અતિદુલભતરોતિ વુત્તં. વુત્તઞ્હેતં **ચૂળવગ્ગખન્ધકે** ''ઘોસોપિ ખો એસો ગહપતિ દુલ્લભો લોકસ્મિં, યદિદં બુદ્ધો બુદ્ધો''તિ. યથા ચ હિ લોકે ઉદુમ્બરિકપુપ્ફં દુલ્લભં. ચન્દમ્હિ સસકં હત્થેન ગણ્હિતું. વાયસાનં ખીરં, એવં બુદ્ધભાવો અતિદુલ્લભતરોતિ વુત્તં હોતિ. અયં પન હીનૂપમાતિ દટ્ઠબ્બા. વુત્તઞ્હેતં **અપદાનપાળિયં** –

''ઉદુમ્બરિકપુપ્ફંવ , ચન્દમ્હિ સસકં યથા;
વાયસાનં યથા ખીરં, દુલ્લભં લોકનાયક''ન્તિ ચ;
દુલ્લભો બુદ્ધુપ્પાદો લોકસ્મિ''ન્તિ ચ;

કિઞ્ચાપિ હિ લોકે ચક્કવત્તિરાજૂનં ઉપ્પજ્જમાનો દુલ્લભો. એકસ્મિમ્પિ પન કપ્પે ચક્કવત્તિરાજાનો અનેકા ઉપ્પજ્જન્તિ. તથાગતા પન લોકે ઉપ્પજ્જમાનાપિ એકસ્મિં કપ્પે એક દ્વિતિ ચતુ પઞ્ચ બુદ્ધાયેવ ઉપ્પજ્જન્તિ, ન તદુત્તરિ. યસ્મા હિ અસઙ્ખ્યેય્યેપિ કપ્પે તથાગતસુઞ્ઞો હોતિ. તસ્મા તથાગતસ્સેવ કદાચિ કરહચિ ઉપ્પજ્જનતો બુદ્ધોબુદ્ધોતિઘોસો અતિદુલભતરો કા કથા બુદ્ધભાવોતિ વુત્તો. વુત્તમ્પિ ચેતં ભગવતા મહાપરિનિબ્બાનસમયે ‘‘દેવતા આનન્દ ઉજ્ઝાયન્તિ. દૂરાવતમ્હા આગતા તથાગતં દસ્સનાય કદાચિ કરહચિ તથાગતા લોકે ઉપ્પજ્જન્તિ અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા. અજ્જ રત્તિયા પચ્ચૂસસમયે તથાગતસ્સ પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતિ. અયઞ્ચ મહેસક્ખો ભિક્ખુ ભગવતો પુરતો ઠિતો ઓવારેન્તો ઓતરેન્તો વા ન મયં લભામ પચ્છિમે કાલે તથાગતં દસ્સનાયા’’તિ.

બુદ્ધભાવોતિ બુદ્ધસ્સ ભાવો. **કા કથા**તિ કિં વત્તબ્બોએવાતિ અત્થો. કસ્મા પન બુદ્ધો અતિદુલ્લભતરોતિ ચ, બુદ્ધો કદાચિ કરહચિ ઉપ્પજ્જન્તીતિ ચ વુત્તં. નનુ બુદ્ધા લોકે અનેકા ઉપ્પજ્જન્તીતિ. સચ્ચમેતં. બુદ્ધો નામ પન અનેકાસઙ્ખ્યેય્યવારેન વા અનેકાસઙ્ખ્યેય્યદિવસમાસસંવચ્છરં વા અનેકાસઙ્ખ્યેય્યકપ્પં વા દસપારમિયો ચ પઞ્ચમહાપરિચ્ચાગે ચ પૂરેત્વાવ ભવિતું સક્કોતિ, ન એકેકવારાદિના. અથ ખો પન અન્તમસો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દસપારમિયો ચ પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે ચ પૂરેત્વાવ બુદ્ધો ભવિતું સક્કોતિ. તસ્મા બુદ્ધો અતિદુલ્લભતરોતિ ચ, બુદ્ધા કદાચિ કરહચિ ઉપ્પજ્જન્તીતિ ચ વુત્તન્તિ.

એવં બુદ્ધસ્સ અતિદુલ્લભતરત્તા ચ કદાચિ કરહચિ ઉપ્પન્નત્તા ચએવ બુદ્ધોબુદ્ધોતિ કિત્તયન્તસ્સ મહપ્ફલં હોતિ. વુત્તઞ્હેતં **અપદાને** –

‘‘બુદ્ધોતિ કિત્તયન્તસ્સ, કાયે ભવતિ યા પીતિ;
વરમેવ હિ સા પીતિ, કસિણેનપિ જમ્બુદીપસ્સા’’તિ.

તસ્માતિ યસ્મા બુદ્ધો બુદ્ધોતિ ઘોસો અતિદુલ્લભતરો, બુદ્ધભાવો કા કથા. તસ્મા. **વિભાવી**તિ મેધાવી. તે હિ હિતાહિતં કારણાકારણં વા વિસેસેન ભાવેતિ પકાસેતીતિ વિભાવા, પઞ્ઞા. વિપુબ્બ ભૂધાતુ સત્તાયં ણ. સા એતેસં અત્થીતિ વિભાવીતિ વુચ્ચન્તિ, સાધવો લબ્ભતિ. તં પન સાધવોતિ પદે વિસેસનં.

વિવિધહિતસુખન્તિ નાનપ્પકારં લોકિયલોકુત્તર સઙ્ખાતં હિતસુખં. તસ્સ પન અત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. તં પન પત્થયન્તાતિપદે કમ્મં. **સાધવો**તિ સપ્પુરિસા. તે હિ સપરહિતં સાધેતિ નિબ્બત્તેતીતિ સાધવોતિ વુચ્ચતિ. સાધધાતુ સંસિદ્ધિયં અવો. તસ્સ પન પદસ્સ નમસ્સન્તૂતિ પદેન કત્તુભાવેન સમ્બન્ધો. **પત્થયન્તા**તિ યાચન્તા. વિવિધહિતસુખં પત્થયન્તિ યાચન્તીતિ પત્થયન્તા, સાધવો. પત્થધાતુ યાચને અન્તો. યકારાગમો. તં પન સાધવોતિપદે વિસેસનં. **ઇટ્ઠ**ન્તિ કામયમાનં. ઇચ્છિતબ્બં કમિતબ્બન્તિ ઇટ્ઠં. ઇસુધાતુ ઇચ્છા કન્તીસુ તપચ્ચયો. તસ્સ રટ્ઠો, ધાત્વન્તલોપો. **અત્થ**ન્તિ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકાદિઅત્થં. અત્થિયતિ પત્થિયતીતિ અત્થો, વિપાકાનિસંસફલં. અત્થધાતુ યાચનાયં અ . અથ વા અસતિ ભવતિ ફલભાવેનાતિ અત્થો. અસધાતુ ભુવિમ્હિ થ. તં પન પદદ્વયં વહન્તન્તિપદે કમ્મં. **વહન્ત**ન્તિ ધારકં. વહતિ હરતીતિ વહન્તો, બુદ્ધો. વહધાતુ વહને પાપુણને વા અન્તો. બુદ્ધો હિ સત્તાનં લોકિયલોકુત્તરહિતસુખં ધમ્મદેસનાય ધારેતીતિ અત્થો.

સુરનરમહિતન્તિ દેવેહિ ચ મનુસ્સેહિ ચ ચતુપચ્ચયાદીહિ પૂજિતં. ઇદં પનેત્થ નિબ્બચનં. ઇસ્સરિયકીળાદીહિ સુરન્તિ દિબ્બન્તીતિ સુરા, દેવા. સુરધાતુ દિત્તિયં. અથ વા સુરન્તિ ઈસન્તિ દેવિસ્સરિયં પાપુણન્તિ વિરોચન્તિ

ચાતિ સુરા, દેવા. સુન્દરા રા વાચા એતેસન્તિ વા સુરા, દેવા. ખન્ધસન્તાનં નરન્તિ નેન્તીતિ નરા, મનુસ્સા. નરધાતુ નયને અ. સુરા ચ નરા ચ સુરનરા. તેહિ મહિતબ્બા પૂજિતબ્બાતિ સુરનરમહિતો, બુદ્ધો. મહધાતુ પૂજાયં ત. તં સુરનરમહિતં. **નિબ્ભય**ન્તિ અભયં. ભિયતે ભયં. નત્થિ ભયં એતસ્સાતિ નિબ્ભયો, બુદ્ધો. તં નિબ્ભયં. તથાગતસ્સ અટ્ઠસુ પરિસાસુ કેનચિ કારણેન ભયં હદયચલનં કમ્પનં નત્થીતિ અત્થો.

દક્ખિણેય્યન્તિ પરલોકં સદ્દહિત્વા દાતબ્બઉત્તમદાનારહં. દાતબ્બાતિ દક્ખિણા, દેય્યધમ્મવત્થુ. દાધાતુ દાનેક્ખિણપચ્ચયો. અથ વા દક્ખન્તિ વડ્ઢન્તિ એતાય સત્તા યથાધિપ્પેતાહિ સમ્પત્તીહીતિ દક્ખિણા, પરલોકં સદ્દહિત્વા દાતબ્બદાનં. દક્ખધાતુ વડ્ઢનેયુ, તં અરહતીતિ દક્ખિણેય્યો, બુદ્ધો. અરહતિતદ્ધિતે ણેય્યો. અથ વા દક્ખિણાય હિતં અનુરૂપં મહપ્ફલકરણતાય વિસોધેતીતિ દક્ખિણેય્યો, બુદ્ધો. વિસોધેતિતદ્ધિતાયં. બુદ્ધોયેવ હિ દક્ખિણાય મહપ્ફલકરણવસેન ચ, વિસોધનવસેન ચ, દેવસક્કબ્રહ્મેહિ ચ, કોસલરાજાદીહિ ચ, અનાથપિણ્ડિકસેટ્ઠાદીહિ ચ પરલોકં સદ્દહિત્વા દાતબ્બં ઉત્તમદાનં વિસેસેન અરહતિ, તસ્મા દક્ખિણેય્યન્તિ થોમેતિ.

લોકાનન્તિ સત્તલોકાનં. તસ્સ પન અત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. **નન્દિવડ્ઢ**ન્તિ પીતિયા વડ્ઢાપેન્તં. નન્દિયતે નન્દિ. ભાવસાધનોયં. નન્દધાતુ સમિદ્ધિયં નન્દને વા ઇ. પીતિયા અધિવચનમેતં. સા વડ્ઢેતિ બુદ્ધેતીતિ નન્દિવડ્ઢો, બુદ્ધો. નન્દિસદ્દૂપપદવડ્ઢધાતુ વડ્ઢને અ. બુદ્ધો હિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાસીતાનુબ્યઞ્જનલક્ખણસમ્પન્નેન ચ સબ્બઞ્ઞુતઞાણાદિગુણસમ્પન્નેન ધમ્મદેસનાય ચ લોકે સબ્બસત્તાનં પીતિં વડ્ઢેતીતિ અત્થો. સબ્બસત્તાનઞ્હિ બુદ્ધદસ્સને ધમ્મસવને ચ તિત્તો નત્થિ, તસ્મા લોકાનં નન્દિવડ્ઢન્તિ થોમેતિ. વુત્તઞ્હેતં **અપદાનટ્ઠકથાયં** ‘‘પકતિયાએવ હિ બુદ્ધદસ્સને પુણ્ણચન્દસમુદ્દરાજદસ્સને અતિત્તો લોકોતિ. કથં પન સબ્બસત્તાનં બુદ્ધદસ્સને અતિત્તો હોતી’’તિ. બુદ્ધસ્સ પન બાત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાદીહિ સીલાદિઅસાધારણગુણેહિ ચ અધિક સમ્પન્નો હુત્વા સબ્બદેવમનુસ્સેહિ અતિવિરોચમાનત્તા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા તાવતિંસે –

> ‘‘ન કોચિ દેવો વણ્ણેન, સમ્બુદ્ધં અતિરોચતિ;
> સબ્બે દેવે અધિગ્ગય્હ, સમ્બુદ્ધોવ વિરોચતી’’તિ.

દસબલન્તિ અઞ્ઞેહિ પચ્ચેકબુદ્ધારિયસાવકેહિ અસાધારણેન દસકાયબલેન ચ દસઞાણબલેન સમ્પન્નં. તઞ્હિ કેહિચિ વિરુદ્ધેહિ કારણેહિ બલન્તિ ન કમ્પેન્તીતિ બલન્તિ વુચ્ચતિ. અથ વા બલન્તિ જીવિતં કપ્પેન્તિ એતેનાતિ બલં, કાયબલં. બલધાતુ પાણે અ. બલન્તિ ભારં વહિતું સક્કુણન્તીતિ વા બલં, બલન્તિ જાનન્તિ સબ્બધમ્મન્તિ બલં, ઞાણ બલં. દસબલઞ્ચ દસબલઞ્ચ દસબલાનિ એકસેસનયેન. તાનિ યસ્સ સોતિ દસબલો, બુદ્ધો. ઇધ પન સામઞ્ઞવસેન વુત્તોપિ વિસેસટ્ઠાનિયત્તા ભગવતો દસકાયબલાનિ ચ, દસઞાણબલાનિ ચ અધિપ્પેતાનિ. તેસં પન સરૂ પત્થં નયનસુભગકાયઙ્ગન્ત્યાદિ ગાથાવણ્ણનાયં વુત્તમેવ.

અસમન્તિ સીલાદિગુણેહિ કેનચિ અસદિસં. નત્થિ સમો સદિસો પુગ્ગલો એતસ્સાતિ અસમો, બુદ્ધો. તં અસમં. **ત**ન્તિ તાદિસં ગુણસમ્પન્નં બુદ્ધં. **નિચ્ચ**ન્તિ સતતં સમિતં સબ્બકાલં નિરન્તરન્તિ અત્થો. **નમસ્સન્તૂ**તિ અભિવન્દન્તૂતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. લોકે તિલોકે મનુસ્સલોકે વા, બુદ્ધોબુદ્ધોતિઘોસો બુદ્ધો બુદ્ધોઇતિ કિત્તિસદ્દો થુતિસદ્દો વા, અતિદુલભતરો અતિવિય દુલ્લભતમો, બુદ્ધભાવો બુદ્ધસ્સ ભાવો, કા કથા કિંવત્તબ્બો એવ, તસ્મા બુદ્ધોબુદ્ધોતિ ઘોસસ્સ અતિદુલ્લભતરત્તા, વિભાવી મેધાવી વિવિધહિતસુખં નાનપ્પકારં લોકિયલોકુત્તરસઙ્ખાતં હિતસુખં

પત્થયન્તા યાચન્તા, સાધવો સપ્પુરિસા ઇટ્ઠં કામયમાનં, અત્થં દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકાદિઅત્થં, વહન્તં ધારકં, સુરનરમહિતં દેવમનુસ્સેહિ પૂજિતં, નિબ્ભયં અભયં અસન્તાસં વા, દક્ખિણેય્યં પરલોકં સદ્દહિત્વા દાતબ્બઉત્તમદાનારહં, લોકાનં સત્તલોકાનં નન્દિવટ્ઠં પીતિયા વડ્ઢાપનેન્તં. દસબલં અસાધારણેન દસકાયઞાણબલેન સમ્પન્નં, અસમં સીલાદિગુણેહિ કેનચિ અસદિસં તં તાદિસં ગુણસમ્પન્નં બુદ્ધં નિચ્ચં સતતં સમિતં સબ્બકાલં નિરન્તરં, નમસ્સન્તુ અભિવન્દન્તૂતિ.

છબ્બીસતિમવન્દનગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૭. પુઞ્ઞેનેતેન સોહં નિપુણમતિ સતો સમ્પરાયે ચ તિત્તો,
દક્ખો દિટ્ઠુજ્જુપઞ્ઞો અવિકલવીરિયો ભોગવા સંવિભાગી;
તિક્ખો સૂરો ધિતત્તો સપરહિતધરો દીઘજીવી અરોગો,
ધઞ્ઞો વણ્ણો યસસ્સી અતિબલવધરો કિત્તિમા ખન્તુપેતો.

૨૮. સદ્ધો દાતઞ્ઞુપેતો પરમસિરિધરો દિટ્ઠધમ્મે વિરત્તો,
લજ્જી કલ્યાણમિત્તો અભિરતકુસલો પઞ્ચસીલાદિરક્ખો;
અપ્પિચ્છો અપ્પકોધો અતિવુજુહદયો ઇદ્ધિમા અપ્પમેય્યો,
પાસંસો પેમવાચો સુજનગુણવિદૂ મામકો સો ભવેય્યં.

૨૭. એવં બુદ્ધો બુદ્ધોતિ ઘોસોત્યાદિગાથાય બુદ્ધવન્દને ઉય્યોજનં કત્વા ઇદાનિ સુગતન્ત્યાદીહિ ગાથાહિ બુદ્ધં વન્દિત્વા પણિધિં કરોન્તો આહ **પુઞ્ઞેનેતેન સોહ**ન્ત્યાદિ ગાથાદ્વયં. અયં પન ગાથાદ્વયમ્પિ સદ્ધરાગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. તત્થ પઠમગાથાયં સોઅહં એતેન પુઞ્ઞેન સમ્પરાયે નિપુણમતિ ચ સતો ચ...પે॰... ખન્તુપેતો ચ ભવેય્યન્તિ સમ્બન્ધો. **સોહ**ન્તિ સો અહં. બુદ્ધસ્સ નમક્કારો સોઅહન્તિ અત્થો. **એતેન પુઞ્ઞેના**તિ ઇમિના બુદ્ધવન્દનપુઞ્ઞકમ્મેન અત્તનો કારકં પવતિ સોધેતીતિ પુઞ્ઞં. પુધાતુ સોધને ણ્ય. પુઞ્ઞન્તિ ચ ઇધ પન બુદ્ધપણામક્રિયાભિનિપ્ફાદિકા કુસલચેતના અધિપ્પેતા. સા ચ વન્દનેય્યવન્દકાનં ખેત્તજ્ઝાસયસમ્પદાહિ દિટ્ઠધમ્મ વેદનીયભૂતા યથાલદ્ધસમ્પત્તિનિમિત્તકસ્સ કમ્મસ્સ અનુબલપ્પદાનવસેન તન્નિબ્બત્તિતવિપાકસન્તતિયા અન્તરાયકરાનિ ઉપપીળકઉપચ્છેદકકમ્માનિ પટિબાહિત્વા તન્નિદાનાનં યથાધિપ્પેતસિદ્ધિવિબન્ધકાનં રોગાદિઅન્તરાયાનમપ્પવત્તિંસાધેતિ ચાતિ અત્થો ચ વેદિતબ્બો. **સમ્પરાયે ચા**તિ એત્થ ચસદ્દો અટ્ઠાનયોગો. સો ચ નિપુણમતિત્યાદીસુ પદેસુ યોજેતબ્બો. **સમ્પરાયે**તિ પરલોકે. સો હિ સમ્પરાયિતબ્બા ઉપગમિતબ્બા એત્થ સત્તેહીતિ ચ, કમ્મકિલેસવસેન સત્તેહિ સમ્પરાયિતબ્બા પાપુણિતબ્બાતિ વા એત્થાતિ ચ સમ્પરાયોતિ વુચ્ચતિ. સંપરિપુબ્બ અયધાતુ હિ ગતિયં ણ. અથ વા કમ્મવસેન અભિમુખો સમ્પરેતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ સમ્પરાયોતિ વુચ્ચતિ. સંપુબ્બપરધાતુ ગતિયં ણ્ય. ઇતિ ખો આનન્દ કુસલાનિ સીલાનિ અનુપુબ્બેન અગ્ગાય પરેન્તીતિઆદીસુ વિય હિ ચુરાદિ ગણવસેન પરસદ્દં ગતિયમિચ્છન્તિ સદ્દવિદૂ. તસ્મિં સમ્પરાયે.

નિપુણમતીતિ સણ્હસુખુમપઞ્ઞવા ચ. સણ્હસુખુમં અત્થન્તરં પટિવિજ્ઝનસમત્થાય પઞ્ઞાય સમ્પન્નો ચ વા. એત્થ ચ નિપુણસદ્દો સણ્હસુખુમવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો. હિતાહિતં મનતિ જાનાતીતિ મતિ, પઞ્ઞા. મનધાતુ ઞાણેતિ. નિપુણા સણ્હા મતિ પઞ્ઞા યસ્સ મેતિ નિપુણમતિ. **સતો**તિ સતિમા ચ. સરતીતિ સતિ, સરધાતુ ચિન્તાયન્તિ. સા અસ્સ મે અત્થીતિ સતો. **તિત્તો**તિ તપ્પનો ચ. યથાલદ્ધવત્થુના સન્તુટ્ઠો ચાતિ અત્થો. તિસનં

તપ્પનં તિત્તો. તિસધાતુ તપ્પને તપચ્ચયો. સકારસ્સ તોઆદેસો. યથાલાભ સન્તોસો, યથાબલસન્તોસો, યથાસારુપ્પસન્તો સો ચાતિ તિવિધેન સન્તોસેન સન્તુટ્ઠોતિ વુત્તં હોતિ.

દક્ખોતિ તં તં કિચ્ચે છેકો ચ કુસલો ચ વા. સો હિ કુસલકમ્મે અઞ્ઞસ્મિઞ્ચ કિચ્ચાકિચ્ચે અદન્ધતાય સીઘં ગચ્છતીતિ દક્ખો. દક્ખધાતુ સીઘત્થે અ. **દિટ્ઠુજ્જુપઞ્ઞો**તિ દિટ્ઠિઉજુપઞ્ઞોતિ પદચ્છેદો. ઉજુ દિટ્ઠિપઞ્ઞાય સમન્નાગતોતિ અત્થો. કેસુચિ પોત્થકેસુ દિટ્ઠિજ્જુ પઞ્ઞોતિ પાઠો. દિટ્ઠિઉજુપઞ્ઞોતિ પદચ્છેદો, સોયે વત્થો . ઉજૂતિ અકુટિલભાવેન ભવતીતિ ઉજુ, અજ્જવો. ઉજુધાતુ અજ્જવે ક્વિ. અથ વા અરતિ અકુટિલભાવેન પવત્તતીતિ ઉજુ, અવઙ્કો. અરધાતુ ગતિયં જુપચ્ચયો. અરિસ્સ ઉઆદેસો. સમ્મા પસ્સતીતિ દિટ્ઠિ, મતિ. દિસધાતુ પસ્સને તપચ્ચયો. તસ્સ રટ્ઠાદેસો. ધાત્વન્તલોપો ચ ઈ ચ. ઉજુ અજ્જવા દિટ્ઠિ મતિ દિટ્ઠુજુ વિસેસનપરનિપાતવસેન. પકારેન જાનાતિ અનિચ્ચાદિવસેન અવબુજ્ઝતીતિ પઞ્ઞા. પપુબ્બઞાધાતુ અવબોધને અ. ઉજુદિટ્ઠિ ચ ઉજુપઞ્ઞા ચ યસ્સ મેતિ દિટ્ઠુજ્જુપઞ્ઞો, પુગ્ગલો. **અવિકલવીરિયો**તિ અનૂનવીરિયો ચ પરિપુણ્ણવીરિયો ચાતિ અત્થો. વિહીનં કરોતીતિ વિકલો. વિપુબ્બકરધાતુ કરણે અ. રસ્સલો. વીરાનં કમ્મં વીરિયં. અવિકલં અનૂનં વીરિયં અસ્સમેતિ અવિકલવીરિયો. ન સક્કા કુસીતેનેવ નવલોકુત્તરધમ્મા લદ્ધું, આરદ્ધવીરિયેનેવ સક્કા. તસ્મા અવિકલવીરિયોતિ પત્થેતીતિ વુત્તં હોતિ.

ભોગવાતિ ભુઞ્જિતબ્બસમ્પત્તિસુખેન સમ્પન્નો ચ. ભુઞ્જિતબ્બોતિ ભોગો, સમ્પત્તિ. ભુજધાતુ પાલનબ્યવહરણેસુ ણ. ભોગો અસ્સ મે અત્થીતિ ભોગવા. **સંવિભાગી**તિ સંવિભજનસીલો ચ સંવિભજનસમ્પન્નો ચ વા, સંવિભજતિ સીલેનાતિ સંવિભાગી. સંવિભજનસીલોતિ વા સંવિભાગી, સંવિભજિતું સીલમસ્સાતિ વા સંવિભાગી. સંવિભાગે સીલમસ્સાતિ સંવિભાગી. અયં તસ્સીલત્થો. સંવિભજતિ ધમ્મેનાતિ સંવિભજનધમ્મોતિ વા. સંવિભજિતું ધમ્મો અસ્સાતિ વા, સંવિભજને ધમ્મો અસ્સાતિ વા સંવિભાગી. અયં તદ્ધમ્મત્થો. સંવિભજનં સાધુકારો અસ્સ અત્થિ. સાધુકારિના સંવિભજતીતિ વા, સંવિભજિતું સાધુકારીતિ વા, સંવિભજને સાધુકારીતિ વા સંવિભાગી. અયં તસ્સા ધુકારત્થો. સંવિપુબ્બ ભજધાતુ વિભાગે ણ. જસ્સ ગો. અથ વા સંવિભજનં સંવિભાગો. સો મે અસ્સ અત્થીતિ સંવિભાગી . અસ્સત્થ્યત્થે ઈ. પરેસં યાચકાનં અન્નાદિદાનવત્થું નિચ્ચં પરિચ્ચજનકારીતિ વુત્તં હોતિ.

તિક્ખોતિ તિક્ખપ્પઞ્ઞવા ચ નિસાનપઞ્ઞવા વા. તિજનં નિસનં તિક્ખા, પઞ્ઞા. તિજધાતુ નિસાને ખ. જસ્સ કો. તિક્ખા પઞ્ઞા મે અસ્સ અત્થીતિ તિક્ખો. અસ્સત્થ્યત્થે ણો. તિક્ખ પઞ્ઞાય સમ્પન્નો ચાતિ અત્થો. પઞ્ઞાય ચ સબ્બ કુસલાનં ધમ્માનં સેટ્ઠત્તા મૂલકારણત્તા ચ તિક્ખોતિ પત્થનં કરોતિ. વુત્તઞ્હિ **મિલિન્દપઞ્હે** –

“પઞ્ઞા પસટ્ઠા લોકસ્મિં, કતા સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા;
પઞ્ઞાય વિમતિં હન્ત્વા, સન્તિં પપ્પોતિ પણ્ડિતો”તિ.

સૂરોતિ ચતૂસુ પરિસાસુ અટ્ઠસુ પરિસાસુ ચ વીરો ચ. સત્તિવન્તો નિબ્ભયોતિ અત્થો. સૂરયતે વિરયતે સૂરો. ભાવસાધનોયં. સૂરધાતુ વિક્કન્તિયં વીરે વા અ. અથ વા અભિરુઅછમ્ભિઅનુત્રાસભાવેન સૂરતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ સૂરો. સૂરધાતુ ગતિયં અ. સીહો વિય પરિસમજ્ઝે સૂરવીરસમ્પન્નો ચાતિ અત્થો. સાસનિ કેહિ પન સદ્ધમ્મવિદૂહિ સૂરસદ્દસ્સ નિબ્બચનં ન દસ્સિતં. કેવલં પન સૂરોતિ વિસિટ્ઠસૂરોતિ અત્થવિવરણમત્તમેવ દસ્સિતં. **ધિતત્તો**તિ એત્થ ધિત અત્તોતિ પદચ્છેદો. ધિતોતિ સમાધિ. અત્તન્તિ ચિત્તં. એકગ્ગચિત્તસમ્પન્નો ચાતિ અત્થો. ધાતિ તિટ્ઠતિ એકારમ્મણેહિ ધિતો, એકારમ્મણે સમ્પયુત્તધમ્મે ધારેતીતિ વા ધિતો, સમાધિ. ધાધાતુ ધારણે ત.

આરમ્મણં અરતિ જાનાતીતિ અત્તં, ચિત્તં. અરધાતુ ગતિયં ત. રસ્સ તો. ધિતો સમાધિ અત્તં ચિત્તં અસ્સ મેતિ ધિતત્તો.

સપરહિતચરોતિ અત્તહિતપરહિતચરો, અત્તનો ચ પરસ્સ ચ અત્થં પટિપન્નકો ચાતિ અત્થો. અત્તનો ચ પરસ્સ ચ હિતં અત્થં પયોજનં ચરતિ પટિપજ્જતીતિ સપરહિતચરો . સપરહિતસદ્દૂપપદ ચરધાતુ ચરણે અ. **દીઘજીવી**તિ દીઘાયુકો ચ. દીઘેન જીવિતિન્દ્રિયેન સમ્પન્નો વા. દીઘો જીવો જીવિતં અસ્સ મેતિ દીઘજીવિ. આયુકપ્પમ્પિ દીઘજીવિતસમ્પન્નો ચાતિ અત્થો. **અરોગો**તિ રોગવિરહો ચ આરોગ્યં વા. રુજ્જતિ ભઞ્જતિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનીતિ રોગો, બ્યાધિ. રુજધાતુ ભઞ્જે ણ. અથ વા રુજ્જતિ હિંસતીતિ રોગો. રુજધાતુ હિંસાયં ણ. નત્થિ રોગો તસ્સ મેતિ અરોગો, છન્નવુતિરોગાનં અભાવો ભવેય્યન્તિ અત્થો. **ધઞ્ઞો**તિ સિરીપુઞ્ઞપઞ્ઞાલક્ખણસમ્પન્નો ચ. ધઞ્ઞસદ્દો હિ સિરીપુઞ્ઞપઞ્ઞાલક્ખણવાચકોતિ દટ્ઠબ્બો. વુત્તઞ્હિ **વેસ્સન્તરજાતકે** ''ધઞ્ઞં મઙ્ગલ સમ્મત''ન્તિ ચ. **તેમિયજાતકે** ''ધઞ્ઞપુઞ્ઞલક્ખણસમ્પન્નં પુત્તં વિજાયી''તિ ચ. ઇદં પન નિબ્બચનં. ધનનં સમ્પજ્જનં ધઞ્ઞં, સિરીપઞ્ઞાપુઞ્ઞલક્ખણાનં સમ્પન્નન્તિ અત્થો. ધનધાતુ સમ્પન્ને. ધાતૂનં અનેકત્થત્તા ણ્યપચ્ચયો. ણકારાનુબન્ધે લોપે કતે યપચ્ચયેન સદ્ધિં નકારસ્સ ઞકારં કત્વા ધઞ્ઞન્તિ રૂપસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. અથ વા ધનં સિરીપઞ્ઞા પુઞ્ઞલક્ખણસમ્પદં અસ્સ મે અત્થીતિ ધઞ્ઞો. અસ્સત્થ્યત્થે ણ્યો.

વણ્ણોતિ વણ્ણસમ્પન્નો ચ. એત્થ ચ વણ્ણો દુવિધો હોતિ સરીરવણ્ણગુણવણ્ણવસેન. તત્થ સરીર વણ્ણો નામ રૂપકાયસ્સ પાસાદિકરૂપસમ્પન્નતા. ગુણ વણ્ણો નામ સીલસમાધિપઞ્ઞાદિગુણેન ચ ધુતઙ્ગાદિપટિપદાગુણેન ચ સમ્પન્નતા. ઇદં પન નિબ્બચનં. વણ્ણેતિ વિકારમાપન્નાનં હદયઙ્ગતભાવં પકાસેતીતિ વણ્ણો, સરીરરૂપં. વણ્ણેતિ અત્તનો દબ્બં પકાસેતીતિ વણ્ણો, ગુણો. વણ્ણધાતુ પકાસને અ. ઇધ પન તદુભયમ્પિ યુજ્જતિ. વણ્ણં અસ્સ મે અત્થીતિ વણ્ણો. અસ્સત્થ્યત્થે અ. **યસસ્સી**તિ પરિવારસમ્પન્નો કિત્તિવન્તો વા. એત્થ ચ દુવિધો હોતિ યસો પરિવારકિત્તિયસવસેન. તત્થ યજિયતિ પૂજિયતિ એતેન પરિવારેનાતિ યસો, પરિવારો. યજધાતુ પૂજાયં અ. જસ્સ સો. અથ વા યાતિ ગચ્છતિ પાપુણાતિ સામિકસ્સ પરિવારન્તિ યસો, પરિવારો. યાધાતુ ગતિયં સોપચ્ચયો. યજિયતિ પૂજિયતિ એતેનાતિ યસો, કિત્તિસદ્દો. યજધાતુ દેવપૂજાસઙ્ગહકરણદાનધમ્મેસુ અ. જસ્સ સો. અથ વા યાતિ ગચ્છતિ પાપુણાતિ સબ્બત્થ બ્યાપનન્તિ યસો, કિત્તિઘોસો થુતિસદ્દો વા. યાધાતુ ગતિયં સોપચ્ચયો. યસો ચ યસો ચ યસો એકસેસનયેન. સો અસ્સ મે અત્થીતિ યસસ્સી, અસ્સત્થ્યત્થે સીપચ્ચયો.

અતિબલવધરોતિ અતિબલવન્તધારકો ચ અતિવિય કાયબલઞાણબલવન્તં ધારેતીતિ અતિબલવધરો. અજાતસત્તુરાજાદયો વિય પઞ્ચહત્થિ દસહત્થિબલસ્સ ધારણસમત્થો ચ, સારિપુત્તત્થેરાદયો વિય ઞાણબલસ્સ ધારણસમત્થો ચ ભવેય્યન્તિ અત્થો. **કિત્તિમા**તિ કિત્તિઘોસવન્તો ચ. કિત્તિયતે કથિયતે ગુણન્તિ કિત્તિ, થુતિઘોસો. કિત્તધાતુ સદ્દે ઇ. કિત્તિઘોસો અસ્સ મે અત્થીતિ કિત્તિમા. અસ્સત્થ્યત્થે મન્તુપચ્ચયો. **ખન્તુપેતો**તિ ખન્તિયા ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતો ચ. ખમનં સહનં ખન્તિ. ખમુધાતુ સહને તપચ્ચયો. તસ્સન્તિ તાય ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતોતિ ખન્તુપેતો. ખન્તિવાદતાપસો વિય ખન્તુપેતો ચ ભવેય્યન્તિ અત્થો. ખન્તિયા હિ દુક્કરત્તા સબ્બકુસલ ધમ્માનં પધાનત્તા સેટ્ઠતપત્તા ચ ખન્તુપેતોતિ પત્થનં કરોતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા ''ખન્તી પરમં તપો તિતિક્ખા''તિ ચ. ''ખન્ત્યા ભિય્યો ન વિજ્જતી''તિ ચ. ''ખન્તીબલં બલાનીક''ન્તિ ચ.

''સીલસમાધિપઞ્ઞાનં , ખન્તિપ્પધાનકારણં;
સબ્બેપિ કુસલા ધમ્મા, ખન્ત્યાયત્તાવ વડ્ઢરે''તિ ચ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. સોહં સો અહં, એતેન પુઞ્ઞેન ઇમિના બુદ્ધવન્દનપુઞ્ઞકમ્મેન સમ્પરાયે પરલોકે, નિપુણમતિ ચ સણ્હસુખુમપઞ્ઞવા ચ, સતો સતિમા ચ તિત્તો તપ્પનો યથાલદ્ધવત્થુના સન્તુટ્ઠો ચ, દક્ખો તંતંકિચ્ચે છેકો ચ, દિટ્ઠુજ્જુપઞ્ઞો ઉજુદિટ્ઠિ પઞ્ઞાય સમ્પન્નો ચ અવીકલવીરિયો અનૂનવીરિયો ચ પરિપુણ્ણવીરિયો વા, ભોગવાભુઞ્જિતબ્બસમ્પત્તિસુખેન સમ્પન્નો ચ સંવિભાગી સંવિભજનસીલો ચ તિક્ખો તિક્ખપઞ્ઞવા ચ, સૂરોતિ સત્તિવન્તો નિબ્ભયો ચ, ધિતત્તો સમાહિત ચિત્તો ચ એકગ્ગચિત્તો વા, સપરહિતચરો અત્તહિત પરહિતપટિપન્નકો ચ દીઘજીવી દીઘાયુકો ચ અરોગો રોગવિરહો ચ ધઞ્ઞો સિરીપુઞ્ઞપઞ્ઞાલક્ખણસમ્પન્નો ચ વણ્ણો વણ્ણસમ્પન્નો ચ યસસ્સી પરિવારસમ્પન્નો ચ અતિબલવધરો અતિબલવન્તધારકો ચ કિત્તિમા કિત્તિ ઘોસવન્તો ચ ખન્તુપેતો ખન્તિયા ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતો ચ ભવેય્યન્તિ.

સત્તવીસતિમગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૮. એવં પુઞ્ઞેનેતેનત્યાદિગાથાય સમ્પરાયે પણિધિં કત્વા ઇદાનિ દિટ્ઠધમ્મે પત્થનં કત્તુકામો **સદ્ધો દાતઙ્ગુપેતો** ત્યાદિગાથમાહ. તત્થ **સદ્ધો**તિ કમ્માદિ સદ્દહનલક્ખણાય સદ્ધાય સમ્પન્નો ચ. સદ્દહનં સદ્ધા, સદ્દહતીતિ વા સદ્ધા. સદ્દહન્તિ સમ્પયુત્તધમ્મા એતાયાતિ સદ્ધા. સંપુબ્બધાધાતુ ધારણે ત. સા પન કમ્માદીસુ સદ્દહનલક્ખણા. ઓકપ્પનલક્ખણા વા. પસાદરસા. ઉદકપ્પસાદકમણિ વિય. પક્ખન્દનરસા વા. ઓઘુત્તરણો વિય . અકાલુસ્સિયપચ્ચુપટ્ઠાના અધિમુત્તિપચ્ચુપટ્ઠાના વા, સદ્ધેય્યવત્થુપદટ્ઠાના સોતાપત્તિયઙ્ગપદટ્ઠાના વા. સા હત્થવિત્તબીજાનિ વિય દટ્ઠબ્બા. ભગવતા હિ સા સદ્ધા ''સદ્ધાહત્થો મહાનાગો''તિ ચ. ''સદ્ધીધ વિત્તં પુરિસસ્સ સેટ્ઠ''ન્તિ ચ. ''સદ્ધાબીજં તપો વુટ્ઠી''તિ ચ ''સદ્ધાય તરતિ ઓઘ''ન્તિ ચ ''સદ્ધા બન્ધતિ પાથેય્યં, સદ્ધા દુતિયા પુરિસસ્સ હોતી''તિ ચ, ''સદ્ધેસિકો ભિક્ખવે અરિયસાવકો''તિ ચ, ''સદ્ધાધન''ન્તિ ચ.

''યેસં અત્થિ સદ્ધા બુદ્ધે, ધમ્મે ચ સઙ્ઘરતને;
તે મં અતિવિરોચન્તિ, આયુના યસસા સિરિયા''તિ.

ચ. ''સદ્ધં ઉપનિસ્સાય દાનં દેતિ, સીલં સમાદિયતિ, ઉપોસથકમ્મં કરોતિ, ઝાનં ઉપ્પાદેતિ, વિપસ્સનં ઉપ્પાદેતિ, મગ્ગં ઉપ્પાદેતિ, અભિઞ્ઞં ઉપ્પાદેતિ, સમાપત્તિં ઉપ્પાદેતી''તિ ચ. ''દુલ્લભા સદ્ધાસમ્પત્તી''તિ ચ વુત્તા. તસ્મા સદ્ધો ચ ભવેય્યન્તિ પત્થનં કરોતિ.

સા ચ પન ચતુબ્બિધા હોતિ આગમસદ્ધા, અધિગમસદ્ધા, ઓકપ્પનસદ્ધા, પસાદસદ્ધા ચાતિ. તત્થ સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તાનં અભિનીહારતો આગતત્તા આગમસદ્ધા નામ. અરિયસાવકાનં સચ્ચપટિવેધેન અધિગતત્તા અધિગમસદ્ધા નામ. બુદ્ધો ધમ્મો સઙ્ઘોતિ વુત્તે અચલભાવેન ઓકપ્પનં ઓકપ્પનસદ્ધા નામ. બુદ્ધાદીસુ પસાદુપ્પત્તિમત્તા પસાદસદ્ધા નામ. ઇધ પન પણિધાનટ્ઠાનત્તા સબ્બસદ્ધા અધિપ્પેતા. સદ્ધા અસ્સ મે અત્થીતિ સદ્ધો. અસ્સત્થ્યત્થે ણ.

દાતઙ્ગુપેતોતિ દાતસ્સ અઙ્ગાય કારણભૂતાય ધનસમ્પત્તિયા ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતો ચ. દાતબ્બવત્થુ ચ, તપ્પટિગ્ગાહકપુગ્ગલો ચ, સદ્ધા ચાતિ તીહિ અઙ્ગેહિ ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતો ચ વા. દિયતે દાતં. ભાવસાધનોયં. દાધાતુ દાને અ. અઙ્ગીયતિ ગાયતિ એતેનાતિ અઙ્ગો, ધનસમ્પત્તિ. દાતસ્સ અઙ્ગો દાતઙ્ગો, તેન ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતોતિ દાતઙ્ગુપેતો, અથ વા દિયતીતિ દાતં, દાનવત્થુ. દાતસ્સ અઙ્ગો દાતઙ્ગો, તેન ઉપેતો

સમુપેતો સમન્નાગતોતિ દાતઙ્ગુપેતો, દાતબ્બવત્થુ ચ, તપ્પટિગ્ગાહક પુગ્ગલો ચ, સદ્ધા ચાતિ તીહિ અઙ્ગેહિ સમ્પજ્જામીતિ પત્થનં કરોતીતિ વુત્તં હોતિ. વુત્તઞ્હિ **ઇતિવુત્તકટ્ઠકથાયં** ''સદ્ધા દેય્યધમ્મો પટિગ્ગાહકો ચાતિ ઇમેસં તિણ્ણં સમુખીભૂતકાલેયેવ હિ દાનં સમ્ભવતી''તિ.

પરમસિરિધરોતિ ઉત્તમસિરીધારકો ચ. ઉત્તમસિરિં ધારણસમત્થો ચ વા. એત્થ ચ સિરીતિ પઞ્ઞાપુઞ્ઞસરીરસોભગ્ગસમ્પત્તીનમેતં અધિવચનં. કતપુઞ્ઞેહિ સેવિયતીતિ સિરી, કતપુઞ્ઞે પુગ્ગલે સેવતિ નિસ્સયતીતિ વા સિરી, પઞ્ઞાપુઞ્ઞસરીરસોભગ્ગસમ્પત્તિ લબ્ભતિ. સિધાતુ સેવાયં ઇરો ઈ ચ. પરમા ઉત્તમા સિરી પરમસિરી, તં ધારેતીતિ પરમસિરીધરો, પરમસિરિયા ધારણસમત્થોતિ અત્થો.

દિટ્ઠધમ્મેતિ પચ્ચક્ખભૂતે અત્તભાવે. એત્થ ચ દિટ્ઠધમ્મો વુચ્ચતિ પચ્ચક્ખભૂતો અત્તભાવો. સો હિ પસ્સિતબ્બોતિ દિટ્ઠો, અત્તભાવો. દિટ્ઠો પસ્સિતબ્બો ધમ્મો સભાવો અસ્સાતિ દિટ્ઠધમ્મોતિ વુચ્ચતિ. તસ્મિં દિટ્ઠધમ્મે. **વિરત્તો**તિ કામગુણેસુ વિગતરત્તો ચ, રજ્જનં રત્તો. રન્જધાતુ રાગે. વિગતો રત્તો અસ્સ મેતિ વિરત્તો. **લજ્જી**તિ પાપહિરિવન્તો ચ, પાપજિગુચ્છનલક્ખણાય લજ્જાય સમ્પન્નો ચ વા. અથ વા લજ્જીતિ હિરોત્તપ્પસમ્પન્નો ચ. લજ્જીસદ્દેન હિ લક્ખણાહારનયેન ઓત્તપ્પમ્પિ ગહેતબ્બં. કસ્મા, કુસલ લક્ખણસભાવેન સમાનત્તા. વુત્તઞ્હેતં **નેત્તિપાળિયં** –

> ''વુત્તમ્હિ એકધમ્મે, યે ધમ્મા એકલક્ખણા કેચિ;
> વુત્તા ભવન્તિ સબ્બો, સોહારો લક્ખણો નામા''તિ.

લજ્જતીતિ લજ્જા, હિરિ. લજ્જધાતુ હિરિયં. લજ્જા અસ્સ મે અત્થીતિ લજ્જા, કાયદુચ્ચરિતાદિતો હિરોત્તપ્પસમન્નાગતો ચાતિ અત્થો. **કલ્યાણમિત્તો**તિ સુન્દરમિત્ત સમ્પન્નો ચ. કલ્યાણસદ્દો હિ સુન્દરવાચકો અનિપ્ફન્ન પાટિપદિકો. અથ વા કલ્યં હિતં અણયતિ પાપયતીતિ કલ્યાણો, સુમિત્તો. કલ્યસદ્દૂપપદઅણધાતુ ગતિયં ણ. મિજ્જતિ સિનેહતીતિ મિત્તો, મિજ્જિયતિ સિનેહિયતીતિ વા મિત્તો, મિદધાતુ સિનેહે ત. કલ્યાણો મિત્તો અસ્સ મેતિ કલ્યાણમિત્તો. હિતધરસુમિત્તસમ્પન્નો ચ ભવેય્યન્તિ અત્થો. ઇધ પન સદ્ધાસીલસુતચાગવીરિયસતિ સમાધિપઞ્ઞાગુણેહિ સમન્નાગતો કલ્યાણમિત્તો અધિપ્પેતો. તં પન સન્ધાય ભગવતા **સિઙ્ગાલસુત્તે** –

> ''ઉપકારો ચ યો મિત્તો, સુખદુક્ખે ચ યો સખા;
> અત્થક્ખાયી ચ યો મિત્તો, યો ચ મિત્તાનુકમ્પકો;
> એતેપિ મિત્તે ચત્તારો, ઇતિ વિઞ્ઞાય પણ્ડિતો; સક્કચ્ચં
> પયિરુપાસેય્ય, માતા પુત્તંવ ઓરસ''ન્તિ વુત્તો.

વિસુદ્ધિમગ્ગે ચ –

''પિયો ગરુ ભાવનીયો, વત્તા ચ વચનક્ખમો. ગમ્ભીરઞ્ચ કથં કત્તા, નો ચાટ્ઠાને નિયોજયે''તિ વુત્તો. ઇતિ એવરૂપસ્સ ચ કલ્યાણમિત્તસ્સ દુલ્લભત્તા કલ્યાણમિત્તેન સમ્પજ્જામીતિ પત્થનં કરોતીતિ વુત્તં હોતિ.

અભિરતકુસલોતિ દાનાદિપુઞ્ઞકુસલધમ્મેસુ અભિરમણો ચ. કુચ્છિતં અપાયદ્વારં સલન્તિ સંવરન્તિ પિદહન્તિ સાધવો એતેનાતિ કુસલં, દાનાદિપુઞ્ઞધમ્મા. કુપુબ્બ સલધાતુ સંવરણે અ. તેસુ અભિઅતિરેકં રમતીતિ

અભિરતકુસલો , કિતન્તસમાસોયં. કુસલાભિરતોતિ વત્તબ્બે છન્દાનુરક્ખણત્થં પદવિપરિયાયેન એવં વુત્તન્તિ. અથ વા અભિઅતિરેકં રમનં અભિરતો, કુસલેસુ અભિરતો યસ્સ મેતિ અભિરતકુસલો, નિચ્ચં કુસલપુઞ્ઞસ્સ કરણે અભિરતચિત્તસમ્પન્નો ચાતિ અત્થો.

પઞ્ચસીલાદિરક્ખોતિ પઞ્ચસીલાદીનં રક્ખિતું સમત્થો ચ. એત્થ ચ આદિસદ્દેન ગિહીનં અટ્ઠઙ્ગુપોસથસીલં, સામણેરાનં દસઙ્ગસીલઞ્ચ, ભિક્ખૂનં ચતુપારિસુદ્ધિસીલઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ. પઞ્ચસીલં આદિ યેસં તેતિ પઞ્ચસીલાદિ, તં રક્ખતિ રક્ખિતું સમત્થેતીતિ પઞ્ચસીલાદિરક્ખો. ગહટ્ઠાનં નિચ્ચસીલવસેન પઞ્ચસીલં સતિ ઉસ્સાહસમત્થે ઉપોસથઙ્ગવસેન અટ્ઠઙ્ગસીલં દસઙ્ગસીલઞ્ચ અખણ્ડં અચ્છિદ્દં અસબલં અકમ્માસં કત્વા રક્ખિતું સામણેરસીલવસેન દસસીલઞ્ચ, ભિક્ખુસીલવસેન ચતુપારિસુદ્ધિસીલઞ્ચ રક્ખિતું સમત્થો ચાતિ અત્થો. ભગવતા હિ ''સીલવિપત્તિહેતુ વા ભિક્ખવે સત્તા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જન્તી''તિ ચ. ''સીલસમ્પદાહેતુ વા ભિક્ખવે સત્તા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જન્તી''તિ ચ. ''સીલસમ્પન્નો મહન્તં ભોગક્ખન્ધં અધિગચ્છતિ કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છતિ. ચતુપરિસં વિસારદો ઉપસઙ્કમતિ અમઙ્કુભૂતો. અસમ્મૂળ્હો કાલં કરોતિ, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતી''તિ ચ વુત્તત્તા ચ. **અટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''સીલાલઙ્કારસદિસો અલઙ્કારો નત્થિ, સીલસદિસં પુપ્ફં નત્થિ, સીલગન્ધસદિસો ગન્ધો નત્થી''તિ ચ. ''સીલ સમ્પત્તિઞ્હિ નિસ્સાય તિસ્સો વિજ્જા પાપુણાતી''તિ ચ. ''આદિમ્હિ સીલં વિસોધેય્યા''તિ ચ. ''સત્તા સીલેન વિસુજ્ઝન્તી''તિ ચ. ''સીલં સાસનસ્સ આદી''તિ ચ. ''સત્તસુ વિસુદ્ધીસુ સીલવિસુદ્ધિ સરીરં નામા''તિ ચ. ''સીલં નામેતં અવસ્સયો પતિટ્ઠા આરમ્મણં તાણં લેણં ગતિ પરાયન''ન્તિ ચ વુત્તત્તા પઞ્ચસીલાદિરક્ખોતિ પત્થનં કરોતીતિ વુત્તં હોતિ.

અપ્પિચ્છોતિ અનિચ્છો ચ, રૂપાદિકામગુણેસુ અનિચ્છન્તોતિ અત્થો. અભાવત્થોહેત્થ અપ્પસદ્દો. અપ્પડંસમકસવા તાતપાતિઆદીસુ વિય ઇચ્છનં ઇચ્છા, રૂપાદિકામગુણં ઇચ્છતીતિ વા ઇચ્છા, કામતણ્હા. ઇસુધાતુ ઇચ્છાકન્તીસુ અ. ધાત્વન્તસ્સચ્છો. નત્થિ ઇચ્છા યસ્સ મેતિ અપ્પિચ્છો, રૂપાદીસુ કામેસુ અનિચ્છન્તો ચાતિ અત્થો. અપ્પિચ્છો પન ચતુબ્બિધો હોતિ પચ્ચયઅપ્પિચ્છો, પરિયત્તિઅપ્પિચ્છો, ધુતઙ્ગઅપ્પિચ્છો, પટિવેધઅપ્પિચ્છો ચાતિ. તત્થ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ અપ્પિચ્છો પચ્ચયઅપ્પિચ્છો. યો પન પચ્ચયે બહું દેન્તે અપ્પં ગણ્હતિ, અપ્પં દેન્તે અપ્પતરં વા ગણ્હતિ ન વા ગણ્હતિ. ન અનવસેસગાહી હોતિ. અયં પચ્ચયઅપ્પિચ્છો નામ. યો પન તેપિટકોપિ સમાનો ન બહુસ્સુતભાવં જાનાપેતુકામો હોતિ, અયં પરિયત્તિઅપ્પિચ્છો નામ. ધુતઙ્ગસમાદાનસ્સ પન ધુતઙ્ગપરિહરણભાવં અઞ્ઞેસં જાનિતું ન દેતિ, અયં ધુતઙ્ગઅપ્પિચ્છો નામ. યો પન સોતાપન્નાદીસુ અઞ્ઞતરો હુત્વા સોતાપન્નાદિભાવં જાનાપેતું ન ઇચ્છતિ, અયં અધિગમઅપ્પિચ્છો નામ. ઇમેહિ અપ્પિચ્છગુણેહિ સમ્પન્નો ચ અહં ભવેય્યન્તિ વુત્તં હોતિ.

અપ્પકોધોતિ દુસ્સનલક્ખણદોસતો વિરહિતો ચ. સો હિ કુજ્ઝતીતિ કોધોતિ વુચ્ચતિ. દોસસ્સેતં અધિવચનં. નત્થિ કોધો અસ્સ મેતિ અપ્પકોધો.

> કુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, કુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
> અન્ધતમં તદા હોતિ, યં કોધો સહતે નરન્તિ.

વુત્તદેસનં મનસિકરિત્વા અપ્પકોધોતિ પત્થનં કરોતીતિ વુત્તં હોતિ.

અતિવુજુહદયોતિ અતિએવ ઉજુચિત્તસમન્નાગતો ચ. અરતિ ગચ્છતિ પવત્તતિ અકુટિલભાવેનાતિ ઉજુ, અજ્જવં. અરધાતુ ગતિયં જુ. અરિસ્સ ઉ. આરમ્મણં હરતીતિ હદયં, ચિત્તં. હરધાતુ હરણે અય. રસ્સ દો. અથ વા આરમ્મણં હરન્તં અયતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ હદયં, ચિત્તં. હરસદ્દૂપપદ અયધાતુ ગતિયં અ. ઉજુ ચ તં હદયઞ્ચાતિ ઉજુહદયં. અતિએવ ઉજુ હદયં અસ્સ મેતિ અતિવુજુહદયો. ગોમુત્તવઙ્કો ચ ચન્દલેખાવઙ્કો ચ નઙ્ગલકોટિ વઙ્કો ચાતિ તીહિ વઙ્કેહિ વિગતો હુત્વા અતિવિય ઉજુચિત્તસમન્નાગતો ચ ભવેય્યન્તિ અત્થો. તત્થ ચ યો પાપં કત્વાવ ન કરોમીતિ ભાસતિ. સો ગન્ત્વા પચ્ચોસક્કનતાય ગોમુત્તવઙ્કો નામ. યો પાપં કરોન્તોવ ભાયામહં પાપસ્સાતિ ભાસતિ. સો યેભુય્યેન કુટિલતાય ચન્દલેખા વઙ્કો નામ. યો પાપં કરોન્તોવ કો પાપસ્સ ન ભાયેય્યાતિ ભાસતિ, સો નાતિકુટિલતાય નઙ્ગલકોટિવઙ્કો નામ હોતિ. યસ્સ વા તીણિ કમ્મદ્વારાનિ અસુદ્ધાનિ. સો ગોમુત્તવઙ્કો નામ હોતિ. યસ્સ યાનિ કાનિચિ દ્વે. સો ચન્દલેખા વઙ્કો નામ. યસ્સ યંકિઞ્ચિ એકં. સો નઙ્ગલકોટિવઙ્કો નામાતિ વેદિતબ્બો.

ઇદ્ધિમાતિ ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો ચ, ઇદ્ધિસદ્દસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. ઇદ્ધિ અસ્સ મે અત્થીતિ ઇદ્ધિમા. અસ્સત્થ્યત્થે મન્તુપચ્ચયો. માનુસ્સિકાલે મનુસ્સિદ્ધિયા દેવુપ્પત્તિકાલે દેવિદ્ધિયા સમણુપ્પત્તિકાલે સમણિદ્ધિયા ચ સમ્પુણ્ણેય્યન્તિ અત્થો.

અપ્પમેય્યોતિ અપ્પમેતબ્બેહિ સીલાદિગુણેહિ સમ્પન્નો ચ. પમેતબ્બોતિ પમેય્યો. પપુબ્બમાધાતુ પમાણે ણ્ય. ન પમેય્યો અપ્પમેય્યો, અપ્પમેય્યો સીલાદિગુણો મે અસ્સ અત્થીતિ અપ્પમેય્યો. અસ્સત્થ્યત્થે ણ. અપ્પમેય્યેહિ સીલાદિગુણેહિ ચ ભોગસમ્પત્તીહિ ચ સમ્પજ્જામીતિ પત્થનં કરોતીતિ વુત્તં હોતિ.

પાસંસોતિ સીલાદિગુણેહિ બુદ્ધાદિસપ્પુરિસાનં પસંસારહો ચ, પસંસિયતે થવિયતે પસંસો. ભાવ સાધનોયં. પપુબ્બસંસધાતુ થુતિયં, તં અરહતીતિ પાસંસો. અરહતિતદ્ધિતે ણ. બુદ્ધાદિસપ્પુરિસેહિ પસંસિ તબ્બેહિ દાનસીલાદિગુણેહિ સમ્પન્નો ચ ભવેય્યન્તિ વુત્તં હોતિ.

પેમવાચોતિ અત્થબ્યઞ્જનમધુરતાય બુદ્ધાદિસપ્પુરિસેહિ પેમિતબ્બવાચાય સમ્પન્નો ચ. પિયતેતિ પેમા, વાચા. પીધાતુ તપ્પનકન્તીસુ ઇમો. વચિતબ્બાતિ વાચા. વચધાતુ વિયત્તિયં વાચાયં ણ. પેમા વાચા અસ્સ મેતિ પેમ વાચો. બુદ્ધાદિસપ્પુરિસેહિ પેમિયા ચતુરઙ્ગસમન્નાગત વાચાય સમ્પન્નો ચાતિ અત્થો. સપ્પુરિસાનં પન વાચા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતા હોતિ. સુભાસિતવાચા ચ ધમ્મવાચા પિયવાચા સચ્ચવાચાતિ. તથાહેતં વુત્તં **સગાથાવગ્ગ સંયુત્તે** –

> સુભાસિતં ઉત્તમમાહુ સન્તો,
> ધમ્મં ભણે નાધમ્મં તં દુતિયં;
> પિયં ભણે નાપ્પિયં તં તતિયં,
> સચ્ચં ભણે નાલિકં તં ચતુત્થન્તિ.

અયં પનેત્થ યોજના. સન્તો સપ્પુરિસા ઉત્તમં સુભાસિતં સુટ્ઠુ ભાસિતં વાચં આહુ, ધમ્મં ભણે ભણેય્ય અધમ્મં ન ભણે ન ભણેય્ય, દુતિયં તં વાચં આહુ, પિયં ભણે ભણેય્ય, અપ્પિયં ન ભણે ન ભણેય્ય, તતિયં તં વાચં આહુ, સચ્ચં ભણે ભણેય્ય અલિકં ન ભણે ન ભણેય્ય, ચતુત્થં તં વાચં આહૂતિ.

સુજનગુણવિદૂતિ બુદ્ધાદિસપ્પુરિસાનં સીલાદિગુણં વિજાનકો ચ. સુન્દરો જનો સુજનો. ગુણતિ પકાસેતિ સીલાદિગુણસમઙ્ગિતં પુગ્ગલન્તિ ગુણં, સીલાદિગુણં. ગુણધાતુ પકાસને અ. સુજનાનં બુદ્ધાદિસપ્પુરિસાનં ગુણો સુજનગુણો, તં વિદતિ જાનાતીતિ સુજનગુણવિદૂ. સુજન ગુણસદ્દૂપપદવિદધાતુ ઞાણે ઊ. બુદ્ધાદિસપ્પુરિસાનં સીલસમાધિપઞ્ઞાદિગુણં જાનિતું સમત્થો ચ ભવેય્યન્તિ અત્થો.

મામકોતિ બુદ્ધાદિસજ્જનાનં મામકો ચ. મમાયતીતિ મામકો. મમધાતુ માનને પેમે વા ણ્વુ. તસ્સ અકો. બુદ્ધાદિરતનત્તયઞ્ચ સદ્ધમ્મઞ્ચ માનન્તો ચ ભવેય્યન્તિ અત્થો. **સો**તિ સો અહં. **ભવેય્ય**ન્તિ ભવામીતિ.

અયં પનેત્થ **સઙ્ખેપયોજના**. સો અહં દિટ્ઠધમ્મે પચ્ચક્ખભૂતે અત્તભાવે, સદ્ધો સદ્ધાય સમન્નાગતો ચ, દાતઙ્ગુપેતો દાતસ્સ અઙ્ગાય કારણભૂતાય ધન સમ્પત્તિયા ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતો ચ, દાતબ્બ વત્થુ ચ, તપ્પટિગ્ગાહકપુગ્ગલો ચ, સદ્ધા ચાતિ તીહિ અઙ્ગેહિ ઉપેતો સમુપેતો સમન્નાગતો ચ વા, પરમસિરિધરો ઉત્તમસિરીધારકો ચ, ઉત્તમસિરિં ધારણસમત્થો ચ વા, વિરત્તો કામગુણેસુ વિગતરત્તો ચ, લજ્જી પાપહિરિવન્તો ચ, પાપજિગુચ્છનલક્ખણાય લજ્જાય સમ્પન્નો ચ વા, હિરોત્તપ્પસમન્નાગતો ચ વા, કલ્યાણમિત્તો સુન્દરમિત્ત સમ્પન્નો ચ, અભિરતકુસલો દાનાદિપુઞ્ઞકુસલધમ્મેસુ અભિરમણો ચ, પઞ્ચસીલાદિરક્ખો પઞ્ચસીલાદીનિ રક્ખિતું સમત્થો ચ, અપ્પિચ્છો અનિચ્છો ચ, રૂપાદિકામગુણેસુ અનિચ્છન્તો ચ વા, અપ્પકોધો દુસ્સનલક્ખણદોસતો વિરહિતો ચ, અતિવુજુહદયો અતિએવ ઉજુચિત્તસમન્નાગતો ચ, ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો ચ, અપ્પમેય્યો અપ્પમેય્યેહિ સીલાદિગુણેહિ સમ્પન્નો ચ, પાસંસો સીલાદિગુણેહિ બુદ્ધાદિસપ્પુરિસાનં પસંસારહો ચ, પેમવાચો અત્થબ્યઞ્જનમધુરતાય બુદ્ધાદિસપ્પુરિસેહિ પેમિતબ્બવાચાય સમ્પન્નો ચ, સુજનગુણવિદૂ બુદ્ધાદિસપ્પુરિસાનં સીલાદિગુણં વિજાનકો ચ, મામકો બુદ્ધાદિસજ્જનાનં મામકો ચ, બુદ્ધાદિરતનત્તયઞ્ચ સદ્ધમ્મઞ્ચ માનન્તો ચ વા, ભવેય્યં ભવામીતિ.

અટ્ઠવીસતિમગાથાવણ્ણના સમત્તા.

૨૯. ઇત્થં અસઙ્ખયે નાથ, ગુણે લક્ખણદીપિતે;
ગાથાસુ સૂચકાસ્વેક, ગાથમ્પિ સરતે બુધો.

૩૦. ચતુરાપાયમુત્તો સો, સાધકત્થદ્વયસ્સ ચ;
હતૂપદ્દવજાલો ચ, લાભી હિતસુખસ્સ ચ.

૩૧. અધિપો નરદેવાનં, ચતુદીપિસ્સરોપિ વા;
ભવેય્ય અન્તિમે દેહે, તમઞ્ઞં સેતછત્તકં.

૩૨. ભાવનાયાનમારુય્હ, સમમેસ્સતિ સુબ્બતો;
ઇમસ્મિં અત્તભાવેપિ, અરોગો દીઘજીવિકો.

૩૩. પૂજિતો સબ્બલોકેહિ, ભાવનાભિરતીમનો;
જનપ્પિયો મનાપો ચ, કા કથાખિલધારણે.

૨૯. એવં પુઞ્ઞેનેતેનત્યાદિ ગાથાદ્વયેન પણિધિં કત્વા ઇદાનિ બુદ્ધવન્દનસ્સ ફલાનિસંસં દસ્સેન્તો **ઇત્થન્**ત્યાદિ ગાથાપઞ્ચકં આહ. તં પન મૂલાચરિયેહિ ન વુત્તં, પચ્છા પન હિતકામેહિ પણ્ડિતેહિ પક્ખિત્તં ગાથાપઞ્ચકન્તિ દટ્ઠબ્બં. તા પન ગાથાયો પથ્યાવત્તગાથાતિ દટ્ઠબ્બા.

તાસુ પન પઠમગાથાયં ઇત્થં અસઙ્ખ્યે લક્ખણદીપિતે નાથગુણે સૂચકાસુ ગાથાસુ એકગાથમ્પિ યો બુધો સરતેતિ સમ્બન્ધો. **ઇત્થન્તિ** ઇમિના સુગતન્તિઆદિના વુત્તપ્પકારેન. **અસઙ્ખ્યેતિ** એત્તકા બુદ્ધગુણાતિ ગણેતું અસમત્થે. સઙ્ખિયતે સઙ્ખ્યા. સઙ્ખિયતિ ગણિયતીતિ વા સઙ્ખ્યા . સખિધાતુ સઙ્ખ્યાયં યપચ્ચયો. અથ વા સઙ્ખિતું ન સક્કોન્તીતિ અસઙ્ખ્યા. એત્તકા બુદ્ધગુણા એત્તકા બુદ્ધગુણાતિ નિરવસેસતો એકબુદ્ધોપિ અનેકવસ્સ સતસહસ્સકોટિયાપિ ગણેતું અસમત્થોવ. પગેવ પન અઞ્ઞેતિ અત્થો. વુત્તમ્પિ ચેતં **અપદાને** –

> ‘‘બુદ્ધોપિ બુદ્ધસ્સ ભણેય્ય વણ્ણં,
> કપ્પમ્પિ ચે અઞ્ઞમભાસમાનો;
> ખીયેથ કપ્પો ચિરદીઘમન્તરે,
> વણ્ણો ન ખીયેથ તથાગતસ્સા’’તિ ચ.

> ‘‘સક્કા સમુદ્દે ઉદકં, પમેતું આળ્હકેન વા;
> નત્વેવ તવ સબ્બઞ્ઞુ, ઞાણં સક્કા પમેતવે’’તિ ચ.

મહાવગ્ગસંયુત્તટ્ઠકથાયઞ્ચ ‘‘અપ્પમાણા હિ બુદ્ધા તેસં બુદ્ધાપિ અનવસેસતો વણ્ણં વત્તું અસમત્થા, પગેવ ઇતરા પજા’’તિ ચ. **લક્ખણદીપિતેતિ** ઉપલક્ખણ નયેન પકાસિતબ્બે. એત્થ ચ પધાનનયો નિદસ્સન નયો ચ લબ્ભતિ. **નાથગુણેતિ** બુદ્ધસ્સ સીલસમાધિ પઞ્ઞાદિગુણે. તસ્સ પન પદસ્સ વચનત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. **સૂચકાસ્વેકગાથમ્પીતિ** સૂચકાસુ એકગાથમ્પીતિ પદચ્છેદો. **સૂચકાસૂતિ** પકાસકાસુ. **ગાથાસૂતિ** સુગતન્ત્યાદિના વુત્તાસુ છબ્બીસતિવન્દનગાથાસુ. નિદ્ધારણે ચેતં ભુમ્મવચનં. કવીહિ ગાયતિ કથિયતીતિ ગાથા. પજ્જવિસેસો. ગેધાતુ સદ્દે થ. ગેધાતુસ્સ ગાદેસો. અથ વા ગં વુચ્ચતિ ઞાણં. તં તિટ્ઠતિ એત્થાતિ ગાથા. ગંસદ્દૂપપદથાધાતુ ગતિનિવત્તિયં. ગં વુચ્ચતિ ઞાણં, તેન કવીહિ બન્ધિત્વા થિયતિ થપિયતીતિ વા ગાથા, તાસુ ગાથાસુ. **એકગાથમ્પીતિ** એકપજ્જમ્પિ. એત્થ ચ પિસદ્દો ગરહત્થો. તેન અનેકગાથાય બુદ્ધગુણસરણે કા કથાવાતિ સમ્ભાવેતિ. **બુધોતિ** યો પણ્ડિતો. સો હિ અત્થાનત્થં બુધતિ જાનાતીતિબુધોતિ વુચ્ચતિ. **સરતેતિ** સરતિ. છન્દાનુરક્ખણત્થઞ્હિ પરસ્સપદતિવિભત્તિયા અત્તનોપદતેવિભત્તાદેસો.

૩૦. **સોતિ** સો બુધો ભવેય્યાતિ સમ્બન્ધો. **ચતુરાપાયમુત્તોતિ** નિરયતિરચ્છાનપેતઅસુરકાયસઙ્ખાતેહિ ચતૂહિ અપાયેહિ વિમુત્તો ચ. પુઞ્ઞસમ્મતા અયાયેભુય્યેન અપગતોતિ અપાયો. અયતો સુખતો અપગતોતિ વા અપાયો. અબ્યયીભાવસમાસોયં. અથ વા તિસ્સો સમ્પત્તિયો અયન્તિ ગચ્છન્તિ પવત્તન્તિ એતેનાતિ અયો, પુઞ્ઞં. અયધાતુ ગતિયં અ. પુઞ્ઞતો અયતિ ગચ્છતિ પવત્તતીતિ વા, પુઞ્ઞકારીહિ અયિતબ્બો પવત્તેતબ્બોતિ વા અયો, સુખં. તતો અપગતોતિ અપાયો. ચતુરો અપાયો ચતુરાપાયો, તેહિ મુત્તો વિમુત્તોતિ ચતુરાપાયમુત્તો. **સાધકત્થદ્વયસ્સ ચાતિ** સાધકો અત્થદ્વયસ્સ ચાતિ પદચ્છેદો. **અત્થદ્વયસ્સાતિ** દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકસઙ્ખાતસ્સ અત્થદ્વયસ્સ. એત્થ ચસદ્દો અટ્ઠાનયોગો. સો પન સાધકો ત્યાદીસુ પદેસુ યુત્તો. **સાધકોતિ** નિપ્ફાદકો ચ. સો હિ સાધેતિ નિપ્ફાદેતીતિ સાધકોતિ વુચ્ચતિ.

હતૂપદ્દવજાલો ચાતિ હતો ઉપદ્દવસઙ્ખાતજાલો ચ. હનયિત્થ અપનયિત્થાતિ હતો. હનધાતુ હિંસાયં ત. ઉપગન્ત્વા દવતિ હિંસતીતિ ઉપદ્દવો, જાતિભયાદિ સોળસઉપદ્દવો. ઉપપુબ્બદુધાતુ હિંસાયં, ઉપદ્દવા નામ પન સોળસવિધા હોન્તિ જાતિભયં, જરાભયં, બ્યાધિભયં, મરણભયં, રાજભયં, ચોરભયં, અગ્ગિભયં, ઉદકભયં, ઊમિભયં, કુમ્ભિલભયં, આવટ્ટભયં, સુસુકાભયં, અત્તાનુવાદભયં, પરાનુવાદભયં, દણ્ડભયં, દુગ્ગતિભયઞ્ચાતિ. જલતિ હિંસતિ મચ્છે એતેનાતિ જાલં, મચ્છજાલં. જાલં વિયાતિ જાલો, ઉપદ્દવો. નિતત્થેન પન જલતિ હિંસતિ સત્તે એતેનાતિ જાલો. ઉપદ્દવો. જલધાતુ હિંસાયં ણ. હતો ઉપદ્દવસઙ્ખાતજાલો યેન સોતિ હતૂપદ્દવજાલો. બુદ્ધપણામચેતનાય પહિતો ઉપદ્દવસઙ્ખાતજાલો ભવેય્યાતિ અત્થો. **લાભી હિતસુખસ્સ ચા**તિ હિતસ્સ ચ સુખસ્સ ચ લાભી ચ. લભનં લાભો, તં અસ્સ અત્થીતિ લાભી, હિનોતિ વડ્ઢતીતિ હિતં, અત્થં. સુખયતીતિ સુખં. યસ્સુપ્પજ્જતિ, તં સુખિતં કરોતીતિ અત્થો. અથ વા સુટ્ઠુ દુક્ખં ખનતીતિ સુખં. સુપુબ્બ ખનુધાતુ અવધારણે ક્વિ. હિતઞ્ચ સુખઞ્ચ હિતસુખં, તસ્સ લાભી ભવેય્યાતિ અત્થો.

૩૧-૩૨. નરદેવાનં અધિપો ચ ચતુદીપિસ્સરોપિ વા ભવેય્યાતિ સમ્બન્ધો. **નરદેવાન**ન્તિ નરા ચ દેવા ચ નરદેવા, તેસં. કમ્મત્થે ચેતં છટ્ઠીવચનં. **અધિપો**તિ ઇસ્સરો ચ. સો હિ અત્તાધીનં પાતિ રક્ખતિ ધમ્મેન વા અધિઅભિભવિત્વા પાતિ રક્ખતીતિ અધિપોતિ વુચ્ચતિ. અધિપુબ્બપાધાતુ રક્ખને અ, નરાનં અધિપો ઇસ્સરો મનુસ્સરાજા ચ દેવાનં અધિપો ઇસ્સરો દેવરાજા ચ ભવેય્યાતિ અત્થો. **ચતુદીપિસ્સરોપિ વા**તિ એત્થ પિસદ્દો સમ્ભાવનત્થે નિપાતો. તેન પગેવ એકદીપિસ્સરરાજભાવો ચ, પદે સિસ્સરરાજભાવો ચાતિ સમ્ભાવેતિ. વા સદ્દો પદપૂરણ મત્તોયેવ. ચતુદીપિસ્સરોતિ પુબ્બવિદેહો, અપરગો યાનો, જમ્બુદીપો, ઉત્તરકુરુ ચાતિ ચતુન્નં દીપાનં ઇસ્સરો ચક્કવત્તિરાજાપિ ભવેય્યાતિ અત્થો. તત્થ પુબ્બવિદેહોતિ સિનેરુનો પુરે ભવં પુબ્બં, વેદેન પઞ્ઞાય ઈહન્તિ વાયમન્તિ એત્થાતિ વેદેહો, વિદસદ્દૂપપદ ઈહધાતુ વાયામે ણ. સોયેવ વિદેહો. ઇમં દીપમુપાદાય સિનેરુનો પુબ્બદિસભાગત્તા પુબ્બો ચ સો વિદેહો ચાતિ પુબ્બવિદેહો, પુબ્બદીપો.

અપરગોયાનોતિ સિનેરુનો અપરે પચ્છિમે ભવો અપરો. ગવેન યન્તિ ગચ્છન્તિ એત્થાતિ ગોયાનો. ગોસદ્દૂપપદ યાધાતુ ગમને યુ. સિનેરુનો પચ્છિમ દિસભાગત્તા અપરો ચ સો ગોયાનો ચાતિ અપરગોયાનો, પચ્છિમદીપો. જમ્બુદીપોતિ જાયતીતિ જમ્બૂ. યોજનસતુબ્બેધો રુક્ખો. જનધાતુ જનને ઊ. નસ્સ મો. બકારાગમો. જલમજ્ઝે દિપ્પતીતિ દીપો, દિપ્પન્તિ જોતન્તિ એત્થ સદ્ધમ્માતિ વા દીપો. દીપધાતુ દિત્તિયં અ. તસ્સ પન દ્વિઆપોતિ પદચ્છેદં કત્વા દ્વિધા આપો સન્દતિ એત્થાતિ દીપોતિ બહુબ્બીહિસમાસોપિ યુજ્જતિ. જમ્બુયા લક્ખિતો પઞ્ઞાતો વા દીપો જમ્બુદીપો, દક્ખિણદીપો. ઉત્તરકુરૂતિ સિનેરુનો ઉત્તરે ભવા ઉત્તરા. ધમ્મતાસિદ્ધસ્સ પઞ્ચસીલસ્સ આનુભાવેન કં સુખં ઉરુમહન્તં એત્થાતિ કુરુ. બહુબ્બીહિસમાસોયં. કું વુચ્ચતિ પાપં. તં રુન્ધન્તિ એત્થાતિ વા કુરુ. કુપુબ્બરુધિધાતુ આવરણે ક્વિ. ધાત્વન્તસ્સ લોપો. સિનેરુનો ઉત્તરદિસભાગત્તા ઉત્તરો ચ સો કુરુ ચાતિ ઉત્તરકુરુ. ઉત્તરદીપોતિ ચતુન્નં દીપાનં ઇસ્સરો ચતુદીપિસ્સરો, ચક્કવત્તિરાજા લબ્ભતિ.

એવં લોકિયહિતં દસ્સેત્વા ઇદાનિ લોકુત્તરહિતં દસ્સેન્તો આહ **અન્તિમે દેહે...પે॰... સુબ્બતો**તિ અન્તિમે દેહે સુબ્બતો ભાવનાયાનં આરુય્હ અગ્ગં તં સેતછત્તકં ધારેન્તો સમં એસ્સતીતિ સમ્બન્ધો. તત્થ પન અત્થક્કમેન વણ્ણયિસ્સામ. **અન્તિમે**તિ ચરિમે પચ્છિમે વા. અન્તે પરિયોસાને ભવો અન્તિમો, પચ્છિમસરીરો. તસ્મિં. **દેહે**તિ સરીરે. દિહતિ ઉપચિયતિ વડ્ઢતીતિ દેહો, સરીરો. દિહધાતુ ઉપચયે ણ. અથ વા દિહતિ ઉપચયતિ એતેન પુઞ્ઞાપુઞ્ઞન્તિ દેહો, પચ્છિમભવભૂતે ભબ્બકુલપુત્તભૂતે વા સરીરેતિ અત્થો. **સુબ્બતો**તિ સુટ્ઠુ પટિપન્નકો હુત્વા . સુટ્ઠુ વતં પટિપન્નં અસ્સાતિ સુબ્બતો. વકારસ્સબ્બો. **ભાવનાયાનમારુય્હા**તિ ભાવનાયાનં આરુય્હાતિ પદચ્છેદો.

વિપસ્સનાભાવનાસઙ્ખાતયાનં આરુહિત્વાતિ અત્થો. ભાવેતબ્બા વડ્ઢેતબ્બાતિ ભાવના. તેભૂમક સઙ્ખારારમ્મણં. અથ વા તદારમ્મણં ભાવેતિ વડ્ઢેતીતિ ભાવના, વિપસ્સનાપઞ્ઞા. ભૂધાતુ સત્તાયં વડ્ઢને વા યુ. સા ચ સમથવિપસ્સના ભાવનાવસેન દુવિધા હોતિ. તત્થ ઇધ પન અગ્ગં સેતછત્તકન્તિ સદ્દન્તરસન્નિટ્ઠાનેન વિપસ્સનાભાવના અધિપ્પેતા. યન્તિ પાપુણન્તિ એતેન નિબ્બાનન્તિ યાનં, અનિચ્ચાદિવિપસ્સનાઞાણં. યાધાતુ ગતિયં યુ. ભાવનાસઙ્ખાતં યાનં ભાવનાયાનં, ભાવના ચ સા યાનઞ્ચાતિ વા ભાવનાયાનં.

આરુય્હાતિ આરોહિત્વા. પકતિયાનસદિસં અનિચ્ચ દુક્ખઅનત્તયાનં આરુહિત્વાતિ અત્થો. અનિચ્ચાદિલક્ખણેન હિ વિના મગ્ગફલનિબ્બાનં પત્તો નામ નત્થિ. તસ્મા ભાવનાયાનમારુય્હાતિ વુત્તં. **અગ્ગન્તિ** અરહત્તફલં. તઞ્હિ પઠમમગ્ગેન આદિટ્ઠમરિયાદં અનતિક્કમિત્વા ચતુસચ્ચધમ્મં અવબુજ્ઝતીતિ અગ્ગન્તિ વુચ્ચતિ. આપુબ્બગ્ગધાતુ અવબોધને ક્વિ. આસદ્દો મરિયાદત્થો. **સેતછત્તક**ન્તિ ઓદાતાતપત્તં. સેવિયતીતિ સેતં, ધવલં. સિધાતુ સેવાયં ત. કિલેસતપં છાદેતીતિ છત્તં. છદધાતુ સંવરણે ત. તંયેવ છત્તકં. સેતઞ્ચ તં છત્તકઞ્ચાતિ સેતછત્તકં. અરહત્તફલઆતપત્તં લબ્ભતિ. અગ્ગં અરહત્તફલસઙ્ખાતં સેતછત્તકં ધારેન્તો હુત્વાતિ સમ્બન્ધો. **સમ**ન્તિ નિબ્બાનં. તઞ્હિ સબ્બં વટ્ટદુક્ખં સમતિ વૂપસમતિ નિરુજ્ઝતિ એત્થાતિ સમન્તિ વુચ્ચતિ. **એસ્સતી**તિ પાપુણિસ્સતીતિ.

ઇદાનિ દિટ્ઠધમ્મિકત્થં દસ્સેન્તો **ઇમસ્મિં અત્તભાવેપી**તિઆદિમાહ. તત્થ ઇમસ્મિં અત્તભાવેપિ અરોગો ચ દીઘાયુકો ચ સબ્બલોકેહિ પૂજિતો ચ ભાવનાભિ રતિમનો ચ જનપ્પિયો ચ મનાપો ચ ભવેય્યાતિ યોજના. **અત્તભાવેપી**તિ એત્થ પિસદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો. તેન સમ્પરાયિકત્થં સમ્પિણ્ડેતિ. અત્તાતિ ભવતિ એતેન અભિધાનં બુદ્ધિ ચાતિ અત્તભાવો. ખન્ધપઞ્ચકસ્સેતમધિવચનં. **અરોગો**તિ સબ્બબ્યાધિવિરહો ચ. સો હિ નત્થિ રોગો અસ્સાતિ અરોગોતિ વુચ્ચતિ. **દીઘજીવિકો**તિ દીઘાયુકો ચ. સો હિ દીઘા જીવિ આયુ અસ્સાતિ દીઘજીવિકોતિ વુચ્ચતિ.

૩૩. **સબ્બલોકેહી**તિ સબ્બદેવમનુસ્સેહિ. **પૂજિતો**તિ પૂજિતબ્બો ચ. **ભાવનાભિરતિમનો**તિ સમથવિપસ્સના સઙ્ખાતાય ભાવનાય અભિરમણચિત્તો ચ. **જનપ્પિયો**તિ સબ્બજનેહિ પિયાયિતબ્બો ચ. **મનાપો**તિ સબ્બસત્તાનં ચિત્તવડ્ઢનકો ચ ભવેય્યાતિ સમ્બન્ધો.

એવં છબ્બીસતિયા વન્દનગાથાસુ એકગાથામત્તમ્પિ બુદ્ધગુણાનુસ્સરણે ફલાનિસંસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સબ્બગાથાયો વચસા ધારેત્વા બુદ્ધવન્દને અનેકાનિ ફલાનિસંસાનિ દસ્સેતું **કા કથાખિલધારણે**તિ આહ. તત્થ **કા કથાખિલધારણે**તિ કા કથા અખિલધારણેતિ પદચ્છેદો. સબ્બબુદ્ધવન્દનગાથાય વચસા ધારણે કિં વત્તબ્બા યેવાતિ અત્થો.

એત્થ ચ અખિલસદ્દો સબ્બવાચકો અનિપ્ફન્નપાટિપદિકો. અથ વા ખિયનં ખિલં. ખિધાતુ ખયે લપચ્ચયો. ખયં લાતિ ગણ્હાતીતિ વા ખિલં, અપ્પકં. ખયસદ્દૂપપદલાધાતુ ગહણે અ. ન ખિલં અખિલં, સબ્બગાથાયો. ધારિયતે ધારણં, અખિલાય સબ્બાય ગાથાય ધારણં અખિલધારણં, તસ્મિં. છબ્બીસતિયા બુદ્ધવન્દનગાથાસુ એકં ગાથં વચસા ધારયિત્વા બુદ્ધવન્દને યથાવુત્તફલાનિસંસાનિ લબ્ભન્તિ, પગેવ પન સબ્બબુદ્ધવન્દનગાથાયો વચસા ધારયિત્વા દિને દિને બુદ્ધવન્દનેતિ અત્થોતિ. ઇમિના પન ગાથાપઞ્ચકેન યથાવુત્ત ફલાનિસંસં ઞત્વા સદ્દહકો સમ્માદિટ્ઠિકો કુલપુત્તો સબ્બબુદ્ધવન્દનગાથાયો વચસા ધારયિત્વા રત્તિન્દિવં પુબ્બણ્હકાલે ચ સાયન્હકાલે ચ રત્તિયા પઠમયામે ચ પચ્છિમયામે ચ સતતં સમિતં નિરન્તરં બુદ્ધં વન્દેય્યાતિ ઉય્યોજનં દસ્સેતીતિ.

પઞ્ચકગાથાવણ્ણના સમત્તા.

ઇતિ પોરાણાચરિયેહિ વન્દિતસ્સ નમક્કારસ્સ સદ્દત્થનયેહિ છન્દાલઙ્કારનયેહિ ચ સણ્હસુખુમસુદુદ્દસ ગમ્ભીરસ્સ બુદ્ધસ્સ દુપ્પટિવિધગુણપરિદીપકસ્સ સપ્પુરિસાનં ચિત્તપસન્નજનકસ્સ સાટ્ઠકથે પિટકત્તયે અસંહિર વિસારદઞાણચારિના સાસનસોધકેન ભદ્દન્તરેવ તત્થેરવરેન રચિતા બુદ્ધગુણપ્પદીપિકનામિકા વણ્ણના.

નિગમન

ઇદં પન પુરં નિમ્મિતેન સિરીપવરવિજયાનન્તયસપણ્ડિત ત્રિભવનાદિત્યાધિપતિમહાધમ્મરાજાધિરાજાતિ લઞ્છિતનામિકેન પિટકત્તયપાળિં સિલારૂળ્હં કારયિત્વા પઞ્ચમ સઙ્ગીતિકરણેન તિમહાધમ્મરાજેન રતનાપુઞ્ઞન્તિ સમ્મતે રાજધાનીભૂતે નાનાકુલસંકિણ્ણે પુઞ્ઞધઞ્ઞવન્તાનં સાધૂનઞ્ચ સીલસમાધિપઞ્ઞવન્તાનં ભિક્ખૂનઞ્ચ નિવાસભૂતે બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘરતનાકરે ચન્દિમસૂરિયા વિય બુદ્ધસાસનુજ્જોતને **મન્તલે** નગરે ઇતિ પરિકિત્તિતે મહારામે દેસે વસન્તેન ઉપાસક ગુણસમ્પન્નેન નામિકેન ઉપાસકેન ચ તસ્સુપટ્ઠાકાય નામિકાય ઉપાસિકાય ચ સમકુસલચ્છન્દં કત્વા નિબ્બાનસ્સ સચ્છિકરણત્થાય કારિતે મનોરમે સુવણ્ણેન લિમ્પિતત્તા સુવણ્ણવતી નામિકે દ્વિભુમ્મિકે મહિટ્ઠકવિહારે અટ્ઠહિ દિસાહિ આગતાનં સુતેસનભિક્ખૂનં સાટ્ઠકથં પિટકત્તયં દિને દિને સતતં નિરન્તરં વાચેન્તેન અધિવસન્તેન સાટ્ઠકથે પિટકત્તયે અસંહિરવિસારદઞાણચારિના મન્તલે પુરે પરિયત્તિસાસનહિતધમ્માચરિયગણસ્સ જેટ્ઠુક્કટ્ઠભૂતેન રેવતાભિપણ્ડિતધજસાસનવંસમહાધમ્મરાજગુરૂતિ ચ **અગ્ગ મહાપણ્ડિતા**તિ ચ લદ્ધલઞ્છિતેન મૂલદ્વાદસસાસન કરમહાગણસ્સ જેટ્ઠમહાનાયકભૂતેન **સાસનાપુઞ્ઞો** આચરિયોતિ વિસ્સુતેન સાસનસોધક મહાનાયકત્થેરવરેન પોરાણેહિ તત્થ તત્થ પાળિયં ભગવતા વુત્તેહિ બુદ્ધગુણપ્પકાસકેહિ બુદ્ધગુણપદેહિ થોમિત્વા વન્દિતસ્સ અત્થબ્યઞ્જનેન છન્દાલઙ્કારનયેન ચ પથવીસન્ધારકસ્સ ઉદકક્ખન્ધસ્સ વિય ગમ્ભીરસ્સ પબ્બતેન પટિચ્છાદેત્વા ઠપિતસ્સ વત્થુસ્સ વિય અતિદુદ્દસસ્સ સતધા ભિન્નસ્સ વાલસ્સ અગ્ગકોટિયા વિય અતિસણ્હ સુખુમસ્સ પુથુજ્જનઞાણેન બુદ્ધસ્સ દુપ્પટિવિધગુણપરિદીપકસ્સ નમક્કારસ્સ લીનત્થપ્પકાસના બુદ્ધગુણપ્પદીપિકનામિકા સંવણ્ણના તાસુ તાસુ અટ્ઠકથાટીકાસુ આગતં સંવણ્ણનાનયં નિસ્સાય પઞ્ઞાપાટવત્થાય સાસનવુદ્ધિયા ચ કતા.

એત્તાવતા ચ –

સમ્પત્તે ચક્કવસ્સે સા, દ્વિસહસ્સે ચતૂસતે;
નવાધિકાસિતીયા ચ, સક્કરાજે ચ સમ્પત્તે.

સત્તતિસતસહસ્સ, વસ્સે કુસ્સમાસસ્સેવ;
કાલપક્ખસત્તમે ચ, બુદ્ધદિને સુનિટ્ઠિતા; સામઞ્ઞ.

એસા ચ સઙ્ખરોન્તેન, યં પુઞ્ઞં પસુતં મયા;
અઞ્ઞમ્પિ તેન પુઞ્ઞેન, પત્વા સમ્બોધિમુત્તમં.

સંસારતો બહૂ સત્તે, તારયિત્વા તણ્હક્ખયં;
નિબ્બાનં સચ્છિકારેય્યં, મગ્ગઞાણુત્તરેન ચ.

સદા રક્ખન્તુ રાજાનો, ધમ્મેનેવ પજં ઇમં;
સબ્બે સત્તા સુખી હોન્તુ, જોતેન્તુ જિનસાસનં.

મ્રમ્મરટ્ઠે મનુસ્સા ચ, સબ્બદા નિરુપદ્દવા;
નિચ્ચં કલ્યાણસઙ્કપ્પા, પપ્પોન્તુ અમતં પદન્તિ.

બુદ્ધગુણપ્પદીપિકનામિકા

નમક્કારટીકા સમત્તા.